BJØRNSTJERNE
BJØRNSON

SAMLEDE VÆRKER

HUNDREÅRSUTGAVE

Allmannen

HUNDREÅRSUTGAVE

BJØRNSTJERNE BJØRNSON

SAMLEDE VÆRKER

VIII BIND

OVER ÆVNE FØRSTE STYKKE
DET FLAGER I BYEN
OG PÅ HAVNEN

GYLDENDAL NORSK FORLAG

OSLO MCMXXXII

PRINTED IN NORWAY
CENTRALTRYKKERIET
OSLO

OVER ÆVNE

FØRSTE STYKKE

(1883)

Digitized by the Internet Archive
in 2025

https://archive.org/details/bwb_KV-541-307_8

FØRSTE HANDLING

(En tarvelig stue med tømmervægger. På højre vægg to fag vinduer; på venstre en dør. Helt fremme står en seng, mere mot højre æn mot venstre, og således at hodet er i linje med døren. Ved sengen et lite bord med flasker, skåler. En kommode, stoler o. s. v.).

FØRSTE MØTE

(I sengen med hvitt overdække ligger, hvitt påklædd, fru Klara Sang. Ved et av vinduerne står hennes søster, Mrs. Hanna Roberts.)

Mrs. Hanna Roberts. Hvor solen skinner på bjørkeløvet derute! Og som det er fint, dette løv her!

Fru Klara Sang. Men nu lugter her av hægg, du!

Hanna. Jeg står her og ser; men her er jo ingen hægg?

Klara. Du kan ikke se den derfra; men her er. Morgensnoen fører lugten like på os.

Hanna. Men jeg kan ikke kjænne den.

Klara. Å, efter slikt regn kjænner jeg den minste strømning derutefra.

Hanna. Og du lugter hægg?

Klara. Så tydelig! — Luk i alle fall det nederste vindu.

Hanna. Som du vil. *(Gjør så.)*

Klara. Hvem var det som hadde sagt at vi måtte frygte for fjællras?

Hanna. Den gamle mann — han, bestmann i båten, som hæntet os. Det regnet og regnet, og så sa han: «Det er farligt, dette. Efter så langvarigt regn løsner det i fjællene her.»

Klara. Jeg har ikke tænkt på annet inat. Du må vite at her har gåt skred på skred. Engang — ja, det var før vår tid — tok en skred kirken.

Hanna. Kirken?

Klara. Ikke her den nu står. Den stod længre borte dengang.

Hanna. Er det derfor den er flyttet kloss in på havemuren her?

Klara. Ja. Når kirkevinduerne nu om sommeren er tat ut, kan jeg ligge her og høre Adolf synge for alteret. D. v. s. da må døren her stå åpen, og døren in til dagligstuen — og naturligvis vinduet i dagligstuen også stå åpent. Han synger så dejlig. Når begge dørene er åpne, kan jeg se kirken herfra. Kom! Det er derfor sengen står her.

Hanna *(kommer)*. Kjære Klara, at jeg skulde se dig igjæn slik!

Klara. Hanna!

Hanna. Hvorfor skrev du ikke?

Klara. For det første er Amerika så langt borte, du; og for det andre —. Nu ja, for det andre en annen gang.

Hanna. Jeg forstod ikke dit svar igår, da jeg spurte efter doktoren.

Klara. Adolf var inne, så jeg unveg det. Vi har ingen doktor.

Hanna. I har ingen doktor?

Klara. Han kom her og kom her — doktoren bor meget langt borte —, og det blev til ingen ting. Og da jeg så hadde ligget en hel måned uten at sove . . .

Hanna. En hel måned uten at få sove? Men det er jo umuligt . . .?

Klara. Nu er det snart halvannen, du! — Ja, så kunde det jo være det samme med doktoren, da. Ikke sant? Min mann spurte hvad det var som fejlte mig, og så gav han sygdommen et styggt navn. Adolf har ikke sagt mig det, så jeg vet det ikke. Siden har vi ikke sendt bud efter ham.

Hanna. Snakker du ikke for meget?

Klara. Hele dager snakker jeg slet ikke. Andre tider uavladelig. Jeg må. — Nu kommer vel snart Adolf fra sin morgentur. Og så har han blomster med til mig.

Hanna. Kan ikke jeg plukke dig nogen, siden du længes så?

Klara. Nej. Der er somme iblant jeg ikke tåler. Han kjænner dem. — Hanna, du har ikke fortalt mig om møtet med barnene mine på dampskibet. Jeg længes så frygtelig efter at høre det, du!

Hanna. Igår var her slik uro.

Klara. Og så var I alle så trætte. Tænk, barnene sover ænnu! Fra 7 til 7! Det er ungdom, det!

Hanna. De trængte det også. Men jeg kan bare nogen timer ad gangen. Og jeg er ænda ikke træt.

Klara. Nej, det går alle så som kommer op under midnatssolen. Man blir så yrvåken. — Men barnene? Er de ikke søte?

Hanna. Så uskyldige som de er, du! Men de ligner ikke dig av ansigt, ikke Sang heller rigtig, uten øjnene; det så jeg siden.

Klara. Fortæl, fortæl!

Hanna. For hadde de lignet, så hadde jeg jo kjænt dem. Jeg har ikke set nogen av eder, siden I selv var unge. Husk det! Men jeg så dem komme ombord, og jeg så dem siden også, skjønt de gik på annen plass . . .

Klara. De hadde ikke råd til mere, de stakkarer!

Hanna. — og jeg kjænte dem ikke. Så var det en morgen jeg stod på hytten; de gik fort frem og tilbake nedenunder mig; de vilde holde sig varme. Hvær gang de vændte ryggen til for at gå fremover igjæn, kunde jeg ikke glæmme øjnene. For jeg kjænte de øjne. Så slog nogen sjøfugl ner så tæt ved, at Rakel tok ut med armene; hun blev skræmt; for de skrek like i ørene på henne. Men den bevægelse med armen — ja, det var nøjagtig din. Og da kjænte jeg øjnene også! Det var Sangs.

Klara. Du gik straks ner til dem?

Hanna. Kan du spørge! «Heter I Sang?» spurte jeg. De behøvde ikke svare. Nu så jeg det tydelig. «Jeg er tante Hanna fra Amerika,» sa jeg. Og så blev vi alle så rørt. *(Begge søstrene gråter.)*

Klara. Rakel hadde skrevet til dig og bedt dig rejse over til mig? Var det ikke så?

Hanna. Jo. Og det skal Rakel ha evig takk for. Hvor hun var søt! Jeg fik dem straks over på første

plass og henne tullet in i et stort sjal; for hun frøs. Han fik et plæd over sig.

K l a r a. Kjære Hanna!

H a n n a. Men, du — ja, det hører til! — i det samme gik der en kulsort bris in fjorden efter os. Vi var like under et højt fjæll, bart og grått. En mængde måker kom ut; et par skrek over hoderne på os. Og så stod der så koldt. Nogen tarvelige hus inne på stranden — og de var de eneste vi så, og vi hadde rejst mange mil uten at se andre. Bare bærg og skjær! Dette er Nordlandene, tænkte jeg. Her er disse forfrosne barn opdraget. Ja, jeg glæmmer det aldrig! Frygteligt!

K l a r a. Men det er ikke frygteligt.

H a n n a. Klara! — Som du nu ligger der? Husker du hvad du var for en fin, flaggrende en —?

K l a r a. Ja, ja! — Jeg vet heller ikke hvor jeg skulde begynne for at forklare dig alt dette. Å, Gud!

H a n n a. Hvorfor skrev du ikke over til mig? Jeg som har det så godt? og kunde på så mange måter ha spart dig for at bli overanstrængt? — Hvorfor skrev du ikke sanheden? Den hele tid har du dulgt den. — Først Rakel skrev sant.

K l a r a. Ja, ja! — Det er så. — Og måtte være så.

H a n n a. Hvorfor?

K l a r a. Hadde jeg skrevet som det var, og I allesammen var kommet styrtende . . .? Jeg vil ikke hjælpes. For jeg kan ikke hjælpes.

H a n n a. Men du løj jo altså —?

K l a r a. Ja, naturligvis. Jeg har løjet bestandig . . . og til alle. Hvor kunde jeg annet?

H a n n a. Her er aldeles uforståelige ting! Den ene på den andre!

K l a r a. Hanna? Du sa «overanstrængt». Du sa du kunde på mange måter ha spart mig for at bli overanstrængt. Har du kjænt nogen overanstrængt som kunde be om hjælp? eller som forstod at gjøre motstand?

H a n n a. Men f ø r æn du ænnu var blet overanstrængt?

K l a r a. Du forstår ikke hvad du taler om!

Hanna. Så forklar mig — hvis du kan da?

Klara. Nej, på én gang kan jeg ikke. — Men efterhånden kanske.

Hanna. Til at begynne med, så hadde du jo ikke hans tro? Så forunderligt! Var det grunnen?

Klara. Nej. — Ja, det er en lang historie! — Men det er ikke det. Vi har så forskjelligt naturel; — skjønt det er ikke det heller. Hadde Sang været som andre mænn og støjet og regjeret — å, så hadde det ingen nød hat — kanske! Men længe før han kjænte mig, var al hans kraft — og han har kraft, kan du tro! — optat av arbejde; den var blet til kjærlighed, til opoffrelse. Den var bare, bare skjøn! Vet du at ænnu har ikke i vort hus været hørt ett hårdt ord? ikke forekommet en «scene»? Og vi har snart været gift i 25 år. Han skinner bestandig av søndagsglæde. For han har søndag hele året.

Hanna. Gud, hvor du ælsker ham!

Klara. Det er for lite at sige at jeg ælsker ham. Jeg er ikke uten ham. Og så taler du om at gjøre motstand? . . . . . D. v. s. jeg måtte jo somme tider, når det gik altfor meget over alles ævne.

Hanna. Hvad mener du med det?

Klara. Det skal jeg forklare dig siden. Men hvem kan stå imot bare, bare godhed? bare, bare opoffrelse for andre? bare, bare fryd? Og hvem kan stå imot, når hans barnlige tro og hans overnaturlige magt river alle andre med?

Hanna. Overnaturlig, siger du?

Klara. Har du ikke hørt det? Har barnene ikke fortalt dig —?

Hanna. —hvad —?

Klara. — at Sang, når han ber inderlig, får hvad han ber om?

Hanna. At han gjør mirakler, mener du?

Klara. Ja!

Hanna. Sang?!

Klara. Har barnene ikke sagt dig det?

Hanna. Nej!

Klara. Men det er da besynderligt!

Hanna. Vi har slet ikke talt om noget sådant.

Klara. Men så har de jo ikke . . . Å, de har tænkt du visste det! For Sang — ja, det er «Mirakelpræsten», det, for hele landet! De har tænkt du kjænte til det! De er så beskedne, barnene.

Hanna. Men gjør han mirakler? Mirakler?

Klara. Fik du ikke, straks du så ham, intryk av noget overnaturligt?

Hanna. Jeg hadde aldrig fallt på at bruke det ord; — men når du siger det . . . Han gjør et højst — ja, hvad skal jeg kalle det? — åndigt intryk? — et meget sælsomt, gjør han. Som hørte han ikke til her!

Klara. Nej! Ikke sant?

Hanna. Jo, det er sant!

Klara. Vet du at jeg kan ligge sammentrukket, med benene op til brystet og armene . . . ja, jeg tør ikke gjøre det efter; for så kan det let komme . . . Jeg kan ligge så i hele dager, når han er borte, uten at kunne få lemmerne tilbake igjæn. Du kan tro det er forfærdeligt! Engang — han var over fjællene; å, disse turer over fjællene! — da lå jeg i 8 — otte — dager således. Og han stod ikke før der i døren, og jeg så ham, og han så mig, så begynte armene og benene at gi efter, og han kom og strøk, og jeg lå så rank som nu! Og bestandig således — op igjæn, op igjæn! Bare han er i rummet, så viger det!

Hanna. Besynderligt!

Klara. Hvad siger du om det at syke, d. v. s. virkelig troende som var syke — det har ikke hændt én gang, men hundre! — når han kom og bad med dem, så blev de friske!

Hanna. Virkelig friske?

Klara. Aldeles friske! Ja, hvad siger du om det at syke som han ikke kunde komme til — for her er jo slike store avstande! — dem har han skrevet til, at på den og den dag og det og det klokkeslæt bad han for dem, og så måtte de be med; — og fra samme time tok deres sygdom en annen vænding! Det er sant! Jeg har mange tilfælde!

Hanna. Forunderligt! — Men dette har du aldrig skrevet!

Klara. Jeg kjænte eder jo! Tror du jeg vilde utsætte ham for eders tvil? — — Her er en præsteenke her — å, henne må du se! Hun bor tæt her ved. Hun er det ærværdigste jeg kan tænke mig! — Hun hadde været lam i femten år, da Sang kom hit; det er nu fem og tyve år siden. Nu går hun hver eneste søndag i kirken! Og hun er snart hundre år.

Hanna. Han kurerte henne?

Klara. Bare ved at be og ved at få henne til at be! For du kan tro han kan be! Og så dette med Ågot Florvågen. Det er dog det mærkeligste! Ti for vore øjne var hun død. Han lægger en av hennes hænder i sin, og han lægger sin annen hånd på hennes hjærte og varmer det, og så begynner hun at ånde. Hun bor nu sammen med den gamle præsteenke — like her ved! — Jeg kan ligge her til imorgen og fortælle og fortælle. Der står en glans om ham her og længre ut blant tusener av troende over det hele land som er enestående. Og nu begynner det at vokse så at vi ikke er en dag i fred.

Hanna. Altså jeg kan også få se det — det du taler om — mens jeg er her?

Klara. Så sikkert som jeg ligger her og kan ikke mere æn rejse mig på albuerne.

Hanna. Men hvorfor kan så ikke miraklet gjælle dig, Klara! Hvorfor har han ikke helbredet dig for længe siden?

Klara. — — Det har sin egen grunn, det.....

Hanna. Men du vil dog sige mig den?

Klara. Nej. — Jo, mener jeg. Men siden. — Du får åpne et vindu igjæn! Her blir så kvalmt. Mere luft, du!

Hanna. Det skal du få. *(Åpner det øverste.)*

Klara. Han skulde dog snart komme nu. Han blir virkelig længe idag. Bare jeg fik lugte til de blomster. Efter regnet må det være kommet en mængde. Nu er klokken snart syv; næsten like ved syv.

Hanna *(ser på sit ur)*. Ja, den er det.

Klara. Siden jeg ligger her, vet jeg altid hvad klokken er. — Den friske luft måtte dog engang nå frem til mig? — Vinden har visst lagt sig.....? Du svarer mig ikke?

Hanna. Nej, jeg hører ikke hvad du siger. For jeg kan ikke komme mig av min forundring.

Klara. Ja, det er også det mærkeligste i vort land. Kanske i vor tid.

Hanna. Hvad siger folk? Hvorledes ser bønderne på ham?

Klara. Jeg tror det vilde ha gjort tyve ganger, ja hundre ganger mere opsigt alle andre steder æn nætop her. Her er det som det så skal være!

Hanna. Men Klara? Mirakel er mirakel?

Klara. Ja, for os. Men her er noget i naturen her som vil ha det usædvanlige av os også. Naturen her er jo selv utover alle rimelige grænser. Vi har nat næsten hele vinteren. Vi har dag næsten hele sommeren — og da solen over horisonten både nat og dag. Du har set den om natten? Vet du at bak havdunsterne synes den tre, somme tider fire ganger så stor som ellers? Og farvevirkningerne av den over himmel, hav og bærg? Fra stærkeste rødglød til fineste, sarteste gulhvitt. — Og farverne i nordlyset over vinterhimmelen! Skjønt de er mere dæmpet, så er der igjæn en så vill tegning i dem og en uro, et uændeligt skifte. Og så de andre naturvidundere! Fugleflokker på millioner; «fiskestimer som fra Paris til Strassburg», som en mann har skrevet. Du ser disse fjæll som går like bent op av havet? De ligner ikke andre fjæll. Og hele Atlanterhavet bryter sig på dem. — Folkenes forestillinger er naturligvis derefter. De er grænseløse. Deres sagn, deres eventyr er som at stable det ene land op på det andre land og så begynne at trille isfjællene fra Nordpolen på dem. Ja, du ler! Men hør sagnene her, du! Og tal med folkene, så fatter du snart at præsten Adolf Sang er mannen efter deres hjærte! Hans tro passer her! Han kom hit med stor formue og gav bort næsten altsammen. Slik skulde det være! Det var kristendom! Og når han nu kommer milevidt rejsende til en fattig syk og ber, så

de likesom åpnes, og lyset trænger in i dem, umiddelbart —! Somme tider får de øje på ham i et umuligt vejr ute på havet; han alene i en liten, liten båt; kanskje har han ett eller begge barnene med! for han tok dem med, fra de var 6 år! Gjør kanske et mirakel, og så avsted igjæn til et annet fiskerleje — og der et igjæn! De likesom vænter det av ham. Og mere til! Hadde jeg ikke holdt igjæn, ja, så hadde vi nu ikke det vi kunde leve av, og ikke ham selv i live. Kanske ikke barnene heller — mig selv vil jeg ikke engang tale om. For jeg er færdig.

Hanna. Men så har du jo ikke holdt igjæn .....?

Klara. Det kan se så ut. Men jeg har. Ikke med forestillinger; det nytter ikke! Nej, jeg må finne noget på — bestandig noget nyt, hvær gang; ellers forstår han det. O, det er en fortvilelse!

Hanna. Finne noget på, siger du?

Klara. Han mangler en hel sans. Virkelighedssansen. Han ser aldrig annet æn hvad han vil se. Derfor f. e. ikke noget ondt i nogen. D. v. s. ser nok; men bryr sig ikke om det. «Jeg holder mig til det gode i menneskene,» siger han. Og når han taler til dem, er alle gode, absolut alle! Når han ser på dem med de barneøjnene — hvem kan annet? Men så bærer det jo galt avsted da. For han ødelægger os på slike folk. — Men på den måten er han ute over forholdene, skjønner du, i stort som i smått. Han tok, hvis han fik lov, det siste vi ejde — det vi skulde leve av imorgen! «Gud vil nok gi igjæn; for han har befalt os at gjøre det så.» — Når det er et slikt uvejr at de erfarneste sjøfolk ikke vil ut i et fartøj, æn sige i præstens storbåt — da vil han avsted i en liten færing, han — kanske med det vesle barnet sit i bakskotten! — Han har sat over fjællene i tåken, og gåt der i tre døgn uten at smake vått eller tørt. De lette efter ham og førte ham frem til folk. Og så vilde han uken efter, atter i tåken, gjøre samme rejsen! Der var en syk som vænted ham!

Hanna. Men tåler han det?

Klara. Han tåler alt. Han sovner in som et træt barn, og sover, sover, sover. Så vågner han, spiser og

begynner på en frisk. Han er aldeles utenfor; for han er aldeles uskyldig.

Hanna. Hvor du ælsker ham!

Klara. Ja, det er det eneste som er igjæn av mig. Dette med barnene har ødelagt mig.

Hanna. Med barnene?

Klara. De tok jo skade av at gå her. Intet regelmæssigt og fast; de blev forstyrret. Aldrig hindringer for noget som blev holdt for at være rigtigt. Aldrig overlæg, bare inspiration! De var voksne og kunde ikke stort mere æn læse og skrive. — Og som jeg kjæmpet for at få dem bort! Og siden i fem år for at kunne holde dem derute og skaffe dem undervisning! Ja, det har tat min siste kraft. Nu er det forbi.

Hanna. Kjære, kjære!

Klara. Du mener da vel ikke . . .? Du beklager mig da vel ikke?! Mig som har gjort rejsen sammen med jordens beste mann? sammen med menneskenes reneste vilje? — En lever kortere på den vis — ja. Alt kan ikke forenes. — Men bytte? — Kjære!

Hanna. Han har da sprængt alle eder andre?

Klara. Det har han! Nætop så! D. v. s. han har ikke sprængt alle; for det fik han ikke lov til. Han hadde også sprængt sig selv, hadde han fåt lov. Han er jo over ævne.

Hanna. Over ævne? Når han virkelig gjør mirakler? og bestandig blir frælst?

Klara. Tror du ikke også miraklerne kommer av det at han er over ævne?

Hanna. Du forskrækker mig! Hvad mener du?

Klara. Jeg mener at slik var vel profeterne også. Både Jødernes og hedningernes. De kunde mere æn vi i en viss retning, fordi de manglet så meget i alle andre retninger. Ja, slik har jeg tænkt.

Hanna. Men tror du da ikke?

Klara. Tror? Ja, hvad mener du med det? Vi er av en gammel nervøs tviler-slægt, vi søsken. Jeg tør sige, av en intelligent slægt. Jeg beundret Sang. Han var ulik alle andre, bedre æn alle andre. Jeg beundret ham, til jeg ælsket ham. Det var ikke hans tro; det var noget

for ham ejendommeligt. Hvor langt jeg nu tror med ham — ja, det vet jeg ikke.

Hanna. Du vet det ikke?

Klara. Jeg har været så forjaget, du, at jeg aldrig har hat tid til at gjøre mig det op. Der må tid til slikt. Og jeg hadde nok med at bærge os over fra det ene båretak til det andre. Jeg blev for tidlig ødelagt av det. Jeg dugde ikke længer til at ta store spørsmål op. — Knapt kan jeg klare hvad som er ret eller uret. Ja, rått naturligvis; — men finere? Jeg må gjøre det som jeg kan. Og likeså med troen. Jeg orker ikke mere.

Hanna. Han vet om det?

Klara. Han vet om alt. Tror du jeg skjuler nogen ting?

Hanna. Men vil han da ikke få dig til at tro hvad han selv tror?

Klara. Ikke i minste måte. Dette med tro, hvis man ikke skal bli dømt, det, siger han, er Guds sak. Vor er at være sann. Så blir vi nok troende — her eller hisset. Å, han er hel, han!

Hanna. Men han arbejder da for at utbrede troen?

Klara. På sin vis. Aldrig, nej, aldrig med påtryk. Han er ubetinget like hensynsfull mot alle. Hører du: — mot alle! Å, han er makeløs!

Hanna. Du ser på ham som i de første beruselsens dager! Og det ænda dine øjne er blet gamle.

Klara. Og det ænda mine øjne er blet gamle.

Hanna. Men dette med din tro på hans mirakler . . . ja, du har i grunnen ingen tro på dem?

Klara. Hvad er det du siger? Der er ikke det til jeg tror mere ubetinget på!

Hanna. Når du ikke tør slippe ham i vej i en orkan, og når du ikke tør tro på at I får igjæn hvad han vil gi, selv om det er det siste . . . så har du ingen tro på dem.

Klara. Før jeg tillot noget av det der . . .? Ja, det er her jeg har min styrke, skal jeg sige dig.

Hanna. Vel. Men det er ikke troens styrke.

Klara. Nej, nej. Om her er motsigelse — hvad gjør det! Vi har alle motsigelser — untagen han. —

For resten vil jeg sige dig at det at kaste sig selv eller sit barn i sjøen — det er mere æn tro, det; det er at friste Gud.

Hanna. Da synes jeg miraklet måtte møte likeså vel, når det gjæller vort eget liv, som når det gjæller andres.

Klara. Men at bringe sig selv i livsfare?

Hanna. Når det sker for at frælse andre? Det kan da ikke kalles at friste Gud.

Klara. Hør — slut med det der! Jeg orker det ikke. Jeg vet bare, at vil han ta det barnene skal leve av, og gi det til onde, dårlige mennesker, eller vil han selv gå avsted til fjælls i tåke eller dra til havs i orkan — da, ja da lægger jeg mig kloss i vejen! Jeg gjør alt, ubetinget alt hvad jeg kan finne på, for at hindre det! — Jeg sætter han vilde det nu . . .? Jeg har ikke kunnet rejse mig på mine ben i mange måneder; . . . men da kunde jeg! Da kunde jeg! Jeg er sikker! Da gjør også jeg mirakel. For jeg ælsker ham og hans barn. *(Længre stillhed.)*

Hanna. Er der ikke noget jeg kan hjælpe dig med?

Klara. La mig få eau de Cologne! Her over tindingerne. Og la mig få lugte til! Av den du gav mig igår. Litt snart! Du får ikke op korken? — Der er korketrækkeren! Der, der! Og det nederste vindu op. Det nederste også!

Hanna. Ja, ja!

Klara. Takk! — Var ikke jorden så fugtig efter det forfærdelige regn, vilde jeg ut. Får du ikke korken op?

Hanna. Jo, nu straks.

Klara. Skru længre ned. Men ikke for langt. Se så! Se så! Kom! — Nej; — jasmin!

Hanna. Jasmin? — Ikke det minste jasmin!

Klara. Jasmin, jasmin . . . . .! Der er han! Jeg hører ham! Der er han! Gud, takk! Jeg blir straks rolig. — Rolig. Å, for en velsignelse. Der . . . er . . . han. *(Sang kommer.)*

ANNET MØTE

Sang. God morgen igjæn! — God morgen, kjære Hanna! At du nu er her! Nej, at du nu er her —! — En slik morgen, så full av sang og duft, har I ikke i Amerika? Ingensteds i værden!

Klara. Men mine blomster?

Sang. Vet du hvad der hændte mig idag, Klara?

Klara. Du har git dem bort?

Sang. Nej. Ha-ha! Nej, ikke denne gang, sa Tordenskjold. Hvor du er slem! Nu har vi skjældt og smællt på dette vedholdende, forfærdelige regn og frygtet for fjællras og skred — og alskens ulykker . . . Og så har regnet bare gjort et storværk av velsignelse! Da jeg ændelig idag så sol og gik ut . . . å, for en flora jeg møtte! Jeg har aldrig set make til iår! Jeg kom op i en rigdom av duft og farve, du . . . ja, jeg kom med én gang i slik stemning, at sandelig syntes jeg ikke det var skam at gå og træ ner det græs som stod og gav én så megen glæde. Og så gik jeg til side og fant mig en sti, og derfra gik jeg og så ner i de våte øjnene. Slik trængsel der var blant dem, du! Slik selvopholdelsesdrift i trængselen! Slik attrå! De minste forsøkte at strække hals mot solen, de også. Så åpne, så forslukne! Sandelig var ikke somme så for tidlig på færde, at jeg tror de skjælmer sender støv på frieri, før dagen er omme! Jeg så nogen humler allerede! De visste ikke hvor de skulde hen i alle de duftstrømmer! For det ene tusen duftet og lokket hissigere æn det andre tusen, og der var tusen ganger tusen! Ja, nu går det for sig. Er der ikke individualitet i denne millionmangfoldighed også? Å, der er! Og så kunde jeg ikke ta nogen av dem. — Men jeg har noget annet til dig idag!

Klara *(som, mens han talte, har gjort tegn til søsteren)*. Har du?

Sang. Også jeg skal forsøke at åpne bæger idag.

Klara. Kjære, hvad er det?

Sang. Ja, du tror nu ikke så slet om mig som at jeg kan gjæmme på noget; men jeg kan!

Klara. Jeg har længe mærket at der var noget —?

Sang. Nej, har du virkelig? For sandelig har jeg tidd denne gang. — Men når jeg ikke har været så forskrækket over din sygdom som alle de andre, så har det hat sin grunn.

Klara. Men hvad er det?

Hanna. Ja, hvad er det? Hun blir så het.

Sang. Jeg skal skynde mig! — Jeg har hjulpet så mange og kan ikke hjælpe henne, fordi jeg ikke kan rigtig be sammen med henne, den gjænstridige! Og jeg får ingen magt i det, når de syke ikke ber med — at sige, når de kan be. Så skrev jeg til vore barn at de skulde komme. Og igåraftes, da jeg fulgte dem så tidlig op, da sa jeg dem hvorfor — at nu skulde de sove rigtig godt ut og så hjælpe mig idag klokken syv og be ved mors seng!

Klara. Du kjære, du kjære!

Sang. Vi skal lægge en bønnekjæde omkring dig! En ved føtterne, en ved hodet og jeg like foran! Så skal vi ikke avlate, før du faller i søvn! Ikke før! Nej, ikke før! Og så skal vi gjænta det, til du rejser dig og går iblant os! Ja, det skal vi.

Klara. Du kjære!

Hanna. Hvad sa barnene?

Sang. Ja, du skulde set dem! De blev så grepne. Jeg forsikkrer dig, de blev så bleke som det laken. Og så så de på hværandre. — Men da forstod jeg de måtte være alene. — Jeg ser det bevæger dig også. Du lukker øjnene. Også du vil kanske nu være alene? — Ja, vi får besøk nu. Stort besøk! Det gjæller at forberede sig! — Hvad er klokken?

Hanna. Den er over syv.

Sang. Nej, det kan den ikke være; for så var de her. — Du har glæmt at stille dit ur efter vor tid.

Hanna. Nej, jeg har ikke det.

Sang. Så har du ikke stillet det rigtig, min ven. Kan du tænke dig, at voksne barn som skal be ved sin mors seng, forsover sig?

Hanna. Jeg skal gå op.

Sang. Nej, nej, nej! Disse siste øjeblik må de ha alene! Jeg kjænner til det.

Hanna. De skal ikke høre mig. Jeg vil bare se in. *(Hun går.)*

Sang. Å, sagte, sagte!

TREDJE MØTE

Sang. Det er jo vakkert at hun er så ivrig.

Klara. Du kjære!

Sang. Der er noget så bekymret i stemmen —? — Å, ha nu håb! Jeg siger dig jeg har aldrig følt mig sikkrere. Og hvem som gir denne følelse, det vet du. — Klara! — Min ælskede Klara! *(Han knæler ved hennes seng.)* — Føræn vi møtes i den store bøn, må du tillate mig at takke dig! Jeg har takket Gud for dig idag. I al denne vårpragt har jeg takket. Så uændelig var fryden om mig og i mig. Jeg gik igjænnem i det store hvad vi har levd sammen. Vet du jeg tror jeg ælsker dig ænnu højere, fordi du ikke helt ut deler min tro; — derved er du ænnu uavladeligere i mine tanker. Din hengivelse til mig er helt dit væsens, din viljes — skylles ikke noget annet. Og at du bevarer din sanhed ved min side, det er jeg stolt av. — Men når jeg nu husker at du — uten at tro som jeg — har git dit liv for mig —

Klara. Adolf!

Sang. Jeg lægger hånden over din munn, dersom du taler. Nu er det jeg! — Å, det er stort hvad du har gjort. Vi andre, vi gav vor tro; men du gav dit liv. Hvad må du dog ha for en tillid til mig! Hvor jeg ælsker dig! — Hvær gang min-tros-iver ængstet dig, og du skalv for mig eller for vore barns fremtid, og da kanske ikke vejde hvad du gjorde . . . jeg vet du hadde ikke kræfter igjæn til at gjøre det bedre.

Klara. Nej, jeg hadde ikke!

Sang. Skyllen blir min. Jeg har ikke forstått at skåne dig.

Klara. Adolf!

Sang. Jeg vet det er så. Du har offret dig stykke for stykke. Og ikke av tro, ikke av håb om løn her eller

hisset; — av kjærlighed alene. Hvor jeg ælsker dig! — Idag har jeg villet sige dig dette. Var Hanna ikke gåt ut, hadde jeg bedt henne om at få være ene med dig en liten stund. — Takk! det er din store dag idag. Nu kommer snart barnene. — Å, la mig få kysse dig som den allerførste dag!

FJÆRDE MØTE

Sang. Nu?

Hanna. Klokken er over syv.

Klara. Jeg visste det.

Sang. Er den over syv? — Og barnene?

Hanna. De sov.

Sang. De sov?

Klara. Jeg visste det.

Hanna. Elias påklædd. Han hadde kastet sig på sengen, som vilde han ikke sove, bare hvile, men var sovnet in allikevel. Rakel sov med foldede hænder over tæppet. Hun hørte ingenting.

Sang. Jeg har forlangt for meget av barnene. — Jeg lægger det aldrig av.

Hanna. De hadde jo næsten ikke sovet i to døgn; d. v. s. siden vi traf hværandre.

Sang. Men hvad mente så Gud med at gi mig slik kraft nætop idag? Og gjøre mig så sikker? — Dette må jeg prøve at få vite. *(Går.)* Unskyll mig et øjeblik, mine venner! — Hvorfor nætop idag —?

FEMTE MØTE

Klara. Vækket du dem?

Hanna. Naturligvis. — Vet du hvad jeg tror er i vejen?

Klara. Gud, ja! — Å, jeg begynner at skjælve så.

Hanna. Er der noget at gjøre ved det?

Klara. Nej; ikke uten at jeg selv må se til at dæmpe det. — Å! — Der var noget ved deres øjne igår. Nu forstår jeg det.

Hanna. De har ikke længer sin fars tro.

Klara. De har ikke længer sin fars tro. — Hvor de må ha kjæmpet og lidt, de stakkarer! De som ælsker og ærer ham over alt på jorden!

Hanna. Det var derfor de var så stille igår.

Klara. Det var derfor de blev så rørt ved det allerminste. — Å, det er derfor Rakel har skrevet efter dig også. Nogen skulde være her — og hun turde ikke selv.

Hanna. Du har visst ret. — Hvor de har strævd med dette, du?

Klara. Å, de stakkarer! De stakkarer!

Hanna. Der kommer Elias!

Klara. Er han der?

Elias *(styrter sig på knæ foran morens seng, med ansigtet mellem sine hænder)*. Å, mor!

Klara. Ja, ja —! — Jeg vet det.

Elias. Du vet det? Det kan ikke være værre!

Klara. Nej, det kan ikke.

Elias. Da han sa igåraftes at idag klokken syv . . .

Klara. . . . Ti stille! Jeg tåler det ikke.

Hanna. Din mor tåler det ikke.

Elias. Nej, nej! — Jeg visste jo det måtte komme. På den ene måten eller på den andre. Det måtte tilsist komme.

Hanna. Tåler du at høre det?

Klara. Jeg må få høre. — Si mig —?

Hanna. Hvad er det?

Klara. Elias . . . er du der ikke?

Elias. Her er jeg, mor.

Klara. Rakel?

Elias. Hvad mener du, mor?

Klara. Hvor er Rakel?

Elias. Hun står op nu. Hun våket med mig til klokken tolv inat. Men da kunde ikke Rakel mere.

Klara. Hvorledes, barn — å, hvorledes — kom dette —?

Elias. At vi tapte vor fars tro?

Klara. . . . at I tapte jer fars tro, barn?

SJETTE MØTE

Sang. Har I tapt jer tro? . . . . . Min søn . . . . . ? Har du tapt din tro?

Hanna. Se Klara! Men Klara!

Sang *(iler til henne. Lægger hænderne på henne)*. Det stanser. Det kom ikke. — Gud ske lov!

Klara. Det går . . . over . . . . . Men hold mig, du!

Sang. Jeg skal holde dig.

Klara. Og la mig ikke komme til at gråte! Å —!

Sang. Nej, nej! Ikke gråte! *(Han hælder sig helt over henne og kysser henne.)* Vær nu stærk! — Klara! . . . . . Se så! Du skal ikke være bedrøvet. Du skal huske på hvor bedrøvet de har været. De har villet skåne os i sin smærte og kamp. Skal vi så ikke skåne dem?

Klara. Jo.

Sang. Se, derfor fik du dette anfall. Vi skulde få tænke os om. Ellers var vi kanske blet bittre mot dem. Især jeg i min iver. Hvor er Rakel?

Hanna. Hun kommer straks. Hun våket med Elias til tolv inat.

Sang. De barn! De barn! — Hvorledes kunde I . . . . . ? . . . . . Nej, nej! Jeg vil ikke vite det. Altid var du ærlig. Har du gjort det — så måtte du.

Elias. Jeg måtte. Men forfærdeligt har det været.

Sang. Du kom for let til din tro her hos mig. Jeg er jo bare følelsesmenneske. Kanske er dette ingangen til en tro som ikke kan tapes.

Elias. Jeg føler mig som en forbryder; — men jeg er det ikke!

Sang. Tror du jeg et øjeblik tviler, min søn? Ta ikke fejl av at jeg ikke rigtig kan holde igjæn! Det kommer derav at jeg har bygd så meget op på at I trodde. — Så det skal ha sin tid, før jeg . . . Nej, nej, nej! Tilgi mig, Elias! Du kan jo slet ikke for det. *(Rakel kommer in. Men hun viger sky nogen skridt mot bakgrunnen. Han ser henne.)* Rakel! — Å, du Rakel! *(Hun kommer og faller på sine knæ.)* Fra du var ganske liten, har du lært mig mere tro æn alle bøker — — Hvorledes kan dette være muligt? Nej, når

de har overvunnet henne, så må jeg allikevel få vite hvorledes — For at nogen kunde ta dig fra mig...

Rakel. Ikke fra dig, far!

Sang. Om forladelse! Å! Jeg vilde ikke såre dig. — Kom op til mig! *(Hun kaster sig til ham.)* Jeg lover eder, mine barn, at fra nu av skal jeg ikke nævne det mere. — Men først må jeg få vite — for det kan I ikke undres på? — hvorledes dette er gåt til?

Elias. Om du vilde tale med mig om det i hele dager, far — så blev jeg visst ikke færdig med det.

Sang. Nej, det duger jeg ikke til. Jeg kan ikke forhandle om troen. Jeg forstår mig slet ikke på det.

Elias. Men høre mig må du dog —?

Sang. Når det kan være dig til trøst, så er det en annen sak. Da vet du jeg vil. — Men kan du ikke sige mig det kort —? ganske kort? — Hvad var det som fik eder til... som, ja, som bestemte eder, barn?

Elias. Jeg kan sige det meget kort. Rakel og jeg, vi fant ikke, at de kristne var slik som du hadde lært os.

Sang. Men barn —?

Elias. Du hadde sendt os til de beste du visste. Og de var visst de beste også. Men Rakel og jeg var snart enige, og hun var den som først sa det: — Der er bare én kristen, og det er far.

Sang. Men, barn, dog!

Elias. Hadde de andre været noget mere eller noget mindre av det du er, en del av det — ja, da hadde vi visst ikke følt os skuffet. Men de er noget ganske annet; — aldeles forskjelligt.

Sang. Hvad mener du?

Elias. Deres kristendom er en overenskomst. — I liv og lære bøjer de sig for det bestående — det på deres sted, i deres tid bestående. For institutioner, for sædvaner, fordomme, økonomiske forhold og for alle andre forhold. — De har funnet op utvejene i læren, så den kommer til at passe det som er.

Sang. Er nu ikke dette strængt?

Elias. Du søker op det idealeste i den og går efter det. Og så blir der forskjel.

Sang. Men hvad kommer denne forskjel jer ved, kjære barn?

Elias. Den bragte os til at tænke, far. — Kan du undres over det?

Sang. Tænk, så meget I vil! Når I bare ikke dømmer.

Rakel. Jeg tror ikke vi gjorde det. Og vet du hvorfor? Fordi vi så, at deres lære var likeså naturlig for dem som din lære er det for dig.

Sang. Nu ja —?

Elias. Men hvad er så kristendom? Deres er det vel ikke?

Sang. Sæt det ikke er? Hvad ondt er der i det? Når de gjør det som de forstår det?

Rakel. Er da kristendommen noget som bare én av millionen kan nå, kjære far?

Elias. Skal alle de andre bli fuskere på den?

Sang. Hvad kaller du kristen?

Elias. Alene den kaller jeg kristen som av Jesus har lært fullkommenhedens hemmelighed, og som stræver dit i alt.

Sang. Hvor jeg finner den forklaring ælskelig! Du har noget av din mors fine sans. — Å, det var altid min store drøm at du engang . . . Nej, nej, nej! — jeg har lovet eder det, barn . . . Og jeg skal holde det. Du sa —? Det er sant: fortræffeligt! — Men, min søn, kan ikke enhver få lov til at forsøke at bli en kristen uten derfor at kalles en fusker? Hvad? Er det ikke her at troen skjøter på? Den enes fortjeneste på millioners skrøpelighed?

Elias. Der nævner du det! Når vi av alt vort hjærte stræver — da er det troen skjøter på.

Sang. Nu ja —?

Elias. Således praktiserer bare et eneste menneske det — og det er du. De andre . . . Nej, vær ikke bange! Det er ikke for at anklage at jeg siger det. Hvad ret har jeg til det? De andre — enten slår de så meget av at de kan ta det med ro; det passer dem at gjøre så; — eller de forsøker virkelig — og forstrækker sig! Ja, det er ordet.

Rakel. Ja, det er ordet. — Og da var det, kjære

far, at jeg sa til Elias: Men passer disse idealer så lite til menneskenes kår og ævner ennu idag, så kan de vel ikke være fra den alvidende.

Sang. Var det du som sa det? — — —

Elias. Rakels tvil kunde vi ikke mere bli kvit. Og så gav vi os til at søke. Vi fulgte disse idealer bakover i historien — og kom forbi vor tidsregning.

Rakel. De er — allesammen — meget ældre æn kristendommen, far?

Sang. Jeg vet det, barn.

Elias. De er forkynt længe før av sværmere . . .

Sang. . . . av østerlandske og græske sværmere i en fortvilet tid; en tid hvori de beste bare stundet bort, mot et fornyelsens land — bort, bort! Jeg kjænner dette, mine barn. — Så det var her I stupte? Herregud! — Som om fornyelsens land, tusenårsriket ikke var likeså sant, fordi om det er en gammel, umådelig gammel østerlandsk drøm? — Har det latt vænte på sig så længe at svake sjæle begynner at kalle det en umulig drøm — og de krav som fører dit, umulige idealer . . . hvad viser det? — Intet om læren, men meget om forkynnerne. Ak ja — meget om forkynnerne. — Uten at tale om dem vil jeg bare sige hvad der hændte mig selv. Jeg så at kristendommen krøp på sin buk — og ænda forsigtig forbi alle større tuer. Hvorfor gjør den det? spurte jeg mig selv. Er det fordi, at dersom den rejste sig helt op, så løftet den tingene av deres hængsler? Er det kristendommen som er umulig? eller er det menneskene som ikke tør? — Om bare én turde — var der så ikke tusen som turde? Og så følte jeg at jeg burde forsøke at være denne ene. Og det mener jeg enhver skal forsøke. Ja, uten det er han ingen troende. Ti tro, det er at vite at for troen er ingen ting umulig — og så vise den tro! — Er det for at skryte jeg siger dette? Nætop for at anklage mig. Ti uagtet jeg nu har bygd så højt og har hat så stor nåde, faller også jeg, ret som det er, ennu ner fra Gud. — Har jeg ikke nu igjæn gåt her og tænkt det umuligt at frælse henne der alene? Har jeg ikke tvilet og vænted på andres hjælp? — Derfor tok Gud hjælpen fra mig. Derfor hadde han tillatt at også I

skulde stupe på «det umulige» og komme og fortælle mig det. Ti således skulde hans time forberedes. Nu vil han vise os allesammen hvad som er muligt! — Å — jeg gik her og forstod ikke! Nu forstår jeg. Jeg skal gjøre det alene! Nu har jeg fåt befalingen; nu kan jeg. — Derfor den store forberedelsens nåde nætop idag. Alt går sammen. Klara, hører du det? Det er ikke længer jeg som taler; det er den store visshed i mig — og du vet hvem den hvær gang er fra! *(Knæler hos henne.)* Klara, min dejlige ven, hvorfor skulde ikke du være Gud likeså kjær som nogen der tror helt ut? Som om Gud ikke var alles far? — Guds kjærlighed er ingen forret for de troende. De troendes forret er at føle hans kjærlighed og at fryde sig over den — og i dens navn at gjøre det umulige muligt. — Du tålmodige, du trofaste! Nu går jeg fra dig for at prøve det. *(Rejser sig.)* — Ja! For at prøve det! Jeg går in i kirken, barn; ti jeg vil være ene. Jeg går ikke ut igjæn derfra, før jeg har fåt av Guds hænder søvn til mor og efter søvn sundhed, så hun rejser sig og går iblant os. — Bli ikke forfærdet! Jeg føler han vil! Han gir mig det ikke straks; ti denne gang har jeg tvilet. Men jeg skal holde ut og vænte på den strænge, den gode herre. — Farvel! *(Han kaster sig ner over henne i en kort bøn.)* Farvel! *(Kysser henne. Hun ligger ubevægelig. Han rejser sig.)* Takk, mine barn! Nu har I dog hjulpet mig. Større æn nogen kunde ane. Nu ringer jeg selv min bøn in. Altså ved klokkens første slag så vet I at jeg har begynt at be for mor. Fred med eder!

Hanna *(har uvilkårlig åpnet døren for ham. Sang går)*. Dette er . . . Dette er . . . *(Hun brister i gråt.)*

Elias. Jeg må se . . . jeg må se ham gå in. *(Går.)*

Rakel *(frem)*. Mor! — Å, mor!

Hanna. Tal ikke til henne! Hun ser nok på dig; men tal ikke til henne!

Rakel. Jeg er rædd.

Hanna. Her jeg står, kan jeg se din far. Nu er han snart ved kirken. — Kom!

Rakel. Nej! . . . Nej, jeg holder det ikke ut. Jeg er

så rædd. — Mor! Hun ser på mig; men hun svarer mig ikke. — Mor!

Hanna. Stille, Rakel! *(Det begynner at ringe.)*

Rakel *(synker i knæ. Litt efter utbryter hun, men dæmpet):* Gud, Hanna!

Hanna. Hvad er det?

Rakel. Mor sover!

Hanna. Hun sover?

Rakel. Mor sover!

Hanna. Sandelig . . . ?

Rakel. Jeg må finne Elias. Jeg må sige det til Elias! *(Ut.)*

Hanna. Hun sover som et barn. Å, Gud! *(Hun knæler. Da høres et døn, vedvarende, tyngre, bestandig tyngre; forfærdelig stigende. Utenfra skrik. Huset skjælver. Dønet vokser.)*

Rakel *(utenfra).* Fjællet faller! *(Skriker; kommer så styrtende in.)* Fjællet faller over kirken! Over os! Like på kirken! På os! På far, på os! Det ruller, ryker — sortner — å! *(Huker sig ner og vender ansigtet væk.)*

Elias *(utenfor).* Far! — Far! — Å!

Hanna *(over søsterens seng).* Nu kommer det! Nu kommer det! *(Dønet er på sit højeste. Så tar det litt efter litt av. Så høres atter over det kirkeklokken.)*

Hanna *(springer op).* Det ringer ænnu! Han lever!

Rakel. Han lever!

Elias *(utenfor).* Far lever! *(Nærmere.)* Kirken står. *(In.)* Kirken står. — Far lever. Like ved kirken bøjde skreden — gik mot venstre. Han lever, han ringer, å Gud! *(Han kaster sig over morens seng.)*

Rakel *(kommer).* Elias! Mor —?

Hanna. Hun sover!

Elias *(springer op).* Sover hun?

Rakel. Ja, hun sover — *(Kirkeklokken går.)*

Hanna. Like rolig sover hun.

ANNEN HANDLING

En liten tømmerstue. I bakgrunnen dør ut til en sval. Døren er vidåpen. Vi ser ut i et trangt landskap, stængt av et nakent fjæll. På højre vægg en dør. På venstre et stort vindu. Over døren mot svalen er et gyldent krucifiks inne i et kors hvorover der er et glaslåk. Helt ner mot venstre en sofa og foran den et bord hvorpå nogen bøker. Stoler langs væggene.

FØRSTE MØTE

(Elias kommer in fra svalen, snar, urolig. Han går i lærredsbukser og på lette sko. Ovenfil alene skjorten; ikke hue på. Han stanser, går til vinduet og lytter. Vi hører tydelig, men fjærnt en salme, sunget av en mannsrøst. Elias er stærkt grepet. Rakel kommer sagte in ad døren til højre, som var lukket, og som hun lukker efter sig. Hennes bror gjør tegn at hun skal stanse og høre.)

Rakel *(som også gripes, siger sagte):* La mig åpne døren til mor!

Elias *(sagte).* Har da mor vågnet?

Rakel. Nej; men far hører hun nok. *(Forsvinder til højre; kommer sagte in igjæn og lar døren stå åpen efter sig; siger sagte:)* Hun smilte.

Elias *(sagte).* Å, Rakel!

Rakel *(bevæget).* Elias! — Si intet; — jeg tåler det ikke!

Elias. Se ut, Rakel! — Kan der være noget skjønnere? Hundreder stille, å, så stille omkring kirken; og han i bøn og sang derinne uten anelse om at der er nogen derute. Vinduerne åpne, men for højt til at han kan se. Og de på sit liv for ikke at bli hørt, for ikke at forstyrre! — Se! Han talte om en bønnekjæde. Alle disse omkring kirken — det er bønnekjæde, det!

Rakel. Ja. *(De lytter til sangen. Den slutter.)* Han synger ofte idag.

Elias. Luk nu dørene! Jeg har så meget at fortælle dig. Jeg har været her to ganger og søkt dig.

Rakel *(går sagte ut til højre; kommer igjæn og lukker efter sig. Siger højere):* Det har kommet ænnu flere folk i eftermiddag.

Elias. Og det kommer bestandig — milevidt fra! Du kan ikke se dem alle; for en stor del er borte i lundene og hører på lægprædikanterne der. Der borte forstyrrer de ikke far. Så går folket av og til — mellem lundene og kirken. — Men se nu dit ner til stranden —?

Rakel. Nej, hvad er det? Markerne sortner av folk! Hvad er det?

Elias. Det er missjonsskibet som er kommet.

Rakel. Missjonsskibet?

Elias. Vet du ikke at til det store missjonsmøte i byen har alle østenfra lejet et dampskib? Nu ligger det her på fjorden.

Rakel. Her?

Elias. Her!

Rakel. Men hvorfor kommer det hit?

Elias. Til miraklet! Da vore ombud — pastor Krøjer og én til — kom ombord ved anløpsstedet ute ved havet —

Rakel. — så —?

Elias. — og fortalte hvad her var foregåt igår, og at far ænnu var inne i kirken alene og bad —

Rakel. Nu forstår jeg!

Elias. — Så vilde ikke en eneste én videre! men hit! Bispen og præsterne bad dem holde ord og avtale; men hit vilde de! Så måtte de andre gi efter. Nu er de her.

Rakel. Også præsterne?

Elias. Bispen og præsterne — naturligvis!

Rakel. De kommer da vel ikke hit in? — Elias, du skulde være litt anderledes klædd.

Elias. Jeg tåler ikke klær.

Rakel. Du tåler ikke —?

Elias. De brænner mig. Og så har jeg en trang... ja, som til at gå gjænnem luften. Jeg kan ikke beskrive dig det; men stundom synes jeg at jeg måtte kunne det.

Rakel. Men, Elias —?

Elias. Der er han! Der går han!

Rakel. Hvem? — Han der?

Elias. Det er dog ham? Ja, det er! Ham bar de hit imorges, syk, å, så syk; og nu går han; der ser du ham! — Det var idag da far første gang sang. Ingen hadde ventet han skulde synge; vi skar i at gråte allesammen. Da rejste den syke sig av sig selv. Vi la ikke mærke til det før han gik iblant os. — Mor vil også rejse sig, Rakel! Jeg ser det for mine øjne!

Rakel. Rejse sig vil hun. Jeg venter det fra stund til annen; men jeg skjælver for det. — Du ser på mig, Elias?

Elias. Ja — for undertiden, når du taler, synes jeg det går på vers. Også når de andre taler.

Rakel. Men, Elias —?

Elias. Stundom igjæn — som nu — hører jeg bare lyden; ikke meningen. For jeg hører samtidig noget — noget som ikke tales.

Rakel. Som ikke tales?

Elias. Oftest, at far roper; — roper mig ved navn — som han gjorde igårmorges. *(Bevæges.)* Han har tænkt noget, da han gav mig det navn. Det toner og anklager — og med hans røst. — Somme tider uavladelig; jeg jages! Midt under kjænner jeg trang til at styrte mig i den største fare. Jeg er sikker på at komme uskadd derfra. Nej, bli ikke rædd! Her er jo ingen.

Rakel. Elias, kom og sæt dig med mig inne hos mor! Der er fred inne hos mor.

Elias. Jeg kan ikke. — Rakel, svar mig for Gud — prøv din siste, fineste tvil og svar mig: er det miraklet hvad vi her har oplevd?

Rakel. Gud, Elias — hvorfor bestandig dette?

Elias. Men er det da ikke forfærdeligt, at de to eneste som kanske ænnu tviler, det er hans barn? — Jeg skulde gi mit liv for nu at være trygg.

Rakel. Elias, ikke mere! Jeg ber dig!

Elias. Si mig bare hvad du tror! Dette med skreden, du? Det er for stort til at være et tilfælde. Ikke sant? Og mors søvn! Straks han ringte — søvn? Og søvn tross skreden? Søvn, så længe han ber? — Er

dog ikke dette mirakel? Hvorfor er så ikke også det annet et mirakel, et stort mirakel?

Rakel. Jeg tror næsten det er, Elias.

Elias. Du gjør?

Rakel. Men jeg er like rædd det for det!

Elias. Rædd det, hvis det er mirakel? Men så kan du ikke tro det er miraklet?

Rakel. Jo.

Elias. For det kan dog ikke bare være hans magnetiske lægekraft, dette? Eller magten av hans personlighed? Nej, det er mere! Er det miraklet? Føler du dig sikker?

Rakel. Jeg kan ikke ta dette op nu. Det er for at ha fred for det jeg sitter i ly inne hos mor. Mors ærlighed likesom fyller hele rummet og døver slike spørsmål. — Nu gjæller det noget annet, Elias!

Elias. Noget annet?

Rakel. Efter dette! Hvad vil komme efter dette — når hun har rejst sig? For dermed er det ikke slut. Tilsist —

Elias. Tilsist —?

Rakel. — Tilsist gjæller det deres liv! *(Brister i gråt.)*

Elias. Rakel —? Gud!

Rakel. Mor har ikke længer kraft til at stå imot med. Og han vil gå på — nætop nu!

Elias. Med hvad?

Rakel. Med dette — hvad det nu er!

Elias. Men sæt det er miraklet, Rakel? Hvorfor da være rædd?

Rakel. Jeg kan ikke overse følgerne for mor og far — for os allesammen. — Du forstår mig slet ikke?

Elias. Nej.

Rakel. Nej! Mig er det ganske det samme hvad det er; det sprænger os. Det dræper os tilsist!

Elias. Miraklet?

Rakel. Ja, ja. Det er ingen velsignelse! Det er en forfærdelse! . . . . . Elias! *(Hun rykker ham længre in i rummet.)*

Elias. Hvad er det?

Rakel. Der står en mann like under vinduet og stirrer in. En besynderlig mann, så blek.

Elias. — I en frakke knappet helt op —?

Rakel. Ja. — *(Med dæmpet skrik.)* Der står han jo i stuen også! *(Hun går baklængs som vigende for et syn og redder sig in til sin mor.)*

Elias. I stuen? — Her! *(En ukjænt mann kommer i det samme svalen fra venstre, går over tærskelen, står stille og ser sig om.)*

ANNET MØTE

Elias *(idet den ukjænte blir synlig)*. Men der er han!

Den ukjænte. Tillater De —?

Elias. Hvem er De?

Den ukjænte. Kan ikke det være det samme! —

Elias. Jeg har set Dem her siden igår.

Den ukjænte. Ja. Jeg kom over fjællene hit.

Elias. Over fjællene?

Den ukjænte. Jeg stod deroppe og så skreden gå.

Elias. Virkelig!

Den ukjænte. Og hørte klokkeklangen. Og jeg så idag den syke, som rejste sig, da Deres far sang . . . . . Og nu spør jeg: er det derinne Deres mor sover?

Elias. Ja. Men ikke i første rum; i næste.

Den ukjænte. Men om hun rejser sig . . . så går hun hit in —? Så går hun mot kirken, hvor han er —? Ikke sant? Så kommer hun? Hit?

Elias. Nu, når De siger det —?

Den ukjænte. Og da spør jeg Dem — ber jeg Dem —: får jeg være her? — Vænte her? Se det? Jeg har ønsket det så brænnende. Og jeg kan ikke længer motstå. — Jeg skal ikke gå in, før jeg kjænner mig drevet til at gå in. Jeg skal ikke sitte her og fylle — være i vejen. Men føler jeg mig uimotståelig drevet til at gå in her og vænte her og se . . . Får jeg lov?

Elias. Ja.

Den ukjænte. Takk! — Jeg skal sige Dem: denne dag bestemmer over mit liv. *(Han går ut til højre i svalen.)*

TREDJE MØTE

Elias. Denne dag skal bestemme over mit liv! *(Krøjer fra venstre i svalen.)* Krøjer, så du ham der? Ham til højre der?

Krøjer. Ja. Hvem var det?

Elias. Du kjænner ham ikke?

Krøjer. Nej.

Elias. Visst en mærkelig mann. — Denne dag skal bestemme over mig! Gud! Der fik jeg ordet!

Krøjer. Det væntet jeg, Elias, at denne dag vilde bli en stor dag for dig. Hvem kan også motstå hvad som her foregår? Bare disse hundreder i bøn omkring kirken, og han der innenfor, som ikke vet om det! Jeg kan ikke tænke mig noget skjønnere!

Elias. Ikke sant! — Å, jeg vil kaste angst og tvil; — denne dag skal få bestemme! Hvad var dog det for et ord! — Jeg har kjæmpet og lidt uten at nå frem. Og så gives det mig! Straks har jeg mere fred. — La os tale sammen!

Krøjer. Nej — ikke nu. Jeg har et ærend til dig.

Elias. Til mig? — Fra hvem?

Krøjer. Jeg har kommet tilbake hit med missjonsskibet.

Elias. Jeg vet det.

Krøjer. Og nu spør biskopen og præsterne om de kan få låne denne stue en times tid?

Elias. Hvortil?

Krøjer. De har trang til at overlægge hvorledes de skal forholde sig til det som her sker. Og vi vet intet annet sted hvor vi kan være alene. — Ja, bli nu ikke så forundret. Vi professjonister, vi av prækehåndværket, vi må jo prøve at se forstandigere på slikt æn andre, kan du skjønne.

Elias. Men det vil gi en lang og lej mislyd her inne?

Krøjer. Som kan bli til harmoni! Hvem motstår miraklet?

Elias. Du har ret! Men her inne, du? Likesom kile sig in mellem far og mor? Og om far begynner at synge igjæn? Så kan vi jo ikke åpne til mor?

Krøjer. Hvad tror du din mor eller din far vilde ha svaret dem?

Elias. Ubetinget ja! Du har ret! De skal få stuen. — Men la mig slippe for dette —?

Krøjer. Jeg skal ordne det. Begge dørene in til din mor er lukket?

Elias. Ja.

Krøjer. Så lukker jeg vinduet her og døren også, når de andre har kommet in.

Elias. La dem lukke sig in! Jeg vil ut og finne samfølelse hos dem der. De venter tryggt på at noget stort skal ske idag; — og venter visst ikke længe forgjæves. *(Går.)*

Krøjer *(følger)*. Derom skal vi be, Elias?

Elias. Ja. Nu vil jeg prøve! *(Begge ut til venstre.)*

FJÆRDE MØTE

Krøjer *(in igjæn fra venstre)*. Værs'go! *(Han går frem og lukker vinduet. Imens kommer bispen og præsterne in. Krøjer går tilbake og lukker døren.)*

Blank. De, som er kjænt i dette hus, kunde De ikke skäffe os någet at spi-ise?

Bispen. Vi gjør en komisk figur — jeg vet det. Men saken er vi var forfærdelig sjøsyke.

Brej. Vi beholdt ingenting.

Bispen. Så fik vi ændelig smult vand, og man skulde just koke og steke til os . . .

Brej. Så kom miräklet!

Falk. Jeg er så frygtelig sulten.

Krøjer. Der er fare for at heller ingen her har ænset maten idag; men jeg skal se efter. *(Går.)*

Jensen. Jeg formelig har mat-hallucinationer. Slikt har jeg læst om; men man læser om så meget man ikke tror. Det er især ryper jeg ser.

Falk. Ryper!

Jensen. Jeg lugter dem også; stekte ryper!

Blank. Ryper?

Flere. Får vi ryper?

Krøjer *(kommer igjæn og siger allerede i døren)*: Desværre. Jeg var både i kjøkken og spiskammers; men tomt. Og ingen folk.

Brej. Ikke en eneste sjæl?

Falk. Jeg er så frygtelig sulten.

Bispen. La os ikke gjøre en altfor komisk figur heller, mine venner. Vi får finne os i det uungåelige. La os ta fat. Behag at sætte eder! *(Han selv sætter sig i sofaen; de andre tar stoler.)* I al korthed og i al stillhed — ti vi vet at dette hus er bolig for en syk —, vi må komme overens om hvorledes vi her har at forholde os. Jeg har altid været av den mening at foran enhver slik bevægelse skulde præsten — som regel — holde sig neutral. Hverken samtykke eller motsige, intil bevægelsen lægger sig så vidt at den kan bedømmes. Av alt mit hjærte ønsket jeg derfor idag at vi skulde få rejse forbi. Men vi fik ikke rejse forbi.

Præsterne *(mumlende mellem sig)*. Vi fik ikke rejse forbi. Nej, vi fik ikke rejse forbi.

Bispen. Hit hvor miraklet så at sige troddes at opholde sig, hit vilde de alle. Og jeg bebrejder dem det ikke. Men er vi med, og det på samme skib, vil man ha vor mening. Når vi kommer frem til mødet, vil man også der ha vor mening. — Hvad er det?

Krøjer. Tillat mig i al ærbødighed: enten tror vi på miraklet og handler derefter; eller vi tror ikke på det og handler derefter.

Bispen. Hm? — Der er et tredje, min unge ven.

Præsterne *(mumlende sig imellem)*. Der er et tredje! Sändelig, der er et tredje!

Bispen. Jo ældre og mere erfaren man blir, jo vanskeligere danner man sig en overbevisning — især om overnaturlige ting. — Her vilde næppe tid og forhold engang tillate en undersøkelse. Og sæt vi kom til forskjellige meninger? Hvorledes vilde i disse tvilens tider en præstestrid om miraklet ta sig ut? Om der ensteds

oppe i Nordlandene for tiden gaves mirakler eller ej? — Jeg ser at gamle Blank begjærer ordet.

Blank. Hvis jeg här forstått Deres højærværdighed rigtig, så här vi ikke først og fremst at avgjøre om her foreligger et miräkel eller ej. Derom Goud, vor fäder!

Bispen. Derom han! Der er ordet! Takk, du gamle!

Blank. Jeg me-iner ät miräklerne ounderligger en li-ige så stoor lovmæssighed som älle ändre ting, skjønt vi ikke se-ir loven. Jeg me-iner det sämme som professor Pe-itersen me-iner.

Falk. I den bok han aldrig utgir?

Blank. Men som hän om nogen år vil udgi-ive. — Men er det så — hväd vægt ligger der så på det enkelte miräkel — om vi kortsynede kän se-i det eller ej? — Tror me-inigheden ät den se-ir det, så lover vi Goud med den.

Bispen. Altså vil du dog at vi skal godkjænne miraklet?

Blank. Hverken godkjænne eller ikke godkjænne. Vi lover Goud sämmen med me-inigheden.

Bispen. Nej, gamle Blank, dette kommer vi ikke fra med lovsange.

Præsterne *(mumlende sig imellem)*. Dette kommer vi ikke fra med lovsänge. Nej, dette kommer vi ikke fra med lovsänge.

Bispen. Hr. Brej har ordet.

Brej. Jeg forstår virkelig ikke hväd som kan være i vejen for sträks ät godkjænne miräklet. Er det da noget så sjældent? Jeg ser altid miräkler. Vi er så vänt til dem i min menighed, ät det usædvänlige vilde være ikke ät se-i dem.

Falk. Kunde ikke Brej være så snill at fortælle os noget om de miraklerne der hjæmme i hans menighed?

Bispen. Nej, så kom vi på avveje. — De har rejst Dem? Forlanger De ordet?

Jensen. Ja. Alt avhænger i dette tilfælde av det faktum vi står foran. Er det et mirakel — måske flere —; eller er det ikke mirakel?

Krøjer. Nætop.

Jensen. Hvært enkelt mirakel måtte undersøkes. Men så måtte vi ha et teknisk skjøn, et godt medicinsk skjøn og muligens tingsvidner optat ved en god jurist. Dette givet — da først kan præsterne med trygghed avgi sit åndelige skjøn. Med «åndelig» mener jeg ikke det vi ser og hører her av lægprædikanter og andre såkallte begejstrede eller beåndede. Jeg mener her som ellers en jævn, tæt, tør sanhed — «åndfullere», jo jævnere, tættere, tørrere den er.

Falk. Hør!

Jensen. Kanske det så skulde vise sig at som her kommer aldrig miraklet. Aldrig! — Det kommer ikke væntet og hyldet av hundreder, kanske tusen, i ophisselse og nyssgjærrighed. Ja, nyssgjærrighed! Nej, miraklet kommer ægte, jævnt, stille, tørt til de ægte, jævne, stille, tørre.

Falk. Dette er virkelig som talt ut av mit hjærte.

Krøjer. Hvis Falk tillater, må jeg dog få gjøre en bemerkning. Siden jeg kom hit op som præst, har jeg set, at de tørreste mennesker ofte er de som lettest blir bytte for overtro.

Blank. Dette er gänske min erfäring! Sändelig!

Krøjer. Av mistænksomhed nægter de ofte det som er åbenbart for alles øjne. Men så overfalles de likesom bakfra av en uforklarlig frygt og bestemmes derved av ting som er rent usynlige for os andre. — Jeg har tænkt mig at det overnaturlige er i den grad blet arvelig trang i menneskene, at motstår vi det på den ene måten —

Blank. — så kommer det på den ännen! Hvad jeg här tænkt!

Falk. Ja, enten det nu kommer fra de tørre eller fra de saftige, så vil jeg rigtig spørge om det er meningen, at nu skal vi opgi hvad vi har vunnet av klarhed og orden innen kirken, og atter begynne at sværme som præsteviede natugler?

Brej. Ser De på mig? *(Præsterne skoggerler.)*

Bispen. Hysssss! La os huske på den syke derinne!

Falk. Mirakel-længselen er en utvækst på troen av samme slags som lægmannsvæsenet på forkynnelsen — en uorden, en sygdom, egentlig en atavisme, et op-

gulp. *(Præsterne ler sagte og kommer derved til at hoste.)*

Bispen. Hysssssss!

Falk. Det mirakel som ikke er godkjænt av præsterne, så at sige ansat og insat av den øverste kirkestyrelse under h. m. kongens præsidium, det er for mig som en løsgjænger, en landstryker, en inbruddstyv. *(Bispen ler sagte, og præsterne med øjnene på bispen.)*

Falk. Det kan være bra at være naiv. Også jeg har været naiv. Men når man som præst i en stor by skal være bedrøvet med de bedrøvede over graven kl. 1 — så glad med den glade bryllupsskare kl. 3 — så kanske ved en fattigs dødsseng kl. 4 — og så i middag på slottet kl. 5 —, så lærer man den menneskelige skrøpelighed at kjænne. Så lærer man: ikke at forlade sig på personerne, men des mere på institutionerne. — Hvor miraklet viser sig, går al institution under i følelsernes oprør! — Den katolske kirke har derfor prøvd at gjøre en institution av miraklet. Men herpå har den tapt alle forstandiges agtelse og sitter igjæn med de enfoldige og de egennyttige. — Jeg var engang i et dameselskap hvor der var bare jeg og så omtrent tyve damer. *(Munterhed.)* En av disse damer fik krampe. Straks én til, så ænnu én til, i alt seks. *(Munterheden stiger.)* Da tok jeg og slog vand — først på disse seks, én efter én *(gjør det efter med hånden)*; men så på flere av de andre også; for der er smitte i slikt. *(Stor latter.)*

Bispen *(fatter sig først)*. Hysssssss! *(Derpå brister han atter ut og de andre med ham; fatter sig.)* Hysssssss!

Falk. Dette tror jeg er sundt. Slå vand på! *(Man ler ænnu og hoster in i sine lommetørklær. Nogen av præsterne takker ham hjærtelig.)*

Krøjer. Vi kjænner jo Falk og vet at han er en god mann — tross sin underlige måte. Jeg tænker hvis han f. e. så den gamle præsteenken her — hun er nu henved hundre år —, så vilde han være den siste til at slå vand på henne — skjønt hun går om iblant os som det levende mirakel og smitter alle ved sin tro. Det samme gjæller den unge pike, Ågot Florvågen, som plejer den gamle. Det mirakel som vakte henne, det så

jeg selv, og mange med mig. For vore øjne, for vore hænder var hun død og kold. Og han bad over henne og tok og rejste henne! I skal tro en manns vidnesbyrd! *(Forundring.)* De er her nu.

Flere. De er her?

Krøjer. De kommer kanske herin. De stiler like på huset her, skjønt det går langsomt. De gamle vil se. Hun vil se henne som skreden ikke vakte. — Men se nu I på den gamle! Tal med henne! Tal til den pike som følger! I vil få svar, pålidelige og klare som hennes åsyn. Dette fører længer frem æn alle vore doktrinære overlægninger. Jeg siger det ikke for at anklage. Jeg har selv tænkt som I — like til jeg blev præst heroppe. Ingen har følt det smærteligere æn jeg før hvilket avkall kirken her har måttet gjøre, og hvilke tarvelige doktriner, hvilke bortfortolkninger vi her står igjæn med... Vi er fattige, uten under — uten mot til at be om underet — og skal late som vi kan forsmå det, eller som vi har det og er rike! — Jeg kjænner enhvær av eder så vidt, at turde I — ja, var I aldeles trygge på, at her fik I se et mirakel så stort at Bibelens udødelige vilkår var opfyllt: «alle som så det, trodde» — å, så skrøpelig enhvær av jer ellers kan være, I blev som barn, I gav jer ganske hen, I offret alle de dager I har igjæn, til at forkynne det! *(Bevægelse, især blant de ældre.)* — Jeg tør gjøre disse tilståelser på eders vegne, brødre, fordi jeg står innenfor åndsringen — den om hvilken det gjæller: enten innenfor eller utenfor! Er en innenfor, da faller alle fattigdommens påfund av sig selv, og vi tør tilstå sanheden! — Hvad er der igjæn av kristendommen, hvis kirken nu har tapt underet?

Elias *(kommer utenfra)*. Unskyll! — Her er en som ønsker at se min mor. Det er den gamle præsteenken. *(Alle rejser sig. Da ser de i døren præsteenken og Ågot. Elias åpner den dør som fører in til højre, og går selv in. Præsterne har tat sine stoler og drat sig ærbødig tilbake.)*

Præsteenken *(som har nådd over tærskelen)*. Slip mig nu, Ågot! — Nu vil jeg være alene. — Alene. — For her hvor Herren har været — her er hellig

grunn. — Her er hellig grunn. — Her er det ansigt til ansigt. — Og da er det best at være alene. *(Hun står nu så at hun kan se in. Da nejer hun. Så rækker hun begge sine hænder i vejret under stor henførelse. Så ser hun atter in, nejer. Vender sig og går.)* Hun var hvit. — Skinnende hvit. — Jeg kunde tænke det. — Skinnende hvit. — Og sov som et barn. — Nu har jeg set det. — Slikt lyser op. — Å hvor det lyser op! — Takk fordi du lot mig være alene.

Ågot. Men var du alene?

Præsteenken. Ganske alene. — Ingen uten jeg. — Hun var skinnende hvit. *(De er utenfor.)*

Elias *(kommer nu in fra højre)*. Begge dører er atter lukket. Og nu skal jeg lukke denne. *(Han går. Præsterne står fremdeles stille.)*

Krøjer. I talte ikke til henne?

Bispen. Nej.

Krøjer. Der er et solstrejf over alles ansigter. — Jeg skal sige hvorfor: — de mennesker underet har strålet på, gir gjænskin. — La os tale om dette! *(Man samler sig og sætter sig igjæn.)*

Jensen. Får jeg gjøre et spørsmål? — — Holder De ikke omvændelsen for et mirakel?

Krøjer. Det vi kaller omvændelsens mirakel, kan eftergåes psykologisk, steg for steg; altså er det intet mirakel. Det har sit tilsvarende i andre store religioner og i den rent moralske omvændelse, skjønt den er stille. Men en kristendom som hviler på miraklet, og i tidens længde har tapt kraften til mirakel — hvad er den? Moralske forskrifter.

Falk. Det særegne for kristendommen er ikke miraklet; men troen på opstandelsen.

Krøjer. Som alle de store religioner har? Som alle mennesker med religiøs følelse har?

Bispen. Hvad mener De da med kristendom?

Krøjer. For mig er kristendommen uændelig mere æn en moralforskrift. Slike har vi både utførligere og finere andre steder æn i det Nye Testamente. For mig er den uændelig mere æn ævnen til hengivelse; hvis ikke, da kom meget på rang med den. — Enten er kristen-

dommen et liv i Gud ut over værden og alle dens forskrifter; eller den er ikke. Enten er den mere æn hengivelse til hvilken som helst idé, nemlig en ny værden, et under; eller den er ikke. *(Han sætter sig rystet og svak.)* — Der var så meget . . . jeg skulde sige; . . . men . . . jeg kan ikke.

Bispen. Straks De kom ombord idag, kjære Krøjer, så jeg at De var overanstrængt og syk. Men det blir jo alle som følger præsten Sang?

Den ukjænte *(har åpnet døren fra svalen uten at lukke den. Han har skridtvis nærmet sig).* Må jeg få ordet? *(Alle vender sig; nogen rejser sig.)*

Bispen. Bratt, er det du?

Andre. Pastor Bratt?

Atter andre. Er det Bratt?

Bispen. Du var ikke med os? Hvorledes er du kommet hit?

Bratt. Over fjællene.

Bispen. Over fjællene? — Det er da ikke til missjonsmøtet du vil?

Bratt. Nej, det er hit.

Bispen. Jeg forstår dig.

Bratt. Det er til miraklet jeg vil. — Og så kom jeg igår, just som skreden gik. Jeg stod på fjællet et stykke ifra og så. Og jeg hørte klokkeklangen. — Og har været her siden. — Og har i denne formiddag set en syk mann bli båret til kirken, men under præstens salmesang derinnefra rejse sig, takke Gud og gå. Må jeg få ordet?

Bispen. Naturligvis.

Bratt. For jeg er en mann i nød, som kommer og ber eder om hjælp, brødre!

Bispen. Tal, kjære!

Bratt. Jeg siger til mig selv: her står jeg ændelig foran miraklet. Og i næste øjeblik: ja, er det også miraklet? — For det er ikke det første sted jeg har søkt til for at få se det. Jeg har vændt skuffet tilbake fra alle de store mirakelsteder i Europa. Her, det er sant, er troen større og enfoldigere; denne mann er stor. Det har tat mig med overnaturlig magt hvad jeg her har

set. Og i næste øjeblik tvilen! Se, dette er min forbandelse! Jeg har pådrat mig den ved i syv år som præst at love den troende miraklet. Love ham det, fordi det stod så — skjønt jeg selv tvilte; ti jeg hadde aldrig set en troende få det! I syv år har jeg forkynt hvad jeg ikke trodde på. — I syv år har jeg derfor også, hvær gang de tunge dager kom (og de kom ofte, likesom de våkne nætter!) bedt brænnende: Hvor er den mirakelmagt du har lovet dine troende? *(Brister i gråt.)*

Bispen. Å, du taler ut, du! Du har altid gjort det.

Bratt. I bindende ord, det ene stærkere æn det andre, har han sagt det at den troende har denne magt. Ja, magt til at gjøre større ting æn Menneskens Søn har gjort. — Hvor er den så blet av? — Efter atten hundre års grænseløse tros-arbejde ænnu ingen så vidt troende at han kan rejse et mirakel iblant os? Ænnu ikke Guds eget løfte inløst? Tros-ævnen kan ikke være svækket. Det kan ikke ha gåt denne ævne motsat al annen slægts-ævne — således at ved bestandig bruk har den minket. Nej. — Efter mere æn atten hundre års forkynnelse må den i mange, mange slægter være en tusenårig stigende arv, multipliceret av opdragelsen. Og ænda er den ikke stærk nok til at gi miraklet? Alle de troendes længsel kan tilsammen ænnu ikke frembringe ett individ som har den mirakelmagt der gjør alle dem til troende der ser? For dette Bibelens vilkår, det må til! Den siger gjæntagende: «alle de der så det, trodde». — Altså et mirakel der gjør alle dem der ser det, troende. Og tusener efter tusener faller fra; ti uagtet lovet, gis det ikke. — En mann med nutidens viden, en oplyst kvinne av vore dager lar sig ikke nøje med det som en mann eller kvinne fordum uten videre trodde. Ikke fordi deres trosævne er mindre; men fordi den er bedre omhegnet. Deres hengivelse er av en så meget dypere og inderligere art, at det er naturligt, ja retfærdigt, at den er vanskeligere at vinne. Den som får den, han får jo det meste som ænnu er git på jorden! — Derfor: sæt in det tilsvarende! Eller du får den aldrig. *(Dæmpet tale blant præsterne.)* — Religionen er ikke længer menneskenes eneste ideal. Skal den være deres højeste, så vis

det! De kan leve og dø for det som de ælsker — for fædreland, for familie, overbevisning. Og da dette e r det højeste som innen grænserne av det naturlige kan gis, og du skal vise dem noget ænnu højere — nu vel, så u t o v e r disse grænser! Vis dem underet! *(Stor bevægelse blant præsterne.)*

F a l k *(rejser sig)*. Der står ensteds et vredt ord om den slægt som ikke tror, uten den ser tegn.

B r a t t. Og vet De hvad slægten svarer? — «Vi ber bare om de tegn Gud selv har lovet — lovet den som tror! Eller har I ænnu ikke en eneste troende iblant eder? — Hvad vil I os så?» — Ja, det svarer slægten. — Men gi denne samme slægt et mirakel — et som tvilens skarpeste instrumenter ikke kan sønderlemme — et hvorom det kan siges: «alle som så det, trodde» — da kan I komme til at opleve, at det er ikke tros-ævnen som mangler; det er miraklet. *(Bevægelse blant præsterne.)* — Forkynnelsen behøver ikke at sætte præmie op for lettroenheden. Troens aner er de fleste og de stærkeste selv i den skarpsindigste tviler! Er der nogen som kjænner det civiliserte menneske og ikke vet det? Er der nogen præst som ikke har erfaret at i almindelighed er faren nætop den motsatte: i mangel av det ægte faller de i tro på det uægte.

F l e r e *(sagte)*. Dette er sant.

B r a t t. Hvis et mirakel viste sig iblant os — et så stort at «alle som så det, trodde» —? Først kom millionerne stormende til — de som lever i nød og længes — de skuffede, de fortrykte, de lidende, de som vil ha retfærdighed. — Fik de høre at Gudsriket i ordets gamle tydning var dalet på jorden igjæn . . . det kunde være hvor det var — i gråt, i jubel, ja, om de fleste av dem skulde vite sig i fare for at dø på vejen — hellere dø på den vej æn leve på nogen annen! De krøp frem av hvær sin by, sin hytte, sin seng, de syke foran, avsted mot Gudsåbenbaringen. — Men de blev ikke alene. Alle som søker sanhed på jorden, kom efter. D e først hvis sanhedstrang er størst, de dype, alvorlige granskere, de høje ånder. D e r e s glød vilde være skjønnest, deres tro vægtigst. Det er ikke sanhedstrangen, ikke tros-ævnen, som

mangler dem; det er miraklet! — Alle vil ha visshed og fred over værdens største spørsmål. Selv de letsindige, de som har lagt dette til side som unyttigt eller umuligt! De er alle uten untagelse opdraget til at længes efter mere æn de vet, d. v. s. til at tro. Men skaf dem pantet! — Pantet på at forkynnelsen er sann! Ser de det, da tror de også hvad de ikke ser. — Således var det fra først av. — De som nu slår sig tiltåls med mindre — med sin personlige erfaring: — de gjør som Muhamedanerne, Jøderne, Buddhisterne. Også disse påberoper sig alle sin personlige erfaring! Pantet på at denne personlige erfaring er almen sanhed, det er det som mangler. Men det er det jeg søker! For det er lovet! — Å, Gud, min Gud! Jeg står her foran min siste prøve.

Bispen. Bratt, Bratt!

Bratt. Foran min siste prøve. Ti kampen overgår mine kræfter. Jeg tar avsked som præst — avsked fra kirken, avsked fra troen — hvis, hvis, hvis —! *(Han bryster i gråt.)*

Bispen. Min kjære søn! Du må ikke —

Bratt. Nej, tal ikke til mig! — Jeg ber! — Nej, hjælp mig at bønfalle! For er miraklet ikke her, så kan det ikke være! Denne mann er jo mere æn andre mænn; han er den ædleste jorden bærer! En slik tro som hans har ingen set. Og en slik tro på hans tro har heller ingen set.

Alle. Det er sant!

Bratt. Og er det ikke forståeligt? Han hadde stor formue, da han kom hit. Han har git alt. Der er ikke tal på så ofte han har utsat sit liv, når han bragte hjælp. Der er ikke tal på de mirakler de tror han har gjort. Just fordi de var så mange, trodde jeg ikke på dem.

Præsterne *(sagte)*. Også mig gik det så.

Bratt. Men kanske burde vi akkurat ha tænkt omvændt? At her er det som er ment med «tro»? Troens tilværelse er underet! Den må virke under! Kanske burde vi ha tænkt så? — Hvad vi æn burde ha tænkt — vi burde ikke ha set så professjonelt tvilende på ham som jeg desværre har gjort. Hans kjærlighed og tro

burde ha ydmyget mig. Jeg anklager mig selv og ber ham inderlig om forladelse i mit hjærte!

Alle præster *(uten untagelse)*. Også jeg! Også jeg!

Bratt. Han er den beste mann vi kjænner; han har den største tro som er til; — æn om miraklet var her? *(Bevægelse.)*

Jensen *(hviskende)*. Se det kors der over døren? Er det aftensolen — eller hvad er det?

Bratt. Jeg vet ikke. Men vær viss på, at møter miraklet, da er tusener tilstede nu ved det møte som vi ikke ser. Bare vi også får være med! — Bare vi får være med! Tænk at opleve noget så stort at «alle som så, de trodde»! — Det skulde vi få være vidne til — du, du, jeg? Det er for meget; det kan ikke være muligt! . . . . . Men er det muligt — da er der samtidig med os, brødre — å, så skrøpelige, så lite troende, så ukjærlige som vi er —

Alle. — Ja, ja . . . . .!

Bratt. — da er allikevel samtidig med os ikke så stort benådede til; da må vi uværdige være kallt! *(Dyp bevægelse.)* — Og ser jeg ut i den stængte, nakne fjordbygd her under måkeskriket og tænker: Gudsriket begynte i en yppig egn ved alfarvejen i sollandene — hvilket vidnesbyrd, om det blev tat op igjæn i hele sin storhed her i en avsides fattig bygd mot den evige is . . . . . .

Falk *(rejser sig likblek og hvisker)*: Ja, ja!

Flere. Ja, ja!

Bratt. — da synes jeg alt går sammen, og at miraklet må komme! *(Alle har rejst sig.)*

Bispen *(sagte)*. Å, hvis det kom, så jeg gamle fik se det!

Blank. Ja, hvis vi nu blev tat op i den store tro! Ikke fordi vi fortjener at se; men fordi vi trænger det. *(Gamle Blank faller på sine knæ; snart flere.)*

Bratt. Fordi hele slægten trænger det! Hårdere for hvær tid. Fordi det er lovet. Fordi det må være her, hvis det er. *(Knæler.)* — Hans tro må kunne nå det! Hans er den største på jorden! Og troen kan! Å, den kan!

Alle. Den kan, den kan!

Bratt. — Kunde den ikke . . . da var det hele umuligt. Da var det annet heller ikke sant. Da var der i alt dette noget grænseløst . . .? — Noget over ævne . . .?

FEMTE MØTE

Rakel *(høres innenfra angstfull rope)*. Elias! *(Hun kommer styrtende fra højre hen mot vinduet, som hun åpner, idet hun av al sin magt roper:)* Elias! *(Derpå kaster hun sig bakover og vilde være fallt, hvis ikke Krøjer hadde tat imot henne. Hun bryster i gråt, men rejser sig straks forfærdet, peker in:)* Der! Der! Hun er ikke længer alene! — Se dog — se! *(Alle har rejst sig. Elias er i det samme synlig i svalen. Rakel river sig straks løs og iler mot ham.)* Mor! Mor!

Elias. Har hun rejst sig?

Rakel. Ja, ja!

Elias. Og går?

Rakel. Ja! Men hun er ikke alene!

Elias. Dette må høres!

Rakel. Ikke in til far!

Elias. Nej, op på taket, op i klokketårnet, ringe det ut til hele værden! *(Avsted.)*

Rakel. Men du har ingen stige? *(Får intet svar; angst:)* Men der er ingen stige!

Krøjer *(med en håndbevægelse, sagte)*: Hyss!

Bispen *(hviskende)*. Å, hør! *(Alle hører fra kirken:)*

Halleluja, halleluja!
Halleluja, halleluja!

Alle *(faller på knæ, idet de hvisker)*: Han vet det! Han vet det! *(Da kommer Klara langsomt gående i sit hvite lin. Øjnene er fæstet på kirken; hun stanser og rækker hænderne ut mot sangen.)*

Alle præsterne *(svarer i sagte kor)*:

Halleluja, halleluja!
Halleluja, halleluja!

Rakel *(i svalen)*. Nu står far i døren. *(Vi hører ham nu synge stærkt og klart:)*

Halleluja, halleluja!
Halleluja, halleluja!

(Da faller kirkeklokken og alt folket in med. Der er slik jublende styrke at det høres som sang tusener. Og det stiger, fordi folket fra lundene iler til. Det er en stund som om disse «halleluja» løfter huset. — Sang blir synlig i døren; aftensolen står på hans åsyn. Alle rejser sig, alle viger. Han rækker begge armer ut mot Klara, som står midt i rummet. Hun rækker sine ut igjæn; han går frem og omslutter henne. Sangen bruser om dem. Stuen er full av folk; svalen likeså; de står over hværandre; nogen står i vinduet. Da glir hun langsomt ned ad hans skulder. Sangen stanser; alene kirkeklokken går. Hun gjør en anstrængelse for at samle sig og rejse sig. Den lykkes halvt, idet hun løfter hodet og ser på ham.)

K l a r a. Du skinte . . . da du kom . . . min ælskede! *(Hennes hode synker atter, armene faller, hele kroppen gir efter.)*

S a n g *(står og holder henne, idet han lægger hånden på hennes hjærte; bøjer sig så over henne, forundret. Ser op mot det høje, idet han barnlig siger):* Men dette var ikke meningen —? *(Han bøjer det ene knæ og lægger hennes hode på det; undersøker; lægger henne varsomt ner og rejser sig, idet han ser op igjæn:)* Men dette var ikke meningen —? Eller —? . . . . . Eller —? *(Han tar sig til hjærtet; faller. Rakel har stått forstenet og set på. Nu gir hun et stort skrik og faller på knæ foran forældrene.)*

K r ø j e r. Hvad mente han — med det «Eller» —?

B r a t t. Jeg vet ikke bestemt. — Men han døde av det.

R a k e l. Døde? — Det er umuligt! *(Klokken vedblir.)*

Der henvises til:

Leçons sur le système nerveux faites par J. M. Charcot. Recueillies et publiées par le Dr. Bourneville, 3 e édition. 2 vol. Paris 1881, chez A. Delahaye et E. Lecrosnier.

Etudes cliniques sur l'hystéro-épilepsie ou grande hystérie par le Dr. Richer. 1 vol. Paris 1881, chez A. Delahaye et E. Lecrosnier.

DET FLAGER I BYEN OG PÅ HAVNEN

(1884)

I

AV ET GAMMELT DOKUMENT

I. Godset og dets beboere.

Godset var sansynligvis kommet sammen som de fleste store ejendommer i alle land og i alle tider, ved den stærkes ret. Kanske ved mere eller mindre tvungne gifter og ærlige kjøp; men kanske også ved overlistelser, bedrag og andre nederdrægtigheder; vi vet det ikke mere.

For to hundre år siden var det en umådelig ejendom. Hovedbolet lå dengang som nu i den skogklædde bærgskråning over byen. Hele byen kan man se derfra, både gammelbyen på denne side av havnen og nybyen over på tangen, der dækker havnen mot havet. Dog ligger tangen ikke åpen for selve havet; der er øer og skjær utenfor, og mellem disse øer og skjær er de to insejlingssund, kallt nordre og vestre løp. Alt det sees fra Godset, likesom havet langt ut. Æn videre sees til højre elven, hvor den skummende vælter ut i havnen mellem lerbakkerne der borte. En gang var elven og alle værk i dens munning Godsets ejendom, likesom hele byens grunn, øerne og kysten til begge sider. Æn videre de nederste bygder og skoger opad elvelejet. For to hundre år siden var dette så.

Godsets hovedbygning er et stort murstenshus, hvorover rager et kort, plumpt tårn. Huset har en lang fløjbygning på højre side og besynderlig nok ingen på venstre. Bak ligger en mængde gamle murhus til stall, fjøs o. s. v. samt en bolig for tyendet. Husets hovedtrap — et helt hællebærg, så stor som den er — har trappetrin i hele sit omfang og er halvrund. Fra den går en ærværdig allé like på torvet. På hvær side av alléen følger et højt stenmuret gjærde. Det følger næsten til torvet;

for så langt rækker haven, som alléen har skåret i to. Bar mark på begge sider av haverne, og også mellem haverne og byen. Ovenfor husene opefter bærget løvskog, hvori bartrærne dog atter har begynt sin stille krig. Engang har nemlig barskogen været alene her på bærget.

Hvem har gjort disse store anlæg, bygd disse uhyre hus? spør man, når man første gang ser Godsets hus og haver.

Det var for over to hundre år siden, omkring 1660, at en tysk skipper, som kallte sig Kurt (dengang Curt), første gang løp in på havnen der med et skib han dér lot overmale og omrigge, antagelig for at gjøre det ukjænneligt. Vi vet nu at den gang var han længst fordrevet fra sit fædreland for v o l d s skyll, og at han var av en stor tysk fyrstefamilie, som ænnu har et berømt navn; det har ingen hensigt at nævne det her. Han kallte sig Curt; det var hans fornavn. Han hadde ikke ligget der længe, før han fridde til datteren og arvingen på Godset, og generte sig ikke, som det vil sees av nedenstående.

«Det var velborne frøiken Ingeborg Clausdotter.» (Jeg følger fra nu av ordret en beskrivelse av byen og særlig av «Godset», som er forfattet i begynnelsen av forrige hundre-år av en gammel degn og kantor ved «Sancta Maria» sammesteds. Retskrivningen er ujævn, har f. e. e i, e j og e y for samme lyd, har h a n d og h a n, men altid h a n s, ikke h a n d s, har store og små forbokstaver i navnord og tillægsord o. s. v.) «Hun giemte sig undaf op paa Mørkeloft, ned i Kielder, i Fiøs og Stald, løb ogsaa ud i Skouf og marck, hver Gang den ovstercke udenlandske skipper Curt kom paa Frierie. For da var han gemeenligen beskiencket. Velbyrdige Her Claus Mathiassøn maatte bære op til ham Øll af sin Kiælder, og framsette, hvad andet hannem behagede at begiære, og bagefter slog Curt hannem næsten forderfvit, naar Her Claus icke kunde skaffe hannem frøyckenen i Tale, og joeg efter alt levendis paa gaarden. Oc han svor, at huer den, som fordristede sig til at attraae hinder til Ectehustru, ham vilde hand snoe Halsen om paa, ligesaa

og med hinder self og hindes Slect, hves hun var nogen anden end hannem til Villies. Og Hans Fürst ved Torfvet lige mod Kircken sanctæ Mariæ, som det blef sagt om, at han gick der paa Frierfødder, søgte Curt op Langfredag morgen, mens Hans endnu laa i sin seng, og slog ham saaledes med it stort riis, at Hans længe efter var bare en blødendis Massa. Hans Fürst torde icke meere vere i Byen, naar skipper Curt kom dit med sine skibe, hvilket hand fra nu af giorde ofte. Ligesaa fogeden Her Bernhard v. Klüwer, som vilde hannem til Rette tale. Hannem undsagde Curt og halede sine skibe lige udenfor hos Fogedens; for da hafde hand to og kanoner og folk. Og fogeden torde icke meere gaae ud aleene og trøstede sig icke til at forrette Embedet, men reysede og blef borte med det same. Saa det varede vel it Aar, før Embedet atter blef beset. Men det var med en Tydsker, som var Curt til viljes i alle maade. Den forrige foged, hand fick embede et andet sted.

Det sagdes almindeligen om Curt, at hand hafde vundit sit første skib ved røverij i Nordsiøen. Siden for han med to skibe, og Folk tenckte for vist, at ogsaa det andet hafde han tagit. Men hans folck tagde still med det, og ingen giorde hannem noget derfor. Men saaledes gick det til, at hand fick frøickenen. Der kom en skrifversvend fra hans høye Excellence Statholder Ulrich Frederich Güldenløve med Paalegg fra almæctigst, allernaadigst kong Frederich den 3die, nu høisalig i HErren, til welbyrdige Claus Mathiassøn paa godset og til Byens gode mend, Raad og Borgere, at de maatte lafve det saa vel for skipper Curt, der var af høyadelig Æt i Tydsk-Land, at hand fick dend velacte Møe Ingeborg Clausdotter til sin ecte hustrue, lovendes dennem sin kongelige Yndist og synderlige bevogenhed, som Her Curt uden ophold heri tienede. Da skeede Kongens villie. Skrifversvenden var kommen med Søren Rasmussen sin jacht fra Oslo oc var en tydsker, som kun maadelig talede dansk. Hand forlangde stor Opvartning, den han også fick; for hand indquarteredis paa Raadhuuset og blef buden at vere Bryllopet ofver, samt at tage til tacke saa lenge hos diverse af Byens Borgere.

Brylloppet blef holdet med stor Pomp, men med mange grædendis taare af frøicken Ingeborg, som og af Claus Mathiassøn, som vidste, at nu vare hans gode dage forbi. Men paa Bryllopsdagen blev Curt full, og da ofverfalt hand Skrifversvenden met hugg oc slag og jagede hannem fra bordit. Der som hand icke vaar verdig at sidde sammen med hederlige mend og deris Qvinder. For hand var ingen Skrifversvend hos Statholderen, men en forbandet forløben barbeerere, som hafde verit Skosvend hos Curts svogere i Pommeren. Men Barbeereren tog flucten over til Tangen og derfra til den nordre Holme, hvorfra han skreg sig ombord i et forbiseiglendes skib. Bryllopet endede med det samme; men det brøed Curt sig lidet om, for nu hafde han Bruden.

Saaledes gick det til: Skipper Curt hafvde været i Oslo og der treft en Holstener Georg v. Bregentvedt, som var ridtmester oc gick Statholderen tilhande i Krigshandvercket. Men Georg v. Bregentvedt og Curt kiendte hinanden fra et steds i Tydskland, oc denne Georg var en stoor Spitzbube med mange lystige Indfald, og hand hielpte Curt med det Skielmstycke. Men Barbeeren fick de til at fuldkomme det.

Gamble Claus Mathiassøn reysede strax ud til Kiøbenhafn forat klage sin sag for Kongen, hos hvilcken hand ogsaa tre gange hafde *audience,* og Kongen blef hver gang Mectig vreed; men maa vel hafve glemt det igien ofver andre Ting. For Curt hafde landsmend ved hofve. Imidlertid slapp de pænger op, som Claus Mathiassøn hafde forsynt sig med, og Curt hafde tagit «Godset» og nectede at sende hannem fleere, ligesom hand truede dennem som vilde staae hannem bi. Da Claus Mathiassøn dissimillom fick bref fra dotter sin, send hemmeligen med en jachte-skipper, at nu var hun med barn, men at Curt holdt sig med andre Qvindfolk paa Godset og i Byen, saa tenckte Claus Mathiassøn det icke værd meere at søge hiem. Og ingen spurde siden til hannem. Claus Mathiassøn var af dansk æt og en god Mand.

Men Godset var dengang en overmaade Herregaard med Tilliggelser og herligheder, saaledes eyendomsret

til Elfven paa begge Sider fleere miiler opofver. Thi ald Skofven og alle gaarde hørde dengang Godset til. Oc it stort Teigl-verck lagde Curt an i elfvebacken oc indkaldte mange Hollendere. Ligesaa anlagde hand siden it Skibsbyggerie, som hafver værit Byen til stoort Gafn. Han oprettede ogsaa it saare kunstigt Saug Werck, som aldrig her var seet tilforne.

Ogsaa rejste hand ned til Kongen, som da var blefven den allerstormectigste arfveførste oc Herre, Kong Christian den 5te, nu høysalig, for ved hielp af sine mectige fornemme Landsmænd ved hofve at komme i kongelig Yndist oc Bevogenhed. Hand hafde ogsaa adskillige Gonger *audience* og fornøyede Kongen med sin store Størcke som og ved sin heele person. Hand sagde i Underdanighed til Kongen, at det var en hævdet Skick, at Kongen, hvis hand naadigst kom hid til Egnen, da tog ind paa Godset. To Konger hafde sofvit der, høysalig Kong Christian den 4de endog to gange. Og ventede hand sig i Underdanighed same Naade. Kongen afviste det icke. Men Curts Act dermed var at blifve indset igjen i de adelige rettigheder, hand fradømt var i sit Fæderneland. Og hand reysede hiem og besluttede i sit Hofmod, at det gamble Huus paa Godset, skiønt det var it udmercket Huus i alle maade, stoort og bekosteligt, dog skulde rifves, og it slot bygges op, Kongen til Ere, naar han kom.

Oc dermed gick hand strax iverck. Men da hand fik Lyst paa Hans Fürsts Huus mit imod Sancta Maria ved Torfvet nemblig til Bostad, mens det ny Slot bygdis, saa fordref han bemelte Hans derfra, saalænge til Slottet stod under Tag. Det gik saaledis til. Han forbød Siømænd og handverckere og Fiskere, at de der skulde kiøbe et pæglmaal eller et Qvintin eller en Alen. For Curt hafde den meenige Mand med sig lige siden hand kom til Byen. Lijderlige Siøfolk og deris Frænder de ere icke som Lands-folk. De tilbede dennem, som hafver mact over dem. De har, de og deris Forfeder, lat sig hunske ombord og i land. De trifvis icke, naar de icke commenderis og bandis og banckis og kand assistere ved Skipperens lijderlige Lif.

Men tillige gaf Curt dennem i denne same Tjd bierget til fri beboelse, saa mange der plads kunde faa til alle Siider. Endvidere billigt Timber til Bygninger, saa det nu er en hel Bye paa Bierget, viit synlig, som seeis kand af hvert indsejglendis Skib. Der øfverst oppe haver loodserne bygd sig en udsict.

Det kan trygt sigis, at uden denne Yndist hos den meenige mand i Byen kunde aldrig Curt og hans æt hafve regierit og rumsterit som de giordt hafver lige til denne Dag. Jo større voldsgierninger, de begick, dis meere stege de i den meenige mands øyne. Thi saa er deris Art.

Alt det, Curt forbrøed, kunde han derfor trygt lade være at betale bod for. Han betalte heller aldrig til noget Menniske i sit levende lifve! Folk hafver endnu det Mundheld effter ham, som hand brugede, naar nogen forlangde bod: «Jeg giwe dick bot i min rew, du verdammte bauer-bonde!» For hand talede aldrig vort Sprog rigtig, og «bauer-bonde» kalte hand hver Mand, hand blef vreed paa. For i hans Land skal Bonden være til stoer Foract og næstendels som it Dyer; hand eyger slet icke Huus eller Jord, men arbejder for Herremanden, hand og hans gandske Familie. De kand icke komme derfra før i Døden; ja, som det er i Danmarck.

Men anbelangendis bemelte Hans Fürst, saa hafde hand intet andet end sin Handel, og maatte derfor fortrecke til ofver paa den andre siden af Torfvet i Siegfried Brandenburg sit gamle Huus, det til venstre; thi hand hafde to. Og der var hand til Curt flyttede op i sit Slot.

Som dette nu er, har Curt ikke bygd det heele. Han hafver icke bygd den store højre Fløy, og icke de store Udhuus. Ey heller hafver hand ladit muure hafve-muren paa begge Sider; det hår hans Søn. Men det store Huus med Trap og Torn, det hafver han bygd, ock alléen mellem de to muure, den hafver Her Curt lagt; for før var der bare en Vey, og den gick icke lige, men udenom Hafven til høyre, som endnu vises kand. Ligesaa er Træerne paa begge Sider af denne store allée plantede af Curt self, hvert eneste it; for hand hafde en heldig

Hand i saa maade, hvilcket han vel vidste. For ogsaa største delen af Hafven, som den nu er paa begge Sijder, er af hannem plantet, og han loed komme mange nye og kostelige Træer, Urter og Blommer fra Holand, som hans sinds-svage Hustru hafde sin glede af, naar hun fik gaa lit fri; thi hun var blomsterkier.

Det indre af Slottet er for den meeste Deel heller icke af Curt; for hvad han gjorde deraf, det omgiorde Sønnen, Her Adler; thi saa hed hand effter den store Siøhelt Cort Adler. Det var en slags spøg af Curt, at hand kaldte sin Søn Adler, siden han hafde kaldt sig selv Curt, saa Admiralens Nafn var vend om den anden Vey. Den kongelige Seng og øfvrige Meubler til Kongekammerset, som det endnu foreviises, det er heller. icke af Curt. Det Curt dertil anskaffet hafver, det staaer nu i andet Rum fra gangen til vinstre; i den seng sof Her Adler selv. Der staar og Meublerne. Men til Kongekammerset anskaffede Her Adler alt nyt fra Holland, idet han self rejsede ned med sine Skibe fra Kiøbenhafn af og tog det ud. Det var samme gang hand kiøbte Tapeterne, som nu hænge i Kongens Rum ved Siden af hans Sofverum, samt den store *Carosse*, hvorom siden. Derimod ere alle Skilderier i Gyldene rammer fra Curts Tid. De i Riddersalen er copieret efter dem i hans Fæderne Slot og forestiller hans Ahn-herrer og Ahn-Fruer.

Jeg hafver gandske glemt at fortelle om tornet, som icke blef fuldkommit, samt Aarsagen dertil. Han, som forestod Bygningen fra først af, var en Mester fra Lübeck. Han blef kied af det, hver Gang hand skulde hafve Penger, og reysede hemmeligen. Her Curt sette efter ham i et radsejglendis Skib, tilhørende en Dansk Mand, som netop da laa paa Hafnen; men han naadde ham icke. Den anden var fra Holsteen eller nogensteds deromkring. Curt hafde paa den Tijd hos sig it Qvindfolck af stor fauerhed. Hun var en flamsk Skippers Hustru, som Curt hafde locket til sig, og som han icke udleverede meere, saa Skipperen maatte reyse. Til hender faldt Bygmesteren i Kiærlighed, og hun til ham. Da maltracterede Her Curt dem begge forskræckeligen og loed dennem jage nakne begge to ned paa Torfvet.

De kom siden afsted med en Baad. Bygmesteren var rent fordærfveslagen. Jeg veed icke, hvad der meer blef af dennem.

Da forsagede Curt Tornet, som var meget vanskeligt at bygge. Det ord gick, at Kongen skulde komme den Sommer, saa lod han bygge et bræde Tag ofver det og belagde det med teigl-steen paa vanlig vis. Saaledis staaer det endnu, for ingen har siden rørt ved det.

Curt hafde sæt sig i ofvermaade omkostning for den store Ære at see Kongen under sit Tag. Dengang var endnu Godset samlet. Dengang var højgerne langs elfven paa begge Sider, og Dal-strøget saa lang øjet kunde see, deckt med Barskouf. Ligesaa øerne. Dette blef anderledis sijden, da Kiøbmændene toge Skoufven paa Pant. Men denne Pantsætning begyndte allerede i Curts Tiid.

Nu er at formelde Curts lif for øfrigt, først at hans Hustrue var sinds-syg fra meget tidlig af. Hun var en fin Skabning at see til, og taalde ham icke, som hand var. Hun blef da spærret inde. Vi kand endnu se mercker i Kammerset længst til Vinstre efter hinders Foedefar der foran døren, hvor hun vilde ud og icke kunde. Ligesaa kan vi see Mercker efter Jærn-Stengerne for vinduet, som Curt lod sætte fore efter at hun engang var hopped ud i Hafven og hafde slaaet sig til Skamme. Dengang Slottet stoed aabent for alle efter Curts Død og hans Sønner vare i Udlandet, da kunde vi see, hvad hun hafde skrefvet paa Væggene rundtomkring; for Curt ænsede det icke, og ey heller de, som styrede Godset i Drengenes mindreaarighed og fravær. Men Sønnerne loede det vaske ud. Ogsaa jeg saae det, den Gang jeg kom hid fra Staden første Gang som studerende. Det var mest Psalme Vers efter Bogen; men ogsaa Klager og andre Artige Indfald, som rørte mig for sin Trohiertighed Skyld. Saaledes om it Molteber, som var blefvit frosset. Dette er Naturens zarteste Siun, skref hun, og sandelig har ieg siden tenckt det ofte. For især paa Roeden, naar Isen sidder paa og det tiner, da er det sandt.

Men en Historie maa jeg fortælle, som passerede engang hun var frisk og sad tilbords med Sieur van Geelmuyden, Her Curts synderlig Ven og en skiemtsom

Mand. Pludselig kom Galskaben paa hender igjen ved Bordet og hun kaste sin Knif efter Curt sigendes, at den Dag hafde en sagt hinder, at Curt hafde 100 Børn gaaendis i Byen. Da yttrede van Geelmuyden fynteligen: «Højterede Ingeborg Curt, ingen skal troe meere end halfve Parten af det, onde Folck sige.» Da loe Curt og alle Giester ofvermaade, og for dette ord Skyld beskienckede Her Curt van Geelmuyden, til hvilcken hand ogsaa for øfrigt sette stoer *fiduce*, med det Huus ved Bommen, som endnu seis der, det med andet Stockverck bygd næsten to Alen udofver første, og som ligger lige ved det, Fogeden fick. Huuset blef til Minde om de *piquante* Ord kaldit «*bon mot*», hvilcket den meenige Mand hafver gjordt om til «bommen», som nu heele Strædet heeder.

Næppe nogen vaar kiørde de Giødselen ud oppe paa Godset, eller tømde de kiøkkendungen, uden at de fandt Barne-Lig i samme. For han lefde et lijderligt lif med sine Tieneste-Qvinder og andre, som han fick did op. Da nu den salig i HErren hensofvede bisp ofver Christiansand, den højærverdige Her Magister Jersin, skulde forrette Visitas her i Byen noget før Curts død, og Curt herom fick nys, udbad hand sig den Naade at maatte huuse og beværte Bispen under hans Ophold her, hvortil Bispen icke svarede ney. Da rejsede Curt mod hannem med it af sine Skibe, som hiemme vare, og toeg Præsten og Raadet og Kongens troe tienere og mange Borgere med sig og giorde stort Giestebud ombord for Bispen, som de hentede hos Naboe Presten, som ogsaa blef med, self tredie. Og de komme alle i saadan Tilstand i land, at det var et stort Siun. Curt tog Bispen paa sin Part, og da de komme saa langt som til Trappen paa Godset oc skulde gaae op ad den, da vende Bispen sig og sagde, saa alle hørde, at dette var den største Trap, hand seet hafver her i Landet. Da svarede Curt: «Denne Trap, eders Naade, hafver og en anden Egenskab; for op ad den hafver gaaet fleere Jomfruer, end der hafver gaaet ned.» Han sagde det paa sin Tydsk, men dette var Meeningen deraf. Jeg hafver det af en, som da var ung, men stoed der paa Trappen med Wel-

komst øllet at gifve Her Curt, som drack Bispen til og rackte ham det. Men hand, som stod paa Trappen, var senere Raadmanden Niels Ingebrechtsen, som da var Skrifver hos Curt; hand fortaalde det.

Nu var det om Curts Død. Den gick saaledes til: Der var kommen en Bonde til Byen, hans Qvinde og Dotter, og skiøndt der var stort Stæfne af Bønder paa samme Tijd, saa hafde ingen seet saa vakre Folk, og dette taldes der om i et Giestebud paa Godset. Synderligen rosedes Dotteren. Saa gick det icke ligere til, end at næste Dag var Bonden, hans Qvinde og Dotter paa Slottet, dertil indbudne af Curt. Der tracteredis de som de fineste Folck oc blef synt omkring i alle Rum. Men Enden paa det heele var, at fleere af Curts Folck kom til og Pigen skildtis fra Faderen og blev voldtagen. Hun var meget fortørnet og bad Faderen at kræfve en stoer Bod. Og det giorde Faderen; men Curt lods intet. Da klagede Bonden til Kongens Foged, som raadde hannem til at lade sig det gefalde; for Ingen hafde endnu faaet Boed af Curt, thi han hafde den gandske højere Øfrighed paa sin Siide, baade den gejstelige oc militære og værdslige og Patroner ved Hofve. Dertil kunde Curt sikert stole paa den meenige Mand her i Byen.

Men Bonden gick op til Curt alleene og trefte ham i Gaarden bag Stalden, mellem denne og Fiøsit. Oc der krefde hand atter Boed. «Jeg giwe dick Bot i min Rew, du verdammte Bauer-Bonde,» svarede Curt. Dette var hans vanlige Ord. Da tog Bonden Her Curt op til sig fra Iorden. Saa knappede hand som i Mag hans Buxer ned, og tog hand saa sin Bod, hvor Curt hafde bedit hannem at tage den, i Nærheden deraf. Og hand tog den med sin Knif. Der var Ingen uden it Par Qvindfolck paa Gaarden sampt en gammel Stald karl. Han stod og saa paa. Curt og det, som ham tilhørde, blev kast paa Dungen. Der endte Curt sijt Lif.

Folck vilde strax icke troe det; men komme op. Aldrig tilforne hafde Curt tabt mod nogen Mand, og nu var han blefven tagen som et lidet Barn i sin Hiælpeløshed. Saa kom det Ord ud, at hin Skinbarlige self hafde været i Staden og taget Straffedom. Og det stad-

festes der af, at Bonden icke siden var til at finde, ey heller hans Nafn, saasom ingen kiænde hannem af Bønderne, som da vare i Byen. Men Bønderne kand tie, saa det er icke sikert.

Hvem det nu var, saa var det Gud den almectige self. For uden hans Villie falder end icke en uselig Spurf til Iorden. Han haver sine egne Veyer paa forder Hand udstuckit, hvorfore den store Synder skulde ende der paa Dungen hos alle sine Barnelig tilforne. Guds Nafn vere høylofvet i Ævighed, Amen!

II. Hvorledes det videre gick til.

Curt Sønner vare paa den Tid i Kiøbenhafn under Magister Owe Gude. Med ham reysede de og seenere udenlands og opholdt sig synderligen længe hos Curts fornæmme Frænder. Adler kom siden hiem for at ofvertage Godset. Men Max blef ude og studerede til præst, for sine store Talegafver Skyld.

Her Adler var skiælden synlig i Byen, og aldrig gick hand ud at promenere i samme uden boren i en *porte chaise* med Tienere i stoort Liberie. Ligesaa paa Slottet; der stood den ene Tienner iveyen for den anden oc alle klædde som til Gilde hos en Første. Her Adler lefde allene oc uden Omgiængelse med Byens actbare Borgere, som for hannem intet vare. Her Adler blef efterhaanden overmaade tyck og med mange sære Skicke oc Facter. Saaledis talde hand aldrig med Folck; men hørde paa.

Da han hafde verit her i nogle Aar og alt var gaaet heldigen for resten med de mange Forretninger, som styredis got af Torbiørn Christoffersen, rejsede ogsaa Her Adler til Kiøbenhafn. For da var Christian den 5te, høysalig Ihukommelse, icke meere; men Hans Søn, vor høye Arveførste og Herre, stormectigste, allernaadigste Kong Frederich den 4de (hvem Gud pryde og opholde med alle Dyder!) han var da blefven vor Regent. Oc for Ham knæfaldt med stor Møye Her Adler og bønfaldt om at fylde Hans Høysalige Her Faders naadige Løfte til hans salig Fader, at verdiges at komme til os her i Byen oc sofve under hans ringe Tag første gang

Han giæstede Norge, hvor alle ventede Ham. Og Meeningen underhaanden var den, som oc Kongen kiende til, at skulde Her Adler faa igien den høye Adelstitel, som hans Fader engang i sin Ungdom hafde forspildt. Dette værdigedes Kongen at høre paa.

Da reysede Her Adler til Holland med det same; for da var intet got nok af det, som Faderen hafde giord. Fra denne reyse kom han oc hiem med den store *carrosse*, som her for første Gang synlig blef. Krigskommissarien Her v. Synnestwedt tenckte, at det tilkom icke Her Adler at kiøre udi *carrosse*, for hand var ingen Standsperson, hvor ofver klage indgick. Da var det første Gang, det blev erkiend fra Kiøbenhafn, at Curterne vare af meget høy Adel. Siden den Tiid kiørde han aldrig uden med forrider og Iæger foruden Kusken samt to Tiennere bag paa disforuden. Hvorfor hand ocsaa maatte hafve fire Hester for Backerne Skyld. Men Byen regnede sig det til Hæder, at de hafde en Mand med saadanne Rettigheder.

Men Her Adler hafde udi Kiøbenhafn fundet ud, at udi det Slot, Kongen sammesteds beboede, der sof icke Hans Tiennere eller Hans Opvartning, som og rimeligt var, uden aleene Han og Hans høie Familie. Hvorimod den Kongelige Opwartning og det kongelige Tienerskab bode i en Fløy for sig self. Derfor var det, at Her Adler loed den store højre Fløy sette til paa det ny Huus, som nu seis. Der skulde Kongens Opvartning og Tienerskab holde til, ligesom Her Adler self og hans Tiennerskab, naar Kongen kom. Men Torbiørn Christoffersen, hans betroede Mand, hand nætede bestemt at sette den vinstre Fløi til og truede at gaae. Derfor staaer den høyre allene. Ey heller fick Her Adler Lof at fuldføre Tornet. Thi endnu mange fleere Panter vare optagen paa Godset for denne store Pract Skyld, oc Torbiørn Christoffersen kunde ingenlunde klare Renterne, saa nogle af de kostbareste Panter maatte selies til stoert Tab. Ligesaa blef Tomterne i Byen saalde hver til sin leyer, som løse kunde. Da var det, at Godsets Udstyckning begyndte.

Her Adlers yngre Broder, Præsten Her Max, hand var i alskiøns Forretninger en saare kyndig Mand, saa hand

stødde Torbiørn Christoffersen. Og naar ieg nu gaaer ofver til at giøre it Skilderij af Her Max, saa beder jeg Gud at beware mig, saa ieg icke løfter Afvind Skiold imod en afdød Mand, som haver veret mig til Fortred i mange Stycke. For ieg var i det samme Aar uverdeligen blefven Dægn og Kantor ved Sankta Maria her i Staden; men vil icke nu fylde det kostbare Papir med ald vor Strid anbelangendis det Krus, som var kiøbt paa Auctionen efter Her Curt, og som var kommen mig tilhænde ved Arf, eller med den Trætte, som opkom, da jeg i Her Max's sted, som den Dag var ubeqvem af Drick, skulde læse Prædickenen af Dr. Martins Bog, og Her Max kom op paa Prædickestolen og slog mig omkuld. Dette skal alt af mig være forwarit i Glæmsil nu, hand er under Mulde. Saa det er icke derfor, jeg her nedtejgner Sandheden om hannem. Men for at Efterkommerne skulle vijde det, hvorledes HErrens underlige Veye hafver gaaet med denne Æt. Også for at det tydeligt skal blifve, hvorledis denne Bye maa vere fremfor andre i Guds Vareteckt, da hand saa synligen hår omhuldet den ved at slaae ned dens Plageaander.

Lige fra Her Max kom hid, dominerede oc regierede han først sin Bror og alle paa Godset, saa Kircken oc alt dertil hørende, men saa ogsaa den gantske Stad. Hand var værre end Faderen, Her Curt, i saa maade, at hand var lærd og kunde med stor Klyct og goed Skick snoe oc vænde baade Personer og Ting. Hand var ogsaa den vældigste Mand paa Stoelen. Den Gong den gruelige Ulycke hende, at Sanctæ Mariæ kircke nedbrændte, tænd af Lyneld fra Himlen, os alle til Paamindelse, som andetsteds i dette mit *Manu scriptum* berettet, dengang talede Her Max heele Sommeren igiennem hver Søndag paa Torfvet, oppe fra en Forhøjning. Oc da hørde de ham ned ofver hele Byen paa denne Kant; ja de stoede ude paa Hafnen paa sine Fartøyer og hørde hannem der ogsaa, oc i Vinduerne mit imod paa Tangen, dog icke Ordene. Ja, et Skib blef indbuxseret, oc Skipperen hafver mig det selv fortaald, hvorlunde de alle hørde det heelt ude udi nordre Sund, at det skreeg fra Byen som af en Qvinde i Barnsnød, og de vidste icke hvad. For mands-

røst høris paa stor Afstand som Qvindes. Derfor maa det sigis til Her Max's Ros, at det gaf alle en gafnlig Skræck at gaae udi Kircke i hans Tid. Og hand taalde det heller icke, at nogen derfra udeblef. Han spurde efter dennem fra Stoelen eller søgde dennem udi Husene, hvorfor Kircken aldrig hafver værit saa søgt, som da. Den meenige Mand hengde synderlig ved ham, som fordom ved hans Fader. For hand værdigedis ofte at besøge deris Bryllop og begrafvelser og koste deres Øll, som oc at gifve dem nyttige Raad om alt deris; for hand var saare forstandig og kiende dennem alle ved Nafn, Mænd oc Qvinder. Han underlagde sig efterhaanden den gandske Bye, saa at ingen fick noget hiem i de Dager, uden at yde deraf til Præsten, ei heller maatte slagtis eller bryggis uden at Presten velsignedis deraf. Oc kunde den fattige inted andet beskiencke ham med, saa fisk. Ey heller maatte nogen, høy eller laf, i de Dager gifte sin Dotter væk, eller paa anden maade forandre sin Stilling, uden at først Her Max's Raad var hørt. Oc naar gode Gafver oc anden sort Ydelse i Hemmelighed var tilhaands, kunde mange faae frem ved Her Max, hvad som var umuligt paa andre Veyer. Dette ved jeg; thi ieg fortæller det, jeg ved, og icke det, jeg icke veed. Den, som var mod hans Willie, hannem kunde hand forfølge og plage ved Dag og ved Nat, ham oc hans Huus oc hans Slect, baade ved Øfrighed, verdslig og militær, som ved Venner og Venners Venner lige ned til Kiøbenhafen.[1] Men undertiden kom det ogsaa Byen til-

[1] Som med Carl Brandenburg paa Torvet. Hand hafde en Dotter, Christiane, som var stolt af Sind, men fauer. Da Her Max's første Hustru var død, begierede han strax Christiane til ægte; men hun vilde icke, og Faderen føjde hende derudi, skiønt han hafde Fryct. Da blef Carl Brandenburg anklaget for at handle med uloflige Ting; siden for falsk Maal og Vect; og endelig for at hafve spottet Gud. Fra det siste udfriede Døden ham. Saa kom Sønnen hiem fra Frankrige; han blef skicket i Krigstieneste, og ingen hafver siiden hørt til hannem. Dengang Øfrigheden begyndte med Carl Brandenburg, var hand Byens rijgeste Mand. Men da hand døede, hafde Dotteren alleeniste saa vidt, hun kunde indackordere sig hos en Bonde paa Landet. Der lefver hun endnu. Mange lignende Ting hændte, saa ingen torde være hannem imod.

gode, som at ingen paa den Tid fick nogen Proces afstedkomme; men maatte føre sin Sag for Presten, som afgiorde den. Ligesaa da den nye Kircke i Sanctæ Mariæ sted skulde byggis, den som nu heder Korskircken i almindelig Tale, da var det under hans tilsiun i alle Stycke, saa hand er dens rette Bygmestere, hvorfor dette Practwerck er Staden til Ere og hannem til ævig Amindelse. Det var gruelige Penger, den koste, og som alle gick i hans Broder; for Godset skaffede Steen og Træ, som og det andet paa Handels Veyer. Men Her Max samblede Pengene, og det gjorde hand saaledes, som om Staden var *occuperit* af Fienden og blef brandskatted. For ieg alleene, naar jeg ofverreigner, hvad jeg alt maatte ud med, saa forstaaer ieg det icke, at ieg fant mig derudi. Men hand var en Skreckelig Mand. Han passede selv op hvert Skib, idet hans første Tur hver morgen var paa Fetaljen forat see efter, og ligesaa mange Gonger om Dagen, og da maatte de plicte. Hver reysende Mand og Qvinde, hand spurd fick, maatte yde til Kircken. Engang paa Fetaljen hos Sarah Andersens, Encken, som holdt Huus for Sjøfolk, kom han nær ilde afsted. For hun varskudde sine Logerendis, naar hun saa ham komme, og krøbe de ofte op paa Mørckloftet eller ned i Kielderen, at de kunde sig forsticke. Thi ingen modstoed hans Ofvertalelser eller Trusler. Saaledes rige Heinrich Arendt fra Lübeck; hand var her om det Skib, som Siørøfverisk hannem frataget var og hid forsaald. Hand kiende got Her Max fra tilforne og krøb op paa Mørck loftet. Men Her Max var vand til den *trafique* og krøb efter. Dog, saasom hand var meeget svær, brast Trinene i Trappen, oc han gleed ind i den og stoed fast. Men da blef der en stoer Dommedag ofver Sarah, som maatte ud med en mectig *summa* til den ny Kircke istedetfor den rige Heinrich Arendt. Denne vilde icke erstatte hinder det; men holdt hinder op med Snack, saa hun inted fik, hvilcket hun ofte med grædendes Taare mig repeterit hafver.

Bemelte Sarah Andersens, Encken, døde ellers samme Dag, ja samme Time, som Her Max. Ieg hafver tit spe-

culerit meeget forat finde ud Guds dybe Meening der med, og mange som jeg. Men det vilde icke vere godt, om alt skulde forstaais af os Menniskens børn.

Men saaledis gick det til med Her Max's Døed. I Begyndelsen hand her kom, da bar hand alt det, hand drack; men icke paa Slutten. Oc naar hand var fuld, da var hand farlig for Fruentimmerne, saa de maatte passe sig meeget for hannem. Oc saa var det engang paa Slottet, hand hafde tvinget sin Broder til at holde it stort Gilde, som hand gemeenligen tvingede hannem til to Gonger om Aarit, et til Nytaar, og et til Ionsock. Dette var ved Ionsock. Men før jeg fortæller, hvad som da hende, maa jeg fortælle at der paa Godset er meget mørckt i Gangen indenfore den stoere Trap, naar Dobbeltdørene begge luckis. Oc da vare de luckede, formedelst en Rægn storm, som ofte her paa Kysten. Her Max toeg fejl af Ane Trulsdotter, Carstens ved Bommen, og Nille Monsdotter, Raadmand Paavelsens, fordi at de begge hafde samme slags røde Kattuntrycket Skiørt. Det var i Gangen i Halfmørcket. Oc den som kiende begge, hand kand det forstaae. Men Ane Raadmand Paavelsens var icke til at spøge med; ja, hun dristede sig til at gjøre stort Anskrig mod ham. Nu blef der en svare Støy og Opstandelse. Raadmanden gick efter Værten, og denne kom og talde sin Broder til oc sagde, at hand var saare meeget mod dette Væsen der paa Slottet, oc at Max endte icke, før hand hafde ruinerit dennem alle. Ingen hafde hørt saa mange Ord af Her Adler tilforn paa een Gang; men alle fant dem vel betænckte og passende. Men Her Max lod sig icke dette paasige, for hand stoed i Præste Kiole, saasom det var lige efter Middagen. Oc der for rusede hand paa sin Broder, oc da Her Adler var ofvermaade svær, holdt han icke *Ballancen*, men faldt først mod Veggen oc siden mod Golfvet, idet hand begge Gonger stødte hardt an med Hofvedit. Siden hafde Her Adler icke meere sin Forstand, oc det var icke længe efter, saa døde han.

Da tog Her Max Godset i Besiddelse for sig og Arfvinger. Men fra den samme Stund hand flyttede derop, var hand rasendis. Han trode sig forfuldt af Aander.

Hand sagde, det var hans Broders Aand, som oc hans Faders og Moders oc diverse Aander. Hand fick icke sofve for dennem og flyttede fra Rum til Rum det hele Huus rundt, oc skreeg og prædickede mod dennem med stor Størcke. Ey heller taalde hand Vinduerne vare lucket; thi der af skulde Aanderne ud. Men der maatte staae Vact ved Vinduerne, saa hand icke fick styrte sig ud self. Folck heelt ned i Byen kunde høre ham prædicke saa hardt, som slogest hand med nogen. Saaledes kom det Ord ud, at Her Max drogs med Diæfvelen, oc at Aanderne alle vare send af hannem. Ia, det sagdes almindeligt, at Her Max hafde haft Diæfvelen til Tiennere for sig den heele Tijd i alle sine lyckelige Foretag. Nu skulde Diæfvelen hafve hannem tilbage; for nu var Tiden kommen. Men Her Max vilde snyde ham ved sin store Størcke i at bruge Ordet og ved Præstekunster i det hele. Saa kiæmpede de af alle Lifsens Kræfter ved Dag og ved Nat; for Her Max maatte holde det gaaende, saa hand icke ofverlistedis. Hele Byen gick til Torfvet og længer op for at høre paa. Her var stor Forfærdelse paa alle; men i Stilhed. Ej heller var der nogen Præst at faae Tag i, endskiønd der blef send Bud til begge Siider hver Dag. De vare borte. Saa var der ingen til at hiælpe Her Max mod Diæfvelen med ordets mact.

Da skinnede det en Qveld med ofverhendigt Skin paa alle Ruder deroppe oc paa det gandske Huus, saa det stoed i Brand. Men Anders paa Raadhuset, ogsaa kaldet Anders Rødnæse, som skulde op med Budsticke, hand kom gaaendis fra Byen. Hand hørde i Alléen nær ved Huusit den arme Mand skrige med hæs Røst; for nu hafde hand ingen anden. Oc Anders saa Ildsluerne ofver det hele Huus, oc mit i dennem saa hand den onde ligge tværs paa Husit heelt ofver mod Her Max's Vindue, sigende: «Nu maa du komme, Max.»

Anders gick ikke fram, men vende om mod Byen. Da hand kom ned paa Torfvet skrigendis, fortaalde hand, hvad han hafde seet oc hørt. Oc hand blef lige saa rasendes som Her Max self, og hand maatte stengis inde, hand ogsaa, og holdis.

Nu skiønnede Folck, hvem som hafde vundet til Slut.

Oc alle ventede paa Udgangen. Dagen efter døde ogsaa gantske rigtig Her Max; men stille og i skiøn Forstand, hvilckit undrede mange. Ia, han giorde med Tegn vitterligt, at hand vilde ind i sin Moders Rum og døe der. Og icke før var hand kommen der, da kom ogsaa uvæntendes Præsten Thomasius, og hand bad for Her Max, og betienede hannem med Alterens dyere *Sacramente* der udi det samme Rum. Oc hand sang for hannem og bad inderligen, og Her Max kunde nu ogsaa bede, dog icke med sin Stemme. Der døede hand udi samme Sæng som hans salig Moder tilforne. De, som stoede hos, de lagde Mercke til, at i det same kimede Kirckeklockerne i den Kircke, hand self hafde bygd. Saa det tør endda være tvivlsomt, hvem som fick det sidste Tag, hand eller Diæfvelen.

Ieg skulde ynske, ieg hafde en stoor Skribents Gafver og kunde skildre udi alle Stycke, saaledes som hand var, denne Mand. For saaledes som han var udi sit lefvendis Lif, det kand ingen tæncke sig, som ey under ham været hafver, og det i mange Aar saaledis som ieg. Ieg kand endnu drømme det om Natten. Oc da vogner min Hustru ved min store Angst og klage, og væcker mig, forsikrendes, hand er død. Men da er ieg gemeenligen badet i Sved fra øverst til nederst. Hand var tre Gonger gift, og hand skulde gifte sig den fierde, da hand døede. Ieg hafver talt med dem alle tre, for jeg hafde io min Gang der i Huuset paa Embeds Vegner. Da klagede de sin Nød for mig, den ene efter den anden. For hand vilde hafve alting giordt oc alt paa een Gang. Ieg bruger icke mine egne Ord, men Aadel Knutsdottors som var hans anden ægte Hustrue. Hun døede ved Kyndelsmøs. Men noget før sad hun i den store Stool i Grønstuen og kalte mig ind; for hun hørde mig i Kiøckenit. Da var hun meget svag og skalf paa Handen. Ieg spurte, hvad det nu var i Veyen. Det er det i Vejen, sagde hun, at hand, som er min ecte Herre, han haver slidt mig ud med Barne Fødsler og Stræv ligesom det Klædesplag, han hafver nærmest Kroppen, saa nu er jeg færdig. Gud ved, hvem som er den næste. Dog kanskee veed hand det ogsaa self. Dette sagde hun. Oc kort Tijd efter døde

hun. Men den næste var Birgitte Mogensdotter, Apothekerens. Oc det var Tremaaneds Dagen siden salig Aadel gick i Iorden, at Bryllopet stod. Skiønndt Birgitte var it stort, stærckt Qvindfolck, blev hun saa angst, da hun hørde, hun skulde blifve hans Ectehustru, at hun siden fyldte sig med stærcke Dricke, naar hun kunde komme til af dem, Apothekeren, hendes Fader, handlede med. Hun hafver self fortaald mig, hvorfor hun begyndte med Dricken, og dette var Grunden. Men hun sloges med ham, naar hun var fuld, og endte med at tage Lifvet af sig med Forgift. Dette hafver Doctor Mogens Mauritius siden fortaalt. Hun døde icke af Drick, som dengang sagt blef. Hun var gift i tre Aar oc hafde to Sønner med hannem. Ialt hafde hand trætten Børn, skiønndt hand icke var gammel Mand, da han døede. Den ældste Adler slog han døf paa begge Øren, saa han gaaer her som it Fiaan.

Self om ieg med mine ringe Gafver skildre kunde som hand var mod Hustruer, Tyende, Barn oc ellers, naar han blef vreed, saa vilde ieg dog icke. For vi saa det i hans Bortgang, at Gud self i sin urandsagelig Naade (ja, sandelig den er stoor!) hannem tilgifvet hafver. Hvorfor skulde saa icke vi Mennisker, mod hvilcke hand haver syndet meeget mindre, icke giøre det? Som oc bispen sagde i sin kostelige Mindetale ofver hannem. For hans Begrafvelse blev holdt stor og prectig. Ieg hafver aldrig seet Magen. Ieg kunde fylde fleere Sijder, hvis ieg vilde opregne de Standspersoner, her vare med, og næfne hvad her i tre Dager blef talt, spiist og druckit. Hand var oc mectigere i lefvende Lifve end nogen anden Mand, som værit hafver i denne Stad. Ingen uden Kongen self hafde noget at sige, saa længe hand var ved Kraft. Ogsaa var hand kunstforstandig; i saa maade nemlig, at han hielpte Folck med det vanskeligste, især i deris Regnskaber og Byggerijer. Ieg hafver berettet om Kircken; men ieg hår glemt at fortælle, at han var stor Skibs byggere tillige. Hand kunde det fra hand som liden Gut færdedes der paa Værftet og senere i Kiøbenhafn paa Holmen, hvor hand stadigen dref og saa alt, ligesom hand ogsaa i Udlandet nøje gaf act paa disse

Stycke. Ieg hafver hørt det af ham self. De Skibe, her bygdis paa hans Broders Værft under Elfvebacken i hans Tijd, de vare alle af ham, og fleere af dem saaledes i Udlandet med stoer Berømmelse og Gewindst. Men nu faar det være nok om hannem.

Af denne Historie haver vij seet Guds Styrelse klarligen, nemlig, at Faderen Curt, hand ødelagde deris Moder og sig self, og Her Max, hand ødelagde baade sin Broder og sig self og mestendeels sin eldste Søn. Det blef dennem til liden Velsignelse, hvad de røfvet hafver fra Claus Mathiassøn og ellers fra mange andre. Ligesom deres Styrcke alleniste var dennem til Fald. Dernest maae vi ihukomme, at Kongens høye og hellige Nafn blef tagen forfængelig forat faae Fingre i Godset; men at til Straf var det i samme høyhellige Nafn, at det blef forspildt.

Det er flere end ieg uverdig, som dette mercket hafver. For da Raadmand Niels Ingebrechtsøn, før næfnd, var i Kiøbenhafn for at søge Toldforwaltningen hersteds, sagde han det til Kongens Skriftefader, som hand kiende. Og da Nils søgte *audience* hos Kongen, da fulgte den kongelige Skriftefader ham, og hand bad hannem der foran Kongen frimodigen fortælle det, han hafde fortaald ham. Oc da nu Kongen gandske rigtigen fornam, hvorledis det tilgaaet var, at Godset kom i Curts Hænder, og hvad som voldte dets Ruin, at nemlig til begge Ting hafde Kongens ophøyede Nafn uskyldigen staaet Fadder, da værdigedis Kongen i Naade at legge sit Øre til, og med nogen Eftertancke at yttre: «Vorherre er listigere end alle Skiælmer tilsammen.»

Og dette Kongelige Ord giør ieg udi Underdanighed til mit, idet ieg efterlader den Curt'ske Historie og begifver mig ind paa andre Territorier.»

* * *

Omkring 1830 var av Godset følgende: bærget med løvskogen, hvori bartrærne atter begynte; de store forfallne hus, de uhyre haver med stengjærde langs alléen, noget bar mark mellem haverne og byen, samt litt også

på begge siderne. Æn videre ejde Godset nogen uthugde skogmarker ensteds.

Den daværende ejer, en lang, sortsmusket fyr i et grønt, fotsidt forklæ, gik som gartner i sine egne haver. Disse og nogen kjør var hans eneste levevej.

Han var ogsaa den eneste gjænlevende av hele ætten her i landet, og han var ikke gift.

II

JOHN KURT

I. Ensomhed.

Konrad Kurt var rømt hjæmmefra femten år gammel; længer tålte han nemlig ikke at se sin mor mishandlet; denne arv hadde holdt sig i familien. Han hadde med et skib flygtet over til Hull, hvor hans morbror levde. Men Konrad Kurt blev opdraget på landet; onkelen betalte for ham. En læge hadde nemlig sagt at guttens nervesystem ikke var det beste; skulde det bli kar av ham, måtte han leve i frisk luft, f. e. som gartner. Nu var det en arv av gourmandise i den Kurt'ske æt at stelle med haven, og dette blev hans levevej. Da faren døde, og han drog hjæm for at forsørge sin stakkars mor og sig selv, fant han intet annet at ta sig til. Hans ælskværdige far hadde nemlig solgt de siste skoger til fullstændig uthugst, de siste skibsparter, de siste sjøboder og ændelig teglværket. Av alt dette tilsammen laget han sig en livrente. Med andre ord — han hadde husene, haverne og litt mark igjæn; ellers hadde han «spist snaut» omkring sig, som det heter. Så kunde sønnen ha det så godt. Denne kunde jo i sin tur begynne med at sælge marken; den grænset til byen og frembød ypperlige byggetomter; likeså det nederste av begge haver. Men der var solgt nok av Godset, mente Konrad Kurt, og tok op et lån, for hvilket han drænerte haver og marker og satte husene så vidt i stand at de ikke ruineres; utvidet drivhuset, bygde senere ett til; kort — han viste folk, at det gik an at leve av ejendommen og navn-

lig at drive en have, så det lønnet sig — noget som på den tid og på de kanter var nyt.

I begynnelsen utskibet han næsten alt han avlet; men efterhånden blev dette anderledes.

Han sov, spiste, skrev i et og samme rum, det nærmest til venstre i gangen, som hadde været den første Kurts stue, og efter ham alle deres der ejde Godset. Stuen innenfor hadde de brukt til soverum; men dette overlot Konrad Kurt til sin mor. Hun hadde nu sine lykkeligste dager. Tjenere og arbejdere færdedes i kjøkkenet paa den andre siden av den brede gang som gik langs efter hele huset og delte dette i to. For øvrigt lå hovedbygningen øde. Om høsten bredde han dog sin avling utover gulvene i de forskjellige stuer og saler til tørkning, når dette trængtes. Han var en hæftig mann, stundom fåmælt, stundom buldrende; men han var god. Tjenere og arbejdere holdt av ham; han holdt nemlig av dem. Sjøfolket og fiskerne ute på bærget gav han frø og lærte at stelle med have og at bruke dens avling. I tidens løp hadde så meget avfall samlet sig omkring deres hus, at hvær kunde få sig en liten have-remse, når de la flid på det; jord kunde de hænte hos ham, hvis de vilde ha noget til at blande med. Aldrig hadde de tænkt derute på bærget, at de skulde komme til at fragte jord ditut; at de skulde fåt tid til det, eller ha moro av det. Han var ute hos dem hvær søndag, vår og sommer, og hjalp til; hele sit liv blev han ved med det. Men det var næsten de eneste ganger de så ham utenfor haverne, huset og kjælderne.

Klokken 4 hvær vår og sommer var han oppe og ute — og høst og vinter fra det blev lyst. Om sommeren i bukser av engelsk skinn, i en gråhvit lærretsfrak, et fotsidt grønt forklæ og på hodet en kasket med stor skygge. Om vinteren i samme bukser av engelsk skinn og i en tilknappet sjømannspjekkert, det samme fotside forklæ; men på hodet bar han da en skinnhue med bred bræm, som altid var nedbrættet, så de løse ændeklaffer lå og dasket ham i ansigtet. Aldrig hadde folk set ham anderledes klædd uten om søndagene. Da hadde han barberet sig, tat stivet skjorte på og latt sit

forklæ ligge. Han hadde ikke Kurt'ernes brede, trossige panne; hans var temmelig høj og gjorde intryk av at være så hvit — kanske fordi han ellers var vejrbrun. Men ættens snare, ville øjne hadde han. Ansigtet var længre æn Kurt'ernes og magert; næsen noget bred. Husmødre og barn lærte snart at de skulde gå op og handle med den barske, ofte buldrende mann — istedenfor i hans bod på torvet; for han var flot at handle med og inderlig barnekjær. Men de måtte ikke vrake for længe og ikke prutte. Han hadde den vis, at ret som han stod, så han ut for sig, som tænkte han på noget tungt, og tok sig så sammen med et hurtigt: «Tja, tja, tja, tja,» og så til slut langt, dypt: «Tja-a-a!»

Det gik ham godt; hans kjør og hans have ernærte ham bedre og bedre. Men efter nogen år kom det rygte ut at fra morens død av sat han hvær kvæll alene og drak sig full i whiskytoddy. Vilde man vite om det var sant, måtte man gå ditop noget før ni; for da gik han regelmæssig til sengs. Og det gjorde en og annen. Jo, det var ganske sant; klokken halv ni var han støddrukken. Han kunde ikke godt snakke; men gråt gjærne.

Dette fik «gamle» pastor Green høre; allerede den gang som ung mann het han nemlig «gamle», fordi han ved et forfærdeligt tilfælde hadde tapt hårfarven. Pastor Green var en av dem som tidligst i Norge optrådte mot fylleriet — en av dem som hadde viet sit liv til denne sak.

Hans hovedsætning var og er at det nytter ikke at præke mot drukkenskapen uten med fakta og handling, og det nytter ikke at tænke på at omvænde den enkelte dranker, uten at man kjænner årsaken til at han drikker. Der er altid én; og ligger den ikke i for dyp arv eller i for langt fremskreden vane, så er det d e r drukkenskapen kan stanses. Han gik til Konrad Kurt, og så længe godsnakket han med ham, til han fik høre, at Konrad Kurt hadde stået i forhold til den gartners hustru hos hvem han var i lære i England. Med henne hadde han et barn. Hun døde omtrent på samme tid som hans mor. Han holdt så rasende av henne. Det hadde været forfærdeligt at bedrage mannen. «Men de hadde ikke kunnet hjælpe for det.» Og så gråt han. Gutten de

hadde fåt — å, noget livligere var ikke født på jorden. Den fulle mann tutet av længsel, og anklaget sig med ville eder.

Green forsøkte at få ham i vej for at avbe sin synd hos gartneren og for at ta gutten med sig hjæm; men det var Konrad Kurt for fejg til. Så blev ænden på det at Green måtte henvænde sig til andre, og en sommerkvæll kom han gående med en lang mørkhåret 12-års gut op til Godset og spurte efter Kurt, som ænnu var i haven. Og det var værdt at se da Konrad Kurt rejste sig op fra en mistbænk, hvori han lå og grov, og begynte at riste jorden av sine hænder — og så stanste midt i det, stirret under den store kasketskygge fra Green på den mørkhårete lange laban og fra denne på Green, og så tilsist kjænte de snare, ville øjne, større æn hans egne for resten, og den lange, noget brede næse og hans magre ansigt! Uten at vite det talte han Engelsk. «*I beg your pardon; but this lad —?*» han kom ikke længer . . . Så måtte Green fortsætte; jo, det var hans søn.

Den kvæll glæmte Kurt at sætte whiskyflasken frem. Og næste gang han vilde til med det, tok gutten flasken og kylte den ut av det åpne vindu mot en sten; det var fortrinlig kastet; og glas og sukkerskål og téske fulgte efter — ypperlig kastet. Pastor Green hadde bedt ham passe på når faren tok frem sin whiskyflaske, og da se til at få den fra ham. Dette var den måten gutten utførte det på.

Faren stod og stirret på ham . . . . . til han brast ut i en ustanselig latter.

II. Et geni.

Aldrig hadde nogen været sikkrere på at ha et geni til søn æn Konrad Kurt var. Ikke at tale om at gutten var en hel botaniker og kjænte gartneriets hemmeligheder, så var der ikke én gjærning på gården, fra fjøs til kjøkken, som han ikke snart kunde. Man så han var opdraget i en bakgård blant gartnere, kjøkken- og fjøsbetjening; men tillike at han var vel undervist.

Nu måtte han også ut på skibene og i båtene og lære stellet der; han hadde aldrig før opholdt sig i en havn.

Og som han lærte Norsk! På nogen uker! Først og fremst at banne. Faren lo sig kryl av alle de eder gutten straks brukte med latterlig betoning. Og som han kunde fortælle! Ænnu før han fik sprog, interesserte han arbejderne i en grad som virkelig var usædvanlig. Han kunde derfor også drive hvad spilopper han vilde; det var bare morsomt. Og da han så ændelig fik litt sprog — hvad han kunde inbilde dem! Det var farens fryd at liste bakom en av de store hækker og høre på. Gutten fortalte dem hvorledes det var ved hoffet i England, hvor han hadde været page. Sammen med nogen kammerater var det han som bestandig gik foran den unge dejlige dronningen; bakefter henne kom så alle de store parykkerne. Væntelig hadde han set slikt i et teater eller på en tegning. Og de forfærdelige krigsbedrifter han hadde været vidne til i Indien, den gang han var over der en snartur med dronningen av England! — Faren stod skjult og lyttet til den blodfarve gutten fik utover det, ænda han ikke ejde så mange norske ord. Faren listet ut på eventyr i sønnens fortællinger. Han drak ikke længer whiskytoddy; men han drak sig full i gutten. For et geni! å, for et geni!

Der i haven var uophørlig skyss-ut av katter som fra den nære by kom op på fuglejagt. En dag hadde John — så het den yngste hr. Kurt — fåt fat i en av de værste fuglejægere, og han besluttet at morderen skulde levende korsfæstes. Da ingen av arbejderne, ikke engang de yngste, vilde være med på dette, stængte han foreløbig katten inne, og gav den godt at spise, mens han selv hæntet et par skøjergutter fra havnen. Faren hørte snart en jubel så usædvanlig, at han måtte se hvad den gallt, især da der blandet sig fortvilelsens lyd deri. Han fant de korsfæstende i indiansk dans foran den korsfæstede — en arm, blødende kat på stabbursvæggen. Sønnens umådelige glæde hindret ham i at se faren. Dennes første tanke var den gang ikke nætop at hans søn John var et geni. Skjønt — når han senere tænkte på det, måtte han dog inrømme at det var et mærkeligt

påfund. Det var også pokkers godt gjort. I sig selv er det vanskeligt at korsfæste en levende kat.

Men da faren en dag hadde forbudt gutten at gå ned til havnen — vejret var for farligt — og gutten til gjængjæll herfor gav sig i kast med farens fineste æpletræ, en ung prøve som første gang gav frugt, og hvis røtter han nu saget over, én for én, og bredde jorden over igjæn — da fallt faren ikke i staver over arbejdets kunstmæssighed, æn sige over påfundet. At gutten var et geni, glæmte han også; — i den grad glæmte han det, at han inne på sit værelse talte til ham med en ganske nylig avskåret og velkvistet bjørke-svejv i næven. Gutten ante ikke, kunde ikke fatte, at faren vilde slå ham. Da det rent utænkelige, det umulige allikevel hændte — da var han, med vanviddets rædsel i sit ansigt, i ett byks ved døren. Faren var også myk og rask, og sprang på ham som en gnistrende leopard. Han gulvet gutten; han dængte ham med i sanhed vill lyst. Gutten skrek, bad, lovte, tigget; han var på knæ, rullet sig, vred sig, hoppet op og kastet sig ned. Øjnene stod ham ut av hodet; skrikene blev til en ensformig grå, forstandsforlatt ulyd; ansigtet var ganske blått. Alle piker, tjenere, arbejdere kom styrtende fra den indre og yttre gang, rev dørene op. Faren blev rasende over at avbrytes; rænte hen til den ene dør og slog efter dem som stod der; så til den andre dør og slog efter dem der; — han var likeså vanvittig som gutten. Men denne hadde imidlertid reddet sig.

En times tid efter var han ute blant gartnerne. Og da var der ikke snillere, mykere, flinkere, muntrere gut til æn John Kurt. Han hjalp nu den ene, nu den andre under insmigrende, smidige ord. Og så gav han sig til at fortælle om alle apekattene på den ytterste spiss av Gibraltar; å, der vrimler det av apekatter; de står derute og ser over til Afrika. Han gjorde dem efter i manerer, snærret, var nysgjærrig, overgiven, rædd, kåt, væmmelig som de. At han hadde set apekatter, var tydeligt, om det ikke nætop var på Gibraltar.

Faren var kommet gående, og da han hørte moroen, gjæmte han sig som vanligt. Der stod han nu og duk-

ket og gløttet — gløttet og dukket. Om kvællen hadde de en samtale, far og søn, i det samme rum, Kurt'ernes gamle rum. Der gråt begge de siste Kurt'er i armene på hværandre. Sønnen lovte at være bare, bare, bare snill, og faren aldrig, aldrig mere at slå ham. Aldrig!

— Kort tid efter hadde en gut som løp ærend, fåt sig en ny fin søndagstrøje. Guttens bror var styrmann og hadde i engelsk havn kjøpt trøjen av en kone på gaten for næsten ingen ting. Gutten hadde hørt at der var ikke så fin trøje i hele byen; og deri trodde folk han hadde ret. Nu; — næste søndag han skulde ta den på, var den skåret i stykker, fint, men sikkert; således nemlig, at den hang som den var hel; men den var en eneste ubrukelig trase. Naturligvis tænkte alle på John; selv var han i det øjeblik ute og rodde. Fordi faren hadde misbandlet ham så siste gang, og fordi de holdt av John, tok folkene i betænkning at sige det. Men gartnergutten, Andreas Berg het han, hadde bare denne trøje; den var hans lyksalighed; derfor kunde han ikke holde gråten, og gamle Kurt så det tilsist. Da måtte sanheden frem.

Nu kunde det synes ufatteligt, at ikke John hadde tænkt sig hvorledes dette måtte gå; at han ikke kunde forstå, at efter det med katten og det med havens fineste frugttræ måtte alle mennesker straks gjætte på ham. Kanske tænkte han sig at det ikke vedkom andre æn ham og den vesle gutten? eller at hans far hadde lovt ham at han aldrig mere skulde få bank? — John kom frejdig op fra sjøen; allerede i havelågen begynte han at skræppe av hvad bedrifter han hadde øvd den dag. Da kallte faren på ham fra det åpne vindu i stuen. Gutten svarte ja, så det klang, og var op ad den store trap i en svip.

Straks han så trøjen på bordet og en ny velkvistet pisk lagt tilrette ved siden av trøjen — det tok intet sekund, så var han gråhvit som kalk og tapte vettet. Han drejde rundt i ring, der han stod, og ikke med sin vanlige stemme, men hæst — for han drog vejret den gale vejen —, skyndte han sig: «Det er ikke mig, det er ikke mig, det er ikke mig, det er ikke mig!» — og

ved at se faren løfte pisken, da lynsnart med stemmen den rette vejen: «Jo! Det er mig, det er mig, det er mig, det er mig!»

«Vil du be om forladelse!»

«Ja! Ja! Ja! Ja! Ja!» og på knæ og med hænderne korslagt over hodet: «Om forladelse, om forladelse, om forladelse, om forladelse!»

«Og vil du be gutten om forladelse?»

«Ja! hvor er gutten? Lad os gå til gutten?» — han var oppe og ved døren, stirrende med rædsel på faren. Denne fulgte ut med pisken; men han turde ikke slå.

Foran den vesle gutten fallt John igjæn på knæ. Og så flådde han av sig sin egen trøje og vest, og gav gutten. Ingen hadde bedt ham om det. En engelsk gullmynt og et par norske sølvpenger lå i vesten. De fallt ut. Han gav også dem straks. Nu blev faren rørt, og måtte gå. Da arbejderne snart efter sat til bords, spilte John atter apekattene fra Gibraltar for dem. Så kom han til sin far, tillidsfull, og spurte om han ikke måtte få gi arbejderne noget med hjæm av alt det de hadde tat op idag. Det fik han, og han fulgte med dem for at hjælpe dem at bære det. Faren stod i vinduet. —

Johns næste bedrift var tilsjøs. Kanske hadde han nu lært at visse ting var farlige til lands. Så stod det igjæn at prøve om ikke sjøen var fri. Han begav sig i båt med en liten gut, som han ændelig vilde kaste ut, forat han selv kunde redde ham. Han hadde kanske læst noget slikt; eller det var guttens angst han vilde se. Og den fik han se. Den lille kunde nemlig ikke svømme det gran, og han trodde han ved at vise sin skræk kunde bringe den andre til at forstå det og til at opgi det. Men umuligt. Guttens forfærdelse steg; han skrek av alle sine små kræfter, så John måtte ha kjænt denne rædsel igjæn. Men nej! Så klamret den lille sig fast ved Johns klær med tusene små fingre; han blev slitt løs; — slog sig så fast ved båten, og blev slitt løs; — da i fortvilelse ved åren; men blev puffet ut. John ut efter. Han tok ham også, i det samme den lille vilde synke, og holdt ham oppe. Men han hadde meget møje med at få ham

i båten igjæn; for den lille hadde fåt krampe. Folk kom roende til fra alle kanter; de trodde her foregik et mord.

Den kvæll kom John ikke hjæm. I flere dager létte man efter ham, først alle på Godset, så også politiet, så mange folk fra byen, som hadde ondt av faren. Ændelig fant de gutten oppe på en sæter. Han kastet sig bent ned og storskrek; han vilde ikke hjæm, før de som kom, lovte at ingen skulde slå ham.

Denne siste bedrift gjorde ham kjænt i byen. Om det var til fordel for ham eller ej, at alle kom overens om at han var ikke som andre barn, han var ikke rigtig — nok er det at også på skolen bar man senere over med ham, d. v. s. ikke kammeraterne, de bærer over med ingen; men lærerne. Han begik de gyseligste ting, navnlig en usømmelighed i den tid han holdt på at bli voksen, som overgik det der kan nedskrives. Men hans far kom på skolen og bad for ham. Alle lærerne syntes synd i faren, der strævde så ærlig. Man fik da se igjænnem med det denne gang også.

III. «Menneskets bryst er som havet».

Han tok en god eksamen artium. Så fik han lyst på at bli kadet, hvilket faren straks gav sit minne til; ti på krigsskolen lærte han orden og disciplin. Men hvis ved disciplin forståes at lyde befaling, så behøvde han ikke at lære det; og uordentlig hadde han aldrig været. Der var andre ting ivejen med ham, og et par ganger var han ved at jages ut fra krigsskolen også. I forhold til lærerne var han altid insmigrende; og det bærget ham. Han tok også her en god eksamen, og var idel begejstring for sit fag. Navnlig viste han sig som en fortrinlig eksercermester. Det gik med liv og lyst og historier, hvor han var, og så med banning! at banne var efterhånden blet hans specialitet. Alle officerer ved brigaden bante tilsammen ikke halvparten i et år av det han bante i en uke. Han kunde begynne på en ed ved den ene ænde av kompaniet, når det stod opstilt, og holde den gående til han stod ved den andre. Med den

fantasi han ødslet på banning, kunde han som maler ha fyllt et museum, som digter eller komponist mange hyller. Ederne kan ikke godt gjængis; de var mest til bruk mellem mænn. Til almindeligt, offentligt bruk hadde han det vanlige sætt; kun at hans behandling var virtuosmæssig. For at antyde de førstes karakter — jeg mener de selvopfundnes — skal jeg gi en noget avdæmpet prøve. Kompaniet hadde en søndag været opstilt til bøn, og præsten hadde trættet dem med en for lang præken, som John Kurt ovenikjøpet påstod at ha læst i en gammel postille. Så lyste han velsignelse over præsten i følgende ord: «Fa'en han inderlig illuminere hejle tarmgangen i'n med brænnendes postiller!»

Av historier hadde han et uuttømmeligt forråd. De servertes i en sauce av billeder og forbannelser, så det boblet. Historierne hadde ellers det ved sig at ikke alle trodde dem.

John Kurt var høj, mager, knoket, vig som en vidju. Han bar helskjæg; men det vilde ikke rigtig til; det var fillet, og pletter i det hvor intet vilde gro. Dette gav ansigtet noget sønderrevet. Når hans ville øjne luet op, var han stygg. Men pannen var klar, dens hud ejendommelig hvit; der kunde fare lyn henover den, når han var på sit beste; og da var han ikke stygg heller. En stor stemningsmagt var over ham; og den kunde han meddele.

Det grommeste for en velvoksen mann var naturligvis at være officer og soldat. Han lynte og tordnet de forsikkringer in i værden, at ingen kunde bli menneske som ikke først hadde gåt gjænnem «eksisen». (Han brukte som oftest almuens ord og vændinger; skriftsproget hadde ikke nok farve.) Eksis og disciplin! Kvinnfolkas største mangel var den at de hadde aldrig fåt disciplin og takt in i sit syndige liv — «di svina». Hele landet skulde inrettes som et «eksishus». Så var der ingen sjuke og klejne på kroppen heller; og så var der, dævelen tute og blåse, orden og greje. Hejle stortinget skulde, fa'en bryte, på moen og eksere; før kom der ikke meining i hejle skitten. Kongen skulde, fa'en glo, stå for eksisen; ellers blej det som i et porkhus, at

di stærkeste tryna, di skauv di andre tryna væk fra matfatet. Der måtte stå ejn over dem me'n kjæp.

Hvem kan så måle hans kammeraters, hans kjænningers, men fremfor alle hans fars forundring, da det en vakker dag stod kungjort at premierløjtnant John Kurt hadde inlagt ansøkning om avsked og mottat den i nåde!

Han kom strykende hjæmover. Når nogen spurte ham hvorfor, svarte han at det hejle militærvæsen var, dævelen sylte, det usleste apekatteri; ingen hæderlig mann burde nedlate sig til det. Officererne var utmajete, oplærte aper; de lærte op friske, staute gutter til aper; generalerne var stor-aper med fjør på, og kongen var over-ape.

Hvad han så vilde bli? Jord-grrraver som far hans! «Jora!» — det var det ejneste solide som var til i væra. Den var derfor også det ejneste som hadde værdi og gav alt annet værdi. At grave frem av jora det fineste ætendes og fineste lugtendes, det var, dævelen partere, det fornemste en fri kar kunde ta sig til. Nu klædde han sig som en slusk blant alle de andre i sommervarmen der oppe i haven og arbejdet på har'e livet.

Ja; dette var om sommeren. Men høsten var ikke forbi, før han, fa'en besætte og dividere, fant gartneriet at være bare «møkk». Det bestod i at bruke den slags møkk, og så mye møkk, og på den måten møkk. Han syntes tilsist at «hejle væra bare var en stor møkkahaug». De folk hadde det best som ejde den største. Hvad fa'en var krig annet æn at de dræpte hværandre for hvær sin møkkahaug? Poesi var fluer om våren, når møkka tok gjær.

Han drog avsted på et skib til Sydhavet. Hvor han nu var, og det i mange år, kunde ingen få rede på, den gang han ændelig en vakker vårdag kom hjæm. Skulde man tro ham selv, hadde han været over hele jorden. For siden nævntes i hans nærhed ikke et land, ikke et folk, ikke en naturhistorisk mærkværdighed, ikke en havn, ikke en navngjeten bygning, som han ikke hadde set; heller ingen berømt mann som han ikke var dus med eller i det minste kjænte. Altsammen var ikke digt. Kunskaper hadde han; også av dem som alene vinnes på stedet. Mærkelige bekjæntskaper hadde han

også; det viste hans brevvæksling. Ænnu ut på eftersommeren søkte en engelsk lord og hans venner ham for at få ham med sig på en fjælljagt.

Hvorfor var han kommet hjæm igjæn? Jo, sa han, for at se far sin dø. Faren var for resten i det beste velgående og omtrent like glad den dagen han rejste, som den dagen han kom igjæn. Men sønnen påstod for sin del, at han, Herren forsyne, ikke længer kunde holde ut at tænke på at faren kanske kunde lægge sig til at dø, og han ikke var der. Fra den dag han atter kom hjæm, var han idel omhyggelighed og kjærlighed mot faren. Denne var blet gammel, og lot alt ske med sig som sønnen fallt på. Tildels var dette rent mærkværdige ting; som f. e. når han pludselig vilde at faren ikke skulde spise. Eller når han likeså brått fallt på at putte ham i varmt bad med kold styrt ovenpå. Eller når han la ham ned under store edderduns dyner for at svede, uten at faren følte den ringeste trang til det. Han så på sønnen med et eget blik fra siden. Et meget sigende blik. Der var hverken trygghed eller frygt i det; ænnu mindre godt humør. Men en egen kold nyssgjærrighed, som kunde han nok ha lyst til at vite h v a d m e r e. Undertiden igjæn, som spurte han: «Er dette John? Eller er det i k k e John?»

IV. Sejler i sigte.

Samme års høst som John Kurt var vændt tilbake om våren, kom en ung pike hjæm som i en fart blev hele byens samtaleæmne. Og det av to grunner. Hun het Tomasine Rendalen, og var datter av overlærer Rendalen, som bar dette navn, fordi hans far var utvandret fra fjællbygden Rendalen. Overlærer Rendalen var en stærk, stor mann, som gik sin stille, noget tunge skolegang der i byen. Efter sin hustrus død tok han ikke del i noget utenom sin skolegjærning og byens læseforening. Han omgikkes ingen, og lot barnene og gamle Mariane rå i sit hus. Hans ældste barn var Tomasine; hun var ualmindelig flink i sprog, og hadde morens beslutsomhed. Seksten år gammel lånte hun en liten sum penger, og begav sig in i et institut i England og lærte grundig

Engelsk. Derfra oversattes hun til et institut i Frankrike, hvor hun underviste eleverne i Engelsk og lærte selv Fransk. Derfra til et institut i Tyskland, hvor hun gav undervisning i både Fransk og Engelsk og lærte selv Tysk. Hun hadde været borte i næsten fem år, var blet en øvet og overmåde flink lærerinne, og begynte straks efter sin hjæmkomst at undervise kvinner som mænn og at avbetale på sin gjæll. Dette vakte byens udelte beundring. Hun hadde hilsende venner i alle.

Men likeså udelt beundring vakte hennes figur. Der skal noget til forat dette kan hænde. Et vakkert ansigt blir altid beundret; ti det kan ikke helt forfalskes; en vakker figur derimot beundres ikke uden videre. Men hun var høj og kraftig, klædd på nyeste mode. Som alle unge, sunde piker hadde hun fra barn av hat trang til at øve sine kræfter, og hadde også altid skaffet sig lejlighed til det. I England begynte hun derfor straks at gymnastisere; i alle disse år var hun blet ved med det; det var hennes lidenskap. Hun førte også nu sit legeme som ikke én pike til i byen.

Det gjorde ingen avkortning i beundringen over hennes figur at ansigtet var temmelig flatnæset; at hun hadde lyst hår, som på avstand gav henne utseende av at være skallet; øjenbryn kunde der ikke engang være tale om. Øjnene grå, og når hun ikke bar briller, mysende. Munnen var meget for stor; men tænnerne bakom den regelmæssige og så sunde, som sat slægten ænnu i Rendalen og tygde hårdt brød. Når folk så henne bakfra, og hun uvæntet snudde ansigtet til, var det en skuffelse. Man hadde også prøvd på at kalle henne «skuffelsen»; men det gik ikke. Figuren hjalp henne over alle betænkeligheder. Da hun var nærsynt, bar hun undertiden briller — den eneste unge kvinne i byen. Den gang var det ænnu ikke på mode at bruge pincenez. Også dette gav henne noget særeget. Hun rigtig strålte ut kraft og forstand. — I vinterens løp blev hun ubetinget første balldame. Hennes glæde over atter at være hjæmme, atter få færdes tvangløst blant en lystig ungdom av begge kjøn, og over at alle var snille mot henne, og at det gik godt for henne, var særdeles syn-

lig; den gav sig også ofte luft i naturlige ord. Derfor vakte hun ingen misundelse. Kanske hjalp det litt til, at hun selv visste hun ikke var vakker.

Den vinter var en ballvinter, og overalt var hun med. Dans var det morsomste hun visste.

Utpå vinteren begynte også John Kurt at være ballkavaler. Det var bare for hennes skyll. Hun hørte ham sige det straks. Men hun visste jo at han ikke skulde in under almindelige regler; at han overalt hadde fri tale. Hun fant ham ny og meget besynderlig. Men hun gjorde som de andre; hun hverken flygtet fra ham eller besvimte, fordi om han fordømte, syltet, kokte, «stejkte» sig på at hun der i «dansemoroa» var som en ung, kvit, knæggende ørkenhoppe, eller som en hejl sprættende fuglelejk i skogen. Armene hennes og halsen hennes, det var som en rigtig lækker liten varm tyrkisk grisunge, av dem som var «raue i skinnet». Hun trødde dansen, Gud forsyne, som *a great man of war* trødde sjøen. Når han selv danset med henne, så var det på ære, liv og salighed «som oppi fjællet klåre hausten med gevær i hanna og bikkjerne bortetter åsene i full los». Disse «trrrompetstøt» like i øret på henne mellem hvær dans gjorde moroen ænnu større. De andre lo, og hun lo. Hun hadde ikke det bitterste menneskekunskap. Man får ikke den ved at stikkes fra det ene institut over i det andre, selv om de ligger i forskjellige land.

Han kom snart også hjæm til henne. Han kjænte hennes fritimer; han kjænte snart hennes spasertimer med, og søkte henne overalt. Hun sørget for aldrig at være alene; ellers likte hun nokså godt at han kom. Han fortalte da henne og veninnerne morsomme ting og stundom rørende. Således engang om et forlatt, forkommet kuld av rypeunger han med hænderne hadde plukket sammen én for én i lyngen, hvor de løp om i sin første dun; han bar dem hjæm «i lua si». Han fortalte det så lyngfriskt fra fjællet, så ægte, at tårerne kom dem i øjnene. Slikt inspirerte ham. Midt i de villeste historier kastet han så in et fint, rørende drag.

Den måten han altid omtalte sin far på, intok også pikerne for ham; en blanding av det snurrigste og øm-

meste, bestandig mellem at le og gråte. De vænnet sig til hans rå billeder, hans saftige sprog; det kunde ikke unværes; det gav den egne farvevirkning som ofte forskrækket dem, men fortryllet. Tomasine og veninnerne gjorde sig ikke rede for det anderledes, æn at det tilsist ikke var nogen som syntes dem at kunne fortælle, uten han.

Tomasine mer æn de andre. Hun følte, som det også var, at alt gik ut på at more henne.

En dag de tilfældig var blet alene, gav han henne en historie om en lodsenke, til hvem han i de dager med ihærdighed samlet penger. Han så at Tomasine syntes om ham for det, og uten nogen overgang sa han til henne, at for ham var hun, frøken Tomasine Holm Rendalen, hvad en by er for en ørkenkaravane. Ja, når hun lo av det, så var det fordi hun ikke visste hvad det var at traske avsted i samme sanden og samme solstejken, trætte, slitte, tørste, sultne. Da er det noget at få se en by! Hun var minarettårnet og platanerne og vandspringet og forbudt vin og kvite telttak, og dans og citarlejk og lugt av stejkt kjøtt. Æn om de to slog sig sammen? Så solgte de «hejle hurven» her, og rejste til værdens dejligste land og la sig på ryggen under solteltene og lot andre gå rundt og dryppe maten og drikken i dem? Eller også «blej di», og drog haverne på Godset opover fjællet? For hvad kunde ikke vokse i slikt ly, i en slik solbakke, under en slik varm havgufs? Så skulde de grave sig ned der i bakkerne som to grrrævlinger og bli rike folk?

Men han så hennes stigende forfærdelse ved det! Atter uten at gi stans lot han det hele gli over i en stormende lovtale over sin far. Dette var nemlig intet annet æn hans fars påfund; han vilde ændelig ha sønnen gift. Hans far kunde stå op om vinternætterne, når det pludselig blev koldt, «og bitte flejre bastmatter og ullfiller omkring de forfrosne frugttrærne, som var de nakne unger». Når hans far skulde hugge om en busk, «tok'n først fuglerejrene og bar dem i næverne borti ej anna busk, og limte dem fast der». Hun måtte derfor ikke undre sig om far hans også tænkte på ham. Men selv kunde han nok vænte. Han var lykkelig, som han hadde

det, han. Begynte så på en historie om nogen kjør som ikke vilde bite i græsset, fordi det så blekt ut; men han satte på dem store grønne briller, og da tok græsset sig ut som friskt, «og jagu åt di».

Så meget forstod hun imidlertid at John Kurt var skuffet. Selv var hun blet rædd; hun visste ikke rigtig hvorfor. Jo, hun visste det nok også. Hun hadde nætop samme dag hørt noget om hans forfærdelig usædelige liv.

Da hændte det besynderlige, at en veninne av hennes avdøde mor kom til henne for efter passende inledning at tale hans sak. Og en tid efter kom nok en veninne av hennes kjære mor; og nok en! Han var ganske visst ikke som andre; men han vilde bli en udmærket ægtemann; derpå var de sikkre allesammen. Og hvad hans usædelighed angik, ja, den var slem; men værre æn så mange andres var den næppe; selv gifte mænn kunde der i byen forgå sig styggt. Forskjellen var at han gjorde full offentlighed av det. De tre damers taler lignet stærkt hværandre, og Tomasine blev slåt av samstemmigheden. John Kurt selv holdt sig en stund borte; kun at han på alle turer til og fra byen — og de var ikke få — gik forbi Rendalens, skjønt de bodde avsides, langt til venstre fra torvet, op mot marken. På hvær op- og nedtur hilste han in, om så bare katten sat i vinduet.

Samtidig sendte han hvær morgen en buket; dagen og buketten var like sikkre. Gamle Mariane, som tok imot dem, hadde gjærne et eller annet ord om Tomasine at lægge til. Han hadde hvær gang latt en lejlighedsyttring falle, som f. e. «Gud velsigne halsgrope på a!»

Efterat morens beste veninner hadde været hos Tomasine for at tale hans sak, varte det ikke meget længe før hennes egne beste veninner begynte at komme. Nogen hadde før gjort det motsatte; de hadde nævnt ham næsten med avsky; de kunde ikke holde ut «hans løgnhistorier»; ikke døje «hans rå tale»; ej heller ham selv; «han var fæl». Nu begynte de at inrømme at der var noget interessant ved ham allikevel, en slags dæmonisk betagende magt.

Han hadde naturligvis været hos dem; først hos den han visste hadde mest imot ham. Han sa henne at han

kjænte til det; at han respekterte henne for det. Han var jo et elendigt, foragteligt menneske. Men nætop derfor kom han. For hun var da den redeligste og skarpsynteste samvittighed der i byen; alle var enige om det. Hun måtte hjælpe ham! Hun kjænte ikke hans livshistorie; det var saken. Hun visste derfor ikke hvorfor han like fra gutten av hadde været og måtte være misforstået, og derfor også måtte bli en raring. Ja, egentlig behøvde han ikke at sige noget; for hun så tværs igjænnem folk. — Om en annens hænder sa han at de var så lubbne, så lækkre og runde og ferske, at en kunde drikke kaffe til. — Han tullet og rullet dem in i sin ordstrøm; han duschet dem koldt, og duftet dem varmt; han forskrækket dem, og han rørte dem. De tapte ikke sansen; de forstod godt at ikke alt var ægte vare, umiddelbar natur. Men nætop det slog om til hans unskyllning. Han brydde sig ikke med at skjule sig; insmigrende var jo de fleste, når de vilde opnå noget.

Da lød der et eneste brøl av latter fra den ene ænde av byen til den andre; ti hen på foråret utlagdes han av en liten frisk sypike som far til hennes barn, vedkjænte sig barnet for al værden, og lot det med stor stas bringe i kirke og bære over dåben, hvor det fik navnet — Tomasine.

En ny latterbølge kom straks efter; for når folk spurte ham hvorledes i al værden han kunde falle på slikt, svarte han, at stod det til ham, så skulde — Herren forsyne! — hvært evige barn i byen herefter hete enten Tomas eller Tomasine. Det var rørende.

På den tid døde hans far, og det under særegne omstændigheder. Den gamle hadde sendt bud til Tomasine, om hun vilde være så snill, næste gang hun gik sin kvællstur, da at gå inom til ham; han var ikke vel. De to var gamle kjænte; da hun var liten, hadde han ofte git henne lommerne fulle av kirsebær; for hun hadde set så frisk og sund ut; en gammel gartner hadde øje for slikt.

Hun gik ditop, og fant ham i hans rum til venstre. Hun stod der for første gang. Det var betrukket med noget stivt, mørkt noget, som antagelig var lær og engang hadde været malt og forgyllt. Et stort skap stod i

hjørnet ved vinduet, et herligt stykke, minst to hundre år gammelt, med kunstneriske utskjæringer. Like foran vinduet et umalt plumpt bord, belagt med papirer, frøprøver, aviser, matsmuler; der sat han også selv i en gammeldags lænestol, av dem med kort, bred lærryg. Han rejste sig, og tvang henne ned i stolen. Han gik i sin grå lærretsfrak, hadde det fotside forklæ på og tøfler som sabbet. På hodet hadde han sin storskyggede kasket; om halsen var tullet et tykt tørklæ; han var noget hæs og ellers uvel; våren var så skarp det år. Den lange, magre mann begynte at trave mellem bordet der ved vinduet og sengen på den væg som vændte ut til den yttre gang — den som delte huset; han travet og travet langs den indre vægg forbi den store ovn med to Oldenborgere på, begge i forfærdelige parykker; han travet til takten av et gammelt stueur på væggen mot ovnen. Det slog nætop syv med megen støj av et sangværk. Hans seng var av frisk, poleret bjørk; langs væggene derimot gamle værkbrudne stoler med et nyt ben eller to, somme med ny halvrygg. Væggene selv behængt med malerier, hvori en rødgul arm eller en brunrød kjole ænnu var synlig, ellers alt mørkt. Rammerne hadde mere efter fluerne æn efter forgylleren. Og Konrad Kurts buldrende tale under marschen var omtrent som stuen, et sammenrør av gammelt og nyt, mest av gammelt om familien og ikke uten skryt, mindre av det nye, og dette efter nutidens tarveligere snitt. Han fortalte uten sønnens eder og billeder; men med adskillig kraft. Han skrøt i det ene øjeblik, spottet i det næste, som sønnen ofte. Summa summarum blev dog den at den storartede æt var færdig; stammen dugde ikke længer. Skulde den reddes, den og ættens siste ejendom, så måtte de bruke inpodning. Et nyt, stærkt træ måtte finnes.

Hun sat der i næsten to timer og hørte på. Hun forsømte tiden for sin kvællsmat, tiden for sit aftenskursus. Han vilde ikke slippe henne. En jænte åpnet døren fra den indre gang for at spørge om hun skulde dække; men hun blev vist ut.

Da Tomasine gik hjæm gjænnem alléen, hvor vejbanen var oprevet av regnbækkene, og de gamle trær

stod og suste i en storm, kjænte hun det som hun kom fra et mausoleum; deri hadde hun møtt en eneste levende mann, som gik om og synte sine døde. Hun hadde ikke den fjærneste trang til at gå derin, hun også. Hun vændte sig og så på den overkalkede, smussige store bygning med de små vinduer. Hun sa ganske højt: «nej!»

Næste morgen hun kom in i stuen, var den vanlige buket fra John Kurt ikke kommet. Det gav et stik i henne; hun visste ikke hvorfor; for det var jo dog så hun vilde ha det? Var det ikke så? Hun skulde just til at utrede det for sig selv, da hennes far kom in fra sin morgentur, meget blek. Han fortalte at gamle Kurt var død inat. De hadde funnet ham imorges livløs i hans stol foran bordet.

Straks efter kom John Kurt. Han sa intet; men kastet sig ned og gråt. Han gråt således at både hun og hennes far blev rædde. — Og de selvanklager som fulgte!

Han kom igjæn hvær dag og lettet sit hjærte for dem, og det var hvær gang med gripende styrke. Ellers gik han ingensteds, og talte med ingen annen. Bare med dem og med sine folk. Ved nat og dag arbejdet han og de; for de bygde et blomstertempel på husets store trap; derfra skulde den gamle bæres ut. Dette blomstertempel blev ualmindelig vakkert. Der gik ord av det, og kvællen før begravelsen kom folk op for at se det; Tomasine med sin far kom også. Den avdødes ven, provst Green, blev snart synlig i alléen, og bak ham halve «bærget», barn og voksne, for at se og takke og sige farvel; de hadde været inom efter præsten. Gamle Green gik op på trappen og talte over blomsterælskeren, som fra v o r vår gik in i den evige. En almen bevægelse brøt ut; sønnen måtte gå.

Dagen efter søkte han in til Rendalens fra begravelsen. Men han fant ikke Tomasine hjæmme. Herover blev han så skuffet, så hjærtelig bedrøvet, at han længe stod stum, og ændelig lot falle at han hadde da ingen; nej, ikke en eneste én! Han vilde inderlig ønske han kunde graves ned med det samme, han også. Han var jo til plage selv for dem han holdt av; han skjønte det nok. Og han gik sin vej. Dette rørte gamle Mariane,

som var den der fik det. Og da Tomasine ændelig kom hjæm, fortalte den gamle det slik at det også rørte Tomasine. Saken var at Tomasine hadde ikke villet være hjæmme; hun hadde frygtet ham. Hun hadde ikke hat mot på hans bevægelse, som kanske kunde ta en egen retning.

Nu angret hun det. Hun tok pludselig sine briller av og pusset dem, satte dem på og så sig i spejlet. Mon hun ikke var stor og stærk nok til at våge det? Hun stod likesom og tok mål.

Den tids dragt var gjærne et rynket liv med bælte om og krinoline; hun trykket bæltet ned med begge sine faste hænder. De hvite løse ærmer hadde hun tat av, idet hun kom in; kjolens egne var vidåpne, så hennes håndled og underarmer stod godt mot den sorte kjole; hun nød deres styrke; folk som gymnastiserer meget, har vænnet sig til det. Men øjnene søkte uvilkårlig ansigtet, det svake punkt. Det var dog utrolig styggt! Denne flate næse, disse store læber og dette hår, som hadde pannens farve; det var næsten ikke til at se. Og disse øjenbryn — lyse, korte buster; de stak ut så tyndt at de blev rent usynlige. — Ånej; det var nok ikke værdt hun gjorde sig kostbar. John Kurt ælsket henne jo virkelig. Og var ulykkelig; — svært ene og ulykkelig. — Og hans far hadde trykket henne ned i sin egen stol. . . . .

Straks efter gik gamle Mariane op ad alléen, så fort hun kunde. Hun stanste dog én gang og viklet ud av et avispapir et fint — å, så fint et brev; hun måtte se på det.

Da det lå i John Kurts hånd, rev han det hæftig op og tok ut et tykt engelsk brevkort med en due på. Papiret var svært solid, og duen godt tegnet. Følgende ord, raskt skrevet av en øvet hånd, læste han:

«Jeg gjør det.

Tomasine.»

John Kurt vændte sig om mot Mariane: «Nej,» sa

han, «slik en mann som far min var! For hadde'n ikke daua nætop nå — nejgu om jeg hadde fåt a.»

Han vilde gifte sig næste dag. Til hans største forundring vilde ikke hun det; ikke engang i næste uke. Hun sa nu op alle sine elever, for at begynne at lære noget for sin nye stilling; hun kunde ikke det ringeste; bare så vidt holde orden omkring sig selv kunde hun; fra hun var liten, hadde hun jo bare passet boken. John Kurt blev henrykt, da han hørte om disse hennes mangler! H a n kunde altsammen. Tvilte nogen på d e t også? Han kunde vaske op og gjøre rent, det være sig stue eller kjøkken, bedre æn nogen norsk stuepike eller kokke! Han skjøv på flækken gamle Mariane til side, og synte dem det, stykke for stykke. Så hurtig og net, så omhyggelig som bare den mest øvede jænte gjorde han det; det var sant. Æn videre kunde han koke al slags mat — retter de ikke engang kjænte av navn; han kunde steke, bake; han kunde strikke, sy og stoppe; han kunde vaske linnet, stive, stryke. Han og ingen annen måtte få lære Tomasine; hvorfor ikke begynne straks? Og så blev det. Selv gjorde han inkjøp, og inbød selskap hos Rendalens. Disse dager var de morsomste som Rendalens familie hadde hat. Det gik ry av dem hele byen over; veninner og veninners veninner måtte op og se på. Og høre på! Hvilken støj og skøj! hvilke fortællinger om hvor han hadde lært det! Snart blant gullgravere i Australien i stadig fare for sit liv; så på en Nilbåt med et engelsk herskap, hvor kokken styrte hele farten. Snart i Brasilien på et hotel blant Negere. Atter i gruber der i Sydamerika. Pludselig på Haiti med et stort dampskib! Derfra rømning. Han sparte ikke på lokalfarver eller på andre farver; græsseligheder og eder regnet som ild fra himlen over de forskjellige landskap og folk. Men arbejdet gik.

Tomasine var under-kok, under-vasker, under-stryker og under-stopper! Selv det siste kunde han bedre. Han arbejdet likeså fort som han fortalte; likeså ivrig. Han avbrøt sig selv, og det på den aller livligste måte, bare hvær gang hun gjorde fejl; for hun hadde egentlig intet håndlag. Nu intok han dem alle uten untagelse.

Men likeså godt og bedre kunde jo denne undervisning og denne moro foregå oppe på Godset? Derom blev efterhånden alle enige — og Tomasine gav efter.

V. Husliv.

De blev viet en eftermiddag hjæmme; bare familien var tilstede, og fra bordet gik de op arm i arm, de to alene. Da var der feber i det fra begge sider; det kunde ikke dølges. Ja, det blev nætop synligere ved at alt skulde gå som om ingen ting var på færde.

Deroppe var sågodtsom intet gjort for at motta dem; det skulde komme efterhånden, det også. Den første stue til venstre var fremdeles daglig- og spisestue; den dernæst soverum. Husets beste møbler og beste senger, tildels gamle kostelige ting, var nu dradd sammen her; væggenes lærklædning vasket; men det blev ikke synderlig bedre derved. Takenes tunge træværkforsiringer tok sig derimot bedre ut efter vasken. Vask var også spenderet på malerierne; men ikke altid med hæld; da rammerne samtidig var forgyllt op igjæn, så det forfærdelig ut. Dermed er omtrent alt nævnt. Ved siden av soverummet hadde straks efter John Kurts hjæmkomst været inrettet et baderum; nu blev det avdelt, så også et toiletrum kom i stand. Kjøkkenet på andre siden av den store gang der delte huset på langs, var som en svær dansesal; derin blev sat en ny komfur fra England; de nygifte skulde jo tilbringe en god del av tiden foran denne.

Nogen dager var de ganske ene. Heller ikke senere gik de ut; men veninnerne blev særskilt inbudt — og snart var samme lystighed i gang deroppe som før nede hos Rendalens. I de dager som gik forut for ægtevielsen, og i de som fulgte, var Tomasine forælsket — rent væk i John Kurt; bare optat av John Kurt, lykkelig uten hvile, overgiven.

Men det var ikke hennes natur at være overgiven; derfor klædde det henne ikke. Hun så oprevet ut, ja, snart simpel. Hun følte det, når veninnerne så på henne; hun hadde jo før opdaget det i sit eget spejl. Hun

tænkte noget ved det; men hun skjøt det fra sig; så kom det nu og da som en hemmelig skræk. Naturligvis vilde hun støje den ned, blev derved ænnu mer av det hun ikke vilde være. Veninnerne hvisket at hun var blet så utækkelig; hun, som nætop hadde behaget ved sit greje, umiddelbare væsen, var nu enten besynderlig åndsfraværende eller voldsom.

En liten ting vakte opmærksomhed; ingen av veninnerne fik komme længer æn til stue og kjøkken; der var omhyggelig låst. Hun formelig spejdet efter om d e spejdet.

Men snart var der en som spejdet på dem alle. Ingen kunde mere få være alene med Tomasine, uten at John Kurt åpnet en dør og stak hodet in; det kunde ikke høres, før han stod der. Alle låsene var efterset og smurt; dørene gik uten lyd. Spaserte de i havens brede ganger, kom han uvæntet frem bak en hæk. Hvisket de hvor han var, begynte han at banne, bli urolig, vrang — ikke likefrem mot dem, men dog så at de ikke kunde ta fejl. I regelen slog da ned et haglvejr over hvor uordentlig Tomasine var.

Veninnerne tænkte at enten var d e i vejen, eller var noget i vejen som de mer æn gjærne vilde gå utenom. Og den ene efter den andre kom sjældnere.

Tomasine var den som sist forstod mannens uro. Hun tænkte i begynnelsen det var for at skræmme dem han kom slik. Klagerne over hennes uorden var sanne; en må først l æ r e at ordne sig. Senere, da ingen fejltagelse længere var mulig, spurte hun sig selv om han var skinsyk på dem som besøkte henne. I så fall måtte han ha været det før; da kom de oftere æn nu.

Var han da rædd? H v a d rædd? At de skulde tale om h a m? H v a d tale om ham?

Hun visste det i samme stund.

Han var den gang ute, så hun fik tid på sig; tid til at kjølne litt av. Hennes natur lå ikke for brå bestemmelser, og det var uklart for henne, både hvorledes hun skulde ta det, og hvad hun i et ægteskabeligt samliv hadde ret til eller ej. Aldrig hadde hun talt med nogen om det, aldrig læst. Smærten fordelte sig litt efter litt

i overvejelser; hun tok fat på sit arbejde igjæn, og forsøkte at være som om intet var hændt.

Men John Kurt mærket snart at hennes væsen var et annet. Siden så han nu og da at hun hadde grått. Hvær gang han herefter kom hjæm, spurte han om der hadde været nogen. — Nej. — En gang hørte hun ham like bakefter spørge gartneren om der hadde vær't no'n hos frua, mens han var borte.

Han blev sky for henne og varsom, egentlig usikker. Men i længden kunde han ikke holde dette ut; blev da med én gang utålmodig og straks rå. Angret så dette voldsomt, bad tyve ganger om forladelse. Begge deler igjæn. Tomasine var ikke nervøs, så hverken skræmte det første henne, eller fik det annet henne til at ændre noget. Hun var venlig; men altid tilbakeholden. Så drog det sammen til et større uvejr; det kjænte de begge to. Overgangene mellem koldt og varmt blev bråere; de forutløpende kastebyger hvassere, stillheden og lummerheden bakefter farligere. Og midt i dette kunde han så igjæn være så utrolig snill, så naturlig glad og hensynsfull, at hun glæmte alle bebudelser og overlot sig til det håb at de uten noget bestemt opgjør, bare ved hennes stille værgemål, som han forstod in i det fineste, skulde få deres samliv forvandlet til hvad h u n tænkte ved et sædvanligt hæderligt ægteskap.

En eftermiddag kom han in fra haven, hvor han hadde arbejdet hele dagen; han skulde bytte klær; ti han var inbudt til stor herremiddag i byen. Han gik in i soverummet, kastet av sig frak og vest, kom igjæn og talte om at ta bad; drev et par ganger op og ned, som overvejde han noget; hun kjænte det var ikke tryggt. Selv var hun pyntet for at gå i byen til en veninne; han gik forbi og mønstret henne. Hun tænkte det var best at fjærne sig.

Da han så hun gjorde sig færdig, foreslog han at hun skulde bie; så gik de sammen. Hun unskyllte sig med at hun var væntet. Men den «sladderen» fik de da tidsnok begynt på; nu kunde hun hjælpe ham litt.

Hun spurte h v o r m e d. Det tålte han ikke. Hun hadde ingen ret til at spørge slik. Hun var overbode

ikke lydig; hun hadde ænnu ikke lært det. Hun burde dog vite at nu hadde hun fåt en herre, og at hun måtte være ham underdanig «i alle ting». Det var selve Bibelen som sa det. — Til svar satte hun sin hat på; den lå færdig på bordet — den, hennes parasol og mantille. Han blev nu rasende, og spurte om hun ikke trodde han skjønte henne? Hun skulde være så meget bedre, hun, æn han, og derfor på vakt imot ham? Ganske visst hadde hun ikke hat lejlighet til at føre det liv han hadde ført. Men det var visst også det eneste som skilte dem. I grunnen, eller som han uttrykte sig: «i botten», var hun den samme, hun som han; akkurat. Derfor var det ikke værdt hun længer spilte den komedien.

Dette kom så uventet på Tomasine, at hun skrek op: «Tølper!» — tok sine ting og vilde gå; døren til forgangen var like bak henne. Han kastet sig i vejen, drejde nøkkelen om, og tok den til sig. Gik derpå til de to andre dører, låste også dem, og tok nøklerne til sig. Lukket æn videre vinduerne.

«Hvad er det du tænker på?» spurte hun likblek og tok brillerne av sig; hatten glæmte hun.

«Lære dig en gang hvad du egentlig er for noget,» svarte han. Og til hennes forfærdelse kallte han henne med de værste navn som en kvinne kan kalles med. Derunder kom han like in i øjnene på henne; hans ånde stod om hennes munn. Han sa ting der brænte henne som kokende vand. Til en slik usling havde hun utleveret sig.

Men ham gav hennes nærhed og duften av hennes selskapsdragt en inskydelse. Lynsnart fór det i ham at nu var stunden kommet til at knække henne. Hun inbildte sig for meget, der hun stod med sin stærke figur. Hun våget at ville være noget for sig selv. H a n s var hun; h a n s ting. Han kunde gjøre med henne hvad han vilde.

Men hun satte sig til motværge.

Han varskudde henne først. Han spurte hvad hun tænkte på? At ville tvinge h a m? Hun? Pludselig skrek han: «Jeg er ikke rædd di kat-auene dine!»

Nu stod der en kamp på den gamle Kurt'ske tomt.

Det var mellem en Kurt og hans hustru, og det var med al den magt som to mennesker ejer — fra hans side med den hensynsløshed som skuffet herskesyke, krænket mannsvilje kan by over. Aldeles alene, for lukkede vinduer og dører, og uten et ords lyd. Bordet væltedes, og alt på dette fløt utover eller knustes. Stoler væltedes; den nye sofa blev skjøvet langt ut på gulvet. Selv væltet de også; men var oppe igjæn. De kom over til den annen side, og der støtte de til det svære slag-ur. Det svajet og fallt og traf ham over skulderen og delvis i hodet, så han måtte stanse og sanse sig. Hun hadde da tid til at prøve en dør; i alle fall til at skifte plass. Hun så på sig; for hun hadde næppe mere et helt plagg på sin krop. Hennes hår hang utrevet, og hun kjænte smærte i hodet. Det eneste hun allikevel gjorde, var at fri sig for resterne av krinolinen, som hun kastet; den hængte sig over bordbenene. Hun blødde, det kjænte hun. Han hadde engang tat henne over munn og næse, hvorefter neglegrepet sved.

Så fortsatte de. Denne gang væltet han henne med det samme. Men dermed vant han ikke stort. Han var nemlig ikke så meget stærkere æn hun, at han kunde fordele sin kraft uten straks at tape alt han hadde nådd. Bare én av hennes hænder kom fri, var hun på siden av ham. Dette op igjæn med nyt forsøk. Hun var på benene som en kat. Han rejste sig langsomt. Vejret var ved at gå fra ham, han var forfærdelig blek, like ved avmagt. Hun stod foran ham i sine filler og så det. Hun pustet voldsomt, hun også; men hun kuñde mere. Nu hørte han det første ord av hennes munn; det var såvidt hun kunde sige det gjænnem de hæftige åndetak: «Vil du ikke . . . . . prøve én gang til?»

Han drog sig baklængs til en stol, den eneste som ænnu stod. Og der seg han ned. Han så ikke på henne; sat overgit og pustet. Det tok tid, før nogen længere tak inimellem bebudet at nu begynte han at rette sig såvidt.

Hun stod henne ved ovnen og holdt fillerne sammen om sig og bad ham åpne til sovekammerset; hun vilde få fat i sine klær. Han svarte ikke. Da hånte hun

hans grænseløse fejghed og usselhed. Han hørte på det uten ord. Så pekte han på henne, og hans ansigt uttrykte hvor fæl hun var. Denne skadefryd gav ham også tilsist mælet igjæn. Hun lignet, der hun stod i sine traser og sit fillete hår, sa han, de råeste og væmmeligste fulle fruentimmer. Men han fik ingen farve i det; ikke engang en ed. — «Orker du ikke banne nu?» spurte hun.

Han tok det med ro. Han bare rejste sig, og gik langsomt over gulvet hen til sovekammersdøren, søkte frem nøkkelen og åpnet. Idet han gik in så han på henne, og stængte efter sig innenfra. Der stod hun. Nu hørte hun ham gå in i baderummet og ta styrt; senere at klæ sig. Hun satte sig og væntet. Han kom langt om længe ut igjæn, færdig til selskap, låste av bak sig og stak nøkkelen i lommen. Han lot hånden sitte i lommen med det samme; stak den andre også i lommen og tok på at blistre. Han gik forbi henne over de væltede møbler og de andre saker; han tok ikke op det minste. Tilsist skrævde han over klokkekassen for at komme til ytterdøren. «Nu får du more dig godt da!» sa han, stak nøkkelen i låsen, drog den ut igjæn og lukket utenfra. Hun hørte han tok nøkkelen til sig.

Folkene på gården trodde at begge var gåt ut; for der var stængt overalt; også stuedørene var stængt, hvilket ellers ikke var sædvane. Kl. 9 var der stillt over gården, ute og inne.

Et stykke hen i August var det og ingen måne. Kl. 10 kom en mann gående op ad alléen, hurtig. Han så intet lys nogensteds i den store bygning. Så gik han op ad trappen, in i gangen, hvor mørket tvang ham til at famle sig frem til døren; han var åbenbart ikke kjænt. Han tok i dørvrideren; — stængt. Så banket han på; dundret, væntet; men ingen kom. Da ænnu stærkere og ropte: «Tomasine!»

«Ja,» svarte det straks derinne fra, og litt efter ved selve døren: «Er det dig, far?»

«Kan du ikke åpne?»

«Jeg har ingen nøkkel.»

Han hørte på stemmen at hun gråt. «Hvor er da nøkkelen?»

«John tok den med, da han gik.»

En stunds stillhed, og derpå et spørsmål: «Har han da stængt dig inne?»

«Ja,» svartes det i stærk gråt.

Hun hørte ham så atter gå. Hun hørte ham ute på trappen, og at han steg ned, gik bort, hvilket undret henne. For ikke et ord hadde han sagt. Hun trængte så til nogen! Nu var det over alle grænser.

Så blev hun rædd. For dette måtte bety noget. Hvorfor gik han? Hvor gik han hen? Åt møte Kurt? Hvad vilde ske? Blodet begynte atter at gå i hennes halvnakne krop; for som hun var, da han gik, således stod hun der ænnu. Hun ilte til vinduet uten at kunne se; hørte i det samme nogen på trappen igjæn, løp så til døren, kunde ikke høre på skridtene hvem det var som kom; de søkte så forsigtig frem. «Er det dig, far?» spurte hun. — «Ja, det er mig med nøklerne,» svarte han. Han kom in, og hun lå storhulkende ved hans bryst. Hun begynte på noget; men han avbrøt henne: «Godt, godt! Du har ikke mer at være rædd.»

Han meddelte henne tørt og kort at John Kurt var død; de stod nu under trappen her med liket.

Dels av faren, dels siden av andre hørte hun at i selskapet hadde John Kurt spist og drukket stærkt og været i en stedse mere ophetet stemning. Efter bordet vilde han på liv og død hen til et berygtet hus; det måtte more Tomasine så helvedes. De prøvde at holde styr på ham, og da blev han rasende, rent ute av sig, tumlet om og var død.

John Kurt blev ikke hensat i noget blomstertempel på trappen.

VI. Første følge og annen.

I de dager kom flere av hennes mors veninner og flere av hennes egne for at uttrykke sin deltagelse og for at by sin hjælp. Men hun var ikke hjæmme for nogen. Hun hadde den eftermiddag hun sat innestængt, plyndret for sine klær, sin ungdom, sin selvagtelse, skjælvende for sit liv — hun hadde husket på at samtidig

sat John Kurt til middag i byens beste selskap. Hvis selskapet ikke hadde godkjænt John Kurt, så hadde aldrig hun, hvor uerfaren en institutfrøken hun æn var, nu sittet der. De hadde næsten enstemmig utleveret henne — det var ordet. Og hvis hun ikke mistok sig, så hadde de dog holdt av henne og hat agtelse for henne! Hun vilde ikke se dem mere! Hadde hun været fri, så hadde hun rømt landet.

— — Hennes egen skyll? Hun så den, så den! Hun vilde ikke mere vise sig for folk . . .

— — Nu var hun fri! Men nu var der noget nyt som bant; en forfærdelig uvisshed: — var hun med barn, eller var hun ikke?

Hun skulde kanske, hun også, sætte in i værden et vanvittigt menneske? For nu han var borte, var det henne en trang at tænke han hadde været gal — som flere av hans slægt. Skulde nu også hun føde noget, sammensat av alle mulige slag? Og siden være bundet til det hele livet? Fordi de der nede i byen hadde overlatt henne? Og hun ikke hadde forstått sig selv . . .? Hun blev i nogen uker til en skygge av hvad hun nylig var.

Forunderligt: næsten straks uvissheden gik over til visshed, at hun var med barn, at hun var mor, fallt der højtid og i den beslutning. Hun forstod ikke hvorfor hun ikke før hadde funnet frem til noget så klart, så selvfølgeligt. Det levende væsen under hennes hjærte skulde avgjøre. Blev det en bytting, så skulde alt være forbi; h u n vilde ikke leve for at ale en slik stor. Men blev det et barn av hennes egen hæderlige æt og av det bedre i hans, om også blandet, så var det en stor, stor velgjærning at hun nu fik være alene om det. Altså måtte hun vænte og se til; og imens arbejde.

Tomasine Rendalen var vågnet, og fra nu av begynte noget naturlig storladent at utvikle sig i henne.

A l e n e hadde hun båret den ydre og indre kamp; a l e n e ordnet hun sig. Det tok tid; for hun var ikke snartænkt; men uroen var borte; hun spiste, hvilte og tok førlighed igjæn. Så en dag hadde hun alt færdigt.

Først kallte hun in gartnermesteren. Det var en ret vakker, lys mann med et bestemt væsen, utviklet i selv-

forsvar; for han var ingen annen æn den Andreas Berg hvis søndagstrøje John Kurt hadde skåret itu; han hadde været på Godset siden. Andreas Berg hadde gåt igjænnem alt med den gamle bråsinte Kurt, som for resten utvilsomt hadde gjort ham til sin arving, hvis sønnen ikke var kommet hjæm. Senere hadde han under denne tat det op med alle hans infall og stormbyger.

Tomasine bad ham sætte sig ned. Hun spurte om han hadde nogen annen bestemmelse æn at vedbli hos henne? — N e j; han ønsket at bli — hvis fru Kurt vilde. — Om hun så kunde stole på ham? — Jo, det kunde fru Kurt.

Det første hun da vilde be ham om, var at han ikke mere måtte kalle henne fru Kurt, men fru Rendalen; at han også måtte få de andre til at slutte med fru Kurt og begynne med fru Rendalen. Deres øjne møttes — h e n n e s usikkert flammende under brillerne og h a n s i vidåpen forundring. Men da han så at hennes brilleglas efterhånden fylltes, fordi tårerne ikke fik frit løp — hennes flate næse gjorde at glassene tok ned på kinnen — da skyndte Andreas Berg sig at sige: «Godt, det skal ske!» Hun tok nu brillerne av, tørret først sine øjne, så dem, gav sig tid, før hun kom med det næste. Imidlertid gled noget koldt utover ansigtet.

«Kjære Berg,» sa hun og satte brillerne på, «kan De ikke i al stillhed, så ingen mærker det, få alle familieportrætterne, alle malerierne her, for jeg vet ikke altid at gjøre forskjel — få dem brænt, eller på annen måte bort, så de ikke mere er til? Og så snart som det kan falle belejligt? — Forstår De mig?»

«Jo, frue. — Men —?»

«Hvad vil De si —?»

«Det vil bli vanskeligt, når ingen skal mærke det —?»

Hun tænkte sig om. «Om nogen mærker det, kan det også være det samme, Berg.»

«Godt; så skal det naturligvis ske.»

Og det skedde — med en helvedes lugt av brænt lærret, brænt lær og annet brænt. En sagte vind drog den en eftermiddag ut over byen; den rak næsten til værkene der borte i elvebakken.

Så bad hun sin far at flytte op til henne med hele familien. Det skedde straks. Hun gav deres og sin husholdning til gamle Mariane, og gav henne den hjælp hun ønsket. Familien bodde i rummene bak hennes egne.

Straks derefter stod følgende kungjørelse i byens blad:

FRU TOMASINE RENDALEN
optar sine informationer i Engelsk,
Fransk og Tysk.
Man henvende sig på Godset.

Også legalt byttet hun navn. Utenfor sine timer, hvorav hun hadde så mange som hun vilde, satte hun sig in i regnskapsvæsenet, og førte snart selv sin intægts- og utgiftskonto for have, fjøs og hus. Samtidig begynte hun at lære litt av alt det hun førte bok over; hun vilde engang kunne være med at ta bestemmelser. Kanske hun aldrig skulde få bruk for det; men så var hun da sysselsat.

Ingen tid var levnet henne til grublerier; foreløbig var dette hovedsaken. Hun sov, straks hun hadde lagt hodet på puten, så træt var hun hvær kvæll; og som alle kjærnesunde folk var hun lysvåken, med det samme hun slog øjnene op, og næsten straks i bad.

Alt dette kunde dog ikke hindre, at jo længer tiden skred, des tyngre blev den baktanke hun stille bar med sig. Hun hadde utryddet hvært billede av den Kurt'ske æt; hun hadde omgit sig med sin egen. Hvær gang en tanke på den første gled frem, møtte hun med noget fra den andre. Hun kjænte ikke sin mors familie; men hun hadde som barn været i Rendalen og der set sin fars, og hørt dens saga. Der var intet fremtrædende ved den; et jævnt, litt tungt naturel hadde nu og da, når det blev for længe ærtet, eller var i ytterste trængsmål, tat et stortak; ellers ryddet og slitt i sagtmodig utholdenhed. Men alt hun kjænte fra den, åsyn som begivenhed, stilte hun op mot hin som vilde frem fra den Kurt'ske side. Denne var mørk; hennes gav væsentlig lyse billeder, lyse til hår og hud, lyse til inhold. Hun fik en slik øvelse i at flytte ut billeder og flytte in, at i samme øjeblik et

Kurt'sk minne vilde op, blev det jaget av en hærskare blondrianer uten øjenbryn. Følgen var helt naturlig, at mørkt eller lyst i farve blev avgjørende for henne; det utvortes var det invortes; det første syn av barnet måtte være nok til at bestemme over hennes liv. Og da samlet hennes angst sig om dette første øjeblik.

Jo nærmere den store stund kom, jo større blev denne angst. Den vanlige sysselsættelse forslog ikke længer til at døve den; hun avskediget sine elever, og tok del i arbejdet inne og ute. Våren kom sent det år; i sin iver forkjølte hun sig, trosset imot så længe, til hun blev holdt inne og måtte til sengs i sved — og da tok angsten straks overhånd, så hun før tiden trodde fødselstegnene var der, og blev rent fra sig.

Hun begynte straks at brytes med John Kurt. Og da hun ganske utmattet vant sin klarhed igjæn, så sluttet ikke angsten for det. Det første syn av barnet skulde jo være nok; og dette var i hennes nød og fortvilelse blet til at mørkt eller lyst hår vilde avgjøre det. Er det mørkt, tænkte hun, da er jeg dømt; så magter jeg ikke at bøje barnet.

Og det b l i r mørkt; denne slægt er så stærk; dens voldsomme kraft har sat for dypt mærke også i mig; dens fantasi overskygger mig i dette øjeblik; jeg får ikke tænke d e t jeg vil.

Så svarte det trøstende i henne at gamle Konrad Kurt hadde dog været bra; der er også gode kræfter i Kurt'erne. Sæt de samlet sig annen gang i barnet som skal fødes? Om ikke ublandet — jeg forlanger ikke så meget! — så dog som det stærkeste. Hun bad om det, å, hun bad, til hun husket at det var for sent. Det var visst længst avgjort.

I det uændelige viste sig en nakke som sat der halvbøjd over henne. Nakken på billedet av den første Kurt. Hun brukte sin gamle kunst: at skyte in skikkelser av sin slægt imot den; men de lystret ikke, blondrianerne! Nakken blev sittende, den. Det hadde den ingen ret til; for ingen i slægten hadde længer den nakke; ikke Konrad Kurt, ikke John. «Men så tag dog den nakke væk!» skrek hun til dem som var tilstede. Omkring ordlyden

av «væk, ta væk!» dannet sig nye forestillinger. Straks kom nemlig John Kurt for at mælde at han aldeles ikke vilde væk; hun fik ham, fa'en brække og bryte, ikke væk. Hans hvite panne gnistret. Han bante, så bare «r r r r» trillet og trommet. Like ved kinnet på henne.

Hun var utmattet av denne indre kamp i den grad, at da fødselssmærterne for alvor begynte, var det en lise; ti mægtig bydende skjøt de alt annet til side. Ingen feber mere; straks ganske frisk samlet hun med mot alle sine kræfter; men de var mindre æn nogen ante. Derfor drog det længe ut før hun hørte et svakt skrik og: «En søn, frue! De har fåt en søn!» og derpå mildt og godt: «Tomasine, du har fåt en søn.»

En stille fryd hadde fyllt henne, straks det var gjænnemstridt; nu samlet den sig om ordet «søn»; hun hadde en søn. Så møttes denne frydbølge av en motbølge av angst. «Håret?» fik hun spurt ganske sagte; hun kunde ikke mere. «Rødt, frue.»

Hun hadde en dunkel sansning av at det så hverken var mørkt eller lyst, kanske dog hellere mørkt. Det stod ikke klart . . . . det var . . . . hun sank stille bort fra det.

De andre la længe ikke mærke til det; for ingen tænkte sig at dette kjæmpestærke menneske lå i svime. Derfor varte det før hun bragtes til at vågne. Og da var der forfærdelse.

Først efterhånden samlet hun hvad her var foregåt; — hvorfor at det suttret ensteds, hvorfor at hun hadde noget sårt over sit minne.

Barnet var blet stelt, og de løftet det op til henne. Dog ikke nær nok; hun så ikke rigtig. Et tegn, at de måtte komme nærmere; men det var så vanskeligt; hun fik det ikke i stand med stemmen; ikke med hodet heller; og hånden husket hun ikke på, eller den vilde ikke. Men nogen var det som forstod det, og stak barnet op til henne, så det rørte hennes kinn, der hvor dets far sist hadde åndet. Nu kjænte hun noget mykt, noget varmt, noget fint; det fineste hennes hud hadde strøket ved. Hun hørte et kluk, et pip, og nu så hun . . . øjenbryn, hennes egne, hennes slægts lyse, spredte buster.

Det var for meget — for meget godt. Det var for stor lykke.

Blodet gik hurtigere; snart skjøt varme i kinnerne, tårer i øjnene. I stille gråt lå hun, mens den lille alt var fæstet ved hennes moderlige bryst.

Så skulde hun med Guds hjælp selv prøve at gjøre resten.

III

EN TALE

I. En detronisering.

Fru Tomasine Rendalen bar selv sit barn over dåben, og gav ham sit eget navn. Den lille Tomas's vugge stod ved hennes seng, og derinne var hun; det blev hennes læserum, arbejdsstue; den fremste stod ledig som på stas.

Hun fik gjænnem sine veninner i England, Frankrike, Tyskland bøker på tre sprog over opdragelsen! Men hun la dem dog snart væk som altfor svævende eller vilkårlige. Så gik hun over til at utvide sine kunskaper for øvrigt; hun vilde være hans lærerinne i alt, hun og ingen annen!

Men fra han var halvårsgammel, blev det et arbejde med avbrytelser; for han var et uroligt barn. Doktoren forsikkret, at såvidt han kunde skjønne, fejlte gutten ingenting; han skrek ikke av smærte. Men om f. e. en ikke var der i samme øjeblik gutten slog øjnene op, nemlig den ene som hadde maten — da skrek han ikke alene, til hun kom; deri kunde der være billighed; — men efterat hun var kommet og hadde truet ham til at drikke, skrek han, mens mælken silte ham av munnen. Gjorde atter nogen drag, slap og niskrek; han kunde ikke glæmme.

Når der var noget han ikke vilde, skrek han sig blå, strakte ut kroppen, og gjorde sig stiv; stundom syntes Tomasine det var ikke et menneske hun sat med på fanget, men en klonger. Hun måtte, da han var ni måneder gammel, slutte med at gi ham bryst; den ophisselse og skræk han holdt henne i, virket tilbake på

barnet gjænnem mælken. Kampen som nu gjænnemlevdes, var grusom. Den varte i hele tre dager og nætter. I al denne tid fik de ham ikke til at smake en dråpe av den fremmede mat, uten den blev narret i ham. Og når Tomasine svævde i stuen eller i gangen for at lytte til disse hæse skrik. da han ikke mere ejde røst, og ikke fik lov til at vise sig eller hjælpe — da husket hun mer æn én gang med skam hvad hun hadde tænkt og besluttet, før han blev født. Gutten gråt innenfor, og moren gråt utenfor; ingen fik henne derifra.

Og denne hans første store krig i værden, den for at beholde morsmælken, hadde ingen hældig inflydelse; for fra den tid av vilde han ænnu værre æn før skrike sig til alt. Tomasine var et stærkt, tålmodigt menneske; men han fik henne både mager og nervøs. Hun tænkte: det går vel over, når han blir større, og væntet til han blev årsgammel, og væntet ænda; men jo flere kræfter han fik, jo ihærdigere skrek han.

Så måtte der vælges en bestemt fremgangsmåte. Professorbøkerne slog ikke til her; eller hun hadde ikke forstått dem. Hun spurte da erfarne folk, og fik det råd idelig at adsprede ham. Det gik en stund; han tidde, når han så noget nyt; men det samme op igjæn vilde han ikke se mer æn i det højeste to ganger; glæmte hun det, da blev han så rasende at ikke engang noget splitternyt kunde stanse ham.

Så rådde en annen henne til at la ungen skrike — skrike, så meget han lystet. Evige magter, hvor han ræmjet! Om han hadde været valgt til repræsentant for al den jammer og fortræd som var i byen, kunde han ikke ha gjort det bedre. Nej, tænkte Tomasine, dette piner bare livet av både gutten og mig. Slog så om til akkurat det motsatte; hun la sig på at gjætte hans tanker, længe før han fik dem, og føjde ham i alt. Det hjalp; — men gjættet hun fejl, da nyttet det ikke engang at gjætte rigtig siden. Den moderlige undersåt og slavinne kom da snart så langt i sin nød og fortvilelse som mange før henne, at hun besluttet at gjøre oprør. Den lille despot måtte støtes fra tronen. Revolutionen brøt ut med 6 — seks — klaps på hans nådes noksagt. Alle

en inbyrdes krigs rædsler viste sig straks; men andre seks, syv, otte, intil tolv, fulgte efter. At opgi magten før livet er en svær ting, selv for en ikke toårs tyran, så kampen hadde varet i flere timer, før — han gav sig? nej, det gjorde han aldeles ikke; men — han sovnet.

Så medtat var Tomasine blet av måneders uro, skræk og nattevåk og nu av kampen, at hun skalv og svedte. Hun stod over hans søvn som David siges at ha stått over Sauls; hun hadde ondt av den fallne storhed. Hun hørte ham ligge og hikke i sin hjælpeløshed; hun så de siste tårer tørre på kinnet, hans buttede hænder rykke, hans tynne hodehud bevæges, hvem skulde være god mot ham, når ikke hun? Hvor længtes hun ikke efter at se ham vågne, for rigtig at vise ham sit aller blideste ansigt og få kjæle for ham og få gå igjennem med ham alle de små kunster som henrykker enhver mor. Især længtes hun efter at få ham til at spisse munnen ut til kyss. Når han gjorde det, var han uimotståelig.

Ændelig begynte han at røre på sig og gni sig i eller ved næsen; hun puttet i sit utålmod hænderne under ham, og la ansigtet ned til hans hode, for at få den friske livsens duft av det.

Da drog hans munn op til en jeip; fortvilelse steg op i øjet, sortere og sortere, og ændelig satte han i et skrik — et forfærdet og forfærdeligt skrik, idet han vred sig fra henne med hænder, hode, krop . . .! Hun måtte skyndsomt slippe ham og kalle på sin søster. Til henne løftet han straks de små armer, og til henne trykket han sig fast for rigtig at være i skjul.

Den forlatte mor stod og så på dette, og imens tænkte hun at nu var hun jaget kompasset rundt; nu stod hun hvor hun for nogen måneder siden begynte. Først en følelse av jammerlig magtesløshed; så en stærk skamfølelse; og pludselig trev hun gutten fra søsteren og stelte ham selv, enten han vilde eller ej. Han ska-skrek hele tiden; og da han var stelt, og ikke vilde ta mat av hennes hånd, haglet det med klaps, og regnet det med taler, og hun avlot ikke, før han prøvde at samle al sin ævne på at tie, og virkelig også drev det til at slite låten over, snappende efter vejret, som skulde han sætte til. Efter-

hånden var oprøret skrømt ned til dæmpede kny for lukkede dører; forsøkte de en enkelt gang at bryte utenfor — å, så blev de truet tilbake! Tilsist prøvde han i sin frygt ændog på at spisse munnen til kyss for at vise henne, at det var aldeles mot hans vilje at de gjænstridige forsøkte at bryte ut. Det var komisk-rørende forsøk. Så blev han tvunget til at spise, og så blev den overvundne lagt ned, og sovnet hikkende in. Hun tok sig en tur, kom så og sat over ham som sist, bange for opvågningen. Og ganske rigtig, slog han ikke før øjnene op og så henne, før den lange jejp trutnet ut; men han drog den langsomt og rædd in igjæn; ja han strakte hænderne og gav sig til den der smilte over ham.

Mange lykkelige sejrherrer har der været, både før og siden fru Tomasine Rendalen styrtet sin søn fra tronen, og satte sig selv på den; ovenikjøpet forstyrredes hennes lykke av den bevissthed at dette skulde hun ha gjort fra først av — for længe, længe siden. Men allikevel var hun fullt så glad over sin sene sejr som nogen general over sin tidlige. Og da hun den kvæll la sig, var hun likeså træt og likeså trygg som nogen der har intat en stad.

Han var vel 1¾ år den gang. Hun forstod godt at kampen ikke var den siste; men hun forstod også at nu hadde han på sine luners ustadige sejlas ændelig opdaget sin mor; herefter var hun hans faste land.

Hun fik snart en prøve på det. Om det var i sejrsrusen at hun begynte at bære kappe, eller det var en længe næret plan om at skjule håret, som så længe hadde ærgret henne, og i dets sted bære noget som var synligt — nok er det at nætop nu optrådte kappen. Den måtte og skulde gutten straks ha væk. For hans skyll hadde hun foreløbig offret brillerne, som han også hadde svoret krig; men kappen vilde hun ikke offre. Nu er der mangen en som kan finne sig i at tape magtens virkelighed, men som ikke finner sig i at tape dens symboler; og dette at kunne herske over morens hår og hode — det var et stolt, et ophøjet magtens tegn, som han ikke vilde gi slip på; og så stod der et slag. Men han gav sig, ænnu før det nådde frem til centrum. Hans to små hæn-

der blev tilbakeslåt gang på gang, og hvær gang stærkere tross hans skrik, og pludselig kastet han sig til hennes hals, og den lille krig ændte så nydelig.

Hun nådde frem til hans toårs fødselsdag som en lykkelig mor. En engelsk veninne, som hun stadig vækslet brev med, siden hun ingen længer omgikkes her i byen, hadde til den store dag sendt henne David Copperfield av Charles Dickens, som den gang var Englands yndlingsroman. Boken kom en dag for tidlig; hun læste straks et langt stykke i den, og alle dens livfulle billeder ringet sig om lille Tomas på hans morgendag, da han skulde optræ i nye klær fra top til tå. Hun drømte om lille Jip og lille Tomas.

Hun vågnet på fødselsdagen noget senere æn han; men han lå ganske stille. Den hele nat hadde han ikke uroet henne; i to måneder hadde han næsten ikke gjort det. Lykkelig og stolt hilste hun på ham.

De første timer henfløt i en eneste fryd. Klokken 9 sat han på gulvet i stuen i sine nye klær, omringet av alle de leker som hun og hennes familie hadde git ham; selv sat hun i full puss henne ved vinduet og læste i David Copperfield; hun hadde prøvd at åpne for den friske luft; men vårdagen var noget kold.

Da blev hun kallt ut i kjøkkenet. Han likte aldrig at hun gik fra ham; men nu sat han så optat der at hun måske kunde våge det; dog brukte hun den forsigtighed at gå in i soverummet og derfra over gangen ut i kjøkkenet. Hun lot kjøkkendøren stå åpen, om han skulde finne at hun var for længe ute, og begynne at rope. Men det gjorde han ikke, så hun blev til hun var færdig.

I stuen var stillt; mistænkelig stillt. Han hadde nemlig lagt nøje mærke til den bok hun læste i; for efter engelsk skik hadde den en broget perm med billede på. Han hadde set hun la den på bordet. Også han hadde lyst til at læse litt i den, når det kunde ske uten avbrytelse. Han slap alle leker, straks han var ene, rejste sig, stabbet avsted, skjøt en tøjskammel hen, da han ikke straks fik godt tak, rev boken ned på gulvet, og satte sig selv der. Det varte en stund før han gjorde den erfaring som han også før hadde gjort med bøker, men

bestandig glæmt igjæn, nemlig at mange blad på én gang lot sig ikke godt læse; derimot et eller et par ad gangen — det gik. Så tok han dem da ut av boken; således læstes de lettere. Efter de par første tok han flere, i alt tyve — da hun kom til.

Om denne måte at læse på blev de straks uvenner. Hun glæmte sig, og trev boken hastig fra ham og betydet ham barskt, at han visste jo han ikke fik ta bøker fra henne. Han blev først skræmt; men efter litt strækker han begge hænder og siger: «Mig bå, mama! Mig bå!» Hun ænste ham naturligvis ikke; hvorfor han kom hen og gjæntok meget insmigrende: «Mig bå, mama; mig bå!»

«Nej!» svarte hun kvasst; for desværre boken var skammelig istykkerrevet nætop der hvor hun nu skulde læse. Han væntet litt; men atter igjæn: «Mig bå, mama; mig bå!»

Hun husket det var hans fødselsdag, og svarte stillfærdigere, denne gang med at vise ham hvilken ulykke han hadde gjort. Han hørte på det, og svarte: «Mig bå, mama; mig bå!» Hun hadde sukkertøj liggende der; hun gav ham litt, som han også spiste, mens han sa: «Mig bå, mama! Mig bå!»

Da la hun boken fra sig, tok ham og danset rundt med ham og satte ham ned blant hans leker. Selv gik hun tilbake for at ordne de iturevne blad. Herunder stod han snart ved siden av henne og kramste op på bordet med den ene hånd, mens han holdt sig fast med den andre: «Mig bå, mama! Mig bå!»

Atter la hun fra sig, og fant hans yttertøj for at gå ut med ham. Det vilde han på ingen måte; han gjorde sig stiv som en kjæp; men hun vilde at de skulde gå ut. En time var de i haven, og han moret sig der. Mens hun i stuen stod og tok tøjet av ham, strakte han den frie hånd mot bordet: «Mig bå, mama; mig bå!» — og det med den mest insmigrende røst og mine som han ejde.

Hun tænkte det var best at slå sig døv, og gav sig ifærd med at klippe papirlapper, som hun med gummi klæbet over de iturevne bladstykker; det var et langsomt

arbejde, og imens stod han og bad og tigget og småstampet og strakte sig: «Mig bå, mama; mig bå!» — Han slutter vel engang, tænkte hun; men hun blev færdig med sit, og han holdt på.

Hun længtes svært efter at komme bort fra hans selskap og in i bokens igjæn; det var jo unægtelig morsommere. Men sint vilde hun ikke bli — og så gav hun sig til at blåse fløjte; d. v. s. hun bevæget fingrene som på en piccolofløjte og blistret til; det var noget hun hadde øvelse i. Han tagg og tøjde i hennes kjole, og hun svarte på fløjten. Herunder blev hun munter; og munterheden steg, da han blev sint og ropte: «nej! nej!» til fløjtespillet og gråt og slog henne; fløjtespillet blev meget kvikkere. Han sluttet ikke, hun sluttet ikke; de Kurt'ske ånder var i alle kroker og sprækker.

Da kastet han sig baklængs i gulvet, trommet, trommet med sine hæler og ramskrek. Hun fløjtet ænnu, men mattere; for hun følte at i grunnen var det han som hadde vunnet; nu sat hun og tirret ham. Hun kunde likeså godt straks ta op igjæn den gamle kamp. Fløjtespillet sprang med én gang over i gråt, i trøstesløs, ustanselig gråt. Gutten, som under sit raseri hadde holdt godt øje med henne, blev i den grad forundret at han glæmte at skrike. Hun var grepet av sin gamle rædsel og hverken så eller hørte, før hun kjænte noget varmt ved sin ene hånd; den hang slapt ned, idet hun i sin fortvilelse hadde kastet sig bakover og løftet den andre til ansigtet. Hun så nu op og in i et forundret ansigt, hennes egen røde guts ansigt, fullt av tårer. Straks han så henne se på sig, forsøkte hans munn at stikke ut til kyss; nu strakte han hænderne også. Og så blev den lille flate næse løftet op til den store flate næse, og hennes munn puttret og snakket og kjælte og kysste over hele hans ansigt og hode. Hans armer lå om hennes hals.

Hun tok ikke boken, men hun beholdt ham. Og han så ikke engang hen til bordet hvor boken lå.

Det var deres siste store kamp. Tusene mindre naturligvis; men ingen som varte utover nogen minutter.

II. På «bærget».

Hun hadde ham altid under sin egen opsigt; det livlige, begavede barn måtte ha et årvåkent øje; men allikevel nådde hun frem til hans fire års fødselsdag med godt mot. Også på denne hændte noget der blev bestemmende.

Han hadde hat nogen lekekammerater; og han, som var vant til at være alene, vilde ha alting på sin vis, så han hadde slet ikke været snill. Så fik han på sin fire års fødselsdag blant andre gaver en bok om bror og søster, og i den stod det hvor snill altid bror var mot søster, å så føjelig og hjælpsom! Det vistes med pennetegninger hvori den lille bror altid gik og drog på den lille søster. Tomas tok imidlertid en annen lære av boken; han spurte hvorfor ikke han også hadde en søster? om ikke han også måtte få en?

Tomasine Rendalen hadde visstnok ofte husket at han hadde en søster; men ikke husket det som noget der vedkom henne. Det syntes hun ikke det gjorde nu heller; men så længe gnålte han til hun tænkte litt alvorligere over det. Æn om hans søster nu led savn? Ejendommen var John Kurts, og den gik fortræffelig frem, takket være hans egen plan: den at dra haverne længer op i bakken, d. v. s. gjøre dem næsten en gang til så store. John Kurts barn måtte ha tilstrækkeligt underhold; derom burde ikke være tvil.

Hun spurte så efter barnet, og hørte at hennes lille navne var hos sin mormor, Marit Støen, «mor Støa», enke efter en lods som hadde skapt sig et vakkert navn på kysten der. Marit Støa bodde oppå «bærget», altså til venstre for Godset, og Tomasine foresatte sig at søke barnet op. Men nogen hast hadde det ikke; hun vilde gjøre det en søndag det var godt vejr. Det traf så til at den ene søndag efter den andre var det dårligt vejr, så det blev full sommer, før der kom en der gav henne lyst på at gå; Andreas Berg fulgte med.

Vejen dithen var den som førte til venstre fra torvet forbi den nye kirkegård videre in i landet. Men da de

tok av ned til «bærget», var det mere en sølepytt æn en vej de kom på. Til den tid hadde man latt småfolk i byerne bygge som de vilde, og leve som de kunde; nætop nu arbejdedes der imidlertid ordentlig vej.

Nede ved sjøen lå båt i båt så tæt som muligt; for her på venstre side av bærget hadde de ly. Omkring båtene og oppi dem var der et utal av unger, helst små, og en sjau som av tusen. Tomasine grunnet på om den hun søkte, også var der; hun så in i hvært lite viltert fjæs hun møtte, om hun skulde finne kjænte drag; særdeles morsomt var det ikke. De samlet sig, lurvungerne, i en sværm om henne, da hun spurte efter Marit Støen, og minst tyve pekte opover, højt op; men det var henne ikke muligt at skille ut hvad de sa alle på én gang. Stanse vilde hun heller ikke; men begynte med Andreas Berg at stige op ad alle disse korketrækker-vændinger; skrålet bak henne fulgte stadig, men ingen av barnene, hvorav hun sluttet at heller ingen av dem hadde noget med Marit Støen at bestille.

Der var slitt vej i selve stenen, somme steder hjulpet på med et trin eller to, somme steder ved nogen inhugg. Vejen drejde til højre og venstre, venstre og højre; ikke fire hus stod i samme linje. Og så besynderlige som mange av dem var! Ja der var dem som egentlig var kabysser på et skib med et bordskur til. Der var mange hus med trappen til annet stokværk liggende utenpå huset; på enkelte kunde den ligge over taket in til et kvistrum som var bygd på bakefter. Flere hus var opført slik at underste stokværk hadde utgang mot vest, og gate dér i jambredd med døren; men stokværket ovenpå hadde utgang mot øst; for også der var gate i jambredd med døren. Næsten alle hus hadde snurrige tilbygninger, mest av båter sat på sin halvt avhugde ænde; men også med tak av kvælvte båter over bordvægger eller murlag. Små have-remser snodde sig overalt, ofte på de umuligste steder, hvor de var så tynne at knapt to næper stod side om side. En stram stank av allehånde, undertiden behagelig dæmpet av tjærelugt, hvilte over bærget, før den steg og delte sig som fet

offerlugt i søndagens himmel — alt efter tilværelsens lejlighed på disse kanter av værden.

Sjauen av ungerne nede ved sjøen ringte som et jævnt klokkekim, nu og da gjænnemhvint av et gnæll; en hane gol, en skibshund inne på havnen kunde gjø ad en forbiroende båt og få svar av en annen lodden kammerat, som rejste på sig heroppe. Ellers var det aldeles stillt; de hørte bare sine egne skridt knaskre på stenen, og da de kom højere op, tillike et illsket barneskrik. Tomasine så ut over øerne og sundene helt ut i havet; blankt og stillt og højt under loftet. I bygaterne en enkelt spaserende og somme steder små barneklynger; men det var for langt borte til at nogen lyd fra dem kunde trænge igjænnem deres dernede fra. Til højre Godset, som nætop sendte den første røksøjle op fra kjøkkenskorstenen. Her rundt om henne røk længst alle skorstener; i byen begynte også så småt en og annen.

Dagen var varm; de strævde og svedte i bærgskråningen, og hun tænkte på dem som efter strængt arbejd hvær kvæll skulde gå disse tyve eller tredive trappehøjder, ja kanske halvhundre, op til kvællsmaten og vedhuggingen og sengen.

Hun møtte ikke et menneske; men hun så nogen, mest gamle mænn, sitte utenfor døren med sin pipe; arbejderne sov vel før middagsmaten søndag; kvinnfolkene stod ved skorstenen. Hist og her såes dog en ledig jænte sitte på en trap og snakke med en annen, som vel var kommet over for at enes om kvællsmoro. Og så kunde det være en ung sjøgut, som med pipen i munnen og næverne i lommen hang op efter væggen, snakkende med en jænte som stod beskeden foran. Litt over midtvejs støtte hun på et lag av gutter og jænter, mest halvvokstringer, der lå eller sat omkring en stor stenhælle. Ingen støj, ikke engang tale; hun visste ikke av dem før hun stod like ved. Midt i den værste stanken lå de; men det lot ikke til at trykke dem. Hvad kunde de dog bestille på? Intet røbet det. Hun spurte dem om vejen. Nogen lettet litt på sig; en enkelt ældre svarte og pekte op på et rødt hus med hvitmalte vindus-

rammer. Hun hadde nætop pusset brillerne og så huset; men hun så også tydelig på alles miner at hvær én kjænte henne, og hvær én skjønte hvad nætop hun vilde hos mor Støa. Men ikke én sa noget; dog hørte hun litt fnis og tisk, da hun var gåt videre. Hun spurte Berg hvad de vel kunde drive på med, siden de var så stille, og han trodde nok at gutterne spilte kort, og at jænterne så på. Men det var midt under prækenen søndagen, så de gjæmte kortene unda, mens fremmede gik forbi. Hun kom i tanker på forskjellen mellem arbejdsfolket i en liten norsk by og en stor by i utlandet, og drev oppi en del minner. Men noget sysselsatte henne ved siden av dette; noget som ikke var behageligt; det vilde ikke avlade; — kjære, hvad var det? Jo, det var dette illske barneskrik der oppe i bakken. Nu da hun var kommet nærmere intil, kjænte hun det; det førte smærte med sig; det var jo hennes søns gamle niskrik! Se, det var det!

I den grad det samme i stemmefarve, i lag, i energi, at det pinte og stak; det var dog vel ikke hans søster som lå deroppe og bæljet mot henne?

Varm var hun før, og nu blev hun som en glo. Noget av den gamle rædsel fik straks tak i henne; forvirrede tanker fra før, fra kampene med hennes gut . . . «Men, frue, De går for fort!» Andreas Berg ropte det nede i bakken.

Hun så ham næsten ikke; brillerne hadde løpet fulle; hun tok dem nu av, tørret sig og dem, pustet ut og måtte le. Berg kom langsomt opover. Barneskriket vedblev imidlertid; men nu hun hadde fåt sin fornuft igjæn, sanste hun at det kom fra højre, mens hun så Marit Støens hus, det røde hus med hvite vindusrammer, næsten like foran sig i bakken til venstre; det var det største heroppe, og hadde jo været synt henne; hun kunde ikke ta fejl. Hun følte sig rent let, da hun gik i vej mot det.

De kunde ikke komme like på det; men måtte gjøre en sving og komme tilbake langs Marit Støens havegjærde, som også var malt, skjønt rigtignok noget længe siden. Husets to vinduer vændte ut mot haven; de hadde

her en stor utsigt. Men husets dør var på ændevæggen mot venstre; utenfor den var bygd et bislag, hvortil et par trappetrin.

Ganske stillt inne og ute; men ungejubelen nedenfra og barnesinnet bortenfra møttes her i luften. Haven de gik langs med, var den største de hadde set på bærget. Egentlig hvad man kaller «velstelt», var hverken den eller huset; men her var hyggeligt, eller hvad man skulde kalle det. . . . Tomasine fant ikke straks det rette ord; for nu så hun et barn med mørkt hår og friske forundrede øjne, som nætop rejste sig fra dørstokken med noget i fanget, som hun slap, for at pile in i stuen. Straks efter viste sig en ældre, høj kvinne med mørkt hår, som ænnu ikke var flidd, og et vakkert, kvikt ansigt, som ænnu ikke var vasket. Konen kjænte straks Tomasine, som nu steg op ad trappen og in i bislaget. Konen smilte. «Kommer den frua til os da?» sa hun.

Tomasine måtte atter ifærd med de evindelige briller. Og da hun satte dem på, hadde konen ryddet unda i stuen, så godt hun kunde; for hun hadde jæntungen hængende efter sig med begge hænder fast i skjørterne, altid således, at hvorledes konen snudde sig, var ungen bortvændt fra den fremmede. Andreas Berg blev utenfor. Marit Støen unskylte sig for at her var så uryddigt. Hun gjorde det med en behagelig røst og naturlig behændighed. Det led jo alt mot middag, så her burde være anderledes, sa hun; men her hadde vær't som en dansemoro kvællen forut; «di holdt på så mye for længe, måtru.» Hun kunde heller ikke be frua gå in i kammerset; for d e r var ænnu værre, lo hun. Hun hadde ikke så liten intægt av stuen og av kaffen hun solgte, føjde hun til. Stuen var den største på dennene kanten av bærget, og bærget er likesom delt i to; «for dem på dennene sia vil inte ha noe å bestelle med dem på den andre,» lo hun.

Tomasine Rendalen hadde sat sig; men da hun skulde til at se sig om i stuen, opdaget hun at atter måtte brillerne av; hun var nok blet varmere æn hun visste av. Under dette spurte hun efter barnets mor. Konen svarte at «Petrea» var gift.

«Gift?»

«Ja, med en størmann Aslaksen.» Det var en svært flink gut, fortalte hun, «som ændelig vilde ha henner». De bor ikke her længer, fortalte hun, og forklarte omstændelig hvorledes de hadde det; Aslaksen skulde snart få skib.

Barnet gløttet nu og da frem bak mormorens skjørter, og hvær gang tok Tomasine henne i øjesyn. Hun hadde et mørkt lurvehår, ganske som mormorens, og var for øvrigt en blanding av John Kurt og den som stod foran henne — en blanding som virket — ja, hun kunde ikke for det; den virket motbydelig. Og dog var barnet vakkert. Øjnene var Kurts ville, derom var ingen tvil; men allikevel var der noget av latter i dem.

«Altså barnet skal bli hos dig?» spurte Tomasine og pekte med parasollen dit hvor det hadde gjæmt sig.

«Ja, barnet, det er nå så godt sørja for,» svarte mormoren, idet hun fik fat i hodet på det. «Først betalte nå John Kurt for Petrea, straks hu kom i oløkka; og gjorde slik en gild barnedåb at det va fæle ting. Og så ga'n a e sparebankbok med 100 speciedaler i; å etter far hans fekk hu e slik e te med vel så mye i.»

Og så gråt Marit Støen. Gråt av taknemlighed over at John Kurt hadde git to hundre daler til sit eget barn. Tomasine hadde til dette øjeblik ingen anelse hat om slike forhold. «Har I ænda av de penger?»

«Om vi ænda har a di pengene?» lo Marit. «Ja, det var da lik'se' det? Det vesle barnet kan da vel inte alt ha brukt op dem, lel?» Hun lo og fik atter fat i krushodet og drog det frem; men barnet gled straks bakom igjæn.

«Er barnet ikke meget i vejen, når du er alene og skal arbejde?»

«Ånej da. Vi tar d'inte så nøje, vi da. Det får nu sitte der da,» sa hun og vændte sig halvt for at se leende ned på barnet der bak sig.

«Er hun let at stelle? Er hun ikke sint?»

«Å, så passe,» lo Marit; «ellers er hu nå morosam også, stakkar;» nu drog hun henne frem med magt; men den lille spænte imot. «Å, vær nå inte så fjaset!»

Men Tomasine brydde sig ikke om at komme i nærmere berøring med barnet, rejste sig derfor og så sig om i stuen. Skorstenen var længst inne i kroken mot kammerset; her ved vinduet stod bordet med levninger efter frokosten; en kaffekop, en mælkekop med grøtstykker i. På væggen midt imot dem, altså mellem skorstenen og den vægg hvorpå døren var, hang nogen daguerrotypier, og et par skilderier var fastspikret. Daguerrotypierne forestilte vel Aslaksen og Petrea — fru Rendalen fór over dem uten at se —; skilderierne var, det ene et stort skib for fulle sejl, det andre Frankrikes nye kejser og kejserinne. Henne hadde Tomasine ænnu ikke set noget billede av, så hun gik hen til dette. Kejseren sat med en stor næse og præsenterte 24 år eller deromkring, og hun var halvnaken, men var allikevel en meget uskyldig liten pike på ikke 16 år.

«Å, d'er slikt dem farer med å sæller,» forklarte Marit. «Je syntes det var morosamt å ha henner au; for hu va lissom inte fødd te det. — Ja, inte han heller da.»

Tomasine, som nu var kommet foran den åpne dør, spurte: «Men Gud bevare mig, hvad er dette for et barn, som bestandig skriker?»

Marit lo: «Å, d'er Lars Tobiassens gut, det.»

«Han gjør inte an't æn skriker, han,» hørtes pludselig den lille bakom skjørterne på mormoren; hun var kommet helt frem i sin iver. Men forfærdet over sin egen røst stak hun nu hodet in i skjørterne.

«Kjænner frua Lars Tobiassen?» spurte Marit.

Tomasine blev opmærksom. «Nej. Hvad er han?»

«D'er inte godt å si det,» svarte Marit; «for han er så mange slag. Han er nå svær te å drekke, da. Nå sistpå er'n blet slagter. For dem sier det ska inte ska' noe i den professjonen . . . . . Har frua aldrig set'n?»

«Nej; — men hvorfor spør du om det?»

«Å, je tør vel inte si det?» Hun så skøjeragtig på henne.

«Hvorfor ikke det?»

«Ja, je sier nå bare det andre sier, je. Je har visst inte funni det op!» lo hun.

«Hvad er det så?»

«Dem sier han er en Kurt, han au; ja, inte av dessene-her siste; men noe tebars.» Hun så det gjorde intryk på Tomasine, og føjde smidig til: «Kanske er det bare prat. Han ligner nå slet inte dem je har set. Han er e rejn kjæmpe, han her.»

«Å, det har nok somme av Kurterne også været,» svarte Tomasine — for dog at sige noget, og gik hen til vinduet og så ut.

«Ja, je har nok hørt det,» svarede Marit; «det ska lissom være to slag ta dem; noen tjukke og svarte; å andre lissom så knokete. Men snille har dem nå vori — di fleste av dem, da. Folk kan si hå dem vil; mot småfolk så —» hennes hånd søkte efter barnet.

Tomasine hadde i det samme vændt sig, gjorde nu tegn til Marit. Gjænnem vinduet så de utenfor have-gjærdet en hel del folk; der stod også Andreas Berg, og han talte med nogen av dem; kanske for at holde dem der, så de ikke kom frem foran døren. Det var mest halvvokstringer; og nu så hun det var de samme som hun hadde gåt forbi dernede — de som lå og sat om-kring stenhællen; nogen flere var kanske kommet til. Alle stod de og stirret op imot vinduet.

«Nej, for marken her blir da!» sa Marit.

«Ser du den fillete gutten med det lyse, krøllete håret?» spurte Tomasine.

«Ja, de'r da vel råd til at se ham;» Tomasine hørte på stemmen, at Marit visste hvad det var Tomasine vilde vite; — «de'r søn te den unge konsel Fürst, det; han lu'er sig inte far te, han,» — og det var sant; for med det lyse, krøllete håret og de leende øjnene hadde Tomasine danset mange, mange ganger. Hun blev blus-sende rød. «Nå, Herregud, det kan da inte frua for.»

«Men nå ska je spørre frua. Kjænner dere den jænta der, hu som står å holder skjørtet sammen med hanna? Hu har nok rivi tor banna, stakkar .... hu der borte mest i bare særken — me det håret som inte er gult og inte er raut, og er så urimelig kvit i skinnet? Kjære, hu d e r? — Nej, kan inte frua se hå d e t er for e?» — Det kunde Tomasine for længe siden; fra de store uten-

landske instituter hadde hun en lang øvelse i at gjænkjænne forældre på barn, og barn på forældre; men hun tidde. «Ja, det er da så go e frøken Engel som no'en vil se henner, det!» lo Marit; — «ænda hu inte er i silke, hu der.» Tomasine drog sig tilbake fra vinduet. Marit lo, og nu ikke uten ondskap. «D'er lissom vranga på væra her oppå bærget, måtru.»

Tomasine skyndte sig at sige at hun hadde tænkt at gi barnet 60 species om året; og her var de første tredive for det halvår som nu var gåt.

Trængte hun annen hjælp, så måtte hun komme og sige fra. Når barnet blev større, skulde de tales ved om hvad som videre var at gjøre. Marit stod med pengene i hånden; «det var nå mye på fære, så mye mer æn en kunde vænte. Hvis alle var slik mot dem som kom i oløkka, så —;» hun gråt.

Barnet hadde imidlertid sluppet skjørterne og våget sig ut, da hun hørte at der var folk ved havegjærdet. Hun hadde listet sig helt frem i bislaget for at gløtte i en spræk. Nu kom hun styrtende in, og i det samme en stor latter utenfra, som fyllte huset. Ungen fik bare sagt: «Lars Tobiassen!» og tok i mormors skjørter med begge hænder og tullet dem omkring sig. Tomasine blev rædd han skulde hit in — gik derfor skyndsomt mot døren uten engang at si farvel; hun knyttet imens hattebåndene, som hun hadde løst på, og det gjorde at hun nær hadde fallt og kom ut på trappen med ænnu større fart.

Men Lars Tobiassen hadde nætop passeret; latteren hadde sansynligvis lydt, idet han skulde entre op til venstre for huset; han var ravende full. Tomasine kom ut, just som han med ryggen til henne hadde nådd op over første hindring; barnet skrek litt længer borte. Hun så hans snauklipte nakke — hvor hadde hun dog før set den broncefarvede oksehals? Og den hårtipp der midt i? Å Gud, hin forfærdelige nakke, som sat over henne den kvæll da hun skulde føde! Den ældste Kurts nakke; den var det! Og nu ropte nakken bortover mot det hvinende barn: «Ja, vænt nå bare! Je ska, dægelen rrrrrive, gi dig å skrrrrrike for, je!»

Tomasine ned ad trappen, om haven, forbi mæng-

den. Hun vilde ikke høre banningen én gang til, ikke bankingen — og ikke, slet ikke, det vanvittige barneskrik! Hun mere sprang æn gik forbi folkene, som gjorde plass, men ikke mere æn der var, så hun støtte mot flere, og da det bar nedover, hoppet hun fra trin til trin — trodde at høre at det lo bak henne, men bare hoppet ænnu fortere; hun var i ett væk nær ved at stupe, men lot stå til. Tross alt hørte hun uavbrutt bak sig barnerædselen, brænnevinsrøsten; et rasende fruentimmergnæll kom også til. Hunder vågnet og gjødde, men ikke nær nok til at ta skrikene deroppe bort ifra henne, de forfærdelige skrik, intil — Gud ske lov! — klokkerne fra to kirker i byen slog i næsten på samme sekund for at ringe ut; og de tok så hele luften for sig alene.

Da var hun kommet til den store stenhælle hvor ungdommen hadde været før; nu var den tom, og her seg hun ned og brast straks i gråt.

Ændelig kom Andreas Berg efter; hun følte det på hans værdige skridt at hun hadde båret sig urigtig ad. Hun turde heller ikke vænte til han kom helt frem. Uten at se sig om rejste hun sig og gik videre; hun skalv i knærne; men hun lot sig ikke længer jage av ånder. De velsignede kirkeklokker frælste henne fra at høre mere; de blev ved, til hun kom helt ned. Barnene var ikke mere der; det var blet middag. Et kvarters tid efter sat også hun med sin lille gut på fanget. Han var mægtig forundret over hennes hæftighed, og over at hun gråt; han forsikkret meget ivrig at han hadde været «nill» den hele tid.

Det takket hun ham atter og atter for med klap, omfavnelse og kyss; men gråt så ænnu mer.

Nu følte hun hvor styggt det hadde været av henne, at hun ikke engang hadde lagt hånden på hodet av hans lille søster, skjønt også hun hadde været «nill». Guttens leker lå strødd omkring der; nu tænkte hun på det vedtræ med tørklæ om som hans lille søster hadde sluppet, da hun forskrækket rejste sig fra dørstokken; Tomasine hadde nok set det; hun var på vej at falle over det, da hun stormet ut; men intet hadde smæltet henne. Barnet

kunde jo ikke hjælpe at det hadde samme far? — Det var nok Tomasine som ikke hadde været «nill» den formiddagen.

III. Barn.

Den første følge av dette besøk var at hun inså, at hun måtte ha nogen at tale med. For der var nok mere dårlig arv til i værden æn Kurt'ernes; hun måtte vite besked. Hun valgte uten betænkning den mann hun hadde den dypeste ærbødighed for, «gamle» Green. Så sikkert som eftermiddagen kom, kom gamle Green forbi der; spaserturen gik langs haven til højre, der hvor vejen før hadde gåt, og hvor nu en sti førte op til skogen. Denne tur i bakkerne var provsten Greens kjæreste; Tomasine passte ham op ved havelågen; men han gik i senere tid næsten aldrig alene; skomaker Nils Hansen var med ham, byens største original, for resten gift med en dame Tomasine kjænte fra utlandet, og som hadde været en av hennes veninner.

En dag Tomasine stelte der borte ved havelågen for at passe på om provsten skulde være alene, hørte hun ham og Hansen langt nedi bakkerne. Mormonerne begynte på den tid at bli kjænt i Norden ved sine første utsendinger; bladene inneholdt stadig noget om den nye lære. Skomaker Nils Hansen talte så højt. «Mormonerne?» sa han. «Vi er selv så goe mormonere som dem i Amerika. Hvor mange koner har en kar, før han blir gift i kjærka? Og bakefter da? Kjøpmænna er di sværeste; men andre au.»

De kom nærmere, før provsten svarte: «Ser De, Hansen, jeg går ut ifra, at de slægter som har nådd frem til monogami, virkeligt monogami —.»

«Å er d e t for slag?»

Provsten stanste: «Det betyr éngifte; polygami er flergifte.»

«Sålessen, ja!»

«De slægter som har nådd frem til i sanhed at være monogamister, de er ikke så mange; de fleste er ænnu polygamister.»

Atter gik de. Skomaker Hansen satte i: «Ja, det er, pine død, min mejning åssåt!»

Provsten: «Fremskridtet består i at de skammer . . .» hun hørte ikke mere.

Der er annen dårlig arv til i værden æn Kurt'ernes, tænkte Tomasine atter. Hvorledes kunde han også ellers ha været tålt? Ja, ændog likt? Han tiltalte naturligvis noget hemmeligt i de fleste.

Da hun ikke hadde mot til at gå bent ned til provsten Green, gik hun først til Nils Hansens. Det sagdes almindelig om skomaker Nils Hansen at han levde av hele byens had, og det i aller beste velgående. Hans forbrydelse bestod i for nogen år tilbake at ha ordnet småborgerne til slag mot de store; egentlig bestod den vel i at han hadde vunnet slaget. Han hadde tat formannskapet fra dem, erobret stolestaderne i kirkerne, så nu hadde alle like rang og plass der; han hadde sat kontrol in overalt og ordnet budgettet på en måte som de ledende fant rasende fejlagtig. Hans værste skurkestrek var antagelig den at han ved utenbys pengehjælp hadde fåt oprettet en bank for småfolk, kallt Spareskillingen, og at den hjalp mange små til at vokse betydelig og æn flere til uavhængighed. På alle gamle privilegerte vejer lå hans kvikke svar og åt i grunnen.

Det hadde vakt utrolig munterhed da en lærerinne der i byen, en vakker, blond dame med mer æn almindelig dannelse, ja med formue i vænte, avslog flere «udmærkede» tilbud for at forlove sig med den rå, fæle skomaker Hansen. Hun var ovenikjøpet rent ut forælsket i ham; hun kom i smil og rødme, bare der taltes om ham, æn sige når han selv stod under opsejling, litt på skakke for resten, med sit snurrige fjæs, plirende øjne og de uhyre skuldrer og hænder. Utrolig spas dreves bakom deres rygg med at hun først som forlovet og siden som gift sat og holdt skole for skomaker Hansen, og at han skrøt av det. Men de fik nok siden føle skolen — og betale den med.

Hun var ældre æn Tomasine, men hadde i sin tid været nogen måneder sammen med henne i England. Da Tomasine kom hjæm, hadde Laura alt været gift et

år; på grunn av giftermålet var hun kommet utenfor den ring hvori Tomasine færdedes; men Tomasine søkte henne ofte, fordi hun likte den lille sunde, greje hustru.

Just derfor var det især henne hun blev vred på, da det viste sig hvem John Kurt var; — at hun ikke med ett ord hadde frarådet henne at ta ham. Efter John Kurts død hadde Laura gjæntagende søkt at få Tomasine i tale; men forgjæves.

Men nu tænkte Tomasine: Har kanske de fleste hustruer noget at klage over, og hindrer dette ingen kvinne i at gifte sig — hvorfor da forlange at de skulde ha rådet mig anderledes æn de kanske vilde ha handlet selv?

Og så gik hun ned til Laura Hansen. De bodde i et lite gammeldags hus på torvet ved siden av Fürst's; den snurrige gård, med et smug på den ene siden og en stor port in til et vidtløftigt gårdsrum på den andre, var arven Laura hadde hat i vænte og nu fåt. Laura var en spæd, men velvoksen kvinne med klare drag. Somme forekom hun at være modig, andre sky; det berodde vel på hvad som rørtes. Somme kallte henne snaksom; andre ordknap; hun tok hensyn til personer og lejlighed. Veninnerne hadde nu ikke set hværandre på fem år. Laura sat og sydde i kammerset bak butikken, henne ved vinduet mot smuget, men rejste sig nu — forundret, rød og litt efter litt bevæget. Tomasine stod altså atter hos henne.

Begge var — til at begynne med — noget stive. En liten mørkhåret, tyk jænte sat på en skammel og lærte at sy; hun så klokt op på dem; nu blev hun sendt ut. Moren forstod straks at de to fordums veninner måtte være alene og ha et opgjør. Og det fik de.

Efter flere inledninger førte Tomasine sin klage mot henne som mot alle sine veninner, hensynsfullt, men dog forståelig. Laura svarte: Når en pike ikke selv støtes av et liv som det John Kurt hadde ført, så kan ikke andre godt snakke til henne om det. Laura hadde for sin del vraket flere mænn, nætop fordi de i dette stykke hadde været tvilsomme eller mer æn tvilsomme. Men Hansen, visste hun, var ægte i så måte også.

Den store Tomasine minket under den lille Lauras sikkre øjne og rolige tale. Fra anklagelsens rene stade

fallt hun ned til de anklagedes; — og det var ikke med måte som hun fallt. Hun hadde holdt sig fornemt deroppe i flere år; og bare nogen ord, talt i et par minutter, så lå hun der.

Hun fik ikke megen respekt for sine egne ævner; ja hun blev et øjeblik ulykkelig over hvor korttænkt hun hadde været. Hun formelig trængte til at prøve om hun ikke var like dum i annet også; men vant dog snart såvidt likevægt at hun forstod, at det at komme til at se ensidig på en ting kunde for en del være forholdenes skyll.

Hun sat der uten at tale, uten at høre; hun var fallt i staver; Laura nyttet lejligheden til at gå ut og få kokt chokolade og for at be sin mann se in så længe. Det hadde han desværre ikke tid til i øjeblikket; men han var dog så glad over at hun var kommet der igjæn; han måtte stikke hodet in ad døren og sige det. Han bar fangskinn og holdt spanremmen i venstre hånd; Tomasine rejste sig for at gripe hans højre; men han viste den leende frem; den var ikke til at ta i. «Jeg vilde bare sige mange, mange goddag til en gammel ven!» sa han på sin måte, og drog sig nikkende tilbake; men i det samme kom lille Augusta atter in fra butikken; hun hadde hørt sin far. Da stak han hodet in igjæn. «Se på den der! Jeg siger altid at en svart skal gifte sig med en lys; da blir det noe te unger!» Han lukket.

Augusta var ualmindelig stor og stærk for sin alder — hun var vel ett år ældre æn Tomas — og nu da Tomasine fik henne bort til sig og talte med henne, forundredes hun over dette barn. Der lå en klarhed i øjne og i panne som på en voksen; også hennes tale var bare klar. Hun var en motsætning til hennes egen nervøse rødtop, der aldrig gav tre spørsmål om samme ting, men fór gnistrende fra det ene til det andre — hun var en velgjørende motsætning utvortes og invortes. Lille Augusta blev ikke færdig med at spørge, før alt var grejt; først da tok hun rolig fat på det næste som kunde være nævnt. Hennes hænder var runde og dog faste; hans var magre, fregnete, urolige intil i formen. Hen-

nes hår var mørkt og umådelig svært; desuagtet lå det så bløtt i flætten; hans stod og stak ut med røde buster, det vokste likesom i flækker; aldrig orden at se i det, så hun nætop nu hadde klippet ham snau. Han var knoket og mager; hun så fyldig, men av megen sund kraft. Tomasine husket sig selv som barn; hvorfor var ikke også hennes blet slik? Hun kjænte noget likt misundelse. Tænk, den lille fløjelsjakke Augusta bar, var uten plet, og ænda var den slet ikke ny; Tomasine létte så længe efter en, til hele jænten syntes henne solid, lubbent fløjel.

Moren kom in med chokoladen, og nu var isen tødd, og der blev samtaleæmner nok, især da Augusta atter var sendt ut. Tomasine spurte hvorledes dette barn var blet så ælskeligt, så roligt, så forstandigt, og måtte nu høre at hun aldrig hadde været urolig. Ikke fra først av heller? Aldrig. Og grej og stø fra bitte liten av. Tomasine hadde minst av alt tænkt at sige noget ondt om sin lille Tomas; men motsætningen var så uhyre. Og så kom det da, hvad hun hadde gåt igjænnem, og hvilken uavladelig agtpågivenhed hun ænnu måtte øve.

Laura fik under hennes fortælling et sikkert intryk av at dette i længden var for meget for Tomasine; av den grunn farligt også. Så gik de begge sammen til provst Green; og fra den dag så man den statelige herre i sin langskjøtede frak og brede hat ofte ta vejen op ad alléen istedenfor bak haven, når han skulde gå sin eftermiddagstur.

Æn videre kom Tomasine litt efter litt sammen med sine veninner fra gammelt; de færdedes atter i de brede ganger i Godsets haver; flere av dem med sine barn ved hånden. Der kom så efterhånden glæde og fortrolighed in i hennes liv igjæn — og hjælp.

For nu da Tomas's undervisning skulde begynne, skedde dette på en annen måte æn hun hadde tænkt. Han kom på skole — en skole hun selv holdt for ham og en flokk småjænter, hennes veninners barn. I begynnelsen fant han dette utrolig gromt; han var umådelig lykkelig og tjenstvillig, ja opoffrende. Men efterhvært som han hørte av andre gutter, at det var en

skam bare at færdes blant småjænter, vilde han også vite hvorfor han var fordømt til det. Kunde moren ikke sende dem hjæm igjæn allesammen og ta gutter op isteden? Han nitigget om dette, han raste, han gråt; men det blev med jænterne. — Om han kunde grunne ut hvad det skulde være godt for?

Hvad måtte han nemlig ikke altsammen holde ut av de gutter som gik på offentlig gutteskole? Og som hadde m æ n n til lærere? Bare han stak hodet over havemuren, hørte han: «skjørtefuten»; «mamadilten»; «kvinnfolkprinsen»; «jomfrufregna». Især det siste! For han var gruelig fregnet, rigtig rødprikket over ansigt og hænder; dertil hadde han det uforskammede røde hår. Tænk så at bli kalt, hele gutten, en fregne, en jomfrufregne, som var han bare en fregneflæk i jænteflokken! Ved Gud, han foragtet dem!

Men var han så modig at sige dette til dem selv — og en gut med hjærtet på det rette sted har trang til det, ofte; han kan ikke bestandig bare tie med sin foragt, ja, så fik han bank, virkelige, forfærdelige bank — av sin mor? det hadde ænda kunnet være for det det var; nej, av de samme elendige småjænter! Nogen holdt ham og kvælvte ham, og nogen banket ham, og det aldeles ikke for spøk; det sved forbannet. Og moren stod undertiden og så på og lo; hun lo så tårerne rant; hun måtte ta brillerne av og tørre dem.

De vilde ikke vite av nogen liten herskesyk tyran iblant sig, jænterne; ingen hovmodig ung herre. Når de var færdige, sa de ham at en artig kavaler, en god kammerat var bestandig velkommen; og jejpte han til det, så om igjæn, i jorden med ham på ny, og bank, mere bank, bestandig mere bank. Så nejde de, en efter en, når de var færdige; de var så altfor mange; de bare moret sig.

Men ænnu er det værste ikke sagt. Den ene av disse «jæntunger» var han samtidig dødelig forælsket i; det visste hun selv, det utaknemlige asen, og det visste hans mor også. Han var sikker på, at det var især derfor hans mor lo så forfærdelig. Det var den sværeste av dem, Augusta Hansen, Lauras datter — Augusta, som han hadde spist kirsebær sammen med, således nemlig, at de

tok dem av hværandres munn, først hun av hans, når han holdt stængelen i munnen og bæret tæt intil; så han av hennes. Augusta, som hadde foræret ham sit livbånd til at ha som riddertegn ved turneringerne som han holdt — ganske alene forresten. Augusta, som han til gjængjæll hadde foræret hele sin samling av utblåste ægg; han hadde selv funnet sammen hvært eneste et. Det var også da at han hadde bedt mor om lov til det; for det kunde ikke godt gå an uten det. Han hadde hvisket det bakom øret på mor; hun måtte ikke se på ham imens. Og da hadde mor spurt om han holdt av Augusta, og han hadde betrodd henne at det var især håret. Og så var hun den snilleste og den klokeste også. Det som Augusta sa, var rigtigt. Og deri hadde mor også været enig; hun hadde ikke ledd. Men nu stod hun og så på at Augusta julte ham; for det var Augustas hænder som knupset værst.

Efter slikt forræderi — og det hændte desværre ikke bare én gang; det hændte, ret som det var! — plejde han ikke at tale til Augusta på flere dager; en gang drev han det til tre. Med moren prøvde han også, men han kunde aldrig drive det til at holde sig alvorlig, når hun så på ham; hun narret ham bestandig til at le. Da forsøkte han ad forhandlingens mere alvorlige, mere regelmæssige vej at få en annen ordning i stand for fremtiden; denne strid gallt jo intet mindre æn det rette forhold mellem kjønnene — et forhold hvis dybde han visstnok ikke loddet ænnu; men som hans mandlige instinkt sa ham var galt der oppe i haven; det måtte være anderledes. Men det blev aldrig «smør av», som man siger.

Egentlig hadde han provsten Green mistænkt for det værste av dette. Én ting var han aldeles sikker på — at det var provsten Green som fant på at han — likesom jænterne — skulde spille piano. Ingen annen gut sat slik og hamret. Tomas hadet den langskjøtede præst med ørnenæsen og buskbrynene, som altid gik der, og som smilte, når han så ham; han hadet ham i den grad, at når han skjøt til måls, forsøkte han altid at tegne ham av og træffe ham i frakken, i næsen, i øjet. Men

han kunde træffe ham, hvor pokker han vilde, der kom ingen annen ordning; pianospillet gik, jænterne blev, og kunde han en enkelt dag også få gutter in i haven, så var det ikke så vel at de fik være alene; ånej, de forargelige jænterne hængte sig nok på. Og så alle de historier bakefter — enten for noget en gut hadde gjort eller sagt, og som voldte at den fyren var færdig; han kom der aldrig mere; — eller også for at Tomas selv hadde villet syne sig for kammeraterne og være storkar. Herfor fik han så bakefter bestandig bank. Somme tider hadde de avdelt hans forgåelse i flere poster, så han først fik bank for det og så for det. Augusta stod bestandig for skuringen; hun slog med størst hjærtelighed, uten nogensomhelst hukommelse av kirsebær eller ægg eller småtjenester. Der var ikke tal på hvor ofte han opsa henne huldskap og troskap; men når så Augusta ikke brydde sig det snus om det, men gik der med disse svære flætningerne sine, disse staute benene . . . ja, så gav han sig til at nedværdige sig; han måtte la henne forstå at han kanske ikke bare foragtet henne heller; det var muligens dog nåde at få. Hun lot ikke engang som hun skjønte ham. Og så ændte det med at han . . . syntes det var ikke værdt at huske det længer.

Besynderligt med Augusta, hun kom bestandig til at styre, ænda hun ikke brydde sig om det; hun lot andre rå i det længste; henne gjorde det akkurat det samme hvem som rådde, og hvad de fant på; bare hvær gang det stod fast, læmpet h u n det over. Gud, hvor han beundret henne, og hvor ofte han sa henne det. Og ærgret sig over at han ikke kunde la være. Det var også henne han tilsist kom på parti med i piano — og fra den tid av blev pianospillet ham det kjæreste av alle fag.

Efter disse første stridbare år kom andre; han opnådde nemlig tilsist så megen overlegenhed at han turde stå ved sit kammeratskap med jænterne. Han nedlot sig ændog til at ta imot hjælp av dem, når andre gutter var utenfor og utfordret ham; — ja hvem skulde ha tænkt det? — der kom den tid at han sloss for sine tapre veninner med stort kampmot — især hvis en av gutterne hadde kallt Augusta for «skomakertøsa» eller ændog for

«pølsa». Da vilde han gjærne «ha gåt i døden»; og det var ikke pral; for ni år gammel var han nær blet slåt fordærvet, fordi han av den grunn hadde sat in på en ti-tolv stykker på én gang, hvorav minst tre var flere år ældre æn han. Det var det stolteste han ænnu hadde levd, da han lå med friske edikkeomslag, og Augusta måtte in og bytte på ham istedenfor moren. Nu da han virkelig hadde gjort noget som det var værdt at tale om — ikke et ord.

IV. *De siste år i haven.*

På denne tid foregik store forandringer i hans utvortes liv.

For det første fik han sig en kammerat. Flere år tilbake var død der i byen en kapellan Vangen, gift med en sværmerisk dansk dame; de hadde levd et hyrdeliv sammen, bokstavelig uten bekymringer for den dag imorgen. Folk er ved slike lejligheder svært snille; hun fik så vidt at hun kunde ernære barnene og sig de første år; for de næste blev det ikke nødvendigt: hun døde. Gjænnem provsten Green kom sønnen Karl til fru Rendalen «på prøve»; han var den gang 11 år, altså to år mer æn Tomas.

Karl Vangen var høj, smal, mørk, med stort hode; det var især pannen som tok plass; vide øjenhulinger, milde blågrå øjne, en lang, like munn, helst i et noget sejgt smil. Han var stille og meget beskeden; på det nye sted ængstelig. Da han om kvællen gik in med Tomas, som nu hadde sit rum på den andre siden av badekammerset, knælte han foran den nye seng som var sat in til ham der; og så bad han længe og taust med hodet i sine hænder. Da han løftet sig igjæn, smilte han med tårer i øjnene over til sin kammerat; men talte ikke. Tomas hørte ham siden storhulke under tæppet; det varte længe; — Tomas måtte også gråte tilsist, men vogtet sig for at la den andre høre det.

Alle var hjærtensgode mot den nykomne; men ingen som Tomas. Om han kunde ha spænt sig om ham som en sæle, så hadde han gjort det. Karl gik på latinskolen,

hvor han hadde friplass, så de var fra hværandre næsten hele dagen; de læste altså heller ikke sine lekser sammen, når han var hjæmme; stor fritid gav Karl sig ikke heller; han var sen til at lære; men han var dog den øverste i sin klasse, og det vilde han være fremdeles. Tomas kunde selvfølgelig aldrig få ham fat, så ofte han vilde — kunde aldrig få være så god mot ham som han ønsket. Og når Karl så ændelig kom ut, var han træt; han kom ikke rigtig med. Han skattet kanske heller ikke nok hvad den andre hadde tilstelt for ham; han forstod ikke hvor Tomas hadde væntet på ham, hvor glad han var i ham; han var den første kammerat Tomas hadde hat; men Karl hadde flere. Karl var i det hele for langsom og spakfærdig; altid rædd for sine klær; nøjagtig lydig, når noget var sagt; i dette og i andre stykker motsat Tomas. Tilsist fant Tomas at i grunnen var Karl en jænte — en jænte mere deroppe; ænda ikke på langt nær så morsom som de andre. Snart begynte han at kalle ham Karoline; han pistret efter ham, når Karl frøs eller var rædd for at gjøre noget; og når Karl godmodig smilte istedenfor at bli vred, så gjorde Tomas s i n munn lang som hans ved at tøje i den med begge pekefingre. Og var det så sant morsomt, da var også straks jænterne med på det. De roste Tomas for hans ridderlighed mot dem; han var også selv stolt av at være ridderlig; men tilsammen kunde han og de være dygtig uridderlige mot Karl, uten at det fallt dem in at de var det. Som da Tomas hadde funnet på, at hvær gang Karl viste sig, skulde de styrte in på ham én for én og børste hans klær med hænderne, allesammen, fordi han var så rædd om sit tøj; han hadde jo hat så lite. Han blev børstet og børstet, til han gråt. Og da het han straks «bønneskitten» eller «tårepersa». Værst blev det da det viste sig at Karl, som både var ældre og meget større æn Tomas, allikevel var vekere. Så måtte jo Tomas syne sig, og dette gik over til mishandling.

Nu var det i grunnen ikke Karl meget imot at være martyr; for ham stod det som noget stort. Men dette opdaget de andre snart; de kunde ikke tåle det for sit liv! Fra det øjeblik av fik han det meget værre.

Men hvor var Augusta under det som her utviklet sig? Augusta var god mot Karl, og jo slemmere de andre var, jo snillere blev hun; men hun blandet sig ikke in i hvad de andre foretok; overhode alt voldsomt drog hun sig i senere tid mer og mer ifra. Hvær gang Karl tydde til henne, var han imidlertid sikker; derfor skedde det også oftere og oftere, tilsist bestandig. Han turde ikke komme i haven uten henne.

Tomas var for stolt til at la sig mærke med noget; men han lot Karl ungjælle. Især da Tomas i en pianotime klaget, og hun svarte «at så fik det være, intil Tomas blev så bra en gut som Karl; for derpå fejlte det meget»; — da svor han hævn. Lørdagseftermiddag var Karl altid på kirkegården for at sætte friske blomster på sine forældres graver. Første lørdagseftermiddag han gik med kurven, passte Tomas ham op i alléen; der bad han ham love ikke mer at tale med Augusta. Men den ellers så føjelige Karl vilde ikke love det, og da Tomas slog ham for det, vilde han slet ikke. Tomas slog ham og slog ham; «ja, han fik slå ham, alt han orket; — men at tale med Augusta opgav han ikke». Rent ute av sig selv sparket Tomas til ham på et farligt sted; den andre gav et stort skrik og segnet.

Tomas måtte selv besørge ham hjæmbåret, selv løpe efter læge, og mens han med angstens og fartens sved på sin panne satte avsted forbi hvor Karl hadde segnet med øjnene på ham, forvandlet Karls billede sig; den hjælpeløse, tause gut, som la sig ned og bad foran sin seng den første kvæll på det nye sted, fejret sin opstandelse i hans sjæl. Tomas skyndte sig hjæm igjæn foran lægen; han måtte i fart, uten at nogen så det, knæle hvor Karl hadde segnet, og der gråte og be.

Samme kvæll sat hans mor, Andreas Berg og han alene i stuen. Andreas Berg var kommet in på fru Rendalens bøn for at fortælle Tomas hans fars, John Kurts, barndom; fortælle den uten noget dølgsmål, og det i hennes nærvær. Berg var en alvorlig mann, ikke fri for strænghed. Han hadde harmet sig over Tomas's opførsel mot Karl mer æn én gang, og nu fortalte han de forskjellige optrin av John Kurts liv som gut, fortalte uten

et ords dom; men det ene kom sværere æn det andre; det lå i Bergs lag dette. Moren fant det ikke nødvendigt at føje et ord til.

Hun hørte Tomas siden om kvællen kviskre og snøfte foran Karls seng; hun så ham dagen efter i gangen derute tale med Augusta. Et par ganger hadde han i dagens løp slåt armene om moren og grått; men intet sagt.

Denne gjæring stod længe på. Imidlertid bestemtes at Karls «prøvetid» skulde være ændt; fra nu av gik han over til at være søn av huset. Lægen hadde erklært, at han sit liv igjænnem beholdt mén av det spark som skinsyke og herskesyke hadde betænkt ham med — og dette hadde gjort utslaget.

— En annen stor revolution foregik noget efter. De jænter som sammen med Tomas hadde nytt fru Rendalens undervisning fra først av, var kommet så langt foran — ikke alene jævnaldrende jænter på pikeskolen, men også gutter på latinskolen, navnlig i sprog, at mange ønsket hun skulde utvide klassen til en skole og ta hele byens pikeskole op på Godset. Dette ønske var tilsist blet enstemmigt, og steg til et press.

Provst Green var den ivrigste av dem alle. Hvad skjønnere kunde hun lægge sine kunskaper og sine administrationsævner i? Hele hennes utvikling, hele hennes livserfaring samlet sig mot dette mål.

Tænk om Kurt'ernes hus gjænlød av trygg barnelatter; om d e r de kommende kvinneslægter lærte at arbejde sig op til en selvstændig stilling — i som utenfor ægteskap?

Således fremsat fik saken noget av et symbol. Meget få av os lægger mærke til at visse tydninger og tegn, bestemte anelser, tilfældige erindringer vejer langt stærkere i vore bestemmelser æn det likefremme opgjør. Tomasine Rendalen dannet ingen untagelse.

Hun var praktisk nok til undertiden at spørge sig selv om hun også virkelig dugde til alt det provsten la in i skolegjærningen. Det ante henne at han som alle reformatorer var en sangviniker, at han krævde tre slægters arbejde av én, og væntet tusene menneskers resultat av et eneste. Hun var også forstandig nok til at tvile på at

noget mere sprog, noget bedre fortalt historie og lignende kunskap kunde hjælpe synderlig på sædeligheden og selvstændigheden.

Men symbolet var stærkere æn disse forstandsinvændinger. Det syntes jo som at her var et bestemt ærend git til en bestemt person. Hun sat jo nu her i den Kurt'ske arv, rustet for en stor skolegjærning; det var sant. Tænk at slette ut igjæn ondt eksempel og gi godt . . . hun hadde jo alt en slags øvelse i det.

I hvært fall gav dette henne kræfter. Engang bestemt — tok hun i, så det forslog, og fik andre til at gjøre det samme.

Hun løftet et nyt lån på ejendommen, og fornyet huset fra øverst til nederst.

Alle vinduer blev uttat og gjort større. Rummene på højre hånd, når man kom in fra den store trap, blev i første etage som de var; men de på venstre hånd og i fløjen og helt rundt ovenpå undergik næsten alle den ændring at dørene mellem dem murtes til, så de bare hadde utgang til den lange indre gang.

Den store riddersal på v e n s t r e hånd, straks en kom in fra den store trap, blev gjort til gymnastiksal og forsamlingsrum; her skulde også morgenandagten holdes. Den tvedelte trap inne i gangen, og som førte op til annen etage, blev avstængt fra den yttre gang ved en vægg og to dører i denne, en på hvær side. Fru Rendalen beholdt på denne måte den yttre gang for sig selv; husets berømte hælletrap førte bare til henne og til riddersalen ved store fæstlige lejligheder. Lærlingerne fik sin særskilte ingang fra gården, idet det store, tomme, unyttige tårn nedentil inrettedes til forværelse. Utvendig blev huset fridd for sit kalkbelæg; den røde murstensfarve frisket op igjæn; det så ut som nyt.

Stor valfart ditop, da det hele var færdigt; store forhåbninger til den nye skole.

Hun kom i ikke så liten gjæll; den skole hun overtok, måtte hun også kjøpe, og det ganske dyrt. Men tilstrømningen var fra første øjeblik uten sidestykke; småjænter fra landet, ja fra nærmeste byer, mældtes in; de blev tat i kost hos forskjellige hun anbefalte; selv vilde hun

for det første ikke ta nogen i huset; hun måtte ordne skolen.

Somme tider syntes det henne at dette simple forhold, en ordnet skole, skulde hun aldrig nå; det strandet først og fremst på lærerpersonalet: det mål hun stilte, fylltes ikke. Hun prøvde og avskediget; al den uhygge og regelløshed, al den overanstrængelse som følger slike tilstande, gik hun igjennem i påvænte av bedre tider. Det daglige slit, den ændeløse uro, det bekymringsfulle pengeskafferi jog henne fra dag til dag: hun husket det mål hun hadde sat sig, det store symbol, som en latterlighed.

Ett syntes henne sikkert: hun tapte sin søn på dette. Ikke hans hengivenhed; heller ikke hans lydighed i det store tat; ikke helt hans undervisning heller; men ledningen av hans karakter, fortroligheden med ham, glæden av ham.

Der gled noget hæftigt, fantastisk, noget sværmende over hans lek, planer, uttryk, som hun så stige, og som hun dypt mislikte. Når hun rettet ham, så hun det dunkle utålmod i hans øjes nervøse hast; hun følte sig overlegent dømt av ham. Karls omgang hellere støttet fejlen; Karl var selv en sværmer; så hun bad Augusta dæmpe guttens hete mot, prøve at holde ham fast ved tarvelig virkelighed. Men Augusta inlot sig aldrig på nogen samtale om det. Fru Rendalen så altså disse anlæg vokse. Det fordærvet henne glæden over skolen, da denne ændelig, i alle fall i det utvortes begynte at gå. Alt i alt: hun spurte sig selv hvad hun hadde vunnet ved dette jagede liv annet æn øket gjæll og stort øket bekymring. Nu sat hun imidlertid i det; hvær dag tok henne og avleverte henne til den næste; slap hun et øjeblik, så truet alt med at vælte over henne.

Om al denne morens bekymring hadde Tomas ikke den ringeste anelse; han levde samtidig et lykkeligt liv i stærk utvikling. Karls større kunskap hjalp ham; de sværmet og ælsket sammen, de fant på det utrolige for at være «damerne» til nytte og glæde, de og deres kammerater; for efterhånden var flere nu dradd in i ringen; og der var mere skjønhed, mere avvæksling i alt de fant på, siden gutter og jænter bestandig var sammen.

Tomas vokste i styrke; men syntes ikke at bli høj, skjønt begge forældrene var høje. Han var udmærket skapt, gik rank og let på stærkt utadbøjde føtter, så små at han kunde bruke jænternes sko. Han var også næsten likeså smal om livet som de; men skulderbred. Tolv år gammel tok han første guttepræmie i en opvisning i gymnastik, som nu var kommet i gang også på de kanter av landet.

Hans hode hadde en stærk form, især oventil; kinnbenene var utprægede; næsen hadde allerede nu løftet sig langt over morens, hvilket gav ham lejlighet til megen morskap; hun svarte bestandig at nedentil var hans minst likeså bred som hennes. Han hadde smale læber, fint formet; hans øjne var ikke store, og syntes ænnu mindre derved at han drog pannehuden sammen og plirte; de var grå av farve med et uroligt og dog skarpt uttryk. Pannen var lys og lignet farens; men huden over ansigt, hals og hænder så gjænnemfregnet at de var røde som håret; dette stod ænde tilvejrs og var for det meste busket. Vakker var han ikke. Ved siden av den lange, mørke Karl med den svære panne, de store øjenhulinger, den lange, like munn, det milde utseende og langsomme væsen, så han ut som noget gnistrende noget og fyllte kanske moren med mere uro æn nødvendigt. Nu var han blet Karl en fulltro ven; han rigtig ælsket ham, som han da overhode hadde det med at ælske eller avsky; det kunde ikke være mindre.

Han var i sit fjortende år da han om høsten skulde få fare med sin morbror, som var skibsfører, over til Hamburg og derfra til England og tilbake. Turen var avtalt like fra forsommeren av; men var blet utsat. Tomas, som læste privat, kunde gjøre den, når det skulde være, og det var mest karsligt at gjøre den i høststormenes tid. Hans utrustning var færdig; de væntet på sejlvind.

En lørdagseftermiddag sat Augusta og han oppi en apall; han på en gren til højre og Augusta på en til venstre. De skulde høste træet; men lærretsposerne de hadde spænt om sig, hang slunkne; hun hadde tat tak i en gren i højde med hodet og hvilte nu dette på armen;

hun sat og hørte på Tomas. De hadde set den nye doktor, Knut Holmsen, gå in til fru Rendalen, og denne underlige nye doktor var en av dem Tomas «ælsket»; han hadde nylig læst med ham om Graccherne i Mommsens romerske historie, og det var om dem han nu fortalte; slikt stod der ikke om Graccherne i deres egen historie. Graccherne var nu hans ideal! Men som han sat midt i en begejstret utvikling, fallt det ham in, at når han vilde være begge Graccherne, måtte Augusta være Gracchernes mor; noget større var ikke til for en kvinne æn på én gang at være Scipios datter og Gracchernes mor. Men det hadde Augusta ingen lyst på; hun kunde ikke like at Gracchernes mor levde, efterat sønnerne var dræpt. Augusta var bestandig så rædd for døden; der var noget styggt ved døden. Hun sat der med hodet på armen og sa det stillt som for sig selv. Hun så så søt ut. Eller var hun træt? Han spurte.

— Nej, hun var ikke træt; men hun hadde trang til at ha det roligt.

— Ja, de kunde jo sitte litt ænnu.

Hun ændret stilling, og de talte videre.

— Når Gracchernes mor traf sønnerne i himlen —?

— Ja, kom Graccherne og hun til himlen? De trodde jo ikke på Jesus?

Efter forskjellige underhandlinger blev barnene enige om at nu var de antagelig undervist om Jesus, og var selvfølgelig kommet til himlen. Men hvad så videre? Hvad bestilte de der? Augusta gøs; uændeligheden var så rædsom. Hun gjæmte sit ansigt, og da hun kom frem igjæn med det, hadde hun grått. Han sat længe og så på henne.

«Hør, Augusta,» sa han, «ingen av os to vil dø, før vi blir rasende gamle, ikke sant? Så gamle at vi ikke længer kan gå? For da kan det jo allikevel være det samme; ikke sant?»

Augusta smilte. «Den gangen du gav mig de evighedsblomsterne, sa du at jeg skulde huske på dig, når du var død, sa du.»

«Ja, jeg var så rædsomt ulykkelig den dag. Og så

hadde jeg fåt det billede med kong Edvards sønner på. — Du Augusta?»

«Nå?»

«Nu på sjøen i høststormene . . . høststormene kan være svært farlige, du . . . da vil jeg la mig surre fast, og så vil jeg skrive dig til akkurat det som jeg tænker. Og så må du også skrive op hvad du tænker, når du læser det?»

«Det må bli forfærdeligt!» lo Augusta; hun var ældre.

Han følte sig forlegen, så der opstod stillhed. Men så længe så han på hennes fylle og godmodighed, svære flætter og lange øjenhår . . . hun sat og så ned; ja, hun var voksen nu, Augusta; hun hadde jo virkelig barm også: og de håndled, og de ejendommelige faste hænder . . . så længe sat han og så, til han sa: «Men Augusta?»

«Nå?»

«Karl vil skrive mig til hvær eneste dag, han; mor har lovt ham penger til det. Kan så ikke du lægge nogen linjer in; — hvad?»

«Hvær dag, Tomas? Det blir ofte, det.»

«Allikevel —?»

«Jeg oplever visst ikke noget mærkeligt hvær dag, jeg. Hør, Tomas, det blir bare kjedeligt, du?» Hun så troskyldig på ham.

«Men,» sa han, «alle som holder av hværandre, gjør slikt;» — han var sprutrød og vændte sig bort; hun vilde visst le.

Men hun lo ikke. Om litt hørte han henne sige (for han vændte sig ikke): «Ja-ja, så får jeg vel gjøre det, da.» Hun gav sig til at plukke æpler.

Samtidig stod hans mor ved vinduet inne i stuen foran doktoren. Hun så vækselvis ned på doktoren og ut på barnene der ute i apallen. Doktoren hadde nætop fortalt at Lars Tobiassen var blet splittergal, og at sønnen var bleven skræmt og var nu også gal; han hadde været længe nær ved det. «Kurte-arv,» sa folk på bærget; der hadde været så mange gale Kurt'er der, mænn og kvinner. Dertil hadde så fru Rendalen svaret at hun

visste det, og at hun både før Tomas's fødsel og en stund efter hadde været rædd; men nu var hun trygg — skjønt, la hun til, «Tomas har noget urimelig overdrevet, fantastisk.»

Hun så spørgende på doktoren, som svarte: «Ja, hans nerver er skitt.»

Doktor Knut Holmsen var en av disse til ungkarer forutbestemte, som visstnok av vanvare somme tider kan drive in i et ægteskap; men som ikke umaker sig med at tænke sammen eller føle sammen med noget annet menneske, men sitter overalt som for sig selv. Nu bumset han i vej med et svar der fallt av sig selv. Men henne skræmte det forfærdelig.

«Kunde Tomas bli gal?» spurte hun.

Dette hadde han ikke ment; han svarte også bare: «Ikke han; men barna hass.»

Hun fór op og stirret likblek på ham, og fra ham ut i haven. «Vet De hvad De selv siger?» spurte hun.

Holmsen blev rød; for dette uvørne menneske var egentlig meget forknyt. Og for at redde sig begynte han at fortælle om en bok han nætop læste, og som egentlig alle burde ha læst; det var Prosper Lucas's Om arvelighed *(L'hérédité naturelle)*.

De to unge i apallen så straks efter doktor Knut Holmsen og fru Rendalen følges ad til byen, og senere fru Rendalen vænde tilbake med to store bøker under armen.

Dagen derpå, om kvællen, rejste Tomas, og blev borte i to måneder. Han hadde i begge havner de var i, funnet brev, skrevne hvær dag siden han rejste av den tro Karl; ænvidere nogen inderlige brev fra hans mor; men ikke en linje fra Augusta; hun var syk; hun hadde ondt i hjærtet; for stort hjærte, sagdes der. Nu kunde Tomas huske at hun i senere tid gjærne vilde være i fred; det gjorde ondt der. Men en kjæmpe som Augusta kunde naturligvis ikke ligge under; hun blev nok frisk igjæn!

Skibet kom sent en kvæll in på havnen; ingen på Godset hadde anelse om det, før Tomas sprang sin mor om halsen inne i stuen; hun sat der ganske alene med sine regnskaper.

Hun ropte «Tomas!» som var hun blet alvorlig skræmt; og det gjorde ham bare endnu galere av glæde; han trykket sig til hennes svære skikkelse av alle sine kræfter . . . da . . . han mærket at hun gråt; han slap forundret; han så på henne, og da kastet hun sig over bordet storhulkende. Augusta var død to dager i forvejen.

Næste formiddag gik han med sin mor, forfærdet og forgrått, nedover med blomster. Fru Rendalen valgte at gå in porten ved siden av huset; hun vilde komme bakvejen. Derved så Nils Hansen henne fra værkstedet og kom straks ut; Tomas var blet litt bakefter. Det rystet ham så at komme på de gamle kjænte vejer, at han kunde ikke straks følge. Men da han kom in, og Nils Hansen fik se også ham, Augustas lekekammerat og beste ven, brast han i voldsom gråt, og gik sin vej. Aldeles likedan med fru Hansen; hun var i storstuen og stelte om den døde; hennes toårs siste pike sat der på gulvet hos henne, da fru Rendalen åpnet og gik in; Laura kom imot henne og takket, fordi hun så dithen også idag. Laura syntes fattet; men straks den utrøstelige Tomas stak frem med sine blomster, seg hun ned på en stol og storgråt. Barnet begynte også at gråte. Så kunde ikke Tomas holde det ut; han la blomsterne fra sig, han visste selv ikke hvor, og løp hjæm igjæn. Han hadde set de store flætter ligge fremover over det hvite lin, et ansigt som sov, og så de evighedsblomster i hennes foldede hænder; han kjænte dem straks igjæn på båndet.

Hvor følte ikke fru Rendalen skolen som en byrde i denne tid; for det lille sårede hjærte trængte bestandig til henne. Hun var så bange for hans hang til sværmeri, at det skulde få stærk ny næring, og forstod ikke hvorledes hun skulde kunne hindre det uten at ta fra ham hans eneste trøst. Hvor blev hun ikke forundret, da hun efterhånden så at Augustas død virket ganske det motsatte.

Augusta hadde været rædd døden, kanske ænnu mere rædd udødeligheden; dette holdt han urokkelig fast ved, så han tænkte ikke på at søke henne der; det var som at plage henne. De fleste barn gyser ved at tænke sig

evigheden. Det var især Karl som nu drev på med dette ämne; men han måtte tie; Tomas tålte det ikke. Det var mot hennes vilje at prøve på at finne henne op inne i evigheden; det var han sikker på.

Karl gav efter; det var jo ikke selve udødeligheden hans ven tvilte på, så han kunde føje ham.

Prøvde da Tomas slet ikke på at tænke Augusta frem? Jo, når han sat og småklimpret på pianoet, var det bestemt henne han omgikkes med; de hadde sittet side om side der. Det var altså det forbigangne han tænkte på. Moren blev en dag forundret, da han hadde git et noget hæftigt svar, men straks kom in igjæn og kastet sig om halsen på henne. Hun var så vant til hans hæftighed, at når han ikke var uhøflig, la hun ofte ikke mærke til den. Hun så nu på ham: «Hvad er hændt?» — Da rødmet han og la sig in til øret på henne, som han plejde, når hun ikke skulde se på ham, mens han talte. «Jo, engang jeg hadde svaret dig hastig, kom Augusta ut efter mig på trappen og sa: «Du Tomas, du skal aldrig svare din mor således.» Den gang brydde jeg mig ikke videre om det; men nu — nu husket jeg det, da jeg kom ut på trappen.»

På denne tid læste de sammen eksempler iflæng av Lucas's bok. Disse ofte forunderlige bevis for arv av anlæg og egenskaper, som kunde bryte frem efter flere, ja mange mellemleds hvile, optok ham stærkt; han fik en hel hoben spørsmål at gjøre, som han gik til doktoren med.

Litt efter litt var han optat som før; men var mere stille.

V. Talen.

En forårseftermiddag i begynnelsen av Maj fjorten år efter var der stor vandring op ad alléen til Godset. Realkandidat Tomas Rendalen skulde med et foredrag invie det store nye gymnastiklokale, bygd inne i gården. Ved denne lejlighed vilde han utfolde den plan hvorefter han skulde styre skolen; fra August av vilde han overta den.

Man visste at dette hadde været hans plan, like fra før han rejste til Kristiania for at bli student; at han

intet annet livsmål hadde hat, både mens han studerte og siden, da han efter endt eksamen hadde deltat i undervisningen på forskjellige gutte- og jenteskoler og nu i flere år gjort sig kjent med begge slags i Tyskland, Schweiz, Frankrike, England og sist i Amerika. I det siste land hadde han især funnet hvad han søkte, fortaltes der. Selv hadde han yttret at hans livs utvikling lå i den tale han idag vilde holde, og det fant man var besynderligt; man var nyssgjærrig.

I de fire-fem måneder han nu hadde været hjæmme, hadde han latt bygge gymnastiklokalet, fordi det forrige, riddersalen, hadde han gjort om til noget hvori man kunde foreta kemiske og fysiske forsøk — man visste ikke rigtig hvad det var; men man fik vel engang se det. Og tårnet var blet til et lite observatorium. I det uændelige var noget han kallte «skolemateriel», utlosset og utpakket: de aller underligste prøver var vist barnene. Alt dette og hans ændeløse rejser hadde kostet.

Hvorledes var der skaffet penger? Ved et tilfælde hadde fru Rendalen kommet efter at skogene hadde været særskilt frasolgt Godset, dels før, dels efter at gårdene som de hørte til, var frasolgt. Somme av disse skoger var i sin tid bare solgt til fullstændig uthugst; grunnen var altså fremdeles Godsets. Men fordi de hadde ligget længe unyttet hen, var dette blet glæmt, og gårdene omkring hadde tildels tat skogene. Nogen processer om dette tapte hun, andre vant hun, og det var for godt norsk tømmer at Tomas og Karl hadde studeret, Tomas realfag, Karl teologi, og begge rejst utenlands. Karl var efter et års tid kommet hjæm igjæn; men Tomas hadde blet ved at rejse.

I de måneder han hadde været hjæmme, hadde han fortalt pikerne i de øverste klasser, især fra naturriket. F. e. forklaret dem de aller nyeste opdagelser om hjærnens virksomhed, idet han synte dem store tegninger! Når barnene igjæn forklarte de voksne hvorledes opdagelserne var gjort, fik også disse lyst til at høre på, så det var ikke ualmindeligt at ældre søsken og mødre og tildels også fædre sat pakket mellem ungerne for at høre på ham der oppe i klasserne.

Så kan man forklare sig hvorfor tilstrømningen nu var så stor.

En stygg, rødhåret, fregnet fyr, med temmelig bred næse, grå mysende øjne uten øjenhår, i alle fall rent usynlige, og med en smallæbet munn som hans far. Og dog sagdes det at hele jænteskolen sværmet for ham. Man vilde se og høre hvad dette var for noget; derfor tre damer på én herre i de flokker som stævnet opover.

Fra den store trap foran huset var gjort vej til højre rundt om façaden og videre rundt om fløjen til bakgården, den almindelige skolevej. Der i gården lå også det nye gymnastiklokale. Men ved ingangen til det, oppe på trappen, var sat vakt, og utenfor rundt om var en mængde mennesker stoppet op, som protesterte med tildels højrøstet tale mot denne behandling. Andreas Berg var den som skulde passe på at kun «forældre» slap in. Inbydelsen hadde uttrykkelig lydt herpå; men dette var blet overhørt eller ikke forstått; eller man vilde friste allikevel, og gjorde nu mudder. Naturligvis var dette mest yngre.

Det vakte stor munterhed, hvær gang en ældre der ikke officielt var anerkjænt som far eller mor, blev vist tilbake. Anton Døsen — også kallt «franske Døsen», fordi han hadde levd flere år i Frankrike og nu handlet med franske galanterivarer næsten bent overfor frøknerne Jensen ved Bommen — presenterte sig som «far», og vilde in; han hadde aldrig været gift, den samme franske Døsen. Stor munterhed! Den urokkelig alvorlige Andreas Berg viste ham tilbake, og franske Døsen spurte hvad fanden der så skulde til for at få slippe in? Om han måtte til byen for at skaffe præsteattest på at han var far?

Franske Døsen hadde nemlig det privilegium at bekjænne højt alle sine synder; folk vilde gjærne høre dem. Hans butik var tross hans lette sæder og tale meget søkt; konkurrencen med de to skjæve frøkner Jensen, hvad modepynt angik, var ikke farlig. Men se; der kom jo frøknerne Jensen, og de slap in! Stor jubel i forsamlingen! For det visste dog alle mennesker at frøknerne Jensen hadde ingen barn født; Vorherre bevare os!

Andreas Berg forklarte, at det kom av at de hadde en søsterdatter på skolen. «Var det derfor de ingen barn hadde født?» — «Nej, det var derfor de fik komme in; de var i forældres sted.» — «Men,» mente Døsen, «det måtte da være mere at være far æn at være i fars sted?» — Stort bifall. — «Forresten var også han i fars sted for dem han gav kost og løn; var han ikke det?» — Herpå inlot Berg sig ikke. Nu kom byfogden og frue. Dem vilde Berg heller ikke la passere; for de var ikke «forældre»; ej heller hadde de plejebarn på skolen.

Døsen ropte bravo og klappet i hænderne, og en mængde med ham; man stormlo. Alle kjænte jo byfogden og ælsket ham ikke; så nu væntet man sig moro. Han var også øjeblikkelig så sint at han ikke kunde snakke; men stammet og gestikulerte. En lang, smal fyr med briller og et smil — ikke av munterhed eller den sort; nej, av dårlig mave; præget herav lå over hele hans forvredne ansigt.

Ændelig fik han mæle og spurte Andreas Berg «om han var gal?» Og fruen, som ved slike lejligheder gjærne skyndte sig at komme i forkjøpet, bemærket at ingen forsamling i byen kunde stænge for byfogden. Dette gjorde ikke det minste intryk på Andreas Berg; han gav sig ifærd med at åpne for andre som kom, og som virkelig var forældre, og lukket så igjæn. Nu måtte Døsen tale byfogdens sak. «Andreas Berg burde forstå, at når byfogden ikke hadde barn, så var dette ikke byfogdens skyll; ja, ikke hans frues heller.» — Forfærdeligt bifall. — «Forældrenes paradis kunde ikke ganske lukkes for byfogdens av den grunn, så længe . . .» han kom ikke længer; byfogden spurte «om han var gal?» — «Ja, på Deres vegne, hr. byfogd!» svarte Døsen. — Å, for latter!

I det samme kom skomaker Nils Hansen med sin lille hustru. Ham hadde da byfogden de hundre ganger spurt «om han var gal?» — så Nils Hansen lo, straks han hørte ordet. «Hvem er nu gal?» spurte han.

«Det er Andreas Berg!» svarte byfogden.

«Nej, det er mig,» ropte Døsen.

«Det er byfogden!» skrek nogen i flokken.

«Tænk,» siger byfogden til Nils Hansen, «Andreas Berg har den uforskammethet at — at — at nægte min hustru og mig at — at — at komme in!»

Man så på Nils Hansen at han fant dette morsomt. Fru Laura derimot blev forundret og spurte Berg: «Kjære, hvorfor det?» Men dersom hun trodde at bevæge Berg til at svare, tok hun fejl. Han åpnet for skomakerens: «Værs'go!» sa han. Og de måtte in. Men de hørte Døsen rope efter dem: «Byfogdens slipper ikke in, fordi de ikke har fåt barn!»

Dette hørtes inne i salen; en lang hundrefold latter kom rullende ut; og utenfra rullet et stort lattersvar tilbake mot døren, i det samme den stængtes efter Nils Hansens.

Mens salen fylltes av samtale, begynte utenfor en ny bevægelse. Amtmannen var kommet. Fru amtmannen hadde tat en fremmed dame med, som Berg ikke vilde slippe in; bare «forældre» var inbudt, gjæntok han urokkelig; han visste at denne dame kalltes «frøken Krieger»; hun hadde kjøpt blomster hos ham.

Amtmannen, også kallt «pikernes Jens», en blond mann med et spisst, skjælmsk ansigt, så på sine to forskrækkede damer; de stod deroppe på trappen, begge to sprutrøde. Fru amtmannen hadde friskt væk gåt ut ifra at en dame som h u n tok med, selvfølgelig ikke blev tilbakevist. Og så var det skedd; hun stod grepet i fusk, hun og hennes veninne; til latter for Døsen og hans venner, og begapet ondskapsfullt av en hel del hun ikke kjænte; hun var nemlig ny i byen. En vakker dame var hun med sjælfullt ansigt, høj, spæd; men hun så ut som en meget forskræmt ting; hennes øjne flaggret hjælpeløst; og ændelig samlet de sig bønlig på hennes mann, der stod igjæn nede og lo med de andre av dem deroppe på trappen. «Er det da så f a r l i g t at frøken Krieger kommer in?» spurte han. Megen latter. Sansynligvis ærgret dette Berg; han hævnet sig ved uten varsku at skyve fruen læmpelig til side, for at åpne døren for andre. En sværm av damer, alle ordentlig gift og med barn på skolen, toget nu op og in; den ulykkelige fru amtmann trippet ned ad trappen; hennes forlegne frem-

mede veninne efter; der var et kort ordskifte mellem dem, som ændte med at hennes veninne gik. Fru amtmannen vilde ændelig følge; men fik ikke lov; så vilde amtmannen galant følge; men den fremmede dame sprang fra ham. Amtmannen kom derved like i vejen for en vogn med to store danske hæster for, styret av en kusk i grått livré.

Det var konsul Engel og frue som kom; de kjørte like op til den indre gård, da fruen var svakelig. Intet kunde være omhyggeligere, ømmere, nydeligere æn den måte hvorpå konsulen nu hjalp sin frue ut av wienervognen, næsten bar henne in. Han var en smuk mann; ansigtet så nobelt; hans kjænte smil var venligere æn nogensinne, mens han gled frem gjænnem mængden med sin svake byrde. Også hun var smuk; øjnenes uttryk klokt og smærteligt, eller kanske rettere smærteligklokt; fra øjnene la det samme sig over munnens linjer og kinnernes magerhed. På hele sin langsomme vej fra vognen til trappen, videre møjsommelig op ad den til døren fulgtes hun av fru amtmannens skræmte fugleøjne; de flaggret om den syke, så luften kom full av spørsmål. Fra henne fløj de over på konsulen; fra hans øjne op i fruens igjæn .... hvad i al værden vilde de? De fylltes av tårer; hun tørret dem hurtig, med et sky blik. I det samme kom amtmannen for at føre henne in; hun skræmtes, rødmet, smilte; ja lo — Vorherre vet hvorav.

Fru Emmy Wingård, ung og strålende, passerte nætop. Amtmannen hvisket til henne, og fik også sagt noget som bragte henne til at le. Så spurte han om de ikke skulde sitte sammen. — Fru Emmy Wingård var født Fürst; hun hadde krøllet lyst hår og kvikke øjne, og gav nogen kast med dem over til Døsen, hennes bror marineløjtnantens beste ven. Døsen satte et fortvilet ansigt op, pekte in og lot hodet falle. Hun forstod han ikke slap in, og strøk den ene behanskede pekefinger spottende på den andre over imot ham. Hun gled in. Hvor var hun vakker og munter; hun lignet byens og hele kystens fornemste kavaler, hennes bror Niels Fürst, marineløjtnanten. Tvilte nogen på at Niels Fürst var

kystbyernes løve, så kunde de bare spørge den dame som nu fulgte efter fru Emmy; spør Kaja Grøndal, ingeniørens hustru — hans som aldrig er hjæmme. Spør henne om Niels Fürst, som meget ofte er hjæmme, er den første kavaler i byerne der omkring, og den frodige dame vil se på dig uten at rødme, og spørge igjæn om nogen tviler på det? — Den galante amtmann lot alle damer gå foran in; henvændte så et par venlige ord til Andreas Berg, som ikke svarte. I det samme så Berg fru Rendalen, ført av sin søn; men bakefter kom byfogden og frue; alle fire ut fra hovedbygningens elevingang — den gjænnem tårnet. Altså hadde byfogdens trængt sig in til fru Rendalen for at klage! Skulde Berg kanske nu foran denne uartige ungdom få uret, fordi han strængt hadde lydt ordre? De stævnet ganske rigtig mot hoveddøren her istedenfor at gå til den annen dør, som førte in til forværelset, hvor elevernes gymnastikdragter hang. Det kunde ikke være for annet æn at skaffe byfogdens adgang, at de kom denne vej.

Fru Rendalen og hennes søn blev hilst av dem som var nærmest; Berg åpnet, hun steg først op, men trådte tilbake deroppe, og lot ganske rigtig byfogdens passere; efter dem hennes søn. Selv blev hun stående.

Hun var nu en svær kvinne; håret under kappen askegrått; ansigtet brunt, stærkt; det hadde under brillerne noget lysende. Hun hadde gjort et dygtigt stykke arbejde, og var sig bevisst at hun nød respekt.

«Alle I som ikke hører til her, får være så god at gå; her skal være roligt nu.»

Hun hadde ikke før sagt det, før nogen og hvær rørte på sig; og da de borteste bøjde om hjørnet og forsvandt, gav de andre sig snart efter; litt knis, litt hviskende vittighed; men de gik. Andreas Berg var den eneste som hadde lyst til at mukke; for dette med byfogden var hårdt. «Nu kommer vel ikke flere, så De kan gå in, De også, Berg. Takk skal De ha!» Og dermed var det færdigt.

Selv skred hun in; de nærmeste rejste sig og hilste; ti det var gammel vane, de var nemlig forhenværende

elever. Men da de gjorde det, rejste efterhånden hele forsamlingen sig.

Hun hilste til højre og venstre, og satte sig oppe ved katedret på den forhøjning hvorpå dette stod. Hun så utover forsamlingen; hvær sittende plass var besat, nogen få mænn stod i mellemgangen; nu fik også de stoler; en gammel kone kom frem med dem.

Tomas Rendalen stod henne ved vinduet og talte med doktor Holmsen. Denne herre så temmelig lasket ut og var rød av ansigt; hans store, utstående øjne hadde en blanding av ironi og skyhed; han stod og kjærte, halvt i smil og halvt i forlegenhed, med den ene hånd i sit brune, noget gråsprængte skjæg, mens han hørte på Rendalen.

Tomas Rendalen var hans rene motsætning; bestemt, ildfull, elegant. Skolebarnene hadde travelt med at fortælle om ham at han brukte essenser, og sandelig — det duftet av ham som av en fin dame. Noget pertentligt var der også over hans linnet, hans grå klær, som i misundelsesværdig nyeste snitt sat efter kroppen. Han var ypperlig skapt og meget elastisk i alle sine rørelser. Mens han talte hviskende til doktoren, hadde han et nervøst intrængende lag; det var som det gallt at bruke øjeblikket ut til det siste. Så brøt han tvært av, og ilte nedover. Der åpnedes nemlig døren ænnu én gang, og in kom de som han sansynligvis hadde væntet på, gamle Green, ført av kapellanen Karl Vangen.

Ja, nu var det gamle Green; en bøjd olding, som gik varsomt, ført av den lange pastor Vangen. Karls ansigt var av dem som ikke let ændres; den store panne, de store øjenhulinger, de gode øjne og den lange, like, litt smilende munn, som Tomas i sin tid hadde gjort så nar av, var altsammen som før, bare at det sat på et længre menneske. Tomas kom for at hilse på oldingen, og gik ærbødig på siden av ham opover, hvor der var levnet ham en lænestol ved siden av fru Rendalens der oppe på forhøjningen. Karl Vangen satte sig ved siden av, og Tomas Rendalen steg op på katedret.

Han fór med de nervøse, fregnete hænder op i sit

røde hår, hvilket han derved puffet ænnu højere op; derfra i lommen efter lommetørklæet, så til vandkaraffelen, så til ting som han flyttet væk fra pulten; han var et forskrækkelig uroligt menneske. Han så kvasst med de plirende grå øjne, nu hit, nu dit; ændelig på sin mor og gamle Green, smilte til Karl Vangen — og begynte. Hans røst hadde tenorklang, var rund, varm og meget øvet, så den lød behagelig.

Til forsamlingens aller højeste overraskelse sa han at det var om sædeligheden han nærmest vilde tale. Det var nærmest i sædeligt øjemed at denne hall var oprettet. Hele opdragelsen i skolen måtte herefter mer æn før ha sædeligheden til mål. For at kunne tale frit herom var det nødvendigt at inskrænke forsamlingen strængt til alene at omfatte forældre eller dem som hadde et lignende ansvar, og kunde væntes i kraft av dette at ta den alvorlige sak med alvor.

(Og der stod et alvor av ham selv som hadde litt av skarphed; han næsten truet. Han så slet ikke hvor forskrækket denne provinsby-forsamling straks blev; han tok deres forlegenhed for en slags højtidelighed; for noget av en kirkeforsamlings skyhed — og gik på.)

Ikke alene for kvinnens egen skyll måtte der for alvor begynnes her; men også for mannens. Enhvær passe sig selv, mann som kvinne; men kvinnen hadde den spore, at passte hun sig, så kom hun højere op i samlivet og samfundet.

Det var dette som skolen bedre æn før burde hjælpe henne til.

Den ærværdige mann som sat på hans højre side, hadde engang sagt ham at alene de slægter lå under for drukkenskapslasten hvis nerver først var grundig svækket av kjønslig utsvævelse; i slike slægter blev drukkenskapslasten gjærne arvelig. Jeg tænker der er mere æn den vi kan føre tilbake hit. Nydelsessyken ubetinget; den gror ofte i tilsyneladende frodig jordbund; men man kan se frodig ut, og dog være dygtig svækket. Den karakterløshed som ikke orker, ikke vil, når der går motbør — er i regelen frugt av fædrenes synd i det kjønslige, ofte med tillæg av egen. Al slags moralsk og

intellektuel slaphed og sløvhed, når den griper om sig i slægter som engang har været oppe, kunde for det meste føres tilbake til denne årsak, i alle fall som den stærkeste av flere. Vor hissighed, hæftighed; vort utålmod, vore overdrivelser, vor pirrelighed — når de ikke skylles rent tilfældige opdragelsesårsaker, rent tilfældige sygdommer — hadde også sin stærkeste grunn her; alt slikt var svækkelse, sædvanlig pådrat i flere led, og kanske øket i det siste.

Undersøkelserne her er så nye; vi kan ænnu ikke fremlægge så svære bevis som vi aner der er. Først i den siste tid begynner alvorlige mænns og kvinners arbejde at samle sig om dette som om det aller vigtigste; men de som vet at det er det, er ænnu få.

Derfor er skolen heller ikke på højde med sin opgave her; navnlig kvinneskolen likefrem slet.

«Den skole for kvindelig ungdom som vi nu står i, er som undervisningsanstalt så god som nogen annen i landet; derom har jeg forvisset mig; men det har været bestyrerinnens store savn under hele hennes gjærning at det mål hun oprindelig hadde sat sig — det at gi et bidrag til den sædelige opdragelse, større æn det almindelige — det har hun ikke nådd. Herom har min mor underholdt sig med mig mere æn om noget annet, så det tilsist også blev min daglige tanke. Min herkomst, min opdragelse, livsførelse, hadde på mer æn én måte lagt det således tilrette for mig.»

(Hans røst dirret let; han måtte holde inne. Hans mor bevægedes. Almindelig stirrende forundring.)

«Kvinnens sædelige opdragelse? vil de fleste svare. Er der noget i vejen med den? Ja, blant almuen; men i byens dannede klasser? Er ikke den udmærket? I religionens varetægt, i hjæmmets rene luft, i skolens regelmæssige arbejde, i det avsondrede liv blant jævnårige av samme kjøn?»

«Ja, hvorledes forholder det sig med alt dette?»

«Lad mig først ta hjæmmets rene luft; ganske i forbigående. I en sjøby — det inrømmer vel alle — er den sædelige strømning ikke den stærkeste strømning. Kjøbmænn og sjømænn — deres utvikling fører det

med sig — er i sædelig henseende blant de dårligste. Ingen tør nægte det. Et tidligt rejseliv skyter moralen ut på slibrig grunn. En kjøbmanns bedrift, hvori vinningens procent bestandig svæver mellem at være rimelig fortjeneste — og tyveri, styrker ikke den moralske vilje. Dannelsen er som regel såre liten, læsningen inskrænket til et par blad og kanske romaner; omgangen utenfor standen og familien næsten ingen; så her er liten motvægt. Sjømannslivet er i regelen et løsrevet liv i alt slags selskap rundt al jorden; i ni av ti tilfælde er skipperen en udannet mann, kanske rå, ofte tyranniseret av rederen; han tyranniserer næsten altid selv, hvis lejligheden lokker til det. Og som det nu er blet hos os: at skipperen har lært at snike sig til procenter av fragten som av alt han kjøper in til skibets behov, like til av vandet — jeg kjænner slike eksempler! — altså et gjænnemført tyveri . . . . . forstår vi at strænge grunnsætninger opdrages ikke i et slikt liv. Her blir også i regelen et råt eksempel git til underordnede.»

«Så ofte hele denne skare vænder hjæm, er det ikke for at styrke byens sædelige vilje eller øke dens karakterfond. Og hvad hjæmmene angår, særlig skipperens, så fatter vi at barneopdragelsen kunde ha trængt et solidere tilskudd. Eller fatter ikke alle det, så skal jeg lægge det frem?»

(Dersom de som læser dette, kunde se forsamlingens forskrækkelse, forfjamselse, unseelse, angst; de enkeltes raseri — f. e. tre brunrøde skipperes! — andres urokkelige stirren ned i sin hat, sine hænder eller på sin formanns rygg; men også nogens skadefryd over skandalen! Disse siste var de eneste som våget at se op; øjnene slog grådige ned på den smilende Engel, på skipperne, på kjøbmænnene, på amtmannen, på deres hustruer — på alle som hadde noget for egen eller andres regning at sitte på forundringsstol for! Der var kvinner gråtefærdige av skam, av harm, av skræk over at måtte være tilstede; de sat på spranget hvært sekund; men turde ikke. Der var mænn som tænkte: går dette en halv tomme længer — ja, så pinedød rejser jeg mig! Men de rejste sig ikke.

Da doktoren snøt sin næse, blev alle så forskrækket som om han hadde lynet.)

«Mange tror visst, at når barnet ikke ser noget anstødeligt i hjæmmet, eller ikke hører slibrig tale, så er her gjort hvad gjøres kan, især hvis man også passer på at det ikke selv forfaller til noget galt.»

«Jeg siger, at sålænge der ikke gjøres mer, er barnet utsat for alt muligt.»

«Her sværmes for uvidenhedens uskyll; det hænger sammen med noget som jeg ikke nu kan tale om — jeg skal nok senere skaffe mig lejlighed. Her inskrænker jeg mig til at sige at den uskyll som vet hvilke farerne er, og har kjæmpet mot dem fra ung av, alene den er stærk.»

«Al opdragelse som i dette æmne skal utrette noget, sætter som uomgjængelig betingelse: full fortrolighed mellem barn og forældre. I alle fall mellem barn og mor, eller for at uttrykke hele min tanke: med den av forældrene som er mest skikket til at underholde barnets fortrolighed; det er nemlig en særegen gave. Og har ingen av forældrene den, hvilket let kan hænde, da skaf en som har den! Sæt alt in på at dette sker!»

«Er barnets far en mann som selv ikke hæderlig har bestått sin kamp — den være nu kommet tidlig eller silde til ham —, så er han her ikke alene femte hjulet til en vogn; det kan ænda gå; — men i regelen er han en hindring. For så er der oftest noget i hans væsen, i hans tale, i hans omgang, som sårer eller frister; det som skulde behandles alvorlig og fast, blir i hans nærvær morsomt eller glidende.»

«Og i denne by, slik som jeg kjænner den, og navnlig som de kjænner den som er gamle på stedet, og er blet skarpsynte for dette — i denne by, tænker jeg, de fleste hjæm er klejne i så henseende. Fædrene hjælper ikke til; mødrenes forsøk på at holde den fulle fortrolighed oppe som mellem kammerater, er bestemt dygtig magert; regelen er vel at det næppe gjøres. De forstår ikke at gjøre det.»

«Så længe vil også arbejdet for saken ved skolen bli svikfullt. Det kan nemlig let kaste barnet mellem ædel lære og dårlig praksis; kunskap om det onde, når den ikke støttes av årvåken fortrolighed, kan let bli til fristelse, den også; allerede Paulus har været opmærksom på det.»

«Jeg forutser av den grunn at i førstningen vil vort arbejde ofte komme til i livet at vidne mot os; men der er allikevel ingen annen vej at gå; — nej, ingen annen!»

«Er det ikke en bestemt alder som skolen især må ta vare på? Gjælder det ikke især at komme frælst over den? At vække lysten til dette, at skaffe midlene — se, det er opgaven! Spør lægerne; spør erfarne opdragerinner!»

«Min mor, som jeg vel tør kalle en erfaren opdragerinne, vidner at i overgangsalderen glir de fleste væk, idet de taper sin åpenhed, stykkevis eller helt sin flid, sin ordenssans; der flytter noget fremmed in av blandet natur — av højst forskjellig beskaffenhed hos de forskjellige. Tænk hun siger at dette hænder de fleste. Det er det annet som er untagelsen; dette er regelen.»

(Ved at se på forsamlingen skulde man tro at dette bare angik kvinner og ikke mænn. Mænnene så nemlig frit og uforskammet op på kvinnerne, hvilket gjorde øjeblikket ænnu pinligere — især for dem som vitterlig for Gud og hvær mann hadde været elever av fru Rendalens skole.)

«Altså: her skal arbejdet lægges; på at møte denne overgang fullt rustet, derpå må alt gå ut.»

«For det nytter ikke at nægte det eller at omgå det: — dette er det vigtigste. Mot dette, som i egentlig forstand er at bevare sjæl og legeme, er f. e. sprogkunskap, piano, fruentimmernetheder bare luksus; historie, geografi, aritmetik, skrivning noget mere; dog bare av tredje rangs nytte.»

«Men religionen? Kan den ikke her hjælpe over? Ja, hvad mener man? Kunskapen om Gud, om moralbudene er naturligvis en nødvendig kunskap, men først når den blir til et forhold, er den virksom. Og det er

det sjældneste. Byg ikke for meget på en tro som kan tapes! Det er de færreste som gripes varig av religiøs tro.»

«Det ser anderledes ut fordi ennu hos os er religionen omtrent det eneste som bydes, i alle fall utenfor de største byer. Det ser ut så fordi vi overhode her ikke har lært at se; også fordi at de fleste ennu skjuler sig.»

«Barn danner ingen untagelse; tro ændelig ikke det! Man kan rive barn lettere med; men de glæmmer snarere og fullstændigere det ene over det andre. Man behøver ikke så meget for at få dem til at tro; men heller ikke så meget for at få dem til at tvile. Forholdstallet blir derfor det samme: de som bindes varig av den religiøse tro i sin sædelige vilje, de er yderlig få også blant barnene.»

«Her er fire præster tilstede! jeg ber dem rejse sig og motsige mig; — jeg tror ikke de kjænner trang til det.»

(En stunds ophold; alles øjne rettedes på dem av præsterne de kunde komme til at se. De fire velærværdige sat urørlige som gudebilleder.)

«Mener jeg da at den religiøse forkynnelse på skolen skal der ikke lægges vægt på? Det motsatte! Ingen religiøs time uten i forkynnelsens hele alvor — helst av ham som, like til barnet er konfirmeret, skal forberede det for gudsforholdet. Helst av præsten altså: jeg vilde sige, ubetinget av præsten, hvis det gik an. Også forholdet til læreren burde nemlig her være et støttende forhold.»

«Jeg kan ikke nærmere gå in på det; jeg siger alene at så er det ordnet på vor skole. Min ungdoms ven, min bror, pastor Karl Vangen, skal ha eleverne, fra de er 6 år gamle, til de er 16 år, hvær skoledags morgen i opbyggelse og undervisning; og meningen er at han skal føre denne sin flokk in for menigheden.»

«Men det fremgår av hvad jeg har sagt at dette kan knytte et forhold dypt og skjønt — alene for nogen enkelte.»

«Det er på tide at skolen erkjænner dette.» —

«Man har i senere tid,» fortsatte han efter et ganske kort nyt ophold, «begynt at ophøje historiemeddelelsen,

litteraturoversigten til rang som karakterbestemmende fag. Når disse fag blir mere bearbejdet for skoleundervisningen æn de nu er, vil de også få mere betydning i så henseende.»

«En hjælp er det naturligvis altid,» mente han, «at barnet lærer store, gode eksempler, høje tanker at kjænne, og får — om og et tarveligt — utsyn over menneskehedens levnetsløp som over det enkelte folks, det enkelte store menneskes. Men hovedsak kan det aldrig bli, at høre fortalt om andre.»

(Nu begynte forsamlingen at bli nysgjærrig; hvor vilde han tilsist hen? De følte at nu måtte det dog komme.

Han la sig frem over katedret og sa langsomt:)

«Den vigtigste kunskap for mennesket er at lære at skjøte sig selv; og den næst vigtigste er at lære at skjøte sit avkom. — Disse Herbert Spencers ord er snart hele værdens program.»

«Før dette også blir det vigtigste for skolen, får de andre fag heller ikke sit rette sted i opgaven og den derav avhængige ordning.»

«Men at lære at skjøte sig selv, lære at skjøte sit avkom — det har et sædeligt mål, og er det eneste middel der her kan brukes som grunnlag.»

«Får du i tidlig alder tilstrækkelig kunskap om hvorledes dit legeme er sammensat og arbejder; og får du vite helt ut hvorledes du kan gagne eller skade det, og gjænnem dig dem der skal fødes eller bli avhængige av dig — så er denne din viden ikke alene din sikkreste vogter, hvis du vil bruke den; men den gir dig i regelen også viljen til det. Ansvarsfølelse vækkes stærkere av kunskap æn av noget annet. Men så må kunskapen ikke gis for sent.»

«Jeg behøver ikke at sige at den almindelige skole gir så altfor lite — og gir den ikke som den skal.»

«Man må vite hvorfor den gis. Man må være åpenhjærtig, ingående; slet intet skjule; nætop det som nu almindelig skjules, er det vigtigste.»

«Jeg taler om overgangsalderen. Vet barnet hvad det er som da begynner, og hvorfor det begynner — jeg

mener kunskapen fullt ut? Vet det hvilke fristelser da vil komme, eller hvorfor de vil komme? Har det lært hvormed disse skal møtes? Har det lært hvorledes det i den tid kan bygge betingelser for sundhed, og derigjennem for karakter, for godt humør, for lykke? At av denne tid altså avhænger det følgende liv, ja det følgende avkom?»

«Er dette lært således at kunskapen har brænt sig in i barnets vilje? Har de fag jeg før nævnte her løpet til av al ævne med det som nætop nu, nætop her kunde lede fantasien på ædle spor, styrke forsættet, begejstre? For barn, især unge piker, kan begejstres.»

«Eller for at stige ned til det alle formår: kjænner hjæmmene til at i den alder er visse spiser og krydderier for somme naturer en fare? At der helst bør holdes en bestemt diæt, og da hvilken? Vet skolerne at en særegen gymnastik bør komme støttende til?»

«Ikke alle barn trænger samme fortrolighed, opsigt, behandling; enkelte trænger aldeles ingen. Men at de fleste trænger — jeg spør trøstig denne forsamlings egen erfaring. De har alle engang været unge, og har hat kammerater.»

(Han gjorde et ophold, og så sig om. Man kunde høre en liten fugl kviddre friskt langt, langt borte.)

«Jeg spør om mere: var det ikke i denne alder at de som ikke hadde lært det før, lærte at måtte skjule? Og gå hemmelig til værks? Med blufærdigheden såres æresfølelsen; med den motet. Når noget tør vedgåes, annet ikke — ja da gjør vi inhugg i vort mot. Ganske stille, i regelen upåagtet, begynner i denne alder selvødelæggelsens kræfter i legeme og karakter. Ingen tør motsi mig!»

(De forfærdelige ophold han gjorde, var næsten værre æn alt han sa. Her gjorde han igjæn et; han gik nemlig nu over til noget nyt.)

Men er der noget sted i værden, spurte han, hvor skolen er ordnet slik som disse erfaringer kræver det?

Herpå gav han svar, idet han utførlig skildret flere skoler i Amerika og England, dels for jænter alene, dels for jænter og gutter isammen, likesom flere højskoler for unge kvinner alene, som for unge kvinner og mænn

tilsammen. Han mente ikke at de enkeltvis bød alt han ønsket; men hvær bød noget, somme meget.

Navnlig dvælte han ved en medicinsk højskole i Boston, hvor en ugift kvinne var professor i anatomi, og det for unge studerende av begge kjøn. Han fortalte, at hun særskilt sørget for at hennes kvindelige elever blev lærere på byens jænteskoler.

Denne kvindelige professor mente at enhvær skole burde ha en læge til lærer. Enten lægen selv eller en annen naturkyndig måtte lede barnets naturstudium i det hele; men bestandig så at det fik slående intryk. Allerede barnet kunde i mikroskopet se hvorledes f. e. planten er opbygd av små celler, og hvorledes alle dens uensartede dele utvikles av ensartet grunnlag; iagtta plantens åndedrag, celledeling, topvækst, befrugtning; få inbildningskraften optat, ja reguleret av naturens arbejde og harmoni.

Barnet måtte tidlig få en hellig beundring for alt som var sundt, friskt, naturligt; likesom medlidenhed med alt, som var skadet og sykt; ækkelhed for alt unaturligt, men også her medlidenhed.

Mikroskop og analyse og en slik mængde av tegninger og apparater må til, at der kan ikke være tale om svigtende forståelse på noget hovedpunkt; ej heller om at undervisningen blir bare en kjedelig lekselæsning eller en dubbende forelæsningstime; men selvarbejde, virkeligt ævneutviklende selvarbejde under lærerens vejledning.

Skolen blev naturligvis meget kostbarere æn den nærværende; anskaffelse av material, når dette skulde være ordentligt, var en særdeles betydelig utgift; han fortalte dem hvad bare et mikroskop kostet, og derav måtte hvær skole ha m a n g e; desuten, lærerne måtte ha højere løn.

«Men krigsbudgettet fik betale,» sa han muntert. En moralsk og fysisk stærk slægt — det var fullt vederlag.

For at skaffe tid måtte foruten det fullstændige apparat, som i stort mon gjorde tilegnelsen kortere — også tildels andre fag foredrages på en helt annen måte æn nu og al lekselæsning foregå ved lærerhjælp på skolen. Selvfølgelig måtte skolen holdes både formiddag og eftermiddag med et måltid på stedet, tilstrækkelig og kraftig kost. Når barnet kom fra skolen, var det full-

stændig frit, måtte ingen samvittighedsfrygt ha for den dag imorgen. Om alt dette, og da navnlig om undervisningens ordning i den nye plan, vilde han tale på samme tid og sted næste lørdag, og dertil inbød han som nu forældrene.

Han vilde ikke tilbakeholde som sin mening at innen ikke lang tid kom den hele værdensundervisning til at bli ordnet som her foreslåt og til helt at foregå på statens, kommunens kost. Dette var samfundets største sak.

Men ubekymret om både hvad som vilde komme, og hvad som var, skulde nu hans skole for utvikling av kvinnens ævner og karakter følge den linje som h a n holdt for den rigtige. Av alle måter at forkynne på var eksemplets den dygtigste.

Han bad intrængende om forældrenes hjælp! Han vilde forsøke at gjøre det til en ære for denne by at gå foran her. Men det var et kostbart foretag. Hvad kostet ikke bare den kvindelige læge som nu fra Amerika kom over for at lede den undervisning han holdt for skolens vigtigste?

(Bevægelse, mumlen, livlighed i forsamlingen; for første gang under hele foredraget.)

«Ja, i Boston har jeg møtt en norsk kvinne som kom ditover meget ung, og som har tat eksamen for flere år siden ved den medicinske højskole; hun heter miss Cornelia Hall.» (Han uttalte navnet på Engelsk.) «Denne dame er allerede øvet som lærerinne ved kvindelige skoler. Hun har også samlet sig praksis. Når hun kommer hit, er det et offer hun bringer sit fædreland; men vi kan ikke motta det således at hun fra en intægt av 3000 dollars om året går over til almindelig norsk lærerinneløn. Her kan hun intet tjene som læge; hun kan ikke praktisere her uten på betingelser i «kvaksalverloven», som er uværdige for en fremmed læge som for det folk der har git loven.»

«Æn videre er skolens apparatsamling visstnok ret betydelig; men den kan vanskelig bli betydelig nok. I samme grad som den økes, i samme grad lettes undervisningen.»

«Jeg skammer mig ikke ved at tilstå at min mor, som

har spenderet en formue på dette, umulig kan gå længer; jeg har måske overanstrængt hennes ævne allerede; så jeg trøstig henvænder mig til alle i denne forsamling, og da især til kvinnerne, og siger til dem: Vet I av erfaring hvad dette gjæller; hvad en kunskapsrik kvinne, som har lært at beherske sig selv, at stole på sig selv, er værdt — så kom mig til unsætning! For eders barns skyll gjør det! For det gode eksempels skyll gjør det!»

«Hvad mig angår — jeg vil leve og dø på denne sak her i vor fødeby.»

* * *

Det siste sa han med en pludselig overskytende bevægelse; den kom så overraskende på ham, at han glæmte at invie gymnastiklokalet; han måtte ile av katederet uten at hilse; han forsvandt i døren til det lille forværelse hvorifra han sprang over gården til huset.

Forsamlingen sat igjæn, som var han ikke færdig. Slutningen kom også dem så tvært, så voldsomt, og i hans bevægelse var en elektriserende magt som nådde. Man måtte besinne sig.

Nogen grovere naturer nede ved døren rejste sig imidlertid; så alle. Nu kom et øjeblik for fru Rendalen, fullt av den største overraskelse.

Hun så jo ikke godt; selv med briller ikke langt. Og desuten hadde hun den hele tid bare set på sin søn; hun hadde fåt ondt i halsmusklerne på højre side av at sitte vændt med hodet til ham; derfor hadde hun til slut drejd stolen, og sat nu helt vændt imot ham. Æmnet var henne kjænt, sætning for sætning; men hans energiske foredragsmåte, hans personlige magt, hans uforfærdethed var henne bestandig ny; henne skræmte den slet ikke. Tvært om; hun var selv en tapper natur, og hun visste, at var åpenhed nødvendig i noget æmne, så var det i dette. Hun kjænte tilstandene og likegyldigheden for dem. Hun vilde at *én gang i sit liv* skulde de høre. Og han gjorde det så ædelt, syntes hun. Hun fulgte og følte hans indre bevægelse ved det; hun visste, at vogtet han sig ikke, så blev han overvældet. Da derfor de tre-fire ord til forsamlingen pludselig satte

ild på, var hun færdig, hun som han. Hans slutningsord fyllte hennes briller. Hun måtte til at tørre dem, og imens så hun ingen og tænkte på intet utenom sig. Men hun vaktes og blev færdig i en fart til at rejse sig, da hun hørte de andre begynte. Hun vilde stå færdig for at motta dem som måtte ville hilse på henne og kanske også be h a m hilset som hadde løpet sin vej.

Og så kom der ingen. Jo, frøknerne Jensen kom, de to skjæve modehandlerinner; stille, hjærtelige og smilende som bestandig kom de; de takket, og bad «skolebestyreren» hilset så mange ganger; hvis de fik lov, ønsket de nok selv at få komme op og takke ham. Men frøknerne Jensen var de eneste. Ikke engang Nils Hansen kom, og ikke Laura; ikke en eneste av hennes gamle elever; ikke engang fru Engel, den kjære, stakkars Emilie, som hun, ret som det var, hadde tænkt på; ingen.

Om nogen hadde gåt op til fru Rendalen, for på forsamlingens vegne at gi henne en ørefik, så kunde den redelige kvinne ikke være blet mere forskrækket. Du evige Gud, hvad betydde dette?!

For henne var jo hans tale deres samliv; tanke for tanke, hvad de hadde lært og erfaret sammen og fåt stadfæstet, den ene hos den andre.

Men den var mere; den var hennes lange arbejde, først og sist med ham selv, likefra han blev født, og til han stod der som nu, klar, kunskapsrik, varm, fyllt av et stort mål; — talen var dette arbejde, denne utvikling i blomst; nu skulde det gå over i frugt.

Hvor hun ælsket ham; hvor hun beundret ham! H u n visste hvad han hadde utkjæmpet og utrettet i disse 28 år; hun visste hvad hvær tanke var sammensnodd av, som nu gav klang.

Hun hadde hat drømmen om det, men ikke klarhed; den hadde h a n! Hun hadde ikke kunnet utrette noget med denne klarhed, selv om hun hadde hat den; men h a n kunde!

Ja, var nu ikke dette allikevel et eventyr tross arbejdet, hennes som hans? Hvad hun hadde tænkt uklart engang i sit ungdomsmot, nemlig at gjøre Kurt-arven

om ved tilskudd av sin egen arv; — og senere, hvad hun dristig hadde begynt, da hun ryddet ættens mørke hus og gjorde det lyst og rent, og så gav sig til at flytte «trygg barnelatter» in; hun hadde begynt det forvirret, dumt, men modig — nu stod det der! Og det ved ham, barnet! Var ikke det et eventyr?

Hvor var hun overlykkelig! Hun kunde ha knælt ned foran forsamlingen for at takke Gud — ja, gjærne i en sang, skjønt hun ikke ejde en ren tone! Hun visste, at hvis alle disse mennesker kom op for at takke henne, så kunde hun ikke længer styre sig; da prostituerte hun sig; men hvad gjorde også det? H a n hadde jo gjort det så godt!

Og så kom der ikke ett menneske. Jo, frøknerne Jensen; men ingen flere. De gik.

Men gamle provsten da? Ja, han sat der ænnu og grunnet; en umiddelbar trang til at tale måtte dog ha drevet h a m til at rejse sig, ja til at sige noget på de andres vegne? — Først nu, da næsten alle var gåt, begynte han at røre på sig; han så op, så længe på henne, likesom spørgende, rejste sig besværlig, og kom. Ændelig! «Ja, kjære frue, dette var dygtig gjort.»

«Ja, ikke sant —?»

«Rigtig dygtig gjort. Men jeg vilde ha git meget for at det i k k e var gjort.»

«Men, provst —?»

«Ja, jeg kan nu ikke snakke om det; her er for stor støj, og jeg er træt. En annen gang. Hils ham fra mig! Farvel, frue!» Han tok Karls arm, og vilde stige ned.

Der var bare ett menneske likeså forfærdet, ja overvældet av dette som hun; det var Karl. Han hadde fra begynnelsen av som hun bare fulgt foredraget og foredrageren; uskyldig som han var, ikke tænkt muligheden av at nogen kunde føle annet æn at dette var det rette ord, talt av den rette mann. Men senere ved tilfældig at iagtta forsamlingen, nemlig da spørsmålene til den begynte, hadde han fåt tvil. Og den var steget, så han tilsist sat med hjærteklap. Men at ingen kom til moren, ja ikke engang nogen av hennes fordums elever . . . han kjænte hennes ansigt, han så hennes smærte! Og nu

ændog provsten —! — Å, han slap provstens arm, og grep hennes hånd med begge sine; han hadde slik lyst til at omfavne henne; men her var ænnu for mange inne; han så på henne, til tårerne trådte ham i øjnene, og så allikevel tok han og omfavnet henne og kysste henne med; de fik se på det, hvem som vilde. Så gav han litt kejtet provsten sin arm og hjalp ham ned.

På dette blev den skikkelige fru Rendalen menneske igjæn. Hun pilte lettere æn nogen kunde tro, ut av døren til det lille forværelse og derfra over gården til huset. Der søkte hun sin søn; han hadde just kastet av sig frak og vest; han vilde ta et bad. Men hun kunde ikke vænte til han var færdig med det; hun kastet sig til ham, trykket ham in til sig og gråt, mens hun sa: «Tomas, kjære Tomas! Du min Tomas!»

Også han hadde længst forstått at noget var i vejen. Nu stadfæstet hennes blik, hennes væsen dette; æn videre at hun ingen ting sa, ikke hilste fra nogen, skjønt hun var blet efter. Nu kjænte han, da spænningen var over, en dunkel angst, et stik i hjærtet.

Men han vilde ikke tale om det. Og heller ikke hun. Så gik hun, og han tok sit bad. —

Andreas Berg stod efter inne i gymnastikrummet. Og da det siste menneske var gåt ut, lukket han døren, og begav sig værdig hen til det ene hjørne nede ved hoveddøren; der var forskjellige gymnastikapparater opstablet, og et stort sejl lå kastet over dem.

Dette sejl trev han i og halte det med støj ned på gulvet.

Derved kom to hoder tilsyne, fire armer, som hurtig slynget sig i hværandre, to skjørter og fire snørestøvler; to dryppende svede, ildrøde ansigter trykket sig in i hværandre, et optufset blondt hår, et do. mørkt blandedes.

Berg stod der stræng. «Je så flejre ganger atte sejlet rørte sig,» sa han. «Je kunde inte skjønne hå dettene va for noe; tilsist trodde je det var et par småjænter. Så er det to vaksne kvinnfolk. Skammer di dere inte?»

Den ene av de to begynte at gråte, og den andre at le.

«Og dettene ska være bra manns barn? Dattera te amtmann?» sa han til den som lo. «E vaksen jænte,

komfermert å i øvste klassen? — Åssåda da? Mener du inte je kjænner dig? Datter te Nils Hansen; mor di va her. Hu skulde rekti ha set dig under sejlet! Ja, far din åssål! Det er noe te forskjel på dig å den søstera di, Augusta! Hu bar sig altid at som folk, hu. — Ja, bare rejs dere! Nå går je in å sier det te frua.»

Han var ikke ute av døren før de sprang i vejret. Gud, hvor de så ut! På klærne, håret og i ansigtet — især i ansigtet; omtrent som små barn der har grått og med skidne hænder gnidd tårerne utover øjenhulingerne og kinnerne.

Det kom av, at blant alt det redskap som her lå, var de blet smussige på hænderne, og hadde dog måttet tørre sveden, som silte og svidde i øjnene. Og som de var lemstre og elendige! Skjønt de hadde hat god lejlighed til at lage sig bekvem plass, hadde de ligget så altfor længe i samme stilling; minst én time før det begynte, var de under sejlet, og aldrig trygge.

Den ene gråt og skjændte på den andre, som lo; men da de fik se rigtig på hværandre, og fik det forklaret for hværandre hvorledes de så ut, brast de begge i voldsom latter og styrtet in i det lille rum ved den andre ænde av bygningen, hvor de visste der var toiletsaker. Og derfra skulde de over til pensjonisterne for at fortælle. For det var ikke på egne vegne alene at de lå under sejlet i to timer; nej, de var utvalgt til det av den øverste klasse; de hadde alle været med og dradd over dem sejlet.

De hadde hat mat med sig; drikke også, øl. Men de hadde sat det i sig, længe før det begynte.

Derover hos pensjonisterne var øverste klasse forsamlet; der væntet de. Hvad bare forældre skulde vite, det måtte jo være noget rent aparte.

Og nu visste disse to det! De hadde næppe tid til at gni av sig det værste, til at kjæmme sig såvidt at de kunde springe skamløse over gården. Men hvor meget de skyndte sig — de andres utålmod kom dem i forkjøpet. Der stormet klassen over gården mot gymnastikken; de hadde sittet og væntet på at få se Andreas

Berg lukke og forsvinde; det siste hadde han git sig tid med; men ændelig gik han in i kjøkkenet.

De to var blet utvalgt for sin stærke hukommelses skyll, og det utrolige hændte, at de omtrent husket hele talen; i hvært fall bestandig de vændinger som tok mest, som var best sagt, som var nyest!

Og hadde Tomas Rendalen talt for en forsamling som var utaknemlig — her var en som var taknemlig. Unge piker ælsker mot; når de slipper at stille sig selv frem, er de glødende. Hun, den blonde, høje, tynne med de store øjnene, amtmannens datter, se på henne! Hun hadde morens fugleansigt; men istedenfor som morens at være skræmt, var hennes kastet op som til dristig flugt. En ramme av stort blondt hår lå uredt omkring det, og nu da øjnene, hele ansigtet strålte, blev dette til flammer, det med. Hun husket ikke i samme orden som han hadde talt; det stærkeste, det morsomste kom først. Hun hadde en ubetinget forståelse; fra skolen og samlivet med ham og med fru Rendalen og lærerinnerne hadde de forutsætninger for at fatte hvad han vilde, som var større æn forsamlingens i almindelighed. Men som Nora var på sit højeste, stoppet hun, blev sprutrød, likblek; fru Rendalen stod på trappen!

Andreas Berg hadde holdt ord. Og de hadde glæmt ham.

Da Andreas Berg kom, gik fru Rendalen der så oprørt; og det var henne rigtig kjært at hun fik noget at kjøle sin harm på. Hun stabbet i vej ut på den store trap; hun vilde ta dem på færsk gjærning, og travet derfor rundt hele fløjen og langs gymnastikken for at komme bak på dem. Men like ved døren til forværelset, som de andre naturligvis hadde glæmt at lukke, hørte hun Nora, understøttet av sin veninne, foredrage talen, Tomas's tale — med Tomas's tonefall, hans foredrag, hans ild . . . med virkelig ægte veltalenhed; ja, d e t var en som hadde hørt!

Den prægtige fru Rendalen vilde i ren selvforglemmelse helt frem, virkelig bare for at se og være med. Men således blev det ikke opfattet.

Noras forfærdelse, de andres utrop, da de vændte sig og så den vældige, det var et maleri! Fru Rendalen var skolemor nok til at nyde denne respekt, løftet så sin røst og sa: «Jeg burde sandelig være sint og det til gagns. Jeg ser, I forstår det! Men noget så makeløst som Noras hukommelse har jeg aldrig hørt make til.» — Ikke hørt «make til» noget «så makeløst» —; det var bra det ikke var på skolen!

Men da Nora hørte at det ikke gallt livet, og da hun så fru Rendalens ærlige glæde, kastet hun sig med en sekstenårigs hele brus og rus til henne. Og brast i gråt.

Ja, se sådan vilde fru Rendalen ha det. Derfor sa hun: «Du er en rasende søt pike, du Nora! Hør barn, når I er færdige her, så kom over til mig, så skal vi ta os en rigtig rangel.»

IV

GENERALSTABEN

Nu tænker den forstandige læser: Dette blir beskrivelsen av en skole. Og jeg er enig i at så burde det være.

Men livets logik er ikke altid vor, og vi får holde os til livets.

I. En stor tale og en liten by.

Allerede samme kvæll visste Tomas hvad provsten Green tænkte; Karl kom op med det.

Tomas møtte ham utenfor, da han så ham i alléen, og de gik en lang tur in i landet til venstre.

Provsten Green hadde forutsat, at når Tomas vilde lægge frem sin skoleplan, var det også skoleplanen og intet væsentlig annet; han hadde ikke et øjeblik tænkt sig muligheden av at det var en programtale i stor stil, og hvori planen bare blev en antydning.

Måske kan en slik tale over et slikt æmne holdes allerede idag her i landet, men i så fall alene i et par av vore største byer; i en liten næppe engang om ti år. Og hvorsomhelst må talen holdes av en mann som står frit.

En mann som vil anlægge en skole på den — ja, noget ubesindigere foretag kunde den gamle herre ikke tænke sig. Det var Karl pålagt at bringe ham dette ordret; Tomas måtte nemlig ingen illusjoner gjøre sig om det som nu vilde følge. Stod skolen efter dette, da skylltes det udelukkende den anseelse hans mor hadde grunnlagt. Efter en slik utfordring vilde den dømmes — ikke på det den lærte; nej, hvær pike som gik ut fra skolen allerede iår, hun blev den hvorefter man dømte. Gjorde hun et fejltrin, fik skolen skylden. Provsten hørte av talen at dette frygtet Tomas selv; hvorfor i al værden hadde han så ikke tidd? Nu kunde et tilfælde kaste skolen over ænde.

Det er ikke til at beskrive som det grep Tomas. Han følte, mens Karl fortalte, at Karl allerede var enig med provsten. Han følte at også hans mor vilde gå over; at alle vilde gå over! Han hadde begåt en stor dårskap.

De kom ikke hjæm før midnat. De kunde ikke tale med sin mor den kvæll. Alt var også så stillt, da de nådde sine rum.

Tomas hadde sit gamle værelse, det på den annen side av baderummet; men det var jo nu oppusset til hans hjæmkomst. Karl hadde så rummet ved siden av dette, hjørnestuen. Som alle rum på Godset var også disse dype, så forhænget der delte den del hvor sengen stod, av fra det øvrige, næppe mærkedes.

Deres aftensmat var sat in til dem; men i den grad var de nedslåt, at de rørte den ikke.

Ænnu da Karl hadde lagt sig, sat Tomas på hans seng. Og det blev ikke med den nat alene.

Tidlig næste morgen — det var søndag — var fru Rendalen nede hos Nils Hansens; hun vilde efter sin sædvane gå like på.

Hun kom op igjæn ved det lejte folk gik til kirke; Karl så henne fra sit vindu mot alléen og varskudde Tomas; selv skulde han i kirke. Tomas fulgte ham ut til sin mor, som så bekymret ut. Altså ikke engang Nils Hansens —?

Nej; Nils Hansen selv hadde sagt «han likte inte å bli utskjællt i kjærka». Hvad han mente dermed? Jo,

at han gik til offentlige foredrag for at lære noget eller ha det hyggelig, ikke for at bli hårdt tiltalt eller høre andre bli det.

Fru Rendalen hadde svaret ham at en foredragsholder også måtte få peke på folks fejl. «Nej, inte invitere folk tel å komme å høre på dems's fejl.» . . . . . Men fru Hansen?

Laura trodde ikke hans forslag var rigtigt; «barn måtte ikke vite alting». Herimot hadde dog skomakeren invændt at hans bondeerfaring sa ham det motsatte. På landet visste barn alting, fra de var små; og når også usædeligheden på landet var ret stor, stak det ikke deri, men deri at også på landet var den hele sak forsømt. Selv hadde han været opdraget i en tæt grænd hvor begge kjøn gik i samme skole og foretok samme leker, til de var voksne; de kjænte til alt; men han tænkte tilbake på den tid med trygghed.

Dette hadde Nils Hansen sagt så ofte før, at Tomas undret sig over at moren gjæntok det nu. Hun gjorde det også bare for at hale tiden ut.

Fru Emilie Engel var nemlig blet syk; fra vognen blev hun igår båret like in i sengen. Doktoren hadde været der igår, inat igjæn, og kom derfra just nu; fru Rendalen hadde møtt ham. Hun begynte at gråte. Hvis Emilie nu lå under for dette, så var fru Rendalen skyll i det. Hun måtte jo ha forstått, at Emilie ikke tålte at der taltes om mænnenes utroskap, mens hennes egen mann sat ved siden av henne — så svak og fin som Emilie var! Fru Rendalen burde for hvær pris ha hindret Tomas i at gjøre slikt. Istedenfor det hadde hun været glad over at han gjorde det! Det kom av at hun og andre i Tomas's omgang altid blev enige med ham — enten de var det eller ej. For naturligvis hadde Tomas gåt altfor vidt; doktoren hadde også sagt det.

Hvad hadde han sagt? — Han hadde sagt at det var «de forbannede nerver»; — «den Kurt'ske umådelighed på en annen façon». Hun begynte på nyt at gråte.

Og som om Tomas på flækken vilde vise henne at doktoren og hun hadde ret, blev han fykende sint. Det var da også forfærdeligt at være kommet hjæm i slike

elendige forhold; at skulle arbejde blant løse og fejge mennesker, som skræmtes hvær til sin kant, straks en reform møtte motstand.

«Det var ikke reformen selv; men måten —!»

Måten? En reform kunde ikke stjæles in; den måtte komme og syne sig som den var. Igåraftes, da han var træt, kjænte også han denne isbærgskulde; det gøs i ham. Men nu blev dette dog for galt. Veg alle, så vilde dog h a n stå. Rigtignok hadde han tænkt at hans mor var likere æn som så; for det var dog sandelig hennes egne erfaringer de fleste av dem han la frem igår. —

Dette var søndags formiddag ute i haven. Tirsdags middag bares byens avis, T i l s k u e r e n, omkring til dens tingere. Under et stort spørsmålstegn som overskrift ønsket en insender at vite om det virkelig også kunde være muligt, at på en stor skole her i byen var største delen av barnene henfallne til usædelighed? Uagtet det var bestyreren selv som hadde sagt det til flere hundre mennesker, tillot man sig dog at tvile. At man virkelig ikke hadde misforståt ham, derfor borget at han gjæntok det. «Dette» (usædeligheden nemlig) «var regelen,» hadde han sagt; «d e t a n n e t v a r u n t a g e l s e n.»

Opsættet var ikke undertegnet; det tændte den stumme gjæring; misnøjet brøt ut i lys lue. Ingen talte om annet. Over skolepikerne var der næste dag en blek forskrækkelse. Til morgenbøn møtte alle op som til straf, elever og lærerinner. Også Karl Vangen var angrepet, og kunde ikke rigtig be. Dagens arbejde blev stille og motløst. Rendalen viste sig ikke.

Han svarte under navn i næste nummer, torsdag, at hvis denne «misforståelse» var frivillig, så var den lumpen; var den ufrivillig, så burde den i hvært fall være søkt opklaret ad privat vej. Der var intetsomhelst sagt der engang lignet dette. Der var alene sagt at overgangsalderen fra barn til voksen var en så svær alder for de fleste, at den var farlig; den krævde derfor årvåkenhed.

Hvad skolebestyrerinnen hadde iagttat, var at barnene i den alder skiftet væsen, tapte sin flid, sin orden; «at dette var regelen; det annet var untagelsen». Kunde nogen

heri lægge in så forfærdelige ting som der var spurt om? —

Svaret var godt; men det forslog ikke; ophisselsen var allerede så stor at ord intet utrettet. Hvorfor «var overgangsalderen farlig», mente de, når det ikke var for det som han nu vilde vri sig bort ifra?

Umiddelbart under Rendalens svar stod i samme nummer et nyt spørsmål, en eneste sætning, undertegnet: «En moder». — Hvorfor var det av så stor vigtighed, at små barn lærte hvorledes slægtens forplantning foregik?

Dette spørsmål gav uttryk for en annen side av den forargelse som fyllte byen.

Nedenunder dette spørsmål nok ett, overskrevet: «Til hr. realkandidat og skoleforstander Tomas Rendalen!» Spørsmålet var fremsat «i ærbødighed»; det gik alene ut på om han ikke vilde la den tale trykke han sistleden lørdag hadde holdt i pikeskolens nye gymnastiklokale. De som hadde hørt den, måtte få nyde den én gang til; og de som ikke hadde været så hældige, burde ikke tape lejligheden til at lære noget at kjænne der var så enestående. Underskrevet: «En ven av sund og sand oplysning.»

I næste nummer (lørdag) svar fra Rendalen. Barnene lærte allerede nu naturhistorie, selvfølgelig også betingelserne for arternes fortsættelse; hvorfor de måtte lære dette, var altså enhver forstander eller rektor like så nær til at svare på som han. Det nye ved hans forslag var aldeles ikke dette, og vedkom bare forsåvidt småskolen som det angik fagets omfang og læremåte.

Til det annet spørsmål svarte han, at et foredrag hvortil alene forældre hadde adgang, selvfølgelig ikke egnet sig for den fulle offentlighed.

Få fandt disse svar tilfredsstillende. Han bare vred sig fra det. Minst 300 mennesker hadde hørt foredraget, så kunde det også gjærne forhandles i pressen.

Tre nye opsæt i samme nummer.

Det første uttrykte glæde over at man så prompte fik svar. — Vilde hr. Rendalen nu ikke også forklare hvor-

ledes den syndige trang hos unge mennesker kunde stanses av mikroskoper?

Denne vittighed kjænte man straks igjæn som Døsens. —

Nummer to undertegnet sig Arithmeticus og regnet ut hvad det vilde koste landet, hvis hvær skole herefter skulde ha en læge til lærer. Han fik en sum frem av én million kroner årlig bare på denne ene post. Hvis enhvær skole også skulde ha en præst, fik han samme sum. Et løst overslag over de efter Rendalens plan nødvendige apparater og øvrige materiale vilde, utregnet som rente, næppe koste mindre æn 100,000 kr. om året. Altså landets offentlige skolebudget betynget med et mertillæg av omtrent to millioner hundre tusen kroner om året.

Han spurte om dette var rimeligt. —

Derefter kom en henvændelse til «Hr. Tomas Kurt, også kallt Rendalen».

Et bysbarn hadde «skjændet» sin egen rede. Hvis denne by var værre æn andre byer, hvad insenderen betvilte, da hadde sikkerlig foredragsholderens egen slægt mest skyll deri. Og dette både fra gammel og ny tid. Han var selvfølgelig den som sist burde tale.

Insenderen undertegnet sig «suum cuique». —

— Samme dag holdt Rendalen sit annet foredrag, og til dette, bebudet at være et udelukkende teknisk foredrag, var — lærerinnerne medregnet — 20, tyve, mennesker møtt frem; yderligere 10 kom til under selve foredraget. Man kunde se på Tomas, fru Rendalen, Karl, at disse otte dager hadde tat svært på dem. Tomas's begynnelse idag var et annet menneskes — spakfærdig, matt, famlende; hans nervøsitet var steget med tyve procent. Lommetørklæet op av lommen og i lommen; vannkaraffelen tømtes, håret puffedes op, hænderne spilte, benene bevæget sig, som trødde de orgel.

Men efter hvært han kom in i skoleplanen, og begynte med at fremvise sit materiale, sine apparater og forklare dem, tok han ild, og var snart den gamle. Hans overlegne ævne til at gjøre alting tydeligt og utbrede interessen for det var gjænfunnet.

Et mikroskop med et blad under gik rundt, mens han talte; uavladelig holdt han op noget nyt for dem, enten hele samlinger eller også store farvede tegninger eller ændog helt utførte efterligninger som kunde tas fra hværandre og studeres i sin minste del, f. ek. et menneskes bryst, mave, hals, hode. Somme av de finere deler fantes i forstørret målestok. Der hadde, fortalte han selv, aldrig i deres land været samlet make til material; vi skyllte den store verdens interesse for, at også vi i vor litenhed og fjærnhed skulde få se sådant, at det overhode hadde været ham muligt at anskaffe det; noget av det var ændog skjænket ham.

De få som overvar foredraget, var udmærket tilfredse; de mente at skolen nok kunde bli bra, fordi om han hadde holdt en uhældig tale.

Men denne velvilligere opfatning blev båret frem av altfor få til at kunne bringe i stand en motstrøm.

I tirsdagsnummeret spurte en insender den mann som hadde undertegnet «s u u m c u i q u e», om det skulde bety: for ethvært svin?

Var dette spørsmål til fordel for Rendalen, så var det næste ubetinget det sværeste som ænnu var trykt imot ham. Insenderen begynte med hvor frækt det var at en ung mann, som ovenikjøpet næppe hadde været hjæmme, siden han blev voksen, allikevel utbredte sig over denne bys sæder med brautende overlegenhed.

Ovenikjøpet talte han som om han hadde kjænt alle landets skippere! Som om han hadde fulgt dem jorden rundt og optat forhør over dem! Og for at nå målet av uforskammethed talte han som om han kjænte h e l e v æ r d e n s kjøbmannsstand!

En mann med en så stor fripostighed, en så letsindig uttryksmåte kunde ikke være lærer ved en opdragelsesanstalt; aller minst bestyrer.

Under omstændigheder som disse burde der straks utgå inbydelse til at danne en ny skole. Det var noksom kjænt at en velment henvændelse til skolens forrige bestyrerinne om at fortsætte som før uten hr. Rendalens hjælp hadde været forgjæves. Nu vel, så vilde insenderen opfordre mænn av anseelse til at stille sig i spissen

for inbydelse til en ny skole. Den vilde få almen tilslutning.

Man undredes i byen hvem denne insender kunde være. På klubben drøftedes ænnu samme kvæll hans forslag; men heller ikke her navngav han sig. Man blev enig om at vænte for konsul Engels skyll. Man tvilte ikke på at han vilde være med; man visste jo altfor godt hvilke følger Rendalens tale hadde dradd efter sig i konsulens hus; men det gik ikke an at tale om planen til ham nætop nu. Fru Engel var farlig syk.

Skjønt overlægningen varte bare nogen minutter, var alle straks enige. Efter overlægningen var klokken ikke mer æn 9, så doktor Holmsen, der var passiv tilhører, gik like fra klubben, som lå ved torvet, alléen op til Godset, og fortalte Tomas Rendalen det hele. Jo før han fik vite det, des bedre, mente Holmsen. «Fa'en måtte bli i dette fantehullet længer; det var nu h a n s råd.» Tomas tok doktoren med in til sin mor, og fortalte det der igjæn og la straks til at han absolut vilde rejse.

Karl kom hjæm i det samme; det blev gjæntat for ham, og heller ikke han trodde det nyttet at fortsætte, efter hvad han hadde hørt i byen idag.

Men fru Rendalen vilde på ingen måte at her skulde viges. Hellere lægge hele skoleplanen og dens begrunnelse ned i en bok, og fra byen appellere til landet. Der måtte da vel være såvidt mange forstandige forældre i Norge, at de fik full skole! Dette, sa hun, var ikke hennes forslag; det var Tomas's; det måtte han heller utføre!

Nu kjænte hun Tomas; det gallt bare at komme over de enkelte oprivende intryk; så stod han nok i det. Man skiltes ikke før tolv den nat, og da var de enige om at holde frem.

Det var skolegjærningen som styrket Rendalen. Han var en makeløs skolemann, og hadde sin fulle glæde av at være det. Og nu la han al sin magt i arbejdet. De morsomste og lærerikeste eksperimenter han visste, gjorde han, og fortalte og forklarte og forelæste. Den ældste klasse hadde han, like siden han kom hjæm, hat en

kvæll om uken inne til særskilt møte i fru Rendalens rum. Han hadde sat dem in i det store kvinnespørsmål, som dette bevæget sinnene over hele den civiliserte verden; han læste for dem, og gjorde musik med dem. I denne tid hadde naturligvis disse møter en særegen betydning for ham. Han rørte ikke med ett ord ved dagens strid; men i valg av læsning og samtaleæmne, ja av musik kom han uvilkårlig til at gi dem intryk av sin tro på en stor sak; av sin lidelse, når hans bevægelige sinn nætop var rammet. Øverste klasse trodde urokkelig på ham, og den øvde stor inflydelse på de andre. Snart overtok han hele skolens sangundervisning, instuderte større kor og muntrere numre; også det gav fællesskap.

Men tross alt viste der sig oprørstegn. Åt disse hvær gang tapte sig, skylltes især Karl Vangens morgenopbyggelse med elever og lærere.

Karl var ingen højt begavet ånd; men han hadde én egenskap som opvejde megen ånd; han hadde aldrig sagt en usanhed. Han sa en ting nøjagtig som han følte den; ingen og intet fik ham ut over det. Og da hans liv var blet inviet av sorg og siden forvandlet til glæde, så ejde han uttryk for begge, og det like in i stemmen. Den tok.

Han bad så inderlig til Gud om skolefred; striden utenfor måtte ikke kunne komme op over trappen her. Vi her, vi mente det da bare godt med hværandre; ikke sant? — Der skulde ikke mere til, så begynte nogen at gråte. Engang la han til, at han hadde fullmagt til at sige, at den som i minste måte tvilte på skolen, skulde nårsomhelst få gå; opsigelsesfristen gallt ikke. Dette måtte de allesammen mælde sine forældre; de måtte fortælle dem om de var tilfredse her eller ej, nøjagtig som det var.

Hadde skolens fiender fåt rede på hvilken magt Karl Vangen ejde deroppe? Nu rettedes nemlig angrepet mot ham. Tilskueren bragte et stykke, overskrevet: «Til personel kapellan Karl Vangen!»

Man hadde agtelse for hans moral som for hans gode vilje; derfor undret man sig i højeste grad over at han kunde slutte sig til anskuelser som dem, der her var ut-

talt. «Ingen som ikke var altfor lidet begavet, eller altfor godtroende» (ordret), kunde ta fejl av at det gallt at skyte religionen til side og at få naturfagene i højsætet.

Dette løste en hel skred. Et eneste av disse stykker meddeles.

«Den, som skriver dette, kan ikke undlate at udtrykke sin Sorg over, hvad han oplevede, nemlig at da en fræk Røst spurgte fra Kathedret i Pigeskolens Gymnastiklokale, om det ikke var saa, at alene yderlig faa ligger for at blive religiøst grebne til Varighed, da blev 4 — fire — Præster siddende! Sagde de i sit Hjerte ja til en saa bespottelig Tale?»

«Er da ikke Jesu store Budskab udgaaet «til alle Folk»? (Se Matth. 28,19; Marc. 16,15; Luc. 24,47; Ap. Gj. 10,42—43; Coloss. 1,23.)»

«I den Grad udgik det til «Alle», at først og fremst kunde det forstaaes af de Enfoldige. (Se Matth. 11,25; Luc. 10,21; 1. Cor. 1,19—27; Rom. 1,21—22.)»

«Dersom ikke ubetinget Alle ligger for at blive grebne af den guddommelige Sandhed til Varighed, hvilke forfærdelige Slutninger kunde saa heraf ikke drages?»

«Ja, kunde Bibelen da overhovedet være en guddommelig Sandhed?»

«Den Mand, som spurgte saa formastelig, lever midt iblandt Kirkens Lærere; ja, er en af deres Venner. Derfor tør jeg ogsaa sige, at det er Vantroens Røst, udgangen af vor Midte. (Se 1. Joh. 2,19; Ap. Gj. 15,24 og 20,30; Gal. 2,4.)»

«Hvor var de fire Zionsvægtere henne? Jeg sad paa Spranget til at rejse mig; men jeg ventede paa dem. Jeg siger dette igjen og med Sorg: hvor var de?»

«De sov dog vel ikke? (Se Matth. 24,42—43 og 25,5; Marc. 13,33; Luc. 21,36; 1. Cor. 15,33—34; 1. Thess. 5,6; Eph. 5,14.)»

«Om jeg satte mit Navn under, vilde dette intet udtrykke, som bragte Nogen til Eftertanke. Derfor sætter jeg følgende hellige Ord og Tal:

Davids Psalmer 80,7.»

— Hele byen slog op Davids salme 80,7 og læste:

«Du sætter os op til Trætte for vore Naboer, og vore Fiender spotte.»

Henvisningen gav uttryk for den harm alle følte over at gjennem deres strid var byen blet til spot for naboerne.

Ti de skinsyke nabobyers presse holdt måltid i denne skandale! Det haglet med spydige referater og avsløringer. Byen hadde aldrig stått i ry for gudsfrygt, så litt som for sædelighed eller dyd overhode. Desto mere for rigdom, flothed og foretagsomhed. De mest uforskammede lovprisninger over det pludselige omslag, over det storartede sædelige alvor, ganske og aldeles ved et mirakel kommet over «det lille Babylon», stod stadig at læse i «fillebyernes» blad.

For et par dager siden hadde en av disse bjæffere begynt en føljeton, åbenbart skrevet her i byen. Den var også dagtegnet «Kurtevig», og byens *chronique scandaleuse* blev her meget vittig fortalt — naturligvis med digtede navn; men hvært menneske kjænte historierne. Føljetonen sluttet med, at man nok forstod hvorfor det blev «Kurtevig» en hellig pligt at hindre en reform i byens sæder.

Da dette var det eneste som var kommet frem til fordel for Rendalens nye skole, trodde man — et bevis på hvor fanatisk man var blet — at Rendalen hadde, om ikke skrevet stykket, så hjulpet til med det.

Nu inbød sjømannsforeningen med store bokstaver til møte i «anledning av de beskyldninger mot vor kjække sjømannsstand som er utslynget fra et visst sted».

Møtet hadde det særegne ved sig at der næppe var tre sjømænn tilstede. Det lededes av en ejer av et skibsværft, som aldrig hadde været tilsjøs. Hovedtaleren var byens havnefoged, som visstnok engang hadde været skipper; men det var længe siden. Han dundret forfærdelig. Han hadde også forfattet den skrevne protest som uttrykte «sjømannens foragt» for sådan tale. En kopi av protesten blev ænnu på stedet sendt Tomas Rendalen. For så vidt var alt efter ønske; men da punschen kom, og man tok skarpt i fra først av, blev man snart litt for glødende. Da behaget det den eneste til-

stedeværende skipper, Kasper Johannesen, at påstå at «Tomas Rendalen hadde, fa'en rive mig, ret lel, han».

For en huskestue det blev! Havnefogden foreslog tilsist at «denne nye æreskjænder» skulde kastes ut. Kasper Johannesen lot sig aldeles ikke kaste ut av en fyr som «sjæl hadde tat procenter!» Han kjænte nok folk som hadde faret med ham! Skibsværftsejeren vilde bilægge saken med værdighet; men Kasper Johannesen bad ham bare «gå te helvete»; visste de kanske ikke allesammen at han var blet rik på dårlige skuter? Hadde ikke sjælve agenten for Lloyd sagt det? «Jo, det var, fa'en rive, kjærlighed til sjømannen det!» O. s. v., o. s. v. Dette ændte med slagsmål ute på gaten.

Ændte? Det ændte ikke hele sommeren, ikke hele høsten. Byen talte ikke mere om skolen. I uker talte ingen om annet æn sine forretninger, og hvilke skippere var ærlige, og hvilke var procent-tyver; om sine forretninger, og hvilke skippere var rent ut stortyver, og hvilke var bare småtyver; om sine forretninger, og hvilke skippere var fullkommen ærlige; — om sine forretninger og skipper N. N., som alt nu kunde dra sig tilbake og stifte en forretning! Eftersom fartøjerne kom hjæm utover høsten, kom skipperne selv op i det. Nogen blev avskediget; disse angav andre, som ikke var blet det. Styrmænn, matroser vilde ikke stå vidner, men blev perset til det. Det voldsomste had grundlagdes — eller utkjæmpedes på flækken. «Skipperkrigen» frælste skolen. Byen var ikke stor nok til at ha to brænnende spørsmål gående på én gang; og av disse to blev naturligvis det som gik løs på fortjenesten, i længden det vigtigste.

Men om «skipperkrigen» foreløbig frælste skolen, så frælste den ikke Rendalen. Han kunde vænte sig avregning ved lejlighed. Han gik heller ikke gjærne ned i byen; i alle fall ikke om kvællen.

Han fik en minnelse om det, da han kort efter krigens utbrudd en søndagsmorgen ganske tidlig måtte ned til toldboden med en vogn; han skulde møte miss Hall, som kom med det engelske dampskib. Sangforeningen og turnforeningen skulde gjøre en utflugt; det var altså et par hundre unge mennesker sammen dernede, tross

den tidlige time. Blant alle disse følte Rendalen det utryggt. Det var ikke mer æn nætop at de personlig lot ham være i fred; onde blik og truende hentydninger nådde ham. Da han steg i båten, blev tauget kastet således loss at det slog hatten av ham og overstænket ham — naturligvis av vanvare.

Man forstod hvorfor han var kommet derned med vogn; det måtte være for at hænte byens nye dydsvogter, den amerikanske læge-miss. Det engelske dampskibs svære baug stod nætop like på; man opsatte sin egen avrejse, til man hadde fåt set miss'en. Der fik Rendalen henne og hennes tøj ombord i båten; hun var eneste passager. Man måtte se noget så mærkeligt.

Og så var det et barn! Et lite tynnt, vævert fruentimmer, som avslog al hjælp, da hun sprang op; hun var straks nede ad trappen igjæn, fordi folkene i båten snudde op ned på en kasse for henne, og hun kunde ikke forklare sig på Norsk; hun kom fort op igjæn med den — så hen til vognen, så op i vognen, en, to, tre, let, smilende. Men da hun først sat der, så hun med forundring bakover på denne tunge, mistænksomme mængde; et langt forskende blik av et par store øjne gled utover. Rendalen gav imidlertid besked om tøjet, og ordnet noget ved tømmerne, før han steg op.

Den tid brukte disse kvindelige lægeøjne. De hadde fåt en klar, kold iagttagelsesstyrke; de svævde ikke længer omkring, men tok ut nogen ansigter hist og her i ungdomflokken, hurtig, sikkert. De som fik blikket, følte det in i hjærtet. Og der var ingen av alle de to hundre unge mænn på bryggen som tvilte på at de øjne kunde opdage et og annet.

* * *

Noget længer hen i skipperkrigen, nemlig like mot feriernes slutning, spredte sig over byen at den ælskelige Emilie Engel, alle de fattiges ven, alle menneskers ven, var opgit av lægerne.

Fru Rendalen hadde til alt det annet hat stigende samvittighedsnag for fru Engel; — nu traf efterretningen henne som et svimeslag. Av alle skolens elever hadde

— like siden Augusta Hansen — ingen været som Emilie Engel; så vakker, så forstandig og god. Til fru Rendalen hadde hun sluttet sig som til en mor, hadde også git henne (og alene henne) sin fortrolighed, da hun blev ulykkelig — ulykkelig, fordi hun ælsket den som bedrog henne. Hele byen hadde længe kjænt hvad h u n først fik vite i de siste år. Det var Emilies lidelse mer æn noget annet som hadde gjort fru Rendalen så glad over at Tomas «tok alt med», som hun kallte det.

Og nu?

Hverken hun eller Tomas var i et øjebliks tvil om, at alle vilde lægge det ut så at Tomas Rendalen ved sin råhed hadde dræpt henne. Bitterheden vilde vågne igjæn med øket styrke. Fru Rendalen hadde ikke fåt lov av lægen til at tale med henne; doktor Holmsen hadde på sin uvørne måte sagt «at hun var for nær i slægt med foredraget». Yttringen var kommet ut.

Emilie Engel døde tidlig en morgen; ut på eftermiddagen kom hennes sjælesørger, gamle Green, kjørende op. Han hilste fra den døde og gav fru Rendalen Emilies sparebankbok; i den hadde Emilie med store, skjælvende bokstaver skrevet: «Til skolen. Eders *E.*» Provsten mældte at det var med hennes manns samtykke det skedde. Boken lød på 5000 kroner.

Fru Rendalens rørelse og glæde — sorg og taknemlighed var så stærk at hun måtte forlate den gamle, og viste sig ikke mere. Tomas kom nætop hjæm, og møtte provsten, idet denne med tjenerens hjælp skulde stige ned ad den store trap. Den gamle bad ham gå in til moren; hun ønsket visst at tale med ham. Tomas blev opskræmt; men behersket sig og hjalp provsten i vognen.

Fru Rendalen var i soveværelset, hvor hun drev op og ned i den stærkeste gråt. Da hun så Tomas, kastet hun sig om halsen på ham, og han bad henne for Guds skyll sige hvad det var; hun kunde ændelig såvidt vise hen på boken; han så den og tok den.

I samme sekund følte han at dette var frælsen. Det viste sig nu hvad han hadde lidt; han brast i gråt, han med.

Næste dags morgen gik inbydelse rundt til elevernes

forældre; fru Rendalen forespurte om barnene måtte få lov til på skolens vegne at hædre fru Engels minne. I så fall burde alle møte hvitklædd ved kirkegårdens port på begravelsesdagen for at gå foran kisten, de aller minste strøende blomster, de andre syngende en salme, og videre ved graven et kor.

Hvis de fik lov, måtte de alle samles på skolen samme dag kl. 12.

Da der bare var et par dager til skolen atter skulde åpnes, var næsten alle elever i byen; de siste kom in efter hvært. Ikke en eneste uteblev.

Nu var det utroligt hvad Tomas Rendalen på syv-otte dager fik utrettet; han visste at her levertes et slag.

Næste nummer av Tilskueren mældte dødsfallet med nogen ord om fru Engels store godgjørenhed og følgende tilføjelse: «Efter sigende skal hun ha legeret en sum til en anstalt her i byen.»

Hvad denne meddelelse savnet i tydelighed, blev rådet bod på i bladet forresten: — den dag stod ikke en linjes angrep på skolen.

Under disse omstændigheder blev fru Engels begravelse til en enestående begivenhed. Den bebudet sig som en sådan allerede ved de forberedelser som gjordes, de rygter som gik. Skolerne søkte om at få fri, og de fik det; man besluttet at stænge alle butikker; at granstrø gaterne hvorigjænnem toget skulde bevæge sig; at lægge et flagskib ut for at gi minutskudd. Man hørte at regimentsmusikken fra nærmeste garnisonsby var bestilt, og at den hadde fåt tilladelse til at komme.

Byens og naboernes største kjøbmænn skulde ved kirkegårdens port ta kisten av likvognen og bære den op til graven. Flere dampskib kom fra begge sider med folk som vilde se og høre.

Da kirkernes klokker på begravelsesdagen begynte at ringe, var allerede gaterne fulle. Innenfor og utenfor kirkegårdsporten kunde snart ingen mere få plass; hadde denne trængsel ikke været forutset og en del mænn stillet til politiets forstærkning, kunde damerne ikke ha våget sig derhen; nu fik både skolen godt rum, og deres mødre og søsken nærmest dem. Allikevel, da minutskuddene

begynte, og musikken hørtes, og æn mere, da toget var kommet så nær at det såes, opstod trængsel; nogen skrik hørtes, frygt grep flere; men det gik over igjæn — kun at spænningen øktes.

Musikken drog forbi porten, holdt så og spilte derutenfor, mens likvognen stanste, kjøbmænnene kom frem og tok kisten, og den uændelighed av blomster som ikke hadde fåt rum på kisten, samledes op og bares efter. Rendalen hadde samtidig arbejdet sig frem av toget og ordnet sin hvite skare der bak porten. Kisten bares innenfor; men man holdt stille, til vognen var kjørt forbi, og følget hadde sluttet til. Musikken stanste, skolebarnene stemte i, kraftig, yndig — og denne overgang fra blikinstrumenter til kvinnesang, den grep. Fra dette højtidelige øjeblik og videre, da toget atter begynte at gå fremad — de blomsterstrøende små, hvitklædde foran, og skolens salmesang efter, og derpå kisten — fra det øjeblik skiftet begravelsen karakter.

Hit var et fæsttog kommet; sorgen var gjort om til skjønhed, tapet til en æresbevisning av fulle hænder; rigdommens optog hadde holdt utenfor porten til de døde. Alle hadde utstillet sig selv som bidrag; fru Emilie Engel blev begravet som en regjerende fyrstinne.

Men i samme stund salmen steg inne mellem kvinnerne der foran, og alle disse bittesmå hænder begynte at famle i kurvene efter blomster, vændte alles øjne dithen, alles tanker fulgte denne hvite linje, hvor den snodde sig opover bakken inne blant den mørke kvinneskare; ti denne strømte bestandig med.

Den kamp som nylig hadde raset, huskedes straks; den fulgte oppe i den truende luft over dem og i det sorte følge bak dem. Nu så de med én gang fru Engels bleke åsyn bak salmen. Den stakkars, stakkars Emilie var det som begroves; den hundrefold bedragne Emilie, som alle litt ældre kjænte fra barn, og hadde set i kirken hvær søndag, blek, sørgmodig. Var det ikke som de hvite småpiker hadde skutt sig frem for at ta den døde bort fra dem som kom med henne? Gjænnem sit legat hadde hun git sig selv til disse små.

Og efter hvært som denne lange hvite flokk strømte

op på det plankegulv som var bygd for dem med rækværk om der ved gravens ene side . . . var det også som de — alene de — hadde ordet over henne.

Rendalen steg op iblant dem med sin hat i hånden. Alle de små blomsterstrøersker hadde atter fåt sine kurver fulle og ordnet sig foran ham deroppe. Kisten sænkedes, der var stillt; Rendalen gav tegn. En dæmpet musik begynte, og koret fallt in. Han førte an med en let bevægelse av hånden; stod ellers urørlig, fyllt og behersket av øjeblikket. Alle disse røster gav svar fra ham; de sang over graven med takk fra fremtidens skole. Kvinnerne grepes. Karl Vangens omhyggelige øje søkte fru Rendalen; han så hvor rystet hun var, og arbejdet sig frem til henne. Men straks hun hadde hans arm, vilde hun frem ved siden av hvor de sang; hun måtte se graven. Og han førte henne frem.

Men efterat også hun var kommet derhen, var det for al bevissthed noget som kom på den annen side, og ikke hørte hit. Det føltes kanske bare dunkelt; men blev tænkt klart, da gamle Green efter ændt sang blev hjulpet op til pikerne, og talte. Han nævnte ord av den avdøde, samlet fra forskjellige lejligheder; tilsammen gav de et billede. Alt blev sagt gjænnem disse ord, og dog intet; alle forstod, uten at nogen støttes. Den som især måtte røres, var Engel; ti hennes store hengivenhed for ham lå i et par av disse yttringer. Og innen han selv visste av det, og mot hans vilje, tvang disse samme ord ham i en voldsom gråt. Han kunde ikke stanse den.

Da sluttet Green. Han sluttet med det ord av henne som fulgte gaven til skolen: «Der er i denne sak to partier —.» Han hadde valgt sit, la han til.

Musikken fallt atter in, og så koret. Den gamle blev hjulpet ned, mens de små trykket mot rækværket for at strø sine siste blomster; i det samme tordnet det i vest; havet stod sort der langt ute; det var en regnbyge som kom; den var stærkt ladet. Man så in mot byen, hvor flagene hang slappe mot den mørke himmel; alt bebudet en voldsom regn. Atter et tordenbrak, meget stærkere og nærmere; følget begynte at vakle, om litt at spredes; somme ilte uten at se ned i graven eller hilse på familien;

en stund efter blev de hvite piker synlige i store flokker nede på vejen mot den dunkle luft og det mørkegrønne; nogen av dem begynte at springe — så flere, og til fru Rendalens forfærdelse at le og rope.

* * *

De hadde såvidt spist oppe på Godset, da fru Rendalen mottok et par mindre anonyme gaver «til skolen», med motto: «Der er to partier». Ut på eftermiddagen mottok de flere, alle anonyme og ingen betydelige. Men det viste dog at skolen ikke hadde bare fiender. De hadde ikke tid til at dvæle længe ved det; om kvællen skulde de nemlig ha en liten minnefæst på skolen, hvortil fru Engels veninner var inbudt og begge øverste klasser. Fru Rendalen skulde fortælle fra sit samliv med den avdøde; likeså hadde gamle Green lovt at komme op og kanske fortælle. Så skulde der gjøres musik, koret skulde gjæntages o. s. v. Hele dagen hadde man arbejdet inne i fæstlokalet; men det knep med at bli færdig. De blev ænnu én gang avbrutt av et brev, denne gang fra dr. Holmsen; hans tjener kom op med det. Doktorens navn stod ikke under; men håndskriften var likeså kjænt som tjeneren. Og hvem kunde foruten han istedenfor navn sætte under: «Et gammelt svin»?

Brevet lød:

«Kjære Rendalen,

«der er to partier»; det kan være rigtigt nok, det. Og omænskjønt jeg mener at det ene av disse partier har båret sig fa'en så dumt ad, og jeg visst heller ikke fremdeles orker at slutte mig til det — vedlagt er en anvisning til tre «mikroskoper» — siden du nu engang har sat dig fore i din bakvændte Kurte-skalle, at det skal gjøres med «mikroskoper»!

Jeg tror ikke en døjt på det; ikke mere på kunskapens magt her æn på religionens; det blir som det har været, far. Men der strøk noget hvitt, ja noget av en sang og den sort gjænnem luften idag; — det kunde jo kanske hænde. Som sagt, her er pengene.» —

— Allerede såes de øverste klasser efterhånden at samle sig oppe hos pensjonisterne; så hadde de dem vel snart over sig. De unge damer skulde møte sørgeklædd — efter lejlighed og smag —, og det var jo noget altfor nyt og morsomt, til at de ikke skulde komme for tidlig.

Fæsten holdtes i «laboratoriet», d. e. den forrige riddersal; det hadde selvfølgelig kostet stræv at få dette omdannet for en sørgefæst; men da de første damer kom, var det færdigt; — alene Emilies portræt væntet man på.

Vognen med de to danske hæster for og det grå livré på bukken kom langsomt op ad alléen. Fru Rendalen og Tomas møtte nede ved den store trap. Tomas lukket op for en ung dame i dyp sorg, der kastet sig om halsen på fru Rendalen; det var den avdødes eneste datter; også hun het Emilie, og skulde ænnu dette år delta i undervisningen. Hun var en sjælden skjøn kvinne, inrammet, som hennes slanke skikkelse og lyse, fine hudfarve nu var, i sort; over håret, det ægte Engel-hår, ikke rødt og ikke gult, hadde hun et sort slør og intet annet. Hun steg op ad trappen gråtende ved fru Rendalens arm; Tomas kom efter med portrættet, som der var kastet et tæppe over; ti det regnet. Alle rejste sig, da de trådte in; hun, den unge dame, gråt så ænnu stærkere, og søkte sig ut en krok hvor hun gjæmte sig bak sit slør og lommetørklæ. Portrættet sloges op over den med sort dækkede laboratorieskorsten; på begge sider av det var norske flag ordnet; nu slyngedes kranser omkring det.

Fæsten begynte med en firhændig sørgemarsch, spillet av Tomas Rendalen og den som hadde hat en ganske kort altsolo oppe på kirkegården idag, Augusta Hansens søster, den samme som hin lørdag lå under sejlet. Derefter foredragene, så koret; alt løp heldig av; der var stemning over det; undertiden bevægelse. Til slut en salme som inledning til nogen ord av Karl Vangen. Han hadde nylig læst at livet ikke var en lukket bane, men en åpen; dette talte han over.

Imidlertid var den for alle fæster på skolen vanlige tarvelige dækning med tillæg av dessert og vin færdig i fru Rendalens rum. Tomas vilde nemlig til slut få lej-

lighed til i en skål at takke de to øverste klasser og gjænnem dem alle for at de hadde hjulpet idag til at fejre et skjønt minne.

Alle som sang deroppe på de dødes høj idag med byen under sig og en anselig del av dens invånere foran sig, måtte ha følt noget som lignet et sluttet forbund med skolen; den dødes rene minne hadde smilt over det.

«Ikke sant?» ændte han, «det forbund skal vi holde?»

«Jo, jo!» hele flokken bruste frem mot ham med sine glas; alle de unge øjne tindret. En av de første var den avdødes datter; de andre gjorde plass for henne. Hun rødmet av bevægelse og taknemlighed, mens hun støtte sit glas mot hans.

Kl. 10 var man alene. Tomas sa til sin mor, idet han vilde gå in: «Det var ikke så galt ænda at jeg holdt den tale i gymnastiklokalet; — hvad tror du?»

«Ja, vet du hvad, Tomas; jeg begynner virkelig også at . . . nej, nej! Det var galt! Lad mig nu bare ikke bli narret avsted igjæn.»

En av stuepikerne kom med et brev de hadde glæmt; for de hadde mottat det under fæsten. «Ser du? Ser du?» Han lo og åpnet:

«Jo, nu tror du vel at du har sejret, din æreskjænder! Jeg så dit hovmod idag, da du stod op der blant alle de småpikerne som du hadde narret til at gå god for dig. Selviskheden stak op om dit fregnete, gråøjde fjæs som dit bustete Judashår. Fy for fan!»

«Men du skal rammes, når du minst vænter det, din svinehund. Veritas.»

II. Generalstaben.

«Den blonde Milla, den brune Tora,
den breje Tinka, den smale Nora.»

Der var strid om hvor dette udmærkede vers med sine rytmer og rim hadde klinget første gang, om i øverste latin eller i øverste real. Striden kan ikke mere løses, men når disse damer viste sig, blev verset ofte skreket, sunget, vrænget efter dem — i begynnelsen omkaps med

et annet av Døsen, som lød: «*Tora, Nora, ora pro nobis!*» men som, fordi det var ufullkomnere, såsom de to andre navn, Tinkas og Millas, ikke kom med, tapte mot det første. Dog også det blev avløst; hvem som var far til det nye ord om dem, lå i fullt dagslys; Rendalen kallte dem ved en viss lejlighet: «generalstaben», — efter ham hele skolen, efter dem gutteskolen, og siden alle som gad gjøre dem den ære.

Vi kjænner tre av generalstaben allerede, d. v. s. kjænner dem såvidt fra andre, ikke videre. Den blonde Milla er ingen annen æn Emilie Engel, der i sin sørgedragt så ut som et emaljebillede; den breje Tinka, det er Katinka Hansen, Augustas søster, altrøsten; og den smale Nora er amtmannens datter, hun under sejlet, hun med de store øjne og det «flammende» hår. Den brune Tora kjænner vi derimot ikke — og hun skal ænnu en stund få svæve om i det mystiske.

For et år siden fik den del av landet en ny amtmann, ekspeditionssekretær Jens Tue, også kallt «pikernes Jens». I stedet for at tiltræ rejste han til utlandet med sin hustru, som truet med at bli brystsvak. Hun hadde av skinsyke og utrygghed efterhånden mistet fotfæste, så hun hoppet om med tanker og legeme som en fugl; hun skulde synes så usigelig fornøjet, så optat av åndfulle spørsmål og musik . . . intil en dag kræfterne ikke længer strak til; hun sank. Han samlet henne så op og avsted med henne; og da han på den tur bare var omhyggelighed og munterhed, så skulde der ikke mere til for hennes fuglenatur; hun kom frisk og glad hjæm igjæn. Men mens de var utenlands, var deres datter her.

Det hadde syntes rimeligere at hun var blet i Kristiania hos slægt og venner; det het rigtignok at fru Rendalens skole og pensjon var så udmærket; men det kunde næppe være hele forklaringen. Man var nyssgjærrig på amtmannens datter, da hun trådte i land.

En moderne dame, høj, slank; om ikke nætop elegant, så flot, og det til snitt som væsen; — egentlig overlegen. Ikke støtende; hun var for smidig til det, for hurtig også, optagende den hun henvændte sig til. Hun

bragte fart hvor hun kom med, og da tilgir menneskene meget.

Men ingen vilde tilgi hennes brevskrivning, ej heller den utrolige mængde brev hun ukentlig mottok! Ikke lærerinnerne, fordi hun forsømte skolearbejdet; ikke kammeraterne, fordi hun forsømte dem. Ja, hun hadde ænnu næppe set på dem! Hun sovnet hvær nat in med blæk på fingrene og en dynge av brev foran sengen. Enten skrev hun brev, eller læste hun brev, gråt over brev. I hvært frikvarter løp hun op for at føje nogen linjer til eller for at læse over igjæn i et brev hun nætop hadde mottat. Da hun plagedes av de andres forfølgelser, forsvandt hun efter hvært måltid. Hvor var hun? Der gjordes jagt, og så fant de henne oppe på mørkloftet, naturligvis skrivende, denne gang på en stor tønne; hun var blå av kulde. Minst tyve «besteveninner» hadde hun tilbake i Kristiania; alle disse tyve skrev, og alle tyve fik svar, lange svar; den enes måtte nemlig aldrig være kortere æn den andres.

Heldigvis hadde hun en lidenskap til, og det går ofte så at den ene frælser os fra den andre. Hun sværmet for musik. Hun sang stykkevis overraskende poetisk; men dels kunde hun i sin alder ikke synge længe ad gangen, dels hadde hun ikke nok utdannelse for at gjænnemføre en fin opfatning, så den kunde bli del i et hele. Men som det var, blev hun beundret av sine kammerater — og av ingen som av Tinka Hansen; for Tinka var selv musikalsk, men på en annen og beskednere måte. Som søsteren Augusta var hun tidlig utviklet, især logisk. Katinka var jævn, klar, sikker; hun kunde utenad alt hun spilte, og det var meget. Altså blev hun den som ærbødig fulgte Noras sang ved pianoet. Men hennes foredrag var ikke meget værdt; Nora tok straks fat på det, og gav sig ikke før hun fik det som hun vilde. Herfor var Tinka meget taknemlig.

Så opdaget Nora en dag Tinkas svære altrøst; og fra den dag blev det duetter, duetter! Alderen tilsa dog forsigtighed, og vilde ikke Nora passe måten, så vilde og kunde Tinka. Nora var vant til at befale, så der stod slag; men Tinka var i den grad vant til at sejre hvor

hennes samvittighed gav henne ret, at Nora blev overvunnet som ingenting. Dette var grunnlaget for deres venskap. En som beundret Nora og samtidig begrænset henne, det var noget usigelig tryggt og godt. Men på Tinka virket Nora omtrent som en række kunstintryk på en der hittil intet hadde set. Da Nora ovenikjøpet viste ubetinget tillid, syntes den samvittighedsfulle Tinka at dette burde gjængjælles.

Alle visste det; men for ingen dødelig hadde Tinka tilstått det: — Tinka var forlovet. «Han» — mannfolket — blev student nætop i de samme dager; hun fik brev fra ham én gang om uken; hun vilde av flere grunner ikke ha oftere. Frederik var hans navn, Frederik Tygesen; hans far var sorenskriver Tygesen der i byen. Nora var «den første i værden» som hun sa dette til.

Du gode Gud, hvor Nora frydet sig! Virkelig ægte forlovet med brev hvær uke og med forældrenes stilltiende samtykke! Hvorledes var det gåt til? Ja, det var det besynderlige at det visste ingen av dem. De hadde engang, da hun var otte år, gjænnem en åpen dør hørt fru Rendalen og hennes mor tale om Augusta og om Tomas Rendalen; nemlig hvad h a n hadde sagt til s i n mor om Augusta, og hvad h u n hadde sagt til s i n mor om Tomas. Og siden hadde disse to barn holdt sammen, likesom hine to hadde gjort, men aldrig talt om at gjøre det. Aldrig.

På denne ene grunnmurte fortrolighed bygde de et tryggt venskap, og Tinkas drog fleres til. Stykker av hennes sjæl behaget at flytte hitover fra Kristiania og efterhånden at besætte en ny beundrerinne-skare. Snart skrev hun til sine beste veninner i Kristiania bare én gang imellem, og brevene begynte: «Det er gruelig længe siden —»; eller: «Jeg er virkelig et skarn, som —»; eller: «Opsættelse er det værste som er til.»

Men det var en bestemt grænse for hvem hun her i den nye øverste klasse kunde erobre, og det var hun ikke tilfreds med; hun vilde i grunnen helst ha dem som vægret sig. Denne grænse kom hun allikevel ikke over; ti saken var at her hadde været en dronning før; ja, hun sat her ænnu. Hennes magtmidler var andre; men om

de var mindre, det kom an på hvær den som målte.

For det første var hun byens rikeste arving; for det annet kom ved den minste utsigt til regn eller sne eller sno en tjener kjørende op på skolen for at hænte henne; så gallt det hvem som fik kjøre med. Noget godt hadde hun næsten altid; hennes lommepenger var av den art, at jo flere hun gav ut, jo flere hadde hun; den lille fine pung var i så måte utrolig. Hun fik av mor, hun fik av far, hun fik av to ugifte onkler. Så var hun vakker, taktfull, tækkelig. Ingen hadde hørt henne bruke et hissigt ord eller gjøre en voldsom rørelse selv på gymnastikken; det gik i runde former, litt dæmpede. I hennes øjne var selvforglæmmelse det styggeste som kunde hænde nogen. Hun levde som i dun, og at komme i hennes omgang var også at komme i dun. Vi kjænner henne allerede; det var Emilie Engel.

Ganske særdeles begavet var hun ikke, men flittig; hun virkelig strævde, når noget var i vejen. Alle syntes godt om henne; nogen fridde til henne; et par virkelig sværmet for henne. Til ingen av disse grupper hørte Tinka Hansen; skulde Tinka gi sig hen, måtte det være til sin motsætning; den rolige, pligtopfyllende Milla var for lik henne selv.

Da nu Nora kom, og først og fremst sluttet sig til Tinka, og gjænnem Tinka til andre, støtte dette Milla. Den gang Nora kom til henne, var det for sent. Megen artighed, ændog tjenstvillighed; — men aldrig et ord til hennes sang, aldrig et smil til hennes Kristiania-bemærkninger, aldrig et blik op, når hele klassen under en av hennes livlige fremstillinger hang beundrende ved hennes ansigt. Nora holdt ikke denne likegyldighed ut; hun nedlot sig til at fri, og det på alle disse måter som alene en ung pike kan; — forgjæves.

Så blev det til parti. Nora fant Milla intetsigende, egoistisk, kold, pertentlig, frøkenagtig. Milla fant Nora — nej, Milla fant ingenting om Nora; Milla lot sine veninner tale, og hørte på. Noras flotte Kristianiasprog og do. væsen var upassende; hennes lunefulle omgang var ikke til at tåle for nogen som agtet sig selv; hennes talenter var alle overfladiske; hun var uten karakter.

Æn videre mente man av visse yttringer at kunne slutte at hun var uten religion, og Millas parti var religiøst. Hun blev selv konfirmeret til påske, og hennes religiøse mor var bestandig mere svakelig, hvilket drog et slør av sværmeri over hennes tanker og åsyn; hun befant sig vel bak det; hun trængte til det. Og hun prøvde at dra datteren in med.

Under konfirmationstiden fant denne en fortrolig i frøknerne Jensens søsterdatter, lille Anna Rogne, som da var stærkt religiøst grepet. Hun var et par år ældre, men liten av vækst, og hadde ingen stærk helbred, ja hadde et par ganger været inne i døden. Anna hadde mere religiøs kunskap æn de fleste voksne, og blev en henrykkelse for Karl Vangen under konfirmationstiden. Hun førte noget av sit sværmeri over på Milla, der intet hadde imot at sværme en smule. Straks lille Anna så gjænskinnet, glædet det hennes hjærte, og hun erklærte Milla for «åndelig». Hun fant det besynderligt at de to ikke før hadde opdaget hværandre.

Så intraf det at Millas mor blev opgit av lægerne; da blev lille Annas kræfter overnaturlige; hun våket hos den syke sammen med sin veninne; læste, sang, bad; ti fru Engel måtte og skulde reddes! Doktoren kunde ikke frælse henne, men bønnen; — hvor sikker hun var, hvor henrykt!

Og da så fru Engel allikevel døde, hadde hun i bokstavelig forstand gjærne git sit liv for datteren. I og for sig var det henne så skjønt at se den rike arving, omringet av alle livets bekvemmeligheder, tryglende på knæ for Jesus. Og nu da bønnerne ikke hadde strukket til, og hun ænda trodde, ja midt i sin utrøstelighed allikevel med henne takket Gud, ganske underkastet — da tvinnet den lille Anna inne i sin sjæl et forbund sammen med henne, som ikke engang døden skulde rive over.

Milla begynte på skolen igjæn en tre ukers tid senere æn de andre; hun satte sig hos Anna Rogne; med henne kom hun også næsten hvær dag kjørende; henne tok hun op i vognen til sig igjæn; hun bodde nemlig ænnu på landet, og Anna var for det meste hos henne.

Det vakte opsigt, da hun kom. Hennes sørgekjole

gjorde henne fortryllende; hennes bleke åsyn og dæmpede væsen passte in i den, som matt sølvarbejde i fløjel. Den stille blidhed hvormed hun møtte alle, også Noras ildtilbedere, vant hensynsfull venlighed; det var som alt i halvannen dag bare var stille sørgefæst for Milla.

Men der var kommet et par nye øjne at se på, en ny rygg, en ny hals, nye armer på bænken like foran henne. En ny røst, nye bevægelser og — hos Milla kom det ikke sist — en ny kjole. Især når den nye hat og den nye kåpe kom til, var her et farvevalg dristigere, et snitt finere, en detalj rikere æn hun ænnu hadde set hos nogen.

Hun visste hvem denne nye var — datter av overtoldbetjent Holm fra Bergen, han med det brune ansigt, de store mørke øjne og det kridhvite krøllete hår, en underlig sky mann — som drak, drak, så det var av overbærenhed at han blev i embedet; han hadde ti barn!

Tora var den ældste, og hadde fra sit tolvte år været opdraget dels i England, dels i Frankrike, hos en onkel, som var skibsmægler først i det ene, så i det andre land. Nu var han død, og hadde efterlatt plejedatteren en liten livrente. Alt dette visste Milla. Så hadde Anna lejlighedsvis også fortalt at Tora Holm var vakker.

Men dette var ikke det rette ord. Hvorledes hadde Anna dog set? Tora var en skjønhed, særegen, «utenlandsk». Anna hadde like så litt hørt som set; for alle var enige om dette.

Milla gjorde ikke annet den første dag æn at se på Tora; og skjønt denne vændte ryggen til, kunde hun slet ikke være stille ved det, men drejde sig, og dukket sig, som kjænte hun den andres øjne i nakken. Jo uroligere Tora blev, des roligere studerte Milla henne. Hjæmme i dagligstuen stod det unge Augustushode i marmor; det hadde været Millas beundring, fra hun var liten. Her sat det nu på bænken foran henne på et kvindelegeme og drejde sig i sol og farver! Pannen aldeles den samme, hele hodeformen, bredden oventil, kinnernes bue, øjenbrynenes bue, hakens bue — den samme, den samme! Øjnene var andre og livligere, d. v. s. Augustushodets gjorde intryk av at ha været litt døde,

i alle fall langsomme; disse spilte uavladelig i blågrå brytninger under lange, tætte, mørke øjenhår. Munnen fyldig og buet. Håret sortbrunt, brunsort, eftersom lyset fallt. Hudfarven noget sådant som blekbrun; Milla hadde ikke betegnelse for den; her var en blanding hun aldrig hadde set. Og en stor, altfor stor føflæk på venstre kinn; den måtte genere henne; ti hun vændte aldrig det kinn til, så ofte hun vændte sig for at se på Milla. Figuren var utviklet, ret stærk, og ganske som mejslet. Antagelig var hun over seksten år. For øjeblikket så hun ut som ikke aldeles frisk; hadde lette blå drag under øjnene og svedte. Hele personen var opsigtsvækkende; Milla så på henne uten spor av misundelse. Den nye dames smag stod over alles hun hittil hadde møtt; hvor måtte hun vite meget!

Milla betragtet nu og da sin sidekammerat. Anna sat der spiss og mager; især de uforholdsmæssig lange, tynne, blåbleke fingre beskjæftiget Milla idag. Noget så ganske annet!

Skulde hun tale til den nykomne; være imøtekommende? Måske var det litt for pågående; — fra hun i annet frikvarter så henne arm i arm med Nora, fallt det bort av sig selv.

I de tre uker før Milla kom, var også hændt noget; i al stillhed en omvæltning som ikke ænnu var til ænde.

Tora Holm hadde en morgen gjort sit intog på skolen — og det uheldig. Hun var kommet for sent, traf ingen i den store gang, og visste ikke hvorhen; alle var samlet til morgenbøn i «laboratoriet»; da kom Karl Vangen, som var blet hæftet hos en syk, og stormet henne næsten overænde; blev i den grad forlegen som bare en ung præst kan bli det; tok henne for den nye lærerinne, forvirret henne og sig selv med sin kejtethed. Det varte derfor litt før hun på sin Bergensk kunde synge op hvem hun var; og da han hørte dette, og det fór ham gjænnem hodet at hun hadde hat det ondt efter onkelens død og nu var kommet til et sørgeligt hjæm, utbrøt han: «Her skal vi allesammen være så snille med Dem så —!» grep hennes hånd: «velkommen, velkommen!» Og mere skulde ikke til, så gråt

hun. Hun var nervøs og rædd; alt var nyt og ukjænt. Men da visste han intet annet at gjøre æn at åpne døren og sige: «Mor!» Og ut kom fru Rendalen med brillerne på skjæve og spurte litt kort (for fru Rendalen var præcis, og det burde andre også være): «Hvad er det, Karl?»

«Det er frøken Holm, overtoldbetjent Holms datter, mor!»

«Nu ja, lad henne komme in,» svarte fru Rendalen, åpnet døren helt. «Velkommen!» sa hun, stående i døren og rækkende hånden ut til henne i den ikke ganske lyse gang. Det var altfor meget av befaling i det til at Tora ikke kom. Da så fru Rendalen at hun kom gråtende til skolen — likesom små piker på fem år; hun blev forundret. Viste henne en plass som Tora sky intok, bad så en av lærerinnerne hjælpe henne av med hat og kåpe — som det nye tossehode ænnu sat med — tænkte hun for sig selv.

De sang en salme, og Karl talte om at møtes. Når man møtte det gode hos folk, da møtte man Gud; dette var hans æmne. I øjeblikket drog det forbi Tora som en susen av vakker røst; hun pintes av sin uheldige intræden og det intryk den hadde gjort — først og fremst på fru Rendalen, men også på de andre; hun hadde nok mærket det. Hun kom ikke til ro; drejde sig, når nogen så på henne; vændte sig til, og vændte sig fra, som vilde hun både sees og ikke sees. Snakket man til henne, som jo efterhånden hændte, blev hun rød og svarte noget som hun straks slettet ut igjæn.

Og dette var første dag og den annen og den tredje. Hun kunde ikke norsk geografi eller norsk historie; ja hun kunde ingen ting uten Engelsk og Fransk, og blev meget rød, da dette opdagedes. Men da det opdagedes at hun talte begge disse sprog flydende, blev hun likeså rød. Hun vilde på ingen måte gymnastisere; tilsist var det fordi hun ikke hadde dragt. Hun sydde sig da en som var et mesterværk av koketteri. Men det nægtet hun at den var; den var almindelig, egentlig stygg. Hun kunde ikke holde ut at gymnastisere, skjønt hun var stærk; gav sig rent over og begynte at gråte. Miss Hall,

som overvåket gymnastikken og førte særegne bevægelser for de særskilte, tok henne bort til vinduet og så på henne. Miss Hall hadde delvis glæmt sit Norsk, og husket i farten ikke at Tora talte Engelsk; hun famlet efter et ord, mens hun undersøkte henne. Tora misforstod dette, og løp fra henne, klædde sig om, rænte like hjæm, og vilde ikke mere på skolen.

Det kostet adskillig møje at få henne — ikke alene tilbake på skolen, men i pensjonen; hun måtte ha bedre kost æn den hun fik hjæmme; thi hun hadde begynnelse til bleksott. Dette var ordet miss Hall ikke kunde komme på. Tora delte nu rum med miss Hall; var den første som gjorde det; siden var der næsten altid en hos miss Hall.

Litt efter litt glæmte den nykomne så vidt sig selv at hun kunde sitte stille; men aldrig, når nogen vedholdende så på henne, eller talte om henne. Hun måtte kjænne det i ryggen, mente kammeraterne. De gjorde forsøk, og de moret sig, når hun virkelig efterhånden blev urolig, ændelig drejde sig og så på dem igjæn.

Nora hadde bodd i pensjonen hele det foregående år; derfor var hun der naturligvis nu også, ret som det var. Hun talte ikke til Tora, uten i forbigående; men en søndag spør Tora henne om hun måtte få lov til at sætte op hennes hår? Det vakte en opsigt i pensjonen som om hun hadde tilbudt Nora nyt hår; bud fra rum til rum, alle kom sammen, ældre som yngre; alle vilde se Nora få nyt hår; de stod, de hang over hværandre, mens det store foregik. Men det som nu skedde, var heller intet mindre; — latteren blev snart til forbauselse, til jubel, til håndklap.

En dag Noras hår var kommet i uorden, hadde Tora straks set at dette klædde henne. Det passte disse store, åpne øjne, der helt hersket i hennes lille ansigt. Pannen var næsten ingen, kinnerne sluttet, straks de begynte; og munnen var et kirsebær eller to; næsen ruvet en del — en rigtig slægtsnæse; men den stod jo og gav øjnene retning, så det blev øjnene allikevel — bare øjnene.

Nu gallt det at finne en måte at sætte håret op på, så også det hjalp øjnene. Tora hadde set meget, og var

vant til at få «inspirationer»; men i hårvejen hadde hun ænnu ingen hat. Hun fik den!

Hun begynte naturligvis med at løse op håret og kjæmme det, tok så forhåret, la det i to store valker, en på hvær side, frit snodd. Det var i sig selv meget lite, og slet ikke avstikkende; men virkningen var her overraskende. Kom der fart i øjnene, da så håret ut som det løftet vinger og vilde på flugt. Stundom igjæn som det flammet; — håret var også litt vattret av naturen.

Hittil hadde Nora aldrig været kallt vakker; der var annet ved henne man la mærke til. Men nu måtte selv Rendalen, som ellers ikke plejde at se stort på den enkelte, næste gang han forelæste noget, holde inne, da han tilfældig så op og traf Nora. Hele klassen visste hvad han tænkte.

Den som kanske brydde sig minst om det, var Nora selv; nu var hun færdig med håret og behøvde for fremtiden ikke at tænke på det. Men da Tora Holm i den videre utvikling av deres venskap begynte at sværme for hennes begavelse og med sin trang til overdrivelse forsikkret at Nora «bare var ånd»; at Noras musik «rent bortførte en»; at hennes flyvende ord «alle ramte hodet på sømmen» — ja se, det var noget! Det vilde hun med umættelig slukvorenhed ha mere av og dyrket dette venskap. Tora Holm gjorde bestandig flere opdagelser; fremfor alle den at Nora altid hadde ret; selv når hun mot andre hadde været lunefull, hæftig, ja selv når hun hadde hat sine små anfall av utroskap . . . Nora hadde ret; bestandig ret i grunnen.

Da gik det op for Nora at Tora Holm var den første som nogensinne helt hadde forstått henne. Tænk at en fremmed, en som så med nye, upartiske øjne, straks opdaget dette!

Jo inderligere disse to omgikkes, jo mere begavede blev de. Toras ævne til at fortælle historier «var det første Nora kjænte til». Hun samlet alle sine omkring henne for at høre på — og da gik det! Eventyr og romaner om hværandre; — hvad hadde ikke Tora altsammen læst, hvad husket hun ikke! Av Tusen og én nat — ikke uttoget for barn, nej de ægte — kunde

pikerne høre op igjæn det samme likesom små barn. Ved siden derav ælsket de virkelighedsbilleder som ikke var højere æn at de kunde række dem; dog måtte ælskerne (og på betingelser også de selv) helst være ædle og ulykkelige. Disse 15—16—17-årige (Tora selv var næsten sytten) hadde av forskjellige grunner utenom skolefagene bare en sammenstjålet læsning med al den tilfældighed over den som derav er følgen. De bøker som Rendalen nu hadde læst for dem, hadde hurtig utvidet deres horisont og længsel, så Tora var rasende velkommen.

Men mellem fortællingerne vilde Nora ha henne for sig selv, rigtig eje henne. Nora—Tora, Tora—Nora flættet sig in i hværandre; andre kunde ikke komme til. Nora erklærte det også åpent at de to helst vilde være alene.

Man kjænte Nora og visste at om nogen dager gik det over; man lo bare. Men det var en som ikke lo.

Tinka Hansen kunde ikke fordra troløshed. Hun hadde et par ganger tat Nora strængt i skole og varskudd henne. Denne gang tidde hun, og lot straffen bestå i korrekt efter ønske at bli fullstændig borte; Nora fik henne aldrig med.

Snart følte Nora det tomt i alle de dejlige østerlandske slot. Hun visste det ikke før hun oplevde det at uten Tinka hadde hun ikke den fulle frihed i at gi sig hen; uten henne turde hun ikke engang rigtig høre; Toras romaner var ofte ret «franske». Hun hadde nu i over et år været vant til Tinkas grænser; hun var usikker på om hun var innenfor eller utenfor; der kom ond samvittighed med. Så gik det snart ut over Tora. Hun visste ikke hvad de skulde ta sig til; hun avbrøt despotisk det påbegynte; befalte noget annet, men stanste også det. Lovte og holdt ikke — kjedet sig.

Og det var nætop som denne periode hadde begynt, at Milla kom på skolen.

Torsdagskvæll hos fru Rendalen — Tomas skulde just læse højt for dem et nyt skuespill — stanste Tora Holm tilfældig foran Milla og så på hennes nye sorte kjole, som var en annen æn den hun brukte på skolen.

Idet hun tegnet med fingeren uten at komme kjolen nær, siger hun: «Garneringerne burde ha gåt så, og ikke så — og helst været smalere.» Hun væntet ikke svar; hun gik videre, og satte sig.

Dagen efter, ænnu før morgenbønnen begynte, kom Milla hen til henne og sa takk; hun hadde nu prøvd det og funnet det var rigtigt. Der blev ikke tid til mere. Men i første frikvarter søkte de uvilkårlig hværandre.

«Hvorledes kunde De straks se det?» spurte Milla.

«Det der hadde jeg nylig prøvd på en dukke,» svarte Tora.

«På en dukke?» spurte Milla med en let rødme.

Så følte Tora at det skulde hun kanske ikke ha røbet; hun var altid usikker på det rigtige. Gud, for et fint instinkt Milla Engel måtte ha, som ændog blev rød på hennes vegne! —

«Så De steller med dukker, De?» sa den næste dag Milla smilende, idet hun gled forbi.

Tora forsikkret . . . ja, det var ikke til at fatte hvad det egentlig var hun forsikkret; om det var at hun virkelig hadde et par dukker eller det var hennes søsken som hadde dem; om det var at selv gifte koner ofte hadde dukker, så det kunde ikke være noget galt i det, eller det var at hun udmærket vel inså det upassende deri, såsom enhvær alder burde stelle med sit . . . Bergenserinnen sang op om alt dette og mere til, og Milla smilte.

«De vil ikke se inom til mig i eftermiddag? Vi er kommet hjæm fra landet nu.»

Tora visste ikke av før hun hadde nejet. Siden var hun gruelig lej over det med.

Men klokken 6 stod hun der.

Tora vilde frem og op. Hun måtte ikke fastholdes av et hjæm som hennes, av en skjæbne som den der her truet. Selvfølgelig gik hun på, men var samtidig rædd.

Konsul Engels våning var omtrent den eneste i byen som holdtes lukket også om dagen. Når man ringte, kom til visse tider en tjener, til andre en stuepike og åpnet. Så stod man inne i et hus hvor de samme Brys-

selertæpper gik over ganger, trapper og stuer, og hvor man til at begynne med befant sig mellem to vægspejl hvori man så sig fra fot til hattefjær.

Tora blev vist ovenpå; «frøkenens» rum var der; hun blev hjærtelig mottat. Værelserne hadde været fru Engels opholdssted i de siste år! hun kom da sjælden ned. Her var hun også død; det var derfor familien i år var kommet så sent på landet, og først nu flyttet in igjæn.

Alt hvad et rum kan eje av hygge og komfort, var her. Møblerne — alle som dyner om en syk; hvor man tok, gav det efter; de var i mosegrøn silke, likeså gardiner og portièrer. Væggene i en mørk ubestemt farve. En gammeldags chiffonière av rosentræ med inlagt arbejde og en uændelighed av små rum og gjæmmer. Tora kunde ikke se sig mæt på den. Et piano Erard med utskårne hoder og emblemer; et bokskap i samme smag. Malerier, især landskap, viste in i en længsel som hadde aftensol over sig; dæmpet, næsten lummer; Tora gik om fra det ene til det annet; hun så på hvær enkelt ting som på et individ til hvem hun ønsket at komme i forhold. Derfra in i soverummet; beundret her det bløte tæppe, hvori foten næsten forsvandt, den lille chaiselongue i det ene hjørne, sengen med de rike omhæng, toiletgjænstandenes mangfoldighed og sirlighed.

Millas glæde ved at vise henne alt fremgik av den ene yttring: det var som hun aldrig før hadde fulgt nogen op i sin mors værelser.

Kun et eneste møbel gik Tora hvær gang forbi; tilsist kunde hun ikke længer utstå det; det brøt jo hele sammenhængen. «Kjære, hvad er i det skap?» spurte hun; «hvorfor skal det stå der?»

Milla svarte smilende, at det stak svært av; hun visste det; det hadde heller ikke stått der før; det var nemlig hennes, og hadde fulgt med henne fra hun var liten.

«Men kan det da ikke stå et annet sted?»

«Nej, det kan ikke godt det.» — Svaret hadde noget forbeholdent; der kunde ikke spørges mere.

Da Tora gik, bad Milla henne ændelig komme snart igjæn. Men det var best hun sa det i forvejen, så de kunde være alene; det var det hyggeligste. Tora forstod

at dette især gik til Anna Rognes adresse; men det var jo ikke hennes sak.

Så hændte det, at næste gang hun i halvmørke fortalte Nora og hennes veninner, der for lejligheden hadde lejret sig på tæpper og dyner langs gulvene, et eventyr av «Tusen og én nat», henkastet hun: «Den som av alle jeg kjænner, nærmest ligner Gulnare, det er Milla Engel.»

Dette tok sig i de omgivelser ut som at sige i kongens at han ikke er den viseste mann i riket. Nora blev forbauset; veninnerne liketil opbragt. Tora følte hun hadde gjort noget galt; hun søkte at forklare sig ved at tillægge Milla denne «passive» skjønhed som det her kom an på. Ordene «aktiv» og «passiv» var i den tid slagord i øverste klasse; der var «aktive» mennesker som der var «passive»; «aktive» øjne og «passive»; «aktive» farver og «passive».

«Men du gode Gud,» sa en av pikerne, «Milla har jo ikke engang sort hår? Hun er blond!»

«Det er jo også Nora,» svarte den ubetænksomme Bergenserinne.

«Jeg vil aldeles ikke være nogen «passiv» skjønhed, jeg — nogen østerlandsk prinsesse,» svarte denne forharmet.

«Nej, det mente jeg slet ikke heller; jeg mente bare —» hun stanste, for hun visste virkelig ikke hvorfor hun hadde sagt det.

«Dette er det pære vås,» mente de andre, og drev Tora så længe til hun erklærte med tårer i øjnene at Milla var den fineste og vakkreste på skolen; hun (Tora) var uændelig lykkelig over at kjænne en der var så taktfull, så hensynsfull. Det var visst ikke alle som var det.

Dette gik over alle grænser. Selv Gina Krog, som ellers altid var skånsom, tok nu ikke i betænkning at meddele hvad hun alt hadde visst for to dager siden, men ikke villet sige til nogen: at Tora besøkte Milla, og at de var «dus»!

Det blev stillt. En stund efter var Nora borte; selskapet var opløst. Tora forsøkte at forklare sig; men det var ingen som vilde høre. Det var ikke i pensjonen

at Millas parti fantes; ingen av pikerne der hadde sat sin fot hos Milla Engel — av den grunn at de aldrig var bedt.

Hvor meget Tora kastet og vændte sig selv og hodeputen den kvæll — hun fik ikke sove. Det plaget, det pinte, at hun kunde ikke være venner med den ene uten at være uvenner med den andre. Nu holdt hele pensjonen henne for en troløs taske; — Gud i himmelen visste best at det var hun ikke. Men på dette kunde hun komme utenfor, kanske få et uutsletteligt mærke på sig. For henne var det bestandig fremtiden det gallt; hun hadde været kastet så omkring, hun følte sig så utrygg; hun klamret og grep efter fæste, og det glapp altid for henne.

Hun gråt så svært. Begge to holdt hun av, hvær på sin måte; de var jo også så forskjellige. Hvorfor kunde hun ikke få lov til det, når hun trængte det. Hvad skulde hun gjøre? Hun vilde ingen opoffre av dem.

Næste dag var søndag; hun måtte gå i kirke; men kunde slet ikke vænte på andre som også skulde avsted; — strøk så fort inom til Milla.

Milla var påklædd for også at gå i kirke; de møttes på gangen. Men da Tora bad om ændelig at få tale med henne, blev hun overrasket, tok henne in, og drejde nøkkelen om. Nu begynte Tora at gråte og fortalte alt, nøjagtig som det var; la intet skjul på at hun holdt av dem begge to, og hvorfor hun gjorde det; heller ikke på hvor forlatt hun var, og hvilke følger dette kunde ha for hennes hele fremtid. Nora var så mægtig der i pensjonen og på skolen.

Midt under fortællingen, nætop som Tora hadde holdt en stund inne for at gråte, hører Milla nogen ved døren; det banket også. Hun åpnet såvidt at hun kunde smyge ut; om litt kom hun in igjæn og fortalte at hun og Anna Rogne hadde avtalt at gå i kirke; men nu hadde hun unskyllt sig med hodepine; det var rigtignok den andre søndagen hun gjorde det; men det fik ikke hjælpe. Milla hadde ondt av Tora; hun nærte oprigtig godhed for henne, det viste sig nu. Hun lovte

ikke at ta det fortrydelig op, hvad Tora så måtte finne på for at stå sig godt med Nora og hennes mange veninner. Milla var virkelig søt.

Tora hadde ikke mere tid æn at omfavne og kysse henne for det; hun måtte vise sig i kirken. Men kunde hun ikke få lov at komme igjæn i eftermiddag? Hvor var hun ikke nu trøstet; men hun trængte til mere; hun var så rædd; hun måtte få overlægge alt med henne. Milla bad henne komme igjæn straks hun kunde.

Efter kaffe var hun der, og Milla hvisket, efterat hun hadde stængt av, og idet hun la armen om hennes hals, at nu skulde hun gjøre henne en glæde; hun trodde i alle fall det vilde være henne en glæde. Ingen, absolut ingen annen hadde hun vist hvad nu hun skulde få se.

«Det skap der —»

«Det skap der —?»

«Engang har det været mit dukkeskap.»

«Dit dukkeskap!»

«Nu vet alle at det er det ikke længer,» sa Milla; i det samme slog hun det op; — dets store fløjdører, de nedentil, de oventil, drejde ut samtidig, og pikerne så in i fire etager av et hus, nederste et fullstændigt, utrolig koket kjøkken og vaskeri og spiskammers; ovenpå en salon, en stor elegant salon, med fineste møbler i silke, bord i jakaranda, kamin, spejl, ur; . . . i tredje etage sengkammerser med de søteste små senger i, virkelige, fullstændige senger til bunds, og med vaskevandsstell, hvori alt, like til visse unævnelige små møbler; . . . i fjærde etage garderobe — en storartet dukkegarderobe til skifte i silke, fløjel, *moiré antique* i forskjellige farver; et helt oplag av stoffer som ænnu ikke var tilskåret, rester av allehånde, åbenbart samlet med flid og omtanke gjænnem mange år. Og linnet, ja strømper, andre underklær, alt i doubletter, likesom hatter, kåper, smykker, bælter . . .

Tora skrek! Hun var på knæ og højt oppe; men hadde ænnu ikke stukket en finger på, bare slukt med øjnene uten at kunne samle det; for det lot sig ikke se i sum, det var for meget, for forskjelligt, for uvæntet

detaljeret; hun hadde ikke engang tællet dukkerne. «En, to, tre, fire — fem — seks! syv!! otte!!! — —» hun hadde begynt sagte, men steg for hvært nummer, så Milla skyndte sig at sige: «Tolv, tolv! — Det er tolv!»

«Tolv! Hele tolv! Gud fader i himlene! Du har beholdt alle de dukker du har fåt i dit liv? Ikke ødelagt en eneste!»

— Jo, det hadde hun nok; men ikke fra hun var en syv år.

«Vænt litt!» — og med højtidelighed som var hun rædd det skulde forsvinde, stak Tora varsomt hånden in og tok den allerallersøteste store dukke i lyserød silke med sko og hat i samme farve, en mørkerød parasol og en liten vifte, stukket i bæltet; undertøj, sydd som til en voksen med kniplinger og broderier, lomme på kjolen med lommetørklæ i og elegante franske hansker, som passte hånden —; ænnu mer; en nydelig liten brosche i form av forglæmmigejer, armbånd og ur i samme smag. Hun var stum av beundring; mens hun vændte den, mønstret snitt, sammensætning, underklær, holdt den langt fra sig, holdt den nær . . . da det i stillheden banket på døren. Nogen var kommet på trappen helt hen til den, uten at de optagne piker hadde hørt det gran; de skræmtes.

Milla holdt en finger op; ikke en lyd! Hun blev rød, og så blek igjæn. Naturligvis var dette Anna. Men Anna hadde aldrig set dukkerne; måtte ikke se. Hun vilde ikke forstå! Her var — forklarte hun siden — ændog to dukker i sorg; men Anna hadde været så meget over Milla i denne tid, at hun ikke hadde kunnet gjøre flere i stand, skjønt hennes plan hadde været at se dem alle i sorg; det måtte være blet nydeligt. Der banket det igjæn; uvisst, matt. De holdt ånden; Milla var rent ute av det. Så hørte de at det gik; nu var ørene så spænt at de ændog hørte hennes trin i trappen. Dette var et rent fortvilet uheld. Milla hadde git ordre til, at kom nogen annen æn Tora, så var Milla tat ut en tur for sin hodepines skyll.

Men den pike som hadde fåt besked, hennes egen

pike, hun måtte nu ikke ha været der; skjønt det var hennes tid. Hvad skulde Milla gjøre?

Men fra disse hensyn blev hun rykket bort av en stormvind.

* * *

Nora lå på sengen hos Tinka Hansen. Rummet var en liten panelet kvist, malt blå, på skomaker Hansens nye gård ved torvet. Foruten sengen stod der en brunmalt, åpen bokhylde, et par stoler, en stor vaskeservante, bestemt for to, men som der ingen annen plass var for; en høj, kort sofa, hvori nu Tinka sat og så bort på sin veninne, idet hun hvilte højre arm på sin lille pult på bordet foran henne.

Nora lå og storhulket, og det sat Tinka rolig og så på. Nu hadde nok også Nora prøvd hvad troløshed vil sige; nu visste hun hvorledes det smakte at bli forlatt for en annens skyll.

Men det var mere æn dette at være forlatt. Hun var avsat, nedstøtt, tilintetgjort. Tora hadde først højt ophøjet henne; hun var jo bare ånd, kunde aldrig ta fejl. Nu hadde den samme Tora latt henne falle — for Milla Engel!

Værden var bare løgn og bedrag.

«Gud, Tinka, hvorfor kan du ikke holde av mig? Du vet ikke hvor ulykkelig jeg er.»

Men Tinka tidde.

«Jeg kan ikke uten dig, Tinka; nej, jeg kan ikke! Jeg finner siden imorges at jeg bare har fejl. Det er slet ikke hold i mig; — nej, det er ikke.»

«Det er ikke det,» trøstet Tinka henne.

«Nej, det er ikke. Å Gud, hvad skal jeg gjøre. Kan du ikke snakke til mig?» Hun gråt nu så forfærdelig.

«Du vil bare tilbedes, Nora.»

«Ikke bare, Tinka; si ikke «bare»!»

«Nej — nej. Men du er aldrig lykkelig, uten du tilbedes; og det blir folk kjed av.»

«Hvad skal jeg gjøre, Tinka? Ved Gud, jeg er kjed av det selv. Ja, du tror det ikke? Men det er sant.

Især nu siden Milla også tilbedes — isch, det er ækkelt at se på!»

«Det er vel bare for det er Milla, det, og ikke dig?»

«Nej, ved Gud, Tinka!» — hun rejste sig på albuen. «Tora har gjort så altfor meget av det, så nu er jeg kjed. Jo, jeg er! Og tænk at nu er hun hos Milla!» Hun kastet sig ned igjæn og gråt av harm og skam.

Hun rejste sig pludselig: «Men jeg må komme bort fra dette. Det er væmmeligt; jeg foragter mig selv! Du vet ikke hvad jeg har tænkt siden imorges! Hjælp mig, Tinka! Du er den eneste av dem alle som er sanfærdig mot mig.»

Tinka sat urørlig. Nora kastet sig ned igjæn, vændte sig bort og gråt.

«Jeg kan ikke forstå det,» sa ændelig Tinka, «at du . . . som sværmer så for —»

«Bruk ikke det ord!» avbrøt Nora henne, idet hun viste det bak sig med hånden; «det er blet så væmmeligt, siden Milla også bruker det. Milla «sværmer» også! Kan du tænke dig noget så —»

«Ja, ja; jeg skal ikke si «sværme» . . .»

«Nej, gjør ændelig ikke det —!»

«Så siger jeg: interesserer dig for; du, som interesserer dig så for alt det som er retfærdigt og stort, og som er så modig også — for det er du; — du kan gjærne gå i døden for det du tror er ret —»

«Ja, jeg kan det, Tinka! Jeg tror jeg kan det!» hun kom halvt op; — «å, hvor det er dejligt at høre noget godt igjæn — og især av dig; jeg var likesom gåt i stykker.»

«— Ja, men nu kommer det jeg vil si, skjønner du. Er det ikke en skam at en der er så bra, allikevel skal være slik en påfugl . . .»

«Påfugl, Tinka?»

«Ja, en påfugl; du ser ut som en påfugl.»

«Gjør jeg? Jeg mener du er —?»

«Ja, det er ikke jeg som har sagt det . . .»

«Nej, det kunde jeg også tænke —!»

«Det er Tora som har sagt det . . .»

«Har Tora —? Nej, den falske —»

«Ja, men Tora har ret! Du ligner frygtelig en påfugl, Nora . . . det tynne lille ansigtet dit — og så er du så spæd . . .»

«Nej, men Tinka?!»

«Jo, det er sant. Alle vi veninner er enige om det. Vi skal være som øjne på halen din; — jo, det er godt.»

Nora kastet sig ned og stortutet med hode og hænder i dynen.

«Ja, du har naturligvis fornærmet Tora; du har fornærmet alle; du er jo så lunefull; du er så bortskjæmt . . .»

«Ja, det er d e t jeg er,» sa det nede i dynen.

«Det er det du er. Det siger også Frederik.»

«Hvad siger Frederik?» Hun vændte straks det røde ansigt op fra dynen; Frederik var en autoritet.

«Jeg skal læse det for dig,» svarte den andre, åpnet pulten og tok frem et brev på minst fem ark. «Han skriver her,» sa hun, idet hun tok det fjærde arks fjærde side frem med samme langsomme sikkerhed som den hvormed hun hadde åpnet pulten, søkte brevet, lukket pulten og nu læste:

«Du skal ikke være for stræng med henne, heller; for hvis hun var slik av naturen, da bar hun sig anderledes ad, og forstod anderledes at holde sine tilbedere fast. Nu er hun bare et bortskjæmt barn, som aldrig har gjort noget uten at roses for det, og er tillike blet så lunefull at hun idag er kjed av den som roste henne igår.»

«Gud, hvor det er sant, Tinka!»

«Men kanske blir hun så engang kjed av det også. For hun vil jo noget mere æn dette; det fik jeg intryk av i sommer. Men hjælp henne du, Tinka!» . . . . .

«Ja, gjør det!» Nora hadde rejst sig og sat nu på sengekanten; hun hadde foldet sine hænder, så på Tinka. «Du skal bestandig være sammen med mig, Tinka. Jeg er ikke tilfreds med mig selv, uten når du er det. Å, Tinka! — Jeg skal aldrig, aldrig, aldrig, aldrig mere være slik! Hvis du bare ser tegn til det, så ta mig fat for det! Jeg har jo lyst til at bli noget mere æn dette, vet du. — Jeg har lyst til at bli udmærket — ja le nu ikke! Jeg har i grunnen i k k e lyst til at synge og spille

komedie for dere andre og bli rost og rost; men det er kommet så; jeg forstår det ikke! — Jeg har ikke lyst; jeg vil kunne noget, jeg vil være med på noget som tar en! Ja, det er det jeg har lyst til! Jeg tror somme tider jeg må gå i krig; eller dø med nihilisterne i Rusland . . . ja, jeg tror! Eller rejse rundt og tale, bli hysset ner og skamslåt. Jo, jeg kunde . . . Ja, jeg vet ikke hvad det skulde være for; men jeg har lyst. — Jeg siger det ikke for at skryte, Tinka; jeg siger det bare fordi jeg føler det så; — ved Gud, jeg føler det så; — ved Gud, jeg føler det så . . . . . ! Tar jeg fejl, så er det fordi det bare er længsel. Kanske er jeg udygtig. Nu ja, så har jeg denne længsel da, du! Så er det bare den. Men den har jeg! Jeg har ikke lyst til det som jeg nu står og tar mig ut i og roses for. Jeg har sådan usigelig stor, stor, stor længsel! —»

Hun hadde rejst sig, øjnene tindret gjænnem tårerne, håret bruste; hun hadde slåt ut med de lange armer, i det samme gråten kom — nu væltet hun sig ned. Tinka kunde ikke motstå alle de gode erindringer som Nora nu hadde vakt. Hun kom i al sin bredde og fylle vaggende og la sig over henne.

Og så sat de siden en stund sammen i det småpludder som er egen for forsoningens lyksalighed. Tinka tapte ikke bort hvad hun i disse dager hadde skrevet op i sin hukommelse, og som Nora skulde ha; men hele klæmmen var borte av det; kvikke svar av Nora gjorde det næsten kjedsommeligt. Hun måtte tilsist le av det som for litt siden syntes henne meget alvorligt, uhyre betænkeligt.

Og midt under dette stormet en op ad trapperne; trin for trin første trap som trommestikker, så annen, nu tredje hit op og fremover mørkloftet i samme rasende usvækkede hvirvel . . . Det var bare én som undertiden kom slik, men henne kunde det dog ikke være . . . . . ?

Heroppe var døren ikke låst. Heroppe bankedes ikke på; heroppe bare reves op. Jo, det var Tora — Gud!

De to pikers forbauselse, krænkelse, værdighed . . . den kunde ikke gjøres bedre ved hoffet. Tinkas tykke uvidenhed om at der kunde være nogen Tora Holm til på

jorden, eller Noras adelige og åndelige «rør-mig-ikke!» uten ord . . . udmærket!

Aldrig har en kosteligere utstilling gåt ynkeligere i stykker.

Tora strålte fryd, sejer, jubilæum; talte om tolv dukker, hvorav flere store som almindelige barn; og om — hun trodde selv — halv hundre dukkekjoler i alle slags *moiré antique*, silke og fløjel, intil morgenkjoler; om skjørter med broderier, og bukser, strømper av silke, hansker og parasoller m. m.; om senger med omhæng, vaskeservante med alt som var i den, like til det unævnelige møbel, som nævntes; om alt fra kjøkken til salon og saloninredning; om en storartet plan med alle dukker som skulde på hofball til kongens fødselsdag; om Milla, som var hundretusen ganger bedre æn de drømte om, og som ikke hadde imot, nej ønsket at de begge to skulde komme op med henne og se det nu straks og være med på dette med hofballet . . . naturligvis i den forfærdeligste taushed. Ja, det var sant! Det var «ved Gud» sant! Så fortalte hun hvorledes dette var gåt til; om Millas værelser, hvorledes de så ut; om at Tora hadde været der mange ganger uten at høre et ord om dukkerne; men idag hadde hun vist henne dem bare av sin hjærtens godhed for at trøste henne; nu vilde hun også vise de andre dem, hvis det så kunde være godt og vel, og alle fire herefter være venner! Tora hadde foreslåt det; Milla hadde blet forskrækket; men så var hun gåt over, og tilsist hadde hun funnet det vakkert! Milla var god — og det måtte de også være! Ingen betænkeligheder; — de måtte! Hvorfor skulde her være to partier? Milla var på sin måte, og Nora på sin. I grunnen hadde de ikke gjort hværandre det minste, nogen av dem. Ikke det bitterste! «Bare ta på dere! — og la det gå i en fart; så taler vi videre om det på vejen!»

De to så på hværandre; — men Tora gav dem ikke pusterum: «Vi må sige hjæmme at vi blir der til aftens; for det er meningen! Det går da ikke an at avslå en inbydelse? En formelig inbydelse til Engels?!»

Tora var stormvind; rev med ændog legemlig. Og

under stormen var det gåt brand i øjnene, i bevægelserne; hun kastet gnister. Hun besatte dem....

— Ikke længe efter stod de alle fire foran skapet. Inledning, overgangsforlegenhed, unskyldning, kontraunskyldning fik næppe et par minutter på sig; Tora tok Milla og skjøt henne sagte frem foran skapet: «Luk op! Luk op! Vi taler siden! Luk op!» Milla kjænte selv at her var handling bedre æn tale — og åpnet.

De to nykomnes henrykkelsesutrop lønnet henne fullkommen! Der lå en sum av flid, orden, troskap, skjønhedssans i denne lille samling, som hun var sig bevisst, og som bant den til hennes hjærte. Den var hennes skat; den hadde aldrig været set av mange, og nu på et par år udelukkende av henne; der var altså også en egen hemmelighedens ynde over den. Den skulde nydes, når den engang lagdes åpen for andres overraskede øjne; — og nu blev den nydt!

Enhvær fant sit. Tinka så i dukkerne likeså mange små barn; hun talte barnemål til dem: «Helledud» for «Herregud» og «hjøte» for «søte». Hun begynte at klæ av en, for at ha den fryd at klæ den på igjæn.

Tora jublet over stofferne; følte på enkelte, holdt dem mot dagslyset, la dem mot hværandre. Der var især et stykke brokade som hun først nu så (Milla søkte det frem til henne), det rent henrykte henne; det vakte plan på plan; hun talte uten ophør.

Nora tok skapet som en helhed, en kunstsamling. Milla blev ny i hennes øjne; man følte hvad Nora nu tænkte om henne — også på Millas lette rødme. De behandlet siden hværandre den hele kvæll med en udmærkelse som de andre fant naturlig.

Snart sat de alle omkring bordet med dukkerne mellem sig; stofferne og alt av garderobe som kunde tænkes brukbart for det store øjemed: et hofball — lå bredt over bordet, og otte øjne og fyrti fingre rotet rundt i det. Man kunde ikke bli enig; Tora vilde ha et kostymeball, hennes ustanselige tale fyllte luften med billeder og brogede farver; det formelig føk av ridderfrøkner og rococodamer med bånd og fjær og hatter. Milla holdt på nutiden, på modejournalen; især på nogen ganske

nykomne. Nora hoppet en stund med den ene, en stund med den andre, eftersom noget enkelt tok hennes fantasi. Tinka opponerte mot selve idéen. De kunde pynte hver sin dukke, eftersom det passte sig. Dette oprørte Nora og Tora; der måtte dog være stil i det. Milla behandlet forslaget med mere hensynsfullhed, men var imot det. Fra Noras side kom der snart utålmod i det; og ifølge et kunststykke som alene piker forstår, blev så dette til en trætte om — Tomas Rendalen og Karl Vangen! Slet ikke mellem Tinka og de andre; men mellem Tora imot Nora og Tinka. Toras nervøsitet holdt ikke Rendalens do. ut; enten var det dette, eller at hun hadde trang til å være i opposition — anderledes kan det ikke forklares at hun fra første dag ikke hadde kunnet med Rendalen. En springende sammenligning mellem noget rødprikket tøj og Rendalens hænder hadde nu tændt striden; Nora svarte nemlig straks at hans hænder var kvikke, rigtig talende hænder; Vangens derimot «domme og lange, like brede oppe og nere». — Når der bare er to mannfolkelærere på en pikeskole, kan ikke eleverne gjærne rose begge; den ene må dadles, når den andre roses. Og der på skolen var det den skikkelige Karl Vangen som gjærne måtte holde for når man hadde trang til at begejstres for den åndfulle Rendalen. Men heri var Tora motsat; likefra Karl Vangen hadde gjæmt hennes hånd inne i sin til et varmt velkommen, og samtidig hadde overstrålt henne med to gode øjne, ja ovenikjøpet gjort det til tekst for sin bøn den dag... siden holdt hun av ham. Og jo mere kejtet og godtroende han var, desto mere! Hun sloss for ham, så de andre måtte ærte henne.

Denne gang begynte det ganske smått; de kastet bare Karl Vangens «tomme, domme» panneskal på henne, hans lange munn, hans lange fingre, hans lange ben, store føtter; og hun Rendalens røde hår, mysende øjne på dem, hans fruentimmeragtige pertentlighed, hans parfymerte lommetørklæ; men så blev det sværere. Toras skarpe sans drog eksempler frem fra Rendalens ustyrlige hissighed — og hvor fejl han da kunde fare; eksempler på hans ujævne humør; somme tider løp han i hele

kvarter klassen op og ned uten at tale, uten at høre, uten at se; så var han igjæn bare liv, rent overgiven morsom, meget for meget. De andre fant dette uretfærdigt, fordi når det nævntes for sig alene, så fik ingen det ringeste begrep om Rendalen, som jo allikevel var den snilleste og dygtigste lærer som var til. Tinka hadde et lunt efterapelsestalent og ikke det minste anlæg for religiøsitet, så Karl Vangen let fallt henne komisk; hun begynte nu at præke eller rettere bræke efter præsten — med øjne stive av himmelvændt frejdighed. Nora lo forfærdelig; Tora gråt.

Milla hadde heller ikke kunnet dy sig for at le; allikevel tok hun nu parti for Karl Vangen; hun bemærket rolig at hun fant ham «dejlig». Om Rendalen talte hun ikke.

Fordi Milla var værtinne, og Nora og Tinka hos henne første gang, sluttet de. Men Tora gav sig ikke; nu sang hun først rigtig Karl Vangens pris.

For ikke at nødes til at svare, og for at angi at nu kunde det være nok, rejste Nora sig nynnende og så ut av vinduet.

«Men, Gud, der går jo Anna Rogne!» sa hun.

«Har hun været her?» spurte Milla, rejste sig blek og gik mot vinduet.

«Javisst.»

Hun så Anna pile avsted; hun måtte være hæftig bevæget; selv skyndte hun sig med al passende hurtighed ut av døren og ned ad trapperne. Det varte noget før hun kom igjæn.

Da var hun stille og virkelig angrepet. Anna hadde været helt oppe der; altså utenfor deres dør.

Almindelig forundring. Milla fortalte så hvad som var hændt samme formiddag, og hvor uskyldig hun i grunnen var i dette. Tora tok det straks på sig og var gruelig ulykkelig.

«Nej, skyllen er alene min,» mente Milla.

Hvad skulde hun gjøre? Hun hadde latt vognen spænne for.

Ingen svarte; men de så uvilkårlig på Tinka.

«Jo,» mente Tinka, «vi skal allesammen hænte Anna

og forklare henne hvorledes dette er gåt til.» — Nora og Tora var straks enige. Det var det eneste rigtige!

Milla inrømmet også at dette vilde være best. Men hun hadde aldrig sagt noget om dukkerne til Anna; Anna lå ikke for slikt. Og nu kunde dette med dukkerne ikke godt forklares Anna uten at støte henne.

Nora og Tora inså det; det gik ikke.

Det mente dog Tinka. Hun skulde gjærne påta sig det, hun alene.

Nej; skulde nogen gjøre det, måtte det være Milla selv.

Dette bragte Milla på den idé — at skrive. Sige simpelt hen at de andre var kommet; om ikke hun også vilde komme? Så sendte hun vognen. — Jo, mente de andre, det kunde gå an.

«Rejs selv!» sa Tinka.

«Nej, så uhøflig mot mine gjæster er jeg ikke,» lo Milla. Hun satte sig for at skrive.

De andre var stille så længe. Men Nora avbrøt: «Tinka har visst ret; rejs selv! Vi kan jo gå ut så længe?»

«Nej,» svarte Milla, idet hun vændte sig fra brevet: «Anna behøver jo ikke vite at vi har set henne. Da er det den naturligste ting av værden at jeg sender bud efter henne, når I er kommet her.»

Det fant de andre fortræffeligt. Hun gjorde brevet færdigt, og ilte ned. Da hun kom op igjæn, hørte de vognen kjøre ut av porten ved siden av huset.

Milla smilte: «Jeg skrev jeg skulde en annen gang forklare hvorfor I var kommet. Så bad jeg Hans skynde sig og kjøre en liten omvej for ikke at træffe Anna; kanske er så vognen der før hun selv.»

Hun var øjensynlig glad over at ha været en vanskelig stilling voksen.

Man optok atter forhandlingerne om dukkernes fæst; men føræn vognen var tilbake med Anna, måtte dukkerne og deres tøj være i skapet.

Pludselig avbrøt Nora: «Når vi så allikevel ikke skal nævne dukkerne for Anna, hvorfor i al værden kunde vi så ikke ha rejst med allesammen?»

De så en stund forundret på hværandre; — det var jo sant! De brast i latter —: hvorledes var de også kommet på den gale idé, at det at allesammen skulde ta avsted, var det samme som at røbe dukkerne? De prøvde at huske frem samtalens gang; men kunde ikke rede det. Blev så enige om at det i hvært fall vidnet om slet samvittighed.

Tinka foreslog i god tid at lægge dukkerne, garderoben og stofferne in under Millas opsyn; men Milla tilbød sig at ordne det hele bakefter; de behøvde bare at sitte rolige så længe. Derimot gjorde de opstand; at lægge in og ordne var gruelig morsomt. Og så blev det.

Vognen kom tilbake uten Anna; «hun hadde hodepine».

Tora så på Milla, og Milla på Tora; dette var takk for sist. Det forstemte dem alle en stund; — men da de husket på at så kunde de jo ta frem igjæn dukkerne, lot de tre gjæster sig snart trøste.

Så snart de atter sat i arbejde, fallt samtalen naturligvis på Anna; ingen av de tre likte henne; de fant henne kunstig, «prétentieuse», som Tora sa med tilspisset fransk uttale; Anna strævde med at finne en særegen form; det skulde være så gruelig rigtigt, alt hvad hun sa eller gjorde. Men alle var enige om at hun skrev godt; der passte dette. Så kastet de sig spottende over hennes religiøse sværmeri. Om det første hadde Milla intet sagt; om det siste nøjde hun sig med at sige at hun måske hadde litt for meget av det.

Nora var den første som forlot bordet; hun holdt ikke ut længer; hun måtte ha litt musik, sa hun. Erards piano blev prøvd; Milla var bange det var ikke rigtig stemt, og det var det heller ikke; men hvilke toner! Nora sang, mens de andre stelte med dukkerne; så vilde hun også ha Tinka op; men Tinka vilde først ikke forlate sin blå dukke; det ændte med at også Milla bad henne. De hadde sunget et par nummer, da det banket på; Millas pike mældte at konsulen var kommet. Stor overraskelse; han var ikke væntet; Milla ilte ned. De andre kom overens om at de så måtte gå; det vilde være

flaut at spise til aftens sammen med konsulen; navnlig kvidde Tora sig; hennes manchetter var blet tvilsomme; gik det an at be Milla låne henne et par? Under denne forhandling åpnedes døren, in kom Milla fortere æn nogen trodde det muligt for henne; «far kommer!» hvisket hun, ilte mot bordet, og alle efter; derfra til skapet, fra skapet til bordet, fra bordet til skapet; . . . sammenstøt av panner, skuldre, træden på tær, dæmpede skrik, dæmpet latter, dæmpet skjænd; . . . alt på bordet var borte, innestængt, da konsulen banket på.

Nora hadde støtt til Tinka, så hun fallt på sofaen; selv sat hun nu alvorlig på en stol; Milla og Tora stod ved skapet.

Konsulen kom in, elegant, smilende som altid; han så de fire sprutrøde av tilbakeholdt latter, eller hvad det var, forlegne, kunstige. Han tænkte: hvad pokker er det? — og gik bort til Nora, amtmannens datter, hilste artig og ønsket henne velkommen og spurte efter hennes forældre; — så til de andre, som Milla forestilte; — så tilbake til Nora, og spurte muntert om han måtte ha den fornøjelse at føre frøkenen ned til bords. Han kom fra dampskibet, og var så sulten som bare muligt efter en sjørejse. Hun gav ham armen; men han vilde ha de andre damer foran, og det kvidde disse sig litt for; det så ut som den ene væntet på den andre. Tinka kunde tilsist ikke forstå hvorfor ikke Tora rørte sig, og da konsulen henvændte sig gjæntagende til henne, gik hun; skjønt det var lejt. Hvorfor hjalp ikke Milla henne? Også hun stod nemlig som muret fast. Konsulen gav Milla et let støt: «*avancez, mesdemoiselles!*» Milla frem på gulvet — og synlig blev nederdelen av en dukke! Den lå der «naken med baken op», som det heter i visen. Tora søkte at dække; men konsulen hadde opdaget den og med et: «Om forladelse, frøken!» bøjd sig, for at ta den op. Tora løp, Tinka løp, Milla løp, Nora slap og løp; og konsulen efter med dukken. «Hvad er dette? I al værden hvad er dette?» Alle styrtet de in i spisestuen, og stod der i en klump, krumme av latter, da konsulen kom efter med dukken højt oppe som flag. Det var den blå dukke,

som Tinka hadde klædd av for tredje gang, og vilde lægge til sengs, dengang konsulen kom, og alt kastedes in i hurlumhej. Den måtte være glidd ned, og den hadde ondskapsfullt lagt sig in under et skjørt, den gang skapet blev lukket. Milla og Tora hadde samtidig opdaget den, samtidig stillet sig over den.

Konsulen gik til bords med dukken. Først sat han med den i armen; så la han den ned i sin serviet, og efter at ha vysset den et par ganger la han den fra sig på bordet med en téskål under hodet; der snappet Milla den fra ham.

«Lekte De da virkelig med dukker?»

Langt ifra! De var kommet sammen, for at lage foræringer til jul. — Milla gav dette svar.

«Hvorfor skjule noget så uskyldigt?» spurte konsulen.

«Naturligvis, fordi dukken ikke var påklædd,» svarte datteren. Man hørte at de var øvd i fægtning. Snart kom Nora til; også hun hadde øvelse; for også hun hadde en far som brydde unge piker.

De to andre kom likesom litt utenfor. Men til gjængjæll opholdt konsulens øjne sig hos dem næsten hele tiden. Tinka kunde nok forstå at Tora måtte vække hans opmærksomhed; men hun selv? Efterhånden blev hun utrygg; kjolen måtte være gåt op i sømmen ved armen ensteds; det hændte henne undertiden. Hun så efter, så godt hun kunde; men var ikke istand til at opdage noget. Hun kjænte det som hun var naken.

Konsulen var meget munter; pludselig samler hele hans opmærksomhed sig på Tora. Man var ikke langt henne i måltidet, og Tora hadde allerede sluttet!

De ulykkelige manchetter pinte nemlig Tora i den grad at de vokste. Konsulen så jo hen på henne alt i ett; det var ikke føflækken han så på; for den siden hadde hun passet at vænde mot Milla; det var overhode ikke ansigtet; han så længer ned. Hun la fra sig, og puttet hænderne under bordet.

«Kjære frøken Holm, spiser De ikke? — Er De ikke vel, lille frøken Holm? — Hvad fejler Dem? Eller er det noget særskilt De ønsker? Bare si til! — Milla, gi frøken Holm en ny kop té — ja! — Ikke té hel-

ler? . . . . . Et glas vin? Å, jo visst, et glas vin! — Skål, frøken! — Men De drikker jo ikke? — Synes De bedre om madeira? — Men, kjære, blir De rød for det? — Hodepine? Au, au! — Kanske vil De —? . . . Skal Milla hjælpe Dem? Ikke det heller. Si ændelig hvad De vil, kjære! . . . . . Har De ofte hodepine, frøken Holm? — Nå, så det har De dog ikke. Jeg kjænte en ung pike; hun hadde hodepine, bare der var noget i vejen med hennes manchetter. — Men, min beste Milla, det er dog ikke at plage frøken Holm, det. — Er det vel det, frøken Holm? . . .»

Tora hadde en følelse av værgeløshed, som mældte sig ved mindre lejligheder æn denne, og hvær gang fik den henne til at gråte. Hun måtte forlate bordet og ile ovenpå.

Milla rejste sig med en værdighed som veninnerne beundret; hun gik efter. —

Da de andre også kom, var Tora gåt, Milla blek, men fullstændig taus om det passerte. Også Nora og Tinka tok på sig; Milla lot det ske. Hun kysste dem, og bad dem komme snart igjæn; det samme bad hun om nede i gangen. Først da hun var ovenpå igjæn og alene bak stængt dør, brast hun i gråt. Noget sådant vilde aldrig ha hændt, hvis hennes mor hadde sittet ved bordet; selv fyllte hun ikke plassen; det var også henne han især hadde krænket. Hennes mor var gåt så altfor tidlig bort. Å, mor, mor, mor, mor!

Da banket det på. Hun spurte hvem det var. Hennes far. Hun måtte selvfølgelig åpne; men hun gik tilbake hen til sofaen, og kastet sig gråtende over dens bortste hjørne.

Han satte sig stille, og om litt sa han forsigtig, næsten hviskende: «Hør, Milla; jeg beklager hvad som er hændt; — sandelig om jeg mere vet hvorledes det kom. Men det er ærgerligt — naturligvis mest for din skyll. Jeg væntet jo ikke at hun skulde ta sig det så nær. Jeg synes så godt om at dine veninner kommer her til dig, og specielt om disse unge piker. Allikevel . . . og det er kanske den følelse som drev mig . . . har du været forsigtig nok i valget av den ene av dem, Milla?»

«Hvad mener du med det?»

«Ingen ting bestemt. — Kjære, ta det ikke så hæftig! Du forstår mig visst ikke. En pike som i den grad er usikker på sig selv, du, og — ja — som man så let kan forvirre . . .; der kunde komme den dag du angret at du hadde omgåts henne.»

Milla rejste sig fullstændig kridhvit; hun følte det aldeles som hadde han sagt det om henne selv. Det vilde være meget få piker i hennes alder som ikke hadde følt det således.

Men hun sa ikke et ord. Hun brast i stærk gråt, og gik in i soveværelset, idet hun lukket efter sig.

Næste dag, i det samme frikvarteret slog, hadde Milla Tora under armen, og siden i hvært følgende; de var begge i det mest strålende humør. Nora og Tinka rigtig beundret Milla for dette. De hadde ikke tænkt hun hadde så meget hjærte og mot — og bedre æn noget annet grunnla hin lille begivenhed deres venskap.

«Generalstaben» var dannet.

III. Foreningen.

Det mærkedes snart at hele øverste klasse, og med den næstøverste, var kommet under én samlet inskydelse.

Rendalen blev i den grad slåt av forandringen, uten at han forstod grunnen, at han tilsist spurte, og den fortaltes ham. Herover moret han sig meget, gav de fire deres berømte navn og tillike det forslag at nu skulde de danne «en forening». Visstnok hadde de en forsamlingskvæll hos hans mor, og den kunde de jo fortsætte med; men bedre var det at de tok saken helt i sin egen hånd, bestemte hvad de vilde ha forelæst eller høre et foredrag over eller selv forhandle. Især det siste. Unge piker hadde så mange «nipssaker» i hodet, at de burde tidlig lægge vinn på at gjænnemføre en tanke, følge en bestemt interesse.

En forening! Øverste klasse skal danne en forening! Veninner fra byen kan invoteres; også ældre fra næstøverste kan invoteres; og der i foreningen kan de tale om hvad de selv vil, inby hvem de selv vil til at holde

forelæsninger, gjøre musik; . . . selv er de herrer, — de, og ingen annen. De kan gjøre love, vælge præsident, sekretær, ilægge mulkt! . . . Alle de fantasier dette jaget op — ikke i de øverste klasser alene, men i alle, like ned til den hvori de minste sat og stavet og sang viser om katten . . . hvad der blev for et liv under og over bordene, hviskende i timerne, stormende i frikvartererne!

Når en skole angripes av et spørsmål som der ikke får tales højt om i timerne, er det til fortvilelse for lærerne. Ingen læser, ingen hører, ingen holder orden eller husker. Vil man ha rigtig moro av den hemmelige bevægelse i klassen, bør man ikke gå foran; da holder de inne — nej, stille sig bakerst og se på flætterne. Man skulde tro de hadde fåt selvstændig levende liv. De hopper, de danser, de krøller sig og utfolder sig; farveforskjellen blir i denne overvættes uro komisk. Alle de brandrøde, blekrøde, brunrøde mot de mørke, der ser ut som våte av vand eller glinsende av olje, eller er mattmørke som grudd; mot dem som er sorte utenpå og brune inneni, og de helt ravne-blåsorte; mot de lyse i alle slags tinter av grått, av gult eller i en skidden blanding av begge med grønt til grunnfarve; . . . i det hele tat alle disse umulige overgangsfarver som hører alderen til. Flætterne er ivrige, som snakket de med hværandre, gjorde kunster for hværandre, sprang mot hværandre; livet bak på ryggen gir en tro refleks av det foran.

I «foreningens» første, d. v. s. konstituerende møte blev Nora valgt til præsident. Tinka var så vant til at alt arbejde læssedes på henne, så hun visste på forhånd at hun blev sekretær, og det blev hun da også — enstemmig. Det hadde den fordel, mente Nora, at så kunde hun skrive ut forhandlingsprotokollen for Frederik. Første bestemmelse var rigtignok at alt skulde være hemmeligt; men Tinka var jo forlovet.

Ellers begynte de uten skrevne regler; men Frederik krævde fra Kristiania på det aller bestemteste love. Han sendte et utkast med mulkt for fraværelse, mulkt, når nogen vægret sig for at gjøre hvad der pålagdes, mulkt for annen gangs forstyrrelse, mulkt for at unlate at stemme. Men pikerne tok det mere praktisk æn han

— «tosken», som Tinka ved denne lejlighet kallte ham; i al stillhet utarbejdet Nora og hun et nyt lovforslag; det blev i næste møte forhandlet under megen kommers; love syntes de ikke at ha sans for.

I byen drev man skøj med «foreningen»; der var også dem som fant den upassende; der var såmæn dem som fant den farlig. Men da der samtidig kom et skuespillerselskap til byen, og dets fornemste spilledag fallt på «foreningens», uten at dennes medlemmer på et par untagelser nær kunde formåes til at offre «foreningen», betragtedes dette som en generalprøve på «foreningens» iver; man fandt det ikke værdt at la det komme til hovedforestilling; de fik være i fred.

Snart viste sig en farlig mangel i «foreningens» love. Enhvær kunde anonymt til præsidenten insende forslag til forhandling; man stemte så over om de skulde sættes på dagsordenen eller ej. Således blev det anonymt foreslåt at forhandle «udødeligheden»; ved avstemningen fik forslaget ikke en eneste stemme; forslagsstilleren var selvfølgelig ikke medlem av «foreningen». — Et annet forslag lød: «Hvorvidt skal det tilstedes mannfolkene at bære overskjæg?» — og det var skrevet av samme hånd. Nu foresloges at ingen skrivelse blev der tat hensyn til som ikke lagdes på sekretærens bord under møterne. Man invændte at så blev forslagene ikke længer anonyme, men man var nok sikker på sin egen behændighed; ti forslaget blev antat.

Skjønt forhandlingerne var ubetinget hemmelige, påstod man i byen at en ung dame i et foredrag deroppe hadde funnet det frygtelig ynkeligt av mænnene at de ikke kunde holde sit kyskhedsløfte like godt som kvinnen. Da var det at Døsen gjorde sit berømte:

Nora, Tora ora pro nobis.

Ellers blev man aldrig sikker på hvad pikerne hadde forhandlet. De var kommet overens om at late som alt der sagdes om dem, var sant; et skalkagtigt frimureri holdt denne spas gående.

En av de slemmeste til at ærte dem var konsul Engel. Han var straks blet forsonet med generalstaben, idet han gjænnem sin datter hadde frembåret sine unskyldninger

Æn videre lot han forære Tora en japanesisk æske med mange små inneni, og i den innerste lå en yndig nål. Og for rigtig at få det godt igjæn gjorde han forsoningsmiddag, hvortil Milla fik be flere av sine veninner. Med *grande vitesse* hadde han latt komme et uhyre av en dukke som han hadde stillet på bordet, og højtidelig overrakte de fire; den var pragtfull. Tinka hadde tat sin stærkeste kjole på; Tora var i overstadigt lune der nede hos Milla, hvor hun sat; hun snakket uten stans, så Milla kløp henne under bordet for at få henne til at tie; da lo Tora som hun var gal. Nora sprang til pianoet midt under desserten, for at synge en sang konsulen ikke hadde hørt. Han forsikkret siden han aldrig hadde moret sig uskyldigere. Han ejde ingen annen form for samtale med dem æn at ærte; i regelen gik det ut over «foreningen». De lo til hans jøn, de drev det videre; men de opgav intet; ti kvinnen er for vant til at tåle spot, når der er noget hun holder av.

«Foreningen» var det nye i deres liv; snart blev den mere. Men for at vise det må vi vænde tilbake til en som vænter på os.

Anna Rogne kom ikke på skolen hin mandag, Milla møtte op med hjærtet fullt av selvbebrejdelse. Straks efter skoletid søkte Milla henne med vogn, men Anna var syk; tanterne møtte smilende, og forsikkret at hun burde ikke forstyrres. Dagen efter kom Milla igjæn; hun spurte om hun ikke i det minste måtte få se til den syke. Anna og hun hadde begynt at læse F a b i o l a sammen; — om hun nu ikke skulde læse højt for Anna? Lille Anna unskyllte sig; de smilende smilte — og Milla gik.

I tre uker var Anna borte fra skolen; et par ganger til søkte Milla henne, men kom ikke in. Så sluttet hun.

Anna var ikke syk; hun betrodde tanterne uforbeholdent hvad det var; hun var bedraget og forsmådd; ja, mer æn det, hun var plyndret. Hvad hun mente med det siste, vilde hun længe ikke ut med; hun kunde ikke. Hun måtte få være ganske, ganske, ganske alene. De hørte henne hele dagen gå der oppe på loftet —

somme tider også om natten; de var i den største frygt, men de gjorde som hun ønsket.

Hvær gang de skulde holde andagt, varskudde de henne; men hun møtte aldrig. Da hun så deres stigende forundring og bekymring, brast det ændelig ut, at det var h e r hun hadde lidt det værste tap; for alt hun hadde hat kjærest, hadde hun delt med Milla. Ikke at tale om den fælles bekjænnelse, så var der ikke en bøn, ikke en salme, ikke et kjært bibelsted, uten at hun hadde brukt det som man bruker forlovelsesringer, utbytter foræringer, kysser hværandres portrætter; . . . hun tålte ikke mere at se det eller høre det, ikke at tænke på det!

Hun gråt ikke; i alle fall ikke så nogen så det; der var vilje i lille Anna. Hun så på det der var hændt, som den ene fiende ser på den andre; det var ikke s m æ r t e n s form det gav; men h a r m e n s. Hun hadet den andre, hun foragtet sig selv. Hennes fejltagelse intil siste dags siste stund, da hun stod foran Millas dør, og hørte de andre le innenfor . . . kunde noget latterligere tænkes? Hvad hun i højtideligt alvor hadde foretat sammen med en sådan en — og den indre kraft hun hadde tiltrodd det . . . der var ikke bund i hennes skamfølelse, når hun tænkte på det. Og dog måtte det tænkes på. Hun tvang sig til at tilstå det for tanterne; hun tvang sig til at undersøke det ned i de fineste årsaker. Det blev et arbejde, og det drog annet efter.

Men hun rejste sig på det — begynte at færdes ute, at gå lange, ensomme turer, og ændelig at læse. — Efter en tre ukers tid møtte hun på skolen, noget blekere æn vanligt og ænnu magrere; men i alt annet tilsynelatende som før.

Hun satte sig ikke på sin gamle plass, men var venlig mot alle — også mot Milla. Denne søkte ikke mere at gi nogen forklaring; men det var kanske ikke uten hennes vidende at Tora forsøkte. Anna hørte på henne — og bad om noget gul tråd; hun skulde få igjæn dagen efter.

I alle foreningsmøter deltok hun flittig; det var åbenbart at dette interesserte henne; men hun tok ingen aktiv del.

Så like under jul var Rendalen inbudt — efter forslag av Nora — til at tale til dem om Gengangere av Henrik Ibsen; han avslog det; men bad om at få tale litt om slægtsansvaret; han mente nemlig at i dette, når det blev utarbejdet og følt, lå flere nye moralregler; ja, at herav vilde i meget bryte frem en revolution. Dette blev man spænt på; man glædet sig til en interessant, stille fremstilling — og fik et avrevet, men rystende foredrag; pikerne sat forskræmt, ikke mindre over Rendalens egen bevægelse æn over hans ord. Han ropte tilsist ut, at de som slæpte arvelige sygdommer over sine barn; de som f. e. hadde hyppigt vanvid i sin slægt og desuagtet giftet sig; de som svækket av utsvævelse satte barn i værden; de som for pengenes skyll giftet sig med vanføre eller helseløse og avlet barn med dem, var værre æn de største skurker, værre æn tyver, falsknere, røvere, mordere . . . slik holdt han på.

Der måtte være hændt noget; fru Rendalen hadde også i nogen dager gåt om med røde øjne; og selv hadde han været borte, antagelig i Kristiania.

Dette foredrag gik Anna hen og takket ham for på sin egen «prétentieuse» måte. Hun sa, da han var gåt, at det var det beste hun hadde hørt. Bare én istemte, og det var miss Hall; de andre sa intet, ja, det var længe pinlig stillt. Ændelig yttrer en at foredraget syntes henne frygtelig voldsomt. Dertil svarte lille Anna at man måtte vækkes; alting gjordes om til «underholdning»; — man var allerede langt inne på det også her i foreningen. Dette forstemte ænnu mere; Nora blev fornærmet, og hun spurte om ikke så Anna vilde gjøre noget for foreningen. Anna rødmet, men til alles overraskelse svarte hun: jo, hun skulde forsøke.

Så forsvandt hun fra skolen i flere dager; men til næste foreningsmøte — det siste før jul — mældte hun et foredrag. Hun ønsket at både Rendalen, fru Rendalen og Karl Vangen skulde høre på; det var just ikke at sætte sit lys under en skjæppe, mente veninnerne. De inbudne møtte naturligvis.

Lille Anna så anstrængt ut, da hun kom; hun var også skjælvende på hånden, da hennes tynne bleke fingre

bladet i håndskriftet der oppe på katedret, og satte lysene tilrette.

Røst, ordbehandling var avmålt, undertiden næsten skarp; hennes store øjne så ikke gjærne op; hvær gang dette skedde, var det med en betydningsfullhed som kunde irritere. Hun læste ordret op. Begynnelsen var især så tilspisset.

«Kvinnen arbejder ikke i samme grad med sig selv som hun gjør store krav til mannen. Hun lægger ikke de fejl av som hun pådrog sig i andre og værre forhold. Jeg vil således iaften nævne den ene fejl: at lyve.»

«Som den svakere har hun vænnet sig til at lyve. Men kvinnen står ikke længer så usikkert at hun behøver det.»

«Jeg mener sådant som at hun bestandig gjør sig så blid, så from, så beskeden, så ælskværdig for fremmede, så at bare en fremmed viser sig, så lyver hun. Og så mener jeg sådant som, at er der noget ubehageligt ved at gå den like vej, så gjør hun straks en omvej; hun gir en skingrunn, forstiller sig. Skal hun gjøre noget, og har ikke længer lyst, ja, så får hun hodepine; kommer nogen som ikke er gjærne set, ja, så har hun gåt ut, skjønt hun sitter i dagligstuen. Det generer henne ikke i minste måte at bruke sin tjenestepike, sin datter, sin veninne til at lyve for sig, når hun ikke selv kan.»

«Nogen damer — måske er det forholdsvis mange — har i den grad vænnet sig til at gi urigtige grunner, eller til at gjæmme bort de rigtige, i det hele til «at finne på», at de gjør det uten noget tryk utenfra; de behager sig i det som i et slags koketteri.»

«Dersom det bare var i forhold til menneskene; men det er også i forhold til Gud. Herom skal jeg citere en forfatter. Han siger: ‚Det er vanskeligt at dømme om kvinnens religiøse tro, sålænge religionen er hennes eneste åndelige interesse. Men når man ser hundre, to hundre, tre hundre damer om én modepræst, så aner man uråd. Den letteste måten at tænke på er jo visstnok at gi sig hen til en annens ord; men ænnu lettere kommer man fra det ved at sværme for ham selv, og aller lettest ved at late som man sværmer, fordi andre sværmer.....

,—— Den tro som har forlist sine idealer på jorden, og så flytter dem til himmels, er visst ikke så sikker på en god mottagelse der, som præsterne lover. I regelen blir det heller ikke mere av det æn en ubestemt trang . . . . . .

. . . . . Så er der mange kvinner som er svært forsynlige; best at sikkre sig og sine. Jeg undrer mig på hvad Vorherre siger, når de begynner?' . . . . .»

Hun citerte videre, og mange av citaterne vakte latter — besynderlig nok især hos Karl Vangen. Derfra gik hun over til kvinnens deltagelse i foreninger for veldædigt øjemed, hvorledes hun lager muntre ball av de fattiges nød («til intægt for de fattige», som det heter), gjør morsomme basarer, ja teaterforestillinger av druknedes eller av opbrændtes efterlatte. — Hvorledes hun i foreninger som denne her moret sig med store spørsmål, sværmet for enkelte forelæsere, skildredes; Anna var ganske skarp — som ungdommen i almindelighed, når den inlater sig på kritik.

Da hun sluttet og kom ned, fattet hun i førstningen ikke hvad man sa til henne; hun svarte galt, og spurte op igjæn. Men litt efter litt kom hun sig; da så hun efter Rendalen. Han var gåt.

Hun blev højst forundret. Så gled hun bortover mot fru Rendalen for at høre årsaken. Hun måtte jo begynne med at spørge om hvad h u n syntes.

«Jo, min tøs; du har visst adskillig ret; men jeg er så rædd for at nu skal I til at puste dere op til at ta det «med alvor». Stakkars dere, da kommer I først til at lyve til gagns, da! Få kvinner kan ta det «med alvor», min tøs. Men skape sig kan de; forstrække sig kan de også — Gud, ja! — De blir ofte så unaturlige, så det er fælt.»

Ændelig kom Annas spørsmål, langsomt, forsigtigt: «Hvorfor gik hr. Rendalen?»

«Gud vet!» — hun sukket, så mot døren, hvor han var forsvundet, rejste sig og gik.

Karl Vangen talte med Tora; nu så han Anna stå ledig og kom hen for at sige at han var «svært fornøjet» med nogen av citaterne; han kjænte boken. —

Karl Vangen hadde været på veje til at bli modepræst; heldigvis hadde han sluppet, men skrækken sat ænnu i blodet. Dette visste Anna fra sine tanter, så hun hadde den hemmelige nøkkel til hans tale; han holdt sig udelukkende til kvinnens religiøse forhold, og var ikke helt enig. Da spurte hun om hans mening for øvrigt. «Jeg kjænner kvinner så lite i andre forhold,» sa han og blev litt rød; «jeg tør ikke inlate mig på det.»

Straks de ældre var gåt, bruste det løs; for pikerne var begejstret. «Lille Anna» var den ældste av dem, hvad man så let glæmte, fordi hun var tilbakesat i det legemlige; de hadde ikke tænkt henne istand til noget sådant. «Hvor var det udmærket set; hvor var det godt sagt! Og det av en av vore egne!»

Især Nora og Tora var henrykt. — «Slik er vi! Så usanne er vi — mest i småting, forstår sig. Og som vi morer os med det alvorlige — å! Nej, der må dåd til; eller om ikke dåd, så —»

— «nysepulver,» sa en, og hele flokken skoggerlo.

Men de tok på igjæn. «Det er sant; ved Gud, det er sant! — Det måtte jo bli anderledes; for det er en skam som vi er!»

Til en begynnelse vilde allesammen følge Anna hjæm; — jo, de vilde! Og det gjorde de, så Annas to skjæve tanter blev forskræmt inne i sine natkapper, da de klokken mellem 11 og 12 om natten hørte sværmen surre utenfor og rope «godnat! godnat! godnat!» med tyve klingende pikerøster. Og lille Anna selv? Hun måtte jo in og fortælle dem hvad som var på færde; men hun sa bare «at de hadde fulgtes ad». Hun kunde ikke straks ut med mere; hun var uviss. Hun hadde skrevet dette med sit hjærteblod; hun hadde oversat sin bittreste erfaring i angrep; hun hadde været sikker på at bli overfallt for det, bli et utskudd — og så hadde hun fåt takk for det og atter takk, jubel og atter jubel, ros og atter ros . . . . . Hun lå i sin seng og kunde ikke sove. Var det av fryd? Var det av frygt? Eller var noget i hennes ævne første gang rørt av andre? Det var ikke ubehageligt. Samtidig lå mer æn ett lite hode og spekulerte over hvad de dog i al værden skulde finne på?

Trangen til at ta det alvorlig, til at være gruelig sann, den måtte dog ha næring; ellers kunde den jo dø. Og det blev funnet! Milla hadde sorg; Milla kunde ikke gå på ball i julen; ingen vilde gå på ball i julen; ja le bare! men det blev enstemmig besluttet; man sviger ikke en veninne i sorg. Ikke hele vinteren vilde nogen av «generalstaben» gå på ball. Milla følte sig smigret over så megen deltagelse; men —. Intet men! Urokkelig, enstemmig beslutning. Og det skulde ikke bli med det; man sat på utkik efter mere —.

Byens ungdom sørget over at miste så mange unge, glade balldamer i julen; men det hjalp ingen sorg. Ja, det frydet dem at man sørget.

Som sagt: det skulde ikke bli med det!

IV. På trappen.

Dette samhold blant dem som gik fremst og gav retning, denne livlige trang til viden, til selvstændigt syn . . . om den tålte kritik og kanske litt spot, det var dog et uforkasteligt vidne om at nu var skolen på stor vej.

Om det så var i byen, så blev man slått av, at materialets, eksperimenternes, metodens overlegenhed avsatte en så bestemt og fremfor alt en så interesseret kunskap hos barnene om ting alle kunde forstå, hørende til livets nærmeste behov. Hjæmmene fylltes av fortælling og videbegjærlighed, av tigging om at kjøpe ting til kemiske og fysiske eksperimenter, mikroskoper, historiske tegninger som illustrerte tro og levemåte op igjænnem al tid. Der var mellem gutter og jænter ikke længer nogen sammenligning, når det gallt iver og meddelelse.

Dette gjorde undervisningstimerne lykkelige; de store samlinger om bordene til «frokost» deroppe kl. 12 var fæster; og eleverne sprang ned ad bakken om eftermiddagen uten bøker, uten leksetyngsel, fri, fri, fri . . . . !

Men de lykkeligste blev igjæn deroppe; det var fru Rendalen og Karl Vangen. Hvor fru Rendalen rugget i vej med brillerne på skakke — noget hun i den senere tid hadde lagt sig til — smånynnende med en umusikalsk røst, var det som at møte et højlass om høsten;

det duftet friskt imot en langt borte fra, og man gik gjærne til side for en så mægtig, nyttig, tætpakket gjænstand. Karl Vangen levde med munnen op ad ørene; han fik ikke mere tid til at dra sit smil in igjæn. Han strålte, bare nogen så op mot skolen, og kunde i det uændelige la sig fortælle eller fortælle igjæn skolens småbegivenheder; de var alle mærkelige eller morsomme.

Bare Tomas var ikke rigtig med. Men det var nu overhode ikke «hygge» med Tomas, når man dermed forstod fortrolig omgang, jævnt godt humør. Enten brukte han den lange Karl Vangen til at stå bukk for sig ute i havegangene, ja i stuen med — når han vilde hoppe over ham, som den ene gut over den andre; — eller han drev op og ned, ned og op, helst fløjtende, med hænderne i lommen, til en blev ør av at se på. Eller han spilte piano i timevis. Eller han arbejdet på og for skolen uten hvile; eller han læste en ny bok og ænste ingensombelst forstyrrelse; eller han gik ændeløse turer; eller han forelæste og moret sig sammen med pikerne som en kammerat; — eller han tålte ikke at se dem, skolen eller nogen dertil hørende. Moren måtte så ta litteraturtimen for ham, miss Hall kemien og fysikken, Nora sangen; han vilde ikke, han kunde ikke. Så kom han igjæn, gladere, friskere æn nogensinne, gjorde arbejde for to. Moren skrev det på regning av alle de år han hadde levd uten regelmæssig sysselsættelse.

Hadde de selskap, kom han slet ikke; eller han kom og tok alle med; eller han kom og sat stum. Stod og talte med en, sa: «Ja; ganske visst! Fullkommen rigtigt!» — gik og kom ikke igjæn.

Nu; — man så på det under synsvinklen: det geniale; det var noget genialt ved Tomas Rendalen.

Før han drog til Amerika, hadde han «opdaget» en lærerinne i historie; han hadde det stærkt med at «opdage». Hun het Karen Lote, og underviste i håndarbejde, skrivning og tegning. Rendalen hadde lagt mærke til hennes kjænskap til de forskjellige stilarter og kom under fund med at den unge pike gjæmte en ikke liten kunsthistorisk viden. «Utvid den til kulturhistorisk!» — Han blev ikke træt av at gi dette råd.

Her hjæmme er den kulturhistoriske viden mer æn tarvelig, og alene denne historie har noget værd på en skole. Han begynte allerede nu den store samling av historiske tegninger som skolen har, og derigjænnem tok han hennes interesse fangen. Han underholdt den ved fra rejsen at sende flere, samt bøker og råd, og han var ikke før kommet hjæm igjæn, før han tok historietimerne over hele skolen, for at vise henne hvad han mente. Utviklingen, sammenhængen søkte han i en grej historisk oversigt, ledsaget av karter og tegninger; gjorde den liten for de små, større for de større; brukte detalj bare til karakteristik. Han gjorde det ensidig; men det hadde kraft og farve; historisk forestilling fik man. Karen Lote blev betat; det nye ved hans person, hans meninger, hans underbare undervisningstalent, dets intrængende art, der fik en til at tro at ingen annen i værden var til for ham æn den han nætop så på; — den utsøkte smag i hans påklædning, det velstelte over hans person, intil den lette duft av en fin essens, som altid fulgte ham . . . den begavede pike med de dype intryk hadde i sine seks og tyve år aldrig været ute for noget som bare fjærnt lignet dette: hvær dag at underholdes av ham.

Den misforståelse og forfølgelse han gjænnemgik, hans lidelse derunder lot hennes følelse stige til sværmeri. Men hun generte ingen med det.

Så overtok han skolen som bestyrer. Han kom og hørte henne undervise — ret som han hadde en fritime, kom han, deltok ivrig — eller gik uten at sige et ord. Blev borte lange tider, kom så igjæn hvær dag, tok hele timer fra henne — eller drev op og ned, ned og op — og blev helt borte.

In under jul gik Karen Lote til fru Rendalen og forsikkret henne at hun kunde ikke være en dag længer på skolen.

Bare hun hørte hans trin i gangen, skalv hun; i hans nærvær kunde hun ikke fortælle den simpleste begivenhed, æn sige gi en forklaring.

«Men hvorfor?»

— Han viste henne den åbenbareste ringeagt! — Hun storgrât.

«Ringeagt?»

— Ja! Enten fallt han henne idelig i ordet, tok hele timen fra henne — eller han fant henne ikke værd en rettelse, vændte ryggen til, hilste ikke, kom ikke. — Det var ingen ænde på alt hun regnet op.

Fru Rendalen kallte lærerinnerne sammen og forela dem frøken Lotes klage, sikker på at dette var den forunderligste misforståelse.

Men den lærerinne som hadde avløst frøken Lote i tegning, forsikkret, at hvis hun ikke hadde sin mor at forsørge, så var også hun gåt for længe siden; hun holdt ikke hans idelige tilrettevisninger i barnenes påhør ut. Han var en utålelig tyran; således og ikke anderledes måtte det være in i det minste. Han hadde gjort henne så nervøs at hun skalv, bare hun hørte ham i gangen. Også hun gråt.

Den opskræmte fru Rendalen henvændte sig hastig til de andre; hvad var dog dette? Lærerinnerne i sprog, hennes elever fra de var små, hennes gode veninner, som ved hennes hjælp hadde utdannet sig videre i utlandet, måtte tale. Ja, de mente jo nok, at Rendalen selv ingen anelse hadde om at han «tilretteviste», like så litt som om at han støtte nogen ved at gripe in, så barnene mærket hans store overlegenhed; — men visst var det ofte krænkende. Han var så ujævn, både mot lærerinnerne og mot barnene; han tok ikke de samme tilfælde på samme måten; altid efter stemning. Deres mening, og den tiltrådtes av alle, var at han ikke kunde kalles skikket til at styre en skole. Selv miss Hall, som ellers intet hadde at klage, var enig i det.

Fru Rendalen bad dem for Guds skyll betænke sig; de måtte dog ikke ville vælte skolen over ænde? Hun var meget bevæget og sa at foreløbig overtok hun ledelsen. Men de måtte ikke la det bli kjænt! Hun gav sig over med den voldsomhed som var henne egen. Så blev de andre rædde; der opstod rørende scener; de roste hennes søn, den ene over den andre; ja, den som ikke hadde hørt det foregående, skulde tro de alle luet av begejstring.

Når alt kom til alt —: at lægge en udmærket skole-

plan efter samtidens beste mønstre og selv at være en enestående lærer — det er noget ganske annet og noget mere æn det at være en dygtig skolestyrer. Derom blev de og moren snart enige; dermed trøstet de hværandre, så godt det lot sig gjøre.

Men for Rendalen var det hans livsmål; tapte han det, hadde han intet.

Fra Augusta sank i graven, og han lærte at det heller ikke var værdt for ham at stifte familie, hadde det: at ta morens skole og gjøre den til hvad hun hadde drømt og ikke nådd — været hans forlovelse, hans ægteskap, hans familiefortsættelse. Han var stolt av det. Dette var den dype energi i hans første ungdom, i hans arbejde, i hans bravhed; den var gjænstanden for Karl Vangens uopslitelige beundring, den hemmelige tekst for fru Rendalens samtaler og brev.

Allikevel kom kampene, og hans ubændige naturel bestod dem ikke alle hældig. Men hvær gang grepes han av en skamfølelse for sit ideal som blev til rædsel — hin dype rædsel moren hadde følt, da hun bar ham under sit hjærte. Hun hadde ofte skildret den med stærke farver; men det var for intet mot hvad han oplevde; den var forfærdelig. Den jog ham tilbake i hennes fortrolighed; den gjorde at han usvigelig holdt denne fortrolighed fast. Mellem disse to var det ramme alvor; de hadde et livsmål sammen.

Kanske hadde han stormet henne, livsmålet og rædselen med over ænde, hvis hans sanselige forælskelser hadde samlet sig om og været fastholdt av en enkelt; for der var en vill energi i ham, som da hadde klamret sig til en annens. Men den arvede uro i hans natur lot det ene intryk blænde de andre; rædselen fik tid til at komme imellem med altid større magt — og blev tilsist den stærkeste. Livsmålet var reddet.

Fra han helt hadde sejret, utviklet sig noget jagende abstrakt. Det hadde altid været der; det minte om hans fars billedtrang, hans lyst til at ta tingene i stort.

Hans studier forcertes; — aldrig én ting ad gangen, men skinsykt det ene i det andre. Hadde eksamensfagene ikke i så særegen grad ligget for ham, hadde han aldrig

fåt eksamen; han var færdig med det længe forinnen og langt frem i annet. Han var altid forut for det han nætop holdt på med; det blev til led i en set eller tænkt helhed. For Karl Vangen, som så ham læse, var det ofte utroligt hvad han allikevel fik med. Aldeles det samme i omgang med mennesker; han syntes ofte ikke at være tilstede, og hadde dog originale intryk.

Men de lå alle i samme række. Han så billeder og bevis på noget han holdt på med; ikke mennesker, men fænomener; ikke ting, men idéer.

Så længe Karen Lote skulde sætte sig in i hans historiske metode, interesserte hun ham umådelig, siden ikke det minste. Med de andre noget lignende — untagen med miss Hall. Hennes undervisning var ny; følgerne av den, først de intellektuelle, siden de sædelige, var han spænt på.

Men h a n s e g e t arbejde? — Efterat den årlange, rastløse jagt gjænnem al værden efter material og metode var til ænde; efterat skoleplanen, unfanget år tilbake og rettet og drøftet i det uændelige, var sat i gang; især efterat den rå utvortes motstand var slåt til jorden . . . . . ja, hvad var det så som gled in og kom i vejen —? K u n d e han ikke mere —? V i l d e han ikke mere —? Var det ham ikke længer nok? . . . . . .

Alle mennesker omkring ham hadde glæde av det; især hans mor var så rørende. «Dette er skolen jeg har drømt om, min søn! Min kjære Tomas!» — Han hørte det næsten hvær dag; han takket og kysste henne for det; han trængte det. Men allikevel; . . . undervisningen, hans hovedævne — ja, det kunde spænne ham at få en ting intrængende klar, et hovedled rigtig husket, det vanskeligste gjænnemsigtigt; det kunde henrykke ham at sætte en ny opfatning igjænnem blant de ældre, eller rette deres opmærksomhed på et spørsmål i samtiden. Alt hvad som hadde opgave, — der var han tilstede med opfinsomt tålmod; ut over det hadde han intet; nej intet.

Han følte sine mangler; stærkt selvbeskjæftiget som han var, pinte de ham i stigende grad. Der var stunder han ikke tålte skolen.

Da kjænte han sig tom på livsmot; på attrå, på . . .

han vilde ha sagt kjærlighed, hvis ikke hans mor hadde været, og dertil Karl; han holdt inderlig av Karl. Længsel til hustru og familie var det ikke; i alle fall ikke nærmest det; han kjænte jo ingen tildragning til nogen særskilt.

Var det dette som var ulykken? At han ikke kunde knytte noget forhold —? Som barn hadde han kunnet

. . . . . .

En mann der går i disse overvejelser fra dag til annen, og en kvæll overfalles av sin mors gråt og veklager, fordi lærerinnerne ikke længer vil tåle ham som styrer . . . han farer ikke op som foran det uventede. Tomas blev ved pianoet, hvor han sat, da hun kom; han slog på det med én finger nu og da under sin mors lange og ofte avbrutte fremstilling; han så sin mors fortvilelse, gjæmte sin egen. Følte det at nu hadde han ikke mere at gjøre her.

Han bemærket stille at h u n kanske burde overta skolens ledelse så længe; han klimpret til det, som skulde det ikke bety noget videre. Hun svarte at det hadde hun alt sagt dem. Han blev likblek. Hun skyndte sig at føje til at naturligvis kunde alene han overvåke sin egen plan. Hun bad ham om at tale med lærerinnerne straks. Han talte heller aldrig med nogen. De misforstod ham jo aldeles; han støtte dem, fordi han ingen fortrolighed viste dem, ikke engang altid hensynsfullhed. Holdt han da ikke av dem?

Dette blev for meget for Tomas; han kastet sig over pianoet og gråt, rejste sig straks, tok sin hat og frak på og gik ut, tross morens bønner om at bli og tale videre med henne som i gamle dager. Han kunde ikke.

For der var også noget i morens forhold til ham som nu smærtet ham. Hun hadde, da han kom hjæm, mottat ham med den største beundring; alt han hadde sagt og villet, var rigtigt; — men efter hans programtale fik hun tvil. Gradvis var denne steget således, at nu satte hun et spørsmålstegn til alt han sa; på første klage av lærerinnerne tok hun skolen fra ham! Dette kunde hun så fortræffelig forene med sin stolthed over hans skoleordning og en nynnende stille fryd over hvor godt det gik.

Ikke at hennes tvil var mere æn hvad en praktisk forstand som hennes måske hadde ret til. Han anklaget henne ikke for det; han kunde bare ikke holde det ut.

Hint med lærerinnerne var forfærdeligt. Hans mening om dem var at de var udmærkede; ingen i den grad som Karen Lote — ellers hadde han aldrig brydd sig med henne.

Der måtte være noget innerst inne i hans forhold til menneskene som var fortvilet galt, når han i den grad kunde misforståes. Hans egen følelse av tomhed og ulyst stammet kanske fra det samme —?

Disse damer hadde jo sværmet for ham. De, og øverste klasse og . . . Var også det et bedrag? Eller var det nu forbi?

«Sværme»; hvad er «sværme»? Han skjøt det fra sig med foragt; . . . og dog hadde det glædet ham og bedraget ham. Han var gåt ut ifra det som fast.

Nej; den som vil ha, må gi. Den som vil holdes av, må holde av. Og han kunde det ikke . . . således . . . således som han så andre kunde.

Det var vel heller ikke underligt. Hans æt hadde kanske uttømt sin ævne til menneskekjærlighed. Hvad var det annet den gjorde, når den led efter led brøt ned menneskenes troskapsregler, gav fanden i menneskenes dom, ødte sit blod i ødelæggelse av sig selv og sit avkom — også av andre og deres avkom?

— Han gik in igjennem landet til venstre — den samme tur som hin forårskvæll han hadde holdt sit foredrag. Han husket hvor frejdig han var kommet hjæm fra Amerika; hvorledes han hadde drømt at gi sine landsmænn et eksempel, der, hvis de fulgte det, skulde lyse op. Hvad var herligere for et lite folk æn at samle sin største kraft om sine barns undervisning; d e r lægge ned sin spareskilling? Lad så de store folk ødsle sine på arméer!

Han husket hvor det den gang frydet ham at tænke, at således soner man sine forfædres ugjærning. Således har alt utviklet sig på jorden. Opvækkelsen er kommet i de stærkeste ætter; instinktivt har de følt sine mangler, og har søkt blodblanding imot dem. Derfor har alt av

stort og godt en slægt som ætfar; dens lidelse som grunn i sin trang, dens trang som grunn i sit arbejde, og dens arbejde, dens selvbeherskelse som grunn i sin opdagelse, sin samlermagt omkring det fundne.

Når det summet og surret på skolen ut av hundre unge viljer; når det lyste, glimret av øjne på formål han hadde sat op; og når de ældste, påvirket av ham, gav retning, hejste fane —, så var det først og fremst en æt, hvis hus de sat i, hvis utvikling de fik. Hans var blet til skole.

Men innerst inne drog den dog sin svækkelse med. I ham, som hadde bygd, lå også opløsningsspiren; han kunde altså ikke komme videre med det. Han ejde ikke den bærende kjærlighed; — nok synet, tiltaket, ærgjærrigheden; men —. Krigens gaver, om man vil; ikke fredens.

Som han gik hin kvæll efter foredraget, syk om hjærtet, angst, å, så angst, fordi hans årlange sikkerhed var blet skiplet — Karl hadde travet ved siden som en lang, højbent hund med gode øjne, taus . . . således gik han nu igjæn, bare at det var vinter, og at han var alene; han skammet sig for at ha nogen med. Den anelse av utryggt som da hadde rystet ham for første gang — nu var den visshed. Han kunde ikke komme videre. Herregud, han kunde ikke. Han var sygdommen i skolen.

Sneen lå i flaker bortover; på akrene var den nemlig smæltet; i månelyset så det spøkelsesagtig ut. I skogen, in under furuerne, lå sneen fast, også tildels på vejene; men her var vejbanen frosset til med dype hjulspor, med skarpe småsten, med fast hæsteavfall; hvor det var bart eller halvbart, var det et besvær at gå. Han kom tilbake igjæn så træt på sjæl og legeme, at han mintes ikke at ha været trættere. Forbi den nye kirkegård, hvor hans far og farfar lå, og hvor sjøen drog op til på den andre siden av vejen, bølgeskyllende og sort, kjænte han noget som kunde føre ham ditop eller dit-utover; eller begge deler — det lot sig forene.

Klokken var blet tolv; likesom hin nat efter foredraget vilde han ikke hjæm, før han var sikker på at moren hadde opgit at vænte på ham; under vanlige om-

stændigheder la hun sig mellem ni og ti. Men da han strævde op gjænnem alléen, så han snart lys i stuen, og litt længer op også lys i Karls rum. Hadde han ikke været så jammerlig træt, var han vændt om. Nu fik det stå til.

Moren møtte ham i gangen med lys. «Gud, Tomas, som du har skræmt mig!» hvisket hun.

Hvad tænkte hun med det? Han så på henne; stakkar, minst ti år ældre så hun ut; så forgrått, så oprevet, så kummerlig overgit. Hun begynte: «Tomas, lad os dog —.» — «Nej, mor,» — han avværget med hånden; — «jeg er så altfor — å, så altfor træt.» — Han gik langsomt over hennes stue til den indre gang, uten godnat, uten at se sig om; hun hørte hans skridt i gangen, at han åpnet døren til sit rum, at han lukket til og . . . drejde nøklen om innefra! Den minte altid, denne forfærdelige lyd. — Og hvorfor gjorde han det? Det var jo som han låste av mellem dem.

Mens han tændte lys, hørte han Karl ta i døren fra sit rum til hans. Tomas lot lyset stå, og gik frem foran forhænget og så Karls bleke, bekymrede ansigt stirre in fra døren. Hvorfor hadde han og hans mor sat sig i hvær sit rum? Naturligvis for at hans mor skulde få tale alene med sin søn, når han ændelig engang kom, hadde Karl trukket sig tilbake i sit. Han kunde kaste sig om halsen på ham og stortute. Alt han hadde holdt tilbake, da han så sin mor, vilde også nu frem. Karls urokkelige tillid til ham var det stærkeste han hadde utenom sig selv. Ænnu i dette øjeblik var den der; han så den bak hans bekymring akkurat som lysstrømmen bak hans hode og krop der i døren; for mellem dem var mørke. «Nej kjære Karl, ikke ikvæll; jeg er så træt.» — Langsomt, uhørlig drog Karl sine lange ben in igjæn og døren til efter sig; låsomdrejningen var så tysst, så tysst.

Tomas gik uopholdelig i seng, sovnet straks og sov i et eneste rundt. Da han vågnet, og han rejste sig og så på klokken, var den over otte.

For denne bevissthed om en lang, sund søvn veg smærten fra igår, som straks var strømmet til. Der kan umulig være så meget i vejen som jeg igår trodde, når

jeg ikke er klejnere æn som så! Han sprang op. Her må være annen livsgjærning spart for mig æn denne her — hvis det ikke er denne. Han klædde sig i en fart, og blev imens enig med sig selv om at han vilde ta sig en tur på nogen dager. Han vilde overveje og — være alene, mens han overvejde. Dette var al den besked hans mor fik, da hun kom in til ham, da han sat og spiste frokost. Han bad Karl hilset, og rejste klokken 10.

Det var henne ikke bare ukjært. Overgangene i ham er så brå, tænkte hun; — kanske han kommer igjæn som en annen æn han rejser. Hans grunnsvakhed, at tale og handle ut av stemninger, gav henne dette blik, dette spørsmålstegn til alt han sa; — han fik det nu også.

Han hadet det.

Denne gang tok hun dog fejl; han kom igjæn omtrent den samme han rejste; kun mærket hun, første gang hun talte med ham, at han var litt forbittret på lærerinnerne; «utaknemlige asen», kallte han dem; — «han hadde lært dem mer æn det stod i noget menneskes magt som ikke hadde gjort hans rejser, hans erfaringer, og hadde hans læsning. Han vilde ikke ha med dem at skaffe!» — Når han møtte dem, pinte han dem med elegant høflighed. Det moret ham; han var rent ut grusom med dem. Undervisningen optok han som før — med untagelse av sangen, som gik over til Nora, der altså nu var både lærer og elev. Han forsikkret hun hadde lærergaver av første rang.

Kanske kunde han interessere sig for skolen igjæn, tænkte Karl, hvis den helt igjænnem fik andre læreriner! Han talte til fru Rendalen om dette. Hun skulde forsigtig undersøke det, og begynte med at tale med Tomas om det observatorium de så smått hadde forberedt i tårnet; de hadde måttet stanse av pengemangel. Til næste sommer trodde hun at kunne ha råd til at gå i vej.

«Gud vet hvor jeg da er!» svarte han, og pilte avsted.

Om jeg taler likefrem til lærerinnerne, tænkte hans utrættelige mor; om jeg får dem til at be ham om forladelse? Hun samlet dem en dag like før jul, og fortalte

dem — og selv straks bevæget ved det —, at hennes søn nu gjæntagende hadde latt yttringer falle som tydet på at han vilde rejse.

Der blev en stund forskrækkelse. Ændelig tok frøken Lote ordet, da alle begynte at stirre på henne. Hun hadde ikke ment det så; — hun hadde bare ment — hun hadde slet intet ment, men været så frygtelig nervøs. Hun trodde han ikke var tilfreds med henne. Lærerinnen i tegning og håndarbejde, en lang blond en med godt hode, blev så het. Dette med den Spencerske tegnemetode, som Rendalen hadde innført, var ikke grejt i begynnelsen; men han var også over henne bestandig. Allikevel burde hun ingenting ha sagt; nej, det burde hun ikke. Hun gråt.

Lærerinnerne forsikkret alle om sin taknemlighed; han hadde jo set og hørt så meget i hvært fag. Men det var så lejt at han behandlet dem . . . som ingenting.

Fru Rendalen rev av sig brillerne, pusset dem og satte dem på — rev dem atter av, pusset dem og satte dem på.

Nej, så vilde miss Hall sige hvad som var i vejen. Det var at han behandlet alle og alting ujævnt. Slikt gjør lærerinnerne usikkre, og bryter ned barnenes retfærdighedsfølelse; og dette er det næstværste tap som barn kan lide. Hun vilde så gjærne tale med Rendalen, sa den lille Amerikanerinne; men han gjorde sig utilgjængelig. — Idag var også hun nervøs.

Dette tilintetgjorde fru Rendalens plan; hun visste ikke noget at svare. Alle videre forhandlinger blev imidlertid avbrutt; fra trappen istemte et stort kor av jublende pikerøster, og alle ilte til vinduerne. Det var Nora med eleverne. Disse siste dager før jul hadde eleverne få lekser at gjænnemgå, og så tok de sig til at inøve nogen korsange; men øvelserne ændte hvær gang der ute på trappen — et av Noras mange infall. Det gjorde i den grad stormende lykke, at ikke alene alle de minste, som ikke sang med, gik og væntet deroppe til det store øjeblik kom, men der stod folk i alléen; straks pikerne kom stormende i sit rejsetøj om hjørnet og opover trappen, drog flokkerne i alléen sig tættere sammen og kom

nærmere; fru Rendalen og lærerinnerne hadde fått sit tøj på, og stod nu i de åpnede vinduer.

Pikerne hadde ordnet sig på trappetrinnene ovenfra nedover; de små, som ikke sang, fyllte siderne. Helt nede stod Nora med det tilbakeviklede lyse hår under kysen, der altid lå henne i nakken. Hun hadde optat Rendalens måte at slå takt på — det eneste som dette urolige menneske gjorde med ro; han bare bevæget højre håndled, og gav tegn med venstre. Nora holdt højre hånd nøjagtig på samme plass som han der foran brystet. Hun fik nok høre det.

Sangen lød herlig fra trappen; tonerne kastedes kraftig utover. Kanske også utsigten foran dem, som fantasien gjorde om i klang og farve, la sit til; kanske «E t g a m m e l t d o k u m e n t»,[1] som nætop i de dager var kommet ut til jul, og som hvært tredje menneske i byen fra tolv år og opover allerede kjænte på første, annen eller tredje hånd — også forhøjde virkningen. Kanske nemlig at disse mørke røster fra det forgangne samtidig hørtes, og med motsætningens magt gjorde pikernes sang lysere og stunden fagrere.

Under dem lå byen med havnen mellem de to land, nu i vinteren full av skib til begge sider. Innerst i bugten langs lerbakkerne alle de travle bruk, de store plankeoplag. Her til venstre bærget med sit hus-krabbel opover, sin båthavn nedunder; og utenfor bærget og byen øerne og havet. Vejret ved kysten er uroligt; oftest de stod der og så utover og tok intryk, mens de sang, var det jagende skyer eller brutt lys over landskapet; eller om det var fredeligt og lyst herinne, så trusel der ute i havet. Kanske kunde derav forklares at pikerne helst valgte vemodige sange.

For lærerinner som for elever blev sangen på trappen fra første stund skolens glanspunkt. Om arbejdet fra hvær klasse, hele ukens, årets, hadde kunnet samle sig i sang; om alle frugtbare tilskyndelser, spæde forsætt, fine begynnelser kunde styrkes i harmonien av alles røster, så kunde ikke sangmøtet ha gjort dem lykke-

[1] I inledningen er brukt nogen stykker av det.

ligere; — for lærerinnernes vedkommende kanske nætop fordi der i øjeblikket var noget som sved.

De ældre av pikerne, og da især medlemmerne av «foreningen», kjænte denne stund som en samling. Hvad en og en, to og flere har fælles av godt, møter altid op, når der synges; al ideal stræben har et naturligt slægtskap med harmonisk ordnede toner.

Men den som det grep dypest, var en som gjæmte sig bak lukket vindu, fordi han for ingen pris vilde sees. Selv så han Nora i hennes lyse kåpe, det tilbakekastede hode og taktbevægelsen; han vilde ikke frem.

Sangen over byen og til byen — den som hadde begynt ved fru Engels grav — ombølget i disse kvinnerøster alt han vilde på jorden. Hvor de nu gjorde ham ulykkelig! Han forsøkte som motvægt at minnes hvad han dog i mange og hårde tak hadde overvunnet; for det var dog noget!

Det var heller ikke hvær manns vinning, det han hadde nådd; — men her var sørget for en grænse.

Skulde nu sangen snart stanse; . . . eller klinge igjæn efter ham? Han tænkte på sin mor.

H a n var nok den som stod på trappen. In eller ut —?

Og det stormet avsted, det hele tog, i jublende grupper nedover alléen, sist generalstaben; Tora hadde nemlig noget at fortælle eller at foreslå; de gik langsomt op med mange stansninger. Ja, det var dette det kom an på: at ha noget at dele i fryd og alvor med andre.

V

JAGET

I

Er hun barn? Er hun kvinne?
Det er vanskeligt at finne.

Vil du kvinnen ha i garnet,
da du fanger bare barnet.

Og når barnet du vil vinne,
ja, da flygter det som kvinne.

Våren kom tidlig; i de unges lejr steg stor jubel derover mot den milde himmel. Våren var dem i blodet med uro, påfund, høje planer, lav skøj, brusende yrhed; det var dager hvori skolemaskinen truet med at gå i stykker, og hvori al kommando blev til latter. Et bråk, et skjænd, tildels smæll, øket agtpågivenhed, mange kunster for at få den lille klode gjænnem det farlige vårbælte uten for svære sammenstøt og rystelser.

Selv «foreningen» kom i en skjælvende tilstand. Det var ikke muligt, når trærne i haven spratt, at gå utenom og in bakgården for at late som der var noget ved en veninnes utarbejdelse over «damernes moderne klædedragt». Hadde møtet ænda været holdt i skogen, så kunde de da latt «den moderne klædedragt» rulle sig i lyngen og frit rive sig i stykker; eller de kunde ha hængt den op i et træ. De kunde ha latt fuglene slå triller utover den. Nu gav de pokker i «den moderne klædedragt», som skulde læses op av en stilebok; de møtte simpelt hen ikke. Nora brukte alle sine overtalelser og hele sin opfinsomhed forgjæves. Men så kom en stor begivenhed — kanske også født av vår og vårtrang — og «foreningen føk full», som Tora skarret på sit Bergensk.

Miss Hall hadde i de øverste klasser med energi søkt at skaffe et slags grunnlag for de foredrag som i hennes fag tilhørte disse klasser. Hun og de voksne elever hadde rigtig tilsammen måttet ta i. Men så var følgen også den at de under dette strænge arbejde hadde vunnet fortrolighed til den lille dame; der taltes med full åpenhed om alt, henhørende til en kvinnes konstitution, sundhed og til barnenes røgt. Byens mødre holdt sig jo i det længste unselige på barnenes vegne, da disse ikke vilde være det selv. Fædrene hjalp sine ægtehalvdeler heri; de var højst blufærdige. Men da de skamløse pikebarn bestandig blev værre underrettet, svarte det tilsist ikke regning.

For foreningens vedkommende bidrog denne viden,

og især denne fortrolighed med miss Hall, til at kvinnesaken efterhånden gled ut i det fysiske strøk, og søkte der sine siste grunner. En bok som i vor litteratur hævder, at den frihed mannen tar sig før ægteskapet og tildels efter, ødelægger mannens karakter og kvinnens stilling, inøver troløshed og tyranni fra slægt til slægt, den blev pånyt fremdradd.

Karen Lote hadde i sine kulturhistoriske studier særlig lagt mærke ved ægteskapets utviklingshistorie. Hun viste nu, at den utvej som ofte var foreslåt, nemlig at gi kvinnen samme frihed som mannen tok sig, vilde være et tilbakeskridt, et uhørt brudd på utviklingen; med stor bestemthed gik denne mot ubrødeligt éngifte, like belligt for mann som for kvinne. Nu tok i næste møte miss Hall saken fra den fysiske side. Kan det fysisk bevises at mannen har en større fristelse æn kvinnen? Altså en større unskyllning? Hun beviste tvertom at kvinnen måtte ha en flere ganger større. Desuagtet var regelen at kvinnen respekterte ægteskapet i et kysk liv, mens regelen for mannens vedkommende måske ænnu kunde siges at være den motsatte.

Dette vakte voldsomt røre. Mannen hadde altså også her tat ut den stærkes ret til fordel for sig selv — men i virkeligheden til fordærv for både sig og samfundet. Kvinnen derimot hadde i de civiliserte samfund gjænnem hundreder av led bare tilhørt én mann. Dermed hadde hun en a r v e t ævne til at være tro. Selvfølgelig kunde mannen også vinne denne ævne.

Under den samtale som fulgte foredraget, steg bevægelsen, og i ukens løp samlet sig så mange tanker om dette æmne, at de måtte fremskynde et nyt møte.

For første gang siden foreningens stiftelse tok Tinka Hansen ordet. Den kvinne som ægtet en mann der hadde en usædelig fortid, gjorde sig medskyldig. Hun billiget at slik skulde hennes kjøn behandles. Og hun fik selv straffen. Bildte nogen kvinne sig in, at en mann som hadde vænnet sig til slikt liv, kunde slutte?

Ja, det kunde i alle fall ikke d e inbilde sig som hadde hørt en del foredrag i de siste år, der gjorde det tydeligt at vane, det er et nervespørsmål. Ikke mer æn én av

hundre overvinner en vane med sin fri vilje; der må som oftest hård nødvendighed til.

Tinka hadde som altid forhandlet spørsmålet «med Frederik»; det var derfor ikke underligt at hun hadde troværdighed for to, der hun stod.

En kvalm og et mudder så stort at i hele deres foreningstid hadde næppe været maken. På tomanns-, tremanns-hånd kom yttringer frem, bestemmende for deres måte at føle på, slike som: «Tænk at omfavne en mann som —!» — «Tænk, legeme til legeme med en som —!»

Denne hviskende forargelse samlet Nora, da hun gik op på katedret og sa at de burde ikke skilles i kvæll uten at love hværandre, at d e i det minste vilde gjøre hvad de kunde, forat kvinnen her skulde få selvagtelse og ansvar. Hun fik ikke tale ut, så stod de alle op, som skedde der avstemning.

Nogen dager efter hadde de atter møte. Der var kommet noget imellem som splittet tankerne; en ny begivenhed.

Man vilde ha lagt mærke til at Tora holdt av at foredrage fantastiske eventyr, og fortællinger som grænset dithen; — hennes kjæreste var *A strange story* av Bulwer. Hennes lille Augustushode, propfullt av pynt i farverike stoffer og fejende snitt, av fremmede sprog og hjæmlige sladderhistorier, av alle værdslige forfængeligheder . . . sværmet for mystik!

Fra en given dag hørte imidlertid ingen av veninnerne et ord mere derav. Bare én, en eneste én skulde for fremtiden se denne dunkle side av hennes spraglete væsen. Var det fordi at med denne ene vilde hun ha dette ene — som piker ofte? Eller var også d e t et slags mystik at alene han passte helt in i det . . .? H v o r hun siden møtte Karl Vangen, og om hun var alene med ham eller sammen med tyve — hun fik det laget så at de kom til at hviske. Hennes veninner undret sig såre. Hvad i al værden hadde hun at tiske med præsten om? Nætop nu hadde han latt henne læse om J o h n W e s l e y. Hun slukte boken, som hun slukte alle bøker, og siden talte disse to om John Wesleys brå omvændelser. Mennesker som kom in under hans blik, hans

tale, hans nærhed, fallt om, og var hans fra det øjeblik. John Wesley nedstammet fra en lang præsterække både på fars og mors side; naturligvis hadde dette i høj grad koncentreret hans tros- og forkynnelsesævne. Den slog som elektrisk berøring; visse naturer kunde ikke stå imot.

Hvorledes dette førtes over på Kurt'erne, som interesserte Tora overmåde i denne tid, ja det er hennes gåte. Men snart sat den ærlige Karl Vangen og fortalte henne begejstret om Tomas Rendalens kamp for at fri sig fra Kurt'ernes arv. Også før hadde der været blodblanding i ætten og været øvd motstand mot dens vaner; men Tomas Rendalens opdragelse og kamp var mønsterværdig ved sin energi. Hemmelighedsfullt spurte Vangen om hun hadde lagt mærke til Tomas's properhed, utsøkte toilette. Om hun hadde fornummet den lette, næsten umærkelige duft av fin — å, så dyr! — parfyme. Den fulgte ham altid. I det uændelige vasket og badet han, la den unge præst rødmende til. De fleste trodde dette kom av forfængelighed; og forfængelig var han. Men kunde hun ikke ane hvad det betydde? Tomas Rendalen hadde gjænnem sine kampe til slut vunnet samme trang til, samme hellige følelse for renhed som den unge pike er født med. For ham var legemets pleje og utstyr og duft et slags tempeltjeneste — ganske som for unge kvinner, når de har råd til det og får tid til det. Yttringer av Tomas hadde latt ham forstå det; han var sikker på at det var så. Ja, det var besynderligt at det nætop tok denne form; ikke sant? Men det kom kanske av at han var opdraget blant piker. Hvad mente hun om det? — Karl Vangen fremsatte denne siste gisning med megen unselighed; det var ham av en eller annen grunn magtpåliggende, at hun tydelig forstod at man kunde være et dadelfrit mannfolk uten nætop at pynte sig og dufte sig.

Fra samme stund hadde Tora Holm én til at sværme for — én til på sit rike repertoire!

Nu inbildte hun sig at forstå Rendalens livsplan og gjærning iblant dem . . .! Og forstod hun ikke, eller rettere, tænkte hun ikke over grunnene til hans stem-

nings-uro, hans forholdsløshed — den forstyrret ikke mere hennes billede av denne «energiske» natur. Hun ælsket ham! Der var ikke annet ord for det, at hun kunde gjøre for ham hvad det skulde være. Og således fortalte hun det; fortalte det først til sine nærmeste veninner, så til de næst-nærmeste, så til de næst-næst. Med uopslitelig styrke strømte samme historie i samme stemning for tyvende gang ut til de siste av hele deres veninne-kjæde, før næste dag var omme! Så megen begejstring smitter; var der ikke sværmet for Tomas Rendalen før, så sværmedes der nu. Tross det røde hår, den fregnete hud, den brede næse, de blakke, mysende øjne, det øjenbrynløse, urolige ansigt . . . han var idealet for en mann! Han kjølte det selv noget av, når han kom i klasserne, og begynte at løpe langs bænkene uten at se på en eneste av dem. Eller når han hissig — ja fykende sint, så de hoppet — kastet sig over noget som forstyrret undervisningen — for han var ikke til at spøke med! — Men de fik sit begejstringsbillede sammen igjæn, straks han var gåt; eller især hvis han den dag var oplagt, og tok fat på sin energiske måte med stor, klar fremstilling — da var der ikke hans make.

Men just fordi der bare var én Tomas Rendalen, fallt det så naturligt at nogen av de svakere naturer begynte at spørge sig selv: «Men du gode Gud; — når der bare er én, og vi er så mange?» — Ja, det spurte de om.

Jeg vil ikke sige hvem det var, ikke engang hvor mange det var som fallt i denne tvil. Spørsmålet er det minste ved saken; det er svaret som det kommer an på. Svaret! For vi kan likeså godt tilstå det først som sist, at nogen av disse piker hadde overanstrængt sig en smule den kvæll de så enstemmig sa j a til Tinka Hansens højsinnede fremstilling og Toras bleke løfte-avlæggelse. Slikt erkjænnes bakefter, når man i fred tænker på den ene man så smått ælsker, eller gjærne vil ælskes av . . . og om hvem man vet at han allerede . . . Ja, for den gamle Kurtebyen var et frygteligt sladdrehul.

Da får man sine svake tvil til disse stærke sætninger. Skulde ikke vedkommende unge mann, likegyldigt hvad

han hadde gjort, allikevel være til at stole på, når han lovte h e n n e noget? Og når hun lovte ham noget igjæn? Å, jovisst! Han skulde nok bli snill gut, det skulde han, når bare hun fik fat i ham. De store teorier kan ingen leve av.

Så var der nogen som fant at dette var forræderi, og så blev de sinte, og så blev der et nyt møte. Der opfordredes de til at uttale sig, de som hadde fordristet sig til at skifte meninger siden sist. Længe var der ingen som vilde; men så sa dog virkelig en modig mørk en likefrem, at hun syntes de sist var gåt for vidt. Hvis alle mannfolk hadde været som . . . som man sist hadde ønsket de skulde være —; ja, da! Men de er nu engang ikke slike — og hvad så? — Ja, der står vi!

«Så får vi stå!» blev der svaret. Dette heroiske svar fik også svar — og så blev der to partier og et mellemparti; — det siste var man dog ikke rigtig sikker på, hvilket ofte er tilfælde med mellempartier. Tinka Hansen (og «Frederik») og alle som var enige med henne og ham («Frederikianere» altså), de slog for den ubetingede likhed mellem kjønnene. Ukyskhed burde herefter dømmes like strængt, enten mann eller kvinne begik den. Miss Hall var den eneste av lærerinnerne som tok del i dette møte, og hun var meget ivrig «Frederikianer». Efter hvært som vor viden blir gløggere, yttret hun, behøver ikke engang ukyskhedens følger at være forskjellige for de to kjøn. Ikke engang dette kunde altså længer holdes oppe som en særskilt anklage mot kvinnen. De som satte forskjellen deri, at kvinnens forgåelse krænket hjæmmet, mens mannens . . . krænket et annet hjæm, krænket en annens hustru eller en annens datter, de burde skamme sig og tie.

Minst to ganger kom miss Hall med dette, fordi der intet svartes. Motpartiet forbigik det ganske; det gjæntok og gjæntok at en mann kunde være overmåde bra, om han, som forholdene nu engang var, hadde forgåt sig her. Bare den vitterlige usædelighed gjorde et ægteskap umuligt.

«Frederikianerne» forargedes over denne «løsagtige» tale. Det var at åpne døren for den brede fortsættelse.

De brukte så stærke ord at de andre også blev sinte. Et helt røre kom i stand; alle talte, ingen vilde høre.

Dette var torsdag. Kvællen efter sitter «generalstaben» sammen hos Milla. De hadde begynt med samme ämne, men var efterhånden kommet tilbake på Rendalen, hvilket ämne altså viste sig ännu uopsliteligere æn det andre.

Tinka sat og rablet Rendalens håndskrift efter på store halvark. De andre fulgte forsøkene med opmærksomhed. Hans storstilte håndskrift var motsat hans omhyggelige toilette, nemlig skjødesløst sammensnodd, rigtig tvinnet, det ene bokstav, det ene ord i det andre. Tinkas karikerte prøver lignet likeså mange brodérmønstre.

Hun skrev: «Jeg holder ikke dette ut; — møt mig i kvæll på torvet kl. 9!» — Hun skrev det som randglose til hvad de talte om, nemlig om dem som vilde være lykkelige ved at få et slikt brev. Hun skrev det påtværs, stort sammenflættet henover en hel side skrivpapir; det ene blad efter det andre bemalte hun.

Hvem var det som først foreslog hvad som nu fulgte? Derom blev de senere ikke enige. Ett er sikkert, at alene Milla gjorde invænding; men den var i den grad svak og lattermild, at den med rette blev tat for det motsatte av det den lød på. Hvær av dem besørget lørdag formiddag sit brev; ett lagdes i Karen Lotes kåpelomme, ett i lommen på tegnelærerinnens lange avfalmede blå; det tredje og fjærde smøg ned — det ene i miss Halls, det annet i en av sproglærerinnernes kufter.

Brevene var ikke undertegnet, konvolutterne var åpne, og hadde ingen adresse; — inbydelsen var skrevet så flot at det hele kunde gå for en spas. Men det var just det fristende ved det.

For på den annen side kunde det nemlig ikke nægtes at nætop det skjødesløst henkastede kunde tænkes at være Rendalens form, når han plagedes, og vilde gjøre en brå slut.

Kl. 9 lørdagskvæll, så fredelig og mælkeblid, at ingen kat kunde tænke på svik, kom de siste brave spaserende tilbake fra sin poetiske kvælltur utover landet på begge

sider; mesteparten av dem drog andægtige over torvet in i byen. Likeså vændte på den tid de fra pensjonen som hadde været ute efter moro, skuffede hjæm gjænnem alléen. Det var således utregnet at generalstaben kunde slutte sig til en av disse flokker, når den vilde gå fri for mistanke, mens den vejdet sine snarer.

Naturligvis var de der alle fire; de traf nogen sure veninner fra pensjonen et stykke nedenfor, og slog følge med dem. De laget det så at de ikke gik over torvet før nætop til bestemt tid. Og ganske rigtig; — du forbarmende! —: øverst på torvet, just forbi alléen utover mot højre, strøk i det samme Karen Lote; ingen tok fejl av hennes ranke figur, grå kåpe og hattens fjær. I den grad var det alle fire uvæntet at møte henne, at dersom disse fra pensjonen ikke hadde været så tvære og trætte, hadde de set de fires forlegenhed. — Kunde det virkelig være Karen Lote?

Der drejde hun om mot venstre igjæn; synlig for al værden gik hun altså her og væntet på nogen.

De stirret fra henne på hværandre; de lo ikke, de gjorde ikke et tegn; de var forskrækket.

Men det slog om, da de så den lange tegnelærerinne svinge frem og in i alléen ovenfra! Hun kom raskt nedover mot dem; hun var nemlig sat stævne i alléen til samme tid! Milla krøp bak Tora, Tora vilde også gjærne ha krøpet bakom nogen; de måtte finne på fantestreker for at få påskudd til latter. Da tegnelærerinnen i feber og hast strøk forbi, hadde de just fåt Tinka Hansen kvælvt ned i en grøft, som til alt held var tør.

Nu blev de opsat på at vejde de to andre snarer også! De fulgte op i pensjonsrummene, hvorfra de kunde se over gården; de hadde sat miss Hall stævne bak gymnastikken; men hvis hun ikke rent ut stod stille der bak, så var hun der ikke. Stort likere gik det heller ikke på deres utflugt over haven mot højre, hvor sproglærerinnen var sat stævne. Hun kom ganske rigtig ned gangstien; men det var sammen med flere, hoppende i fullt sprang oppe fra skogen. Hun så sig ikke engang omkring. Hadde hun læst brevet, så hadde hun tat det for spøk. Selv smuttet de fire gjænnem havelågen ut på

den samme vej; de vilde ikke én gang til møte Karen Lote.

Men det var hændt noget nogen timer i forvejen som, hvis det ikke hadde stanset, vilde ha bragt alt for dagen, og da hadde ingen av de fire mere sat sin fot på skolen.

Miss Hall hadde omtrent kl. 6, da hun kom hjæm fra sin tur, meget nervøs, meget bestemt forlangt at få tale med hr. Rendalen. Hun gav ham brevet, straks han kom. Han tok det, læste det, holdt det et stykke ut fra sig og gav sig til at le; og da han tok det alvorlig, lo han ænnu mere, tilsist overgivent. — Ti minutter efter hadde han et brev fra miss Hall, hvori hun mældte at hun rejste med første dampskib. Så han rasende rundt efter sin mor, som han ændelig fant i fjøset. Hånende forklarte han henne det hele og forsikkret at miss Hall måtte være blet gal. Så fru Rendalen avsted til miss Hall. Miss Hall var voldsomt opbragt, gråt og gav snurrige, hæftige forklaringer, mens fru Rendalen rev av sig brillerne og pusset og pusset; hun forstod ikke det grand. Kanske når vi taler Engelsk, tænkte fru Rendalen; men like sort blev det.

— Kort og godt: hvad var hun sint for? Hvorfor vilde hun rejse? Hvad skulde så ske? Hvilken oprejsning forlangte hun?

— Hun forlangte at den skyldige skulde straffes!

— Ikke annet æn det! — Begge avsted til pensjonærernes rum, som nu stod tomme; der gav de sig til at undersøke stilebøker, brevmapper, bokpermer; de vilde komme efter hvem der i de øverste klasser var så skurkagtig at øve sig på at eftergjøre Rendalens håndskrift. Derfra ned i klasserne. De øverste klasser stod ganske som da de var forlatt; ti disse klassers vaskedag var onsdag, og kvællfejingen hadde ænnu ikke nådd frem. Her samlet de omhyggelig op alle henkastede papirdutter, foldet dem ut og studerte dem; de kikket in i stilebøker, skolebøker, pulter. De vilde finne hvem den ulyksalige var som øvde sig på Rendalens håndskrift.

Alle gjorde det!...

Efter hvært som dette faktum blev klart; at altså alle voksne piker på skolen holdt på med Rendalen og

Rendalen og atter Rendalen... sagtnet miss Hall av; — tilsist gik de begge ut av klasserne; ikke sa den ene noget, ikke den andre.

Miss Hall talte aldrig mer om det. —

Men fru Rendalen talte med Karl Vangen. Mandagsopbyggelsen tok til tekst, at aldrig måtte nogen gjøre mot andre hvad de ikke vilde andre skulde gjøre mot dem. Dette gik like løs på ungdommen, «som fant en stor fryd i at opsøke andres svake eller ømme punkter og rigtig stikke dem der».

De fire turde ikke se op; — men rigtignok litt til siden, til tegnelærerinnen, som den dag hadde fåt det infall at sætte sig ved laboratoriedisken, vændt imot de andre. Hun støttet sin lange arm på disken, hodet lå bøjd i håndflaten; den andre hånd pillet ved noget på disken, som hun ufravændt så på; men der trillet tåre efter tåre nedover ansigtet, uten at hun rørte sig eller tørret dem; hun var rent borte.

Alle fire så det. Og da det kom til tredje frikvarter, og lærerinnen var like trøstesløs, gråt like meget — da kunde Nora ikke mere holde dette ut; men drog henne med sig in i et av pensjonsrummene, og med armene om hennes hals hvisket hun om forladelse, om forladelse og om forladelse; der blev ikke sagt hvorfor.

De trykte sig sammen i taus fortrolighed; sorg, medfølelse, skam, tilgivelse smæltet sammen. Den lange fattige pike, fra hvem de hadde narret hennes dyre hemmelighed, trøstedes tilsist av så grænseløs anger, så hel forståelse, så inderlig, inderlig hengivenhed.

Samme dag hørte Tora og Tinka hvad Nora hadde gjort; de vilde gjøre det samme; men hun forbød det; den ulykkelige måtte for ingen pris ane, at der var mere æn én som visste hennes hemmelighed.

Karen Lote blev syk. Rendalen måtte ta hennes fag og gi noget av sine til miss Hall.

Alle tre følte at Karen Lote måtte ingen engang nærme sig.

Hvorledes kunde de nogensinne ha fallt på noget så avskyeligt som det de hadde fåt i stand? Og midt oppi

de højeste forhandlinger om kvinnens stilling, om kvinnens ære og ansvar?

Milla vilde ikke mere tale med de andre; på skolen holdt hun sig for sig selv, og søgte nogen henne hjæmme, var det låst. Alle hadde de en følelse som foran storm.

Men at Milla trak sig tilbake fra dem, som de var de skyldige, og ikke hun, det tålte ikke Nora; så en dag drog de alle tre Milla avsides, og krævde opgjør. Milla vilde fornærmet bort ifra det; men det nyttet ikke. Og da lot Milla høre, at de forledet henne til det som ikke var rigtigt. Og det vilde hun ikke mere være med på.

Hun fik ikke annet svar æn Noras store øjne; men dem rødmet hun for. «Naturligvis hadde også hun sin del i det som var skedd; det vilde hun ikke fragå; men hun ønsket ikke oftere at skamme sig over sig selv; det hadde hun gjort i disse dager.» — Så spurte de andre om hun tænkte de hadde skammet sig mindre.

Milla betrodde dem nu litt fornemt, at i sin første forskrækkelse efter Karl Vangens tale hadde hun spurt sin far om hun måtte få være med på hans baderejse til Sydtyskland. Han hadde svaret ja med stor glæde; nu kunde hun ikke mere træ tilbake; de rejste om nogen dager.

Først følte veninnerne det kjølige i at Milla virkelig hadde tænkt på at forsvinne uten varsku. Men Milla følte det nok også selv; for hun slog fra det øjeblik om, og prøvde at få intrykket til at forsvinde. Det var hun som nu i alle stykker var den ælskværdigste. Da så tegnelærerinnen trådte op i en meget smuk kåpe og do. hat, uten at det var muligt at komme efter hvem «den gode veninne» var som hun hadde fåt disse ting av, var det straks klart for de tre at de kom fra Milla. Milla nægtet det nok; men det var bare ænnu smukkere av henne. Så fløt den korte fortrydelse fra begge sider over i et ænnu inderligere samfund disse få dager hun hadde igjæn blant dem.

Hennes far gjorde en «avskedsmiddag»; hovedbegivenheden ved den var avsløringen av en kake på hvis

top fire piker av sukker holdt hværandre i fingerløse hænder, dansende rundt om et rødt flag med «Emancipation» på. Rundt om sokkelen stod: «Foreningen».

Men spot hjalp fremdeles ikke. Den samme forening gjorde dagen efter et avskedsgilde for Milla. Alle gode ånder var over denne deres siste sammenkomst, over dens mange korte taler, dens musik og sang, dens hele stemning. En alvorlig pike minte om, at alt det dejlige de hadde hat sammen i dette skoleår, hadde begynt oppe på fru Engels gravhøj; nu sluttet det her med avskedsgildet for Milla. Da blev denne bevæget, rent overvældet. Hun erklærte at hun var ganske uværdig; hun fortjente ikke den godhed de viste henne; hun var ikke som de trodde.

Tora kom og omfavnet henne, og det var ægte; det følte alle. Tora var taknemlig for sit livs skjønneste dager; det hvisket hun nu til Milla, og det gjorde godt. De besluttet at følge Milla hjæm; hun tok Tora under armen.

«Nu begynner onde dager for mig,» hulket Tora.

«Men jeg kommer jo igjæn, Tora!»

Tinka skjændte på henne for hennes overspænthed. Den holdt nemlig på at drive det hele over i karikatur, så den generte. Men det var ikke første gang med Tora.

Da de tok farvel foran Millas dør, sprang Tora efter op på trappen og in i gangen; det kunde aldrig bli nok. Derinne i gangen tok hun op en æske som Milla straks kjænte; i den lå hennes eneste klenodie, et arvestykke efter hennes onkel, som i sin ungdom hadde bragt det med fra Kalifornien; det var små rå gullstykker, lænket sammen til en svær kjæde; et pragtstykke. Hun trykte det i Millas hånd; selv hadde hun aldrig båret det.

Men Milla vilde på ingen måte berøve henne det; hun visste ikke engang hvorledes hun skulde retfærdiggjøre et slikt skridt for sin far. Hun avslog det med bestemthed, tilsist koldt, så Tora krænkedes og styrtet avsted; men Milla hæntet henne in, holdt henne, tvang henne op til sig, kysste henne. Trodde hun ikke Milla skjønte hvor stort det var, det hun vilde? Men det var

en samvittighedssak for Milla at sige nej. Nu måtte de ikke skilles således. Tora skulde bli hos henne. Hun skulde være der inat. Ikke sant?

Og så blev det. Når unge piker holder rigtig av hværandre, må de sove sammen.

De utenfor væntet en stund. Da Tora aldrig kom igjæn, gik de et slag bortover; de ærgret sig over henne. — Kom dog alle igjæn, og tok da i al stilhed vejen in gjænnem haveporten, forbi kontorbygningen. Litt efter hørte de to veninner der oppe i soverummet et dæmpet damekor under vinduet. Til Tinkas altsolo sang de: «Sov i ro!»

Så hejstes gardinet halvt op, og den blonde og den mørke, sammenslynget, hvær i sin hvite natdragt, nikket leende ned . . .

— Hele skolen var ved toldboden næste dag; fru Rendalen, lærerne, lærerinnerne, alle — med untagelse av Anna Rogne; hun var heller ikke igår i foreningen.

Stor almindelig gråting og kyssing og beundring av Millas rejsedragt. Også de små syntes de burde være med; gråte kunde de ikke; men de kunde kysse. Først bød én sin lille munn, så to, så fem. Tilsist måtte alle kysses av den bortdragende, og sprang tilbake og kniste.

Opvartningspiken fik alle vaser og derefter flere fat fulle av blomster: hun rigtig slæpte.

Den forgråtte Tora var kommet dit ut sammen med Milla og Engel, gjænstand for hans hele høflighed; men nu holdt hun sig aller bakerst. Milla måtte søke henne op for at gi henne sit siste håndtryk, sit siste kyss.

Da dampskibet i sin siste vænding tok forbi bryggen, og den sorte slanke skikkelse — hvis hatteslør hadde revet sig halvt løs, så det viftet, det med — løftet sit lommetørklæ mot veninnerne, blev det i et øjeblik hvitt på bryggen; de små foran, de større bak disse, alle viftet med sine lommetørklær; fra dampskibet så det ut som skumgangen i en foss der på det sted styrtet i havet.

II. I dueslaget.

En middag i gymnastikken, hvor de øverste klasser nætop øvde sig, litt trægt, fordi vejret var for vakkert, og et par ruter i det store vindu mot bærget var åpnet, så utenifra strømte duft av trær og blomster in; . . . . . en middag i gymnastikken, nætop som miss Hall var kommet til, og hadde som vanligt splittet de regelmæssige øvelser ved at ta nogen enkelte ut til særskilte bevægelser; . . . . . en middag i gymnastikken, da som følge derav en del piker et øjeblik drog sig unda til vinduet, for atter at ta et blik av de hundre blomstrende frugttrær som amfiteatralsk dækket en stor kvadrat av skråningen over dem med én eneste tæt krone; . . . . . en middag i gymnastikken, just som de samme piker ikke kunde nyde dette øjeblik så fullt som de vilde, fordi tæt under vinduet en del næsvise ungtrær dette samme år hadde skutt så fabelagtig i vejret, at det snart ikke blev muligt at se skråningens herlighed, uten hvor ungtrærne tillot det; ja ænnu værre, disse trær drog bier til fra kuberne til højre, og disse bier var ænnu næsvisere; ti de summet in av de åpne ruter, og skræmte pikerne, når de vilde se ut mellem træ-gløttene; . . . . . en middag i gymnastikken, nætop som alle havens mindre arbejdere, de som bruker spader, hakker og grev av ben og ikke av stål, og begynner arbejdet hvær dag i solrænningen for at slutte tidligdags, og stræver uten fast kontrakt, men også uten tilsyn og opsigelse hele sommeren og høsten igjænnem, og på fru Rendalens kost med både kone og barn, godvenner med alle uten med katten; . . . . . en middag i gymnastikken, nætop som alle disse mindre arbejdere, å hundre av dem, fløj sammen fra alle kanter og løftet sig for at slå ned igjæn og gjæmme sig i buskene til alle sider — pikerne stod og så det i største forundring — . . . . . da bøjde sig skogens trær, de til venstre for haven bøjde sig dypt, mens sandmuld og frø føk op til et mørkt anfall på haven; en bråsint «landvind» var fallt over åsen og pisket uten ringeste varsku fra venstre mot højre; — den nådde ikke før haven, så var trærnes blomster ikke længer trærnes, men luftens;

hvært eneste blad i hvær eneste moden knop løftet og strødd utover — lettere, livligere båret avsted æn snestjærnerne kan tumles; ti disse attrår jorden. Millioners millioner blomstervinger, et dryss, et tindrende vejr av bare sommerfuglehvitt, gjænnem hvis åpninger et og annet grønt såes som øer i et skyhav, som fatamorganaholmer.

Pikerne jublet, skrek, klappet, alle styrtet til, alle ropte, mens underet drog lysende henover haven. Den mørke forfølger fra skogen kom in i haven, satte efter i samme linje, snart var den hvor blomsterglitteret var før; dens linje var smalere, men dens løp kvassere, iltrere.

Pikerne stormet mot den store dør, som stod halvåpen; de vilde følge den lyse vandreskare, flygtningerne fra frugttrærne. De glæmte de var i gymnastikdragt; her bak husene gjorde det jo heller ingenting; — de skrek, de hoppet — da døren blev skjøvet helt op utenfra; på trappen stod en ung mann i hvite benklær, marineofficers frak og do. hue. Han lo, og han hilste. Han hilste, og han lo. Det var Niels Fürst.

Bak ham, nede på gården, stod Kaja Grøndal under en lys hat og violet parasol. Hun så pragtfull ut. Også hun lo.

«Er ikke Elisa her?» spurte han. Ingen i begge øverste klasser het Elisa; ingen kjænte nogen Elisa på skolen.

«Nej, ikke Elisa,» sa han; «Olava?»

Heller ingen Olava i begge øverste klasser. Olava? Ingen kjænte nogen Olava på hele skolen. Han brydde sig pokker om at alle forstod det var skøj. Han så på dem i deres gymnastikdragt — fra den ene til den andre —. Begge hænder hadde han fulle av blomster; han måtte lægge dem han bar i højre på brystet og trykke til med venstre arm, når han vilde hilse. Også fru Grøndal bar blomster. De hadde åbenbart nætop kjøpt, og så hadde han med det samme hørt at nu gymnastiserte begge øverste klasser, og det vilde han se.

«Unskyll,» sa han; «kanske var det Petra hun het? — Eller kanske var det slet ikke her hun var?»

Han løftet huen, alle de lyse krøller i hans hår syntes

også at le, og alle pikerne lo, så det skrattet i gymnastikvæggene. Han hoppet ned, fru Grøndal vændte sig og gik med ham; som de drejde om hjørnet på fløjen, nikket han tilbake.

Pikernes latter rullet og rullet i den høje hall. En egen ophisselse var over de fleste av dem; de løp om hværandre, henkastet spørsmål uten at vænte på svar; hvor tre stod i gruppe, måtte flere hen; lo nogen mer æn andre, stormet alle dit.

To kom i trætte, og trætten steg. Et par derhen, så flere, så alle. Også trætten gallt den store duetyv i døren.

Tinka var en av de to som trættet; hun var bare oprørt av hans uforskammethed; hun så sig om efter parti. Da fik hun øje på Tora, der hadde sat sig på en bænk ved døren, og var likblek. Miss Hall stelte nætop med henne.

Tinka sprang henover, og ænnu langt borte spurte hun: «Hvad er det? Hvad er hændt?»

— Tora hadde stået og gymnastiseret for sig selv; hun var nemlig blet en lidenskabelig gymnastiker og forfulgte et eget system. Som hun best øvde, fik hun gjænnem den halvåpne dør øje på et par småfugl der flaggret frem og tilbake over en busk. Var der nogen under busken? Hadde de rede der? Var det bare lek?

Så ser hun Kaja Grøndals lyse kjole dække busken; en stor buket og parasol i fuglenes sted; en ung mann i marineofficers uniform med hænderne fulle av blomster? Hun kjænte ham ikke. Nu fik Kaja øje på henne, og enten Tora inbildte sig det, eller Kaja virkelig sa: «der er hun!» — marineofficeren så nu på Tora. Siden holdt han øjnene ufravændt hæftet i hennes; disse øjne lo og stak. Kaja Grøndal vilde holde ham tilbake, og sakket agterut; men han gik bestandig frem, stanste ikke engang ved trappen, men gik op på den og videre, uten at hans øjne et eneste blink slap hennes. Hun kunde ikke røre sig. Den store støj ved vinduet, kastebygen, som løftet fru Grøndals slør og truet med at krænge hennes parasol, bøjningen av buskene, susningen i trærne . . . hun så det, hun hørte det, men fjærnt. Hun

kunde ikke rigtig fatte det, ikke føre det tilsammen; en besynderlig matthed kom over henne, især i knærne; de vilde ikke bære.

Da skrek pikerne forskrækkelig op, og kom i flokk styrtende mot døren; så støtte han døren helt op med foten. Dette kjænte hun som frisk luft; som om nogen tok og støttet under henne. Men så længe han stod der, kunde hun ikke komme bort, skjønt hun hadde lyst; hun måtte stå.

Først da han gik, søkte hun at sanse hvor bænken var; og da hun sat på den — først da — var det som hun skulde få ondt. Dermed blev hun ved at kjæmpe; miss Hall kom til, nu også Tinka, og da Tinka spurte bestemt og stærkt, hjalp det; hun fik gråte.

De andre kom farende; men foran dette likbleke ansigt blev de så stille, så stille. De spurte ikke engang.

«Hun har gymnastiseret for voldsomt,» hvisket miss Hall.

«Hun gjør alting så voldsomt,» la Nora kjærlig til, idet hun satte sig ved siden av henne og la hennes hode op til sig.

De andre gik; miss Hall bad dem om det. Man hørte dem siden inne i det lille rum, hvor de skiftet dragt, vinne tilbake hele munterheden fra før; man hørte dem derpå forsvinde, flokk efter flokk.

Ænnu da det ringte til måltid, sat Tora der med Tinka på den ene side og Nora på den andre og miss Hall foran. Tora hadde talt flere ganger og forsikkret at nu hadde hun det bra. Alle tre trodde hun hadde gymnastiseret for stærkt. Hun trodde det selv; men hun sa: «Gud, for et styggt, ondt menneske!»

De andre så på hværandre. «Mener du Niels Fürst?»

Hun svarte ikke straks. «Så det var Niels Fürst?» ..... Litt efter rystet hun som av kulde. Men hun gav ingen yderligere forklaring. Hun forstod hvad der var hændt, således at gymnastikken hadde voldt det; men fordi hun var blet dårlig, hadde han hat en egen inflydelse på henne. Hun vilde helst ikke snakke om det.

Også miss Hall gik. De to andre sat igjæn; Tora bad om det. Det var så godt at holde deres hænder.

III. Skilt fra de andre.

Allerede næste dag hørte Tora, at Niels Fürst hadde sagt hun var «den smællvakkreste jænte» han hadde set i Norge. Hun vilde først ikke tro det; men hun fik det fra alle kanter i de dager som fulgte. Næste gang hun møtte Kaja Grøndal, fortalte også hun det; Tora kjænte henne fra Milla, og holdt hilsen med henne. Nu var Tora blet såvidt friskfyr igjæn, at hun svarte på sit Bergensk: «Hvis løjtnant Fürst ikke hadde så slet smag, vilde det ha været lejt for de norske pikerne, det.»

Sommeren kom med stor varme; alle som kunde, var flyttet ut på landet langs havet til begge sider eller højt op i fjællbygden. Straks skolen sluttet, forsvandt pikerne; kun nogen fattige blev igjæn, og Tora blant dem. Nora drog med sin mor til bad; Tinkas forældre var jo rike folk, som hadde landsted. Anna Rogne var i byen; med Rendalens hjælp forberedte hun sig for historieundervisningen efter Karen Lote, der hadde forlatt skolen. Men Anna var lite tilgjængelig, og især for Tora på grunn av hennes forhold til Milla. Og når Tora allikevel vilde forsøke, fant hun Anna i den grad optat og ængstelig — hun skulde overta de nederste klasser allerede efter ferierne —; Tora blev kjed av henne.

Tora bodde atter over på tangen hos sin mor (om faren taltes ikke); bodde på en kvist sammen med to andre søsken i en hurlumhej og uorden, med et skjænd over sig og en ulyst i sig, som hun rystet av sig, hvær gang hun lot sig færge over for at løpe op i skogen over Godset eller på landevejen til højre fra torvet ut i «lundene». Dette var et forlystelsessted i skogen ved landevejen, en stor åpen plass med mange «smålunder», d. v. s. ryddede pletter, hvorhen tildels var flyttet bænker og bord. Et kunstigt net av stier gik imellem dem.

En lørdagseftermiddag hun vilde dit bort og høre musik, men først inom til frøknerne Jensen for at få følge, traf hun Kaja Grøndal i byen; hun var inne for at ta imot sin mann; men han var ikke kommet. Vilde

nu ikke Tora følge med ut isteden? Dampskibet gik om en time.

Tora var meget svak for inbydelser. Innen en time var hun tilbake med en stor hatæske, hvori hun hadde sit nattøj og en hvit kjole.

Morgenen derpå — søndag — stod hun ute på altanen foran Grøndals lille landhus. Til højre for henne var alle husets blomster nætop flyttet ut for at få regn. Ænnu var det bare tåke, våt, tæt tåke; bak haven til højre svøpte den furuskogen in; hun så de forreste trær og noget av det nakne bærg nedenfor mot sjøen; en mattglimende rand av denne var også synlig. Tåken lå svært lavt; vejret var uten åndetak.

Hun hørte dampskibet; nylig hadde det pepet der til venstre, hvor stoppestedet var; nu ilte det videre forbi; hun skimtet i ubestemte omriss en tættere, mørkere, puttrende tåke i den lyse. Fæstet ingen videre tanke ved det, men så på stien som førte fra landgangen op mellem denne have og den andre; et lavt gult gjærde midt imot et højt elegant av støpejærn; bakenfor dette gamle trær i en utstrakt have; der, visste hun, lå flere hus som hun ikke så herfra. Der bodde nemlig Wingårds, og der skulde være ungdomslag idag. Hvem skulde hun møte der? Det stod hun og tænkte på. Fruen var født Fürst; vilde Niels Fürst være der? Det stod hun og tænkte på . . . . . Han var på roflotillen utenfor i sejlleden.

Hvorfor skulde han ikke komme? Det var jo søndag. Hvorfor skulde han ikke ta flere av officererne med sig.

Hvis Tora hadde visst dette, før hun kom på dampskibet igår, hadde hun så tat med? Derom spurte hun sig selv idag. Hun hadde, straks hun hørte det, hat en bævende fornemmelse; hun fik den undertiden igjæn idag også; men det ubehagelige var gåt over — besynderlig nok, tænkte hun. Ønsket hun virkelig at møte ham? Hun ønsket ikke at røres av ham; nej, nej! Heller ikke sees på som sist. Men at se ham? Også at sees av ham — når det kunde ske tilfældig . . .? Jo, hun hadde lyst til det; hun hadde megen lyst til det.

Når hun på altanen gik helt mot trappen som førte op fra venstre, kunde hun se in i stuen; hun kunde

også se i et spejl, om døren til kammerset derinne hvori fru Grøndal sov, var åpen. Nej; den var fremdeles lukket. Så gik hun tilbake igjæn hvor hun stod før.

Ænnu kunde hun følge dampskibet, d. v. s. en bevægelig mørk tåke oppi den almindelige; der drog sig fremover og utover. Altanens rækværk var vått; hun tørret sine hænder, glæmte det, og la dem atter på. Den hvite kjole kunde hun ha sparet sig; dette var fint regn. Fuglene likte sig i den våte luft; de sang rundt om henne. Også blomster, trær og græs likte sig; hun stod og mærket sig de forskjellige strømninger av duft.

En av disse førte hennes tanker langt, langt derfra til et landhus ved Havre, ved havet. Blå skarp luft, sejlere, dampere, en lang sandstripe, det dovne bølgesug inover den. Like ved sjøen et landhus, plumpt og grått; der bodde de; den smale port mot haven var åpen; hun stod i haven på en stenbænk i kort kjole og bararmet; hun så sig i de lange stripete strømper, som hun beundret, første gang hun fik dem på. Hun kikket over gjærdet, og imens kom støtvis den duft hun atter støtvis fornam her.

Det var henimot kvællen; onkelen skulde komme fra byen. Stien gjænnem den mørke apallhave var sandstrødd; hørte hun hans skridt . . . . .

Til venstre i det fine regn her ser hun en uhyre paraply, og under den et par hvite benklær. Paraplyen løftes ikke såvidt at hun kunde se hvem det er som kommer; selv nu, da lågen til haven skal åpnes, løftes den ikke; den glir bare dypere fremover; — men hun vet nu at hine skridt i sanden ikke kom mot landhuset ved Havre, men hit. Det var ikke hennes onkel, men . . .?

Paraplyen løftes; dens bærer står innenfor i haven. En mørk frak, en stråhat og et meget forundret ansigt sees. Hun kjænner noget av den beklæmmelse som hun trodde hun var blet fri. Men i det samme han så på henne, gik det over — akkurat motsat sist. Han hadde åbenbart ikke væntet at se en mørk dame på altanen; kanske slet ingen så tidligdags. Men det var ham på ingen måte ukjært; han smilte og hilste; der var idag intet i øjnene som stak. Han stanste ved trappen.

Paraplyen hvilte på højre aksel, mens han la venstre arm opover rækværket og lenet sig til det. En veldannet hånd, den der med signetringen. Han var slank og smidig; hans hode utmærket sig ved tre ting: et nervøst, sanseligt munnparti, som idelig var i rørelse, idet læberne som ved trækbånd droges frem og tilbake, sammen og ut; læberne selv var korte og fyldige; et par store øjne, skalkagtige, lattermilde; men når han la hodet litt bakover, og lukket dem halvt, stak de; et ganske og aldeles krøllet hår, lyst i det gule; rødlige, lange whiskers.

Som han lænet sig over rækværket, var der hvile over ham, full av nydelse og likegladhed. Men ingen burde stole på den, og det kom en heller ikke let til. For der var noget i hodet, kroppen, hånden bak det lattermilde, dovne, myke — noget som minte om kat. Tora både så det, følte det; men idag mere med nyssgjærrighed æn frygt.

«Rigtig uvæntet at træffe D e m her. Har De været her længe?»

«Jeg kom hit igåraftes med fru Grøndal; hun var i byen.»

«Var hun det?» —

Og nu gled disse to in i en passiar om farten herut, vejret, stedet, uten at være forestilt for hværandre — en passiar med intet annet øjemed æn at få påskudd til at se på hværandre. Hvær anførsel var på en halv, en hel sætning, stundom to, uten farve, uten beregning, bare såvidt at det sist sagte ikke blev det siste. Han stod dernede og studerte henne med voksende behag — dette hodes form og ansigtsdeler, disses forhold og uttryk. Øjnene rigtig glimret under de tætte, lange øjenhår; hvad var dette for en farve? De så ut som sorte; men . . .? Og bysten, figuren! Hals, bryst, armer, hudfarve, dypt mørke hår, hennes dragt . . . han flyttet sig selv helt tilside; han bare tok mot henne.

Hvor længe dette varte, visste vel ingen av dem; det var længe. Han vilde ikke forstyrre sig selv, og hun vilde ikke forstyrre ham. Han så sig i et levende spejl; men uskyldig var fornøjelsen ikke; for efterhånden blev hun ør ved det.

Hun tok sig sammen og avbrøt; gik bortover altanen til nogen blomster, og gav sig ifærd med deres blad, som hun bestemt mishandlet.

Så kom han opover, langsomt, med paraplyen på skulderen, venstre hånd flyttet efter på rækværket. «De går vel med til min søster i eftermiddag?»

«Fru Grøndal vil skaffe mig en inbydelse, siger hun.»

«Naturligvis. Vi skal danse. — Vil De gi mig første vals?» — Hun så ikke op. «Vil De ikke danse første vals med mig?» — Hun kjænte det gjænnem alt sit væsen at det burde hun ikke svare på. «Om forladelse, jeg husker at jeg er ikke forestillet; men når De vet hvem min søster er, så vet De vel også omtrent hvem jeg er?» Han smilte og kom nærmere, bestandig under den store paraply og med venstre hånd glidende på rækværket. Hun rejste sig; men svarte ikke. — «Så er det en avtale da med den første valsen?» — Han sa det noget skjødesløst, noget overlegent, næsten som var han støtt.

Han slog ned paraplyen, og vændte sig mot gangen: «Fru Grøndal er vel hjæmme?» Han gik in. Tora vilde skynde sig at føje til: «Men hun er ikke oppe.» Det vilde imidlertid være det samme som at be ham bli her. Desuten: nu var vel fru Grøndal så vidt oppe at hun kunde varsku selv, når hun hørte ham i stuen.

Han gik in i stuen, men han kom ikke ut igjæn. Var fru Grøndal kommet in? Nej, der taltes ikke.

Hun gik frem mot trappen og så i spejlet; kammersdøren stod vidåpen.

Ned ad trappen og tilbake gjænnem haven fløj hun; ut av haven og bort i skogen; så frem av den igjæn, for der var altfor vått, og ut på bærget mot sjøen, i ly av skogen; der satte hun sig på en stor sten. Hun bævret, brystet gik, som måtte det sprænges.

«Frøken Holm?» ropte fru Grøndal. «Frøken Holm?»

Så var hun jo færdig! Dette rop måtte være fra altanen eller fra haven. Fru Grøndal hadde kanske været ute, da han kom in i stuen. Derfor ingen samtale.

Men Tora kunde ikke straks samle sig til at svare fru Grøndal. Og da hun ikke svarte første gang, blev

hun nødt til at tie til de andre rop også, syntes hun. Snart hørte hun ikke flere.

Hvad var klokken? Kunde han komme ut på besøk til en dame så tidligdags? Like fra landgangen — ikke til sin søster, men til fru Grøndal? Hvad er klokken?

Men hun hadde ikke uret hos sig; hun hadde glæmt det.

Der kommer jo de hvite benklær ut på bærget til henne, og paraplyen også! Hun var eftersat og opdaget. «Men kjære, kan De ikke høre fru Grøndal roper på Dem?» Tora svarte ikke. «Og så våt som De er? Uten paraply? — Værs'go! — Hvorfor løp De?» — Intet svar. — «Fru Grøndal har slåt æggedosis til os i hele morges.»

«Har fru Grøndal?»

«Javisst. Hennes mann skulde ha været her idag; og han skyller mig en æggedosis. Så kom han ikke.»

«Hvad er klokken nu da?»

«Klokken? Hvad pokker vil De med den? — Den er snart elleve.»

«Snart elleve.»

«Ja se selv!» Han holdt et massivt amerikansk gullur hen til henne, idet han lot låget springe op.

Hun tidde og fulgte.

Da de nådde haven igjæn, vilde hun vite hvorledes han så snart kunde finne henne. Jo, han hadde set hennes fot-far i sanden her, og resten hadde han sluttet sig til; for ingen gik in i skogen, så våt den var; altså måtte hun være på bærget.

Så spiste de æggedosis sammen i megen munterhed. Men en times tid efter sat Tora alene på sit kammers på loftet; hun hadde stængt av. Og kl. 6 samme eftermiddag, nætop som gjæsterne samlet sig hos Wingårds, sat hun på dampskibet, som gik tilbake til byen.

Hvad var hændt? Intet, slet intet. Men omtrent som tåken over landskapet, hvor den fremdeles lå, skjønt ikke så lavt som i formiddag — således lå der noget over alt dette her som var henne uklart, umuligt. Hun tålte ikke at være sammen med Fürst og fru Grøndal; hun kunde så ikke være naturlig; alt hun gjorde og sa, fallt bakvændt.

Derfor våget hun sig ikke til selskapet; og bare hun tænkte på at valse med Fürst, skalv hun. Det gik ikke. Ja, så var der intet annet for da æn at flygte. Hun prostituerte sig gruelig ved at finne på grunner for sin rømning. Slike som at hun hadde krøllet sin hvite kjole i æsken, kunde de ta fra henne med et varmt strykejærn. At hennes mor væntet henne, forutsatte en duepost.

Men allikevel: nu sat hun på dampskibet. Det var næsten en dåd; hun var glad.

De øvrige passagerer var oppe på hytten eller inne i den; vinduerne var åpne; hun gik forut, hvor der sat et par arbejdere.

Langt foran disse, helt alene satte hun sig. Det rigtig frydet henne, da dampskibet strøk forbi holmerne der førte in her; det var som hun kom ut fra noget trangt.

Tross tåken var kvællen vakker; mildt var det, og det regnet ikke mere. Øerne de fór mellem, lå så klare der; deres mangefarvede bærg, de grønne græspletter, haver med hus — her bodde nogen på næsten hvær én — såes med overordentlig tydelighet; likeså menneskene, som sat og stod utenfor og så på dampskibet der strøk forbi. Hun kunde ønske at bo slik; hun drømte at hun gjorde det; hun sat og inrettet huset efter sin smag, denne gang i stor tarvelighed. Det var så velgjørende ovenpå det hun kom fra.

Og så begynte denne uhygge igjæn! Noget av et tryk; den gamle utrygghed . . .

Naturligvis en minnelse, tænkte hun og pustet ut. Men hun måtte vende sig og se dit tilbake.

Der stod han. Fire-fem skridt fra henne stod han på dækket. Han hilste og smilte.

Dødsblek, sprutrød vændte hun sig i stor harm . . . . . .

«Nej, De må da ikke være vred på mig? — Jeg vil hellere gå med Dem tilbake til byen æn danse her til kl. 5 imorgen tidlig. Er *det* så rart? — Jeg er da ikke foragtelig for det? Hvad —»

Nu satte han sig bak henne. Hun kjænte det, og flyttet et stykke fra ham.

«Men hvorfor gjør De det der? Naturligvis er det

bare for at få tale med Dem at jeg går med; det kan De da skjønne!»

Noget av både frygt og skam kom over henne; hun var alene nu, skilt fra de andre; hun kunde ha ropt deres navn. Hvær gang Tora følte hvor forlatt hun var, begynte hun at gråte.

Det så han, og med en helt annen røst sa han: «Kjære frøken, De må da ikke misforstå mig! Jeg vil slet ikke plage Dem; alt annet æn det! Jeg vilde gjærne få tale med Dem, det er sant. Kan jeg ikke få lov til det? Hvorfor kan jeg ikke det?» —

Hun svarte ikke; men hun gråt heller ikke. Han gled over i likegyldige ting, og fik henne rolig, beklaget så at de ikke hadde kjænt hværandre før. «Første gangen jeg så Dem, sa jeg mig selv: . . . . . ja, det kan være det samme hvad jeg sa mig selv. Men jeg hadde et lite ønske om at se Dem én gang til. Det fik jeg da uvæntet opfyllt idag. Men tale sammen fik vi ikke. De var virkelig så besynderlig. Hvorfor var De det? — Ja, kanske var De ikke besynderlig? F. e. hvorfor vilde De rejse? — Jeg måtte jo tænke at deri hadde jeg skyll; De vilde jo ikke rejse før jeg kom? Hvad . . . ? Nu ja, så har De gjort mig nyssgjærrig, kan De vite. Skulde jeg ændelig kunne jage Dem, så måtte jeg da få høre hvormed jeg skræmte Dem? Var det med den store paraplyen? Ja, nu ler De. Men hvorfor vilde De også partout rejse, frøken? Sig mig det! —»

Han flyttet litt efter, og hun blev sittende. Han snakket let og spøkende og gjorde aldrig stans i det. Hun kunde ændog en enkelt gang vænde sig halvt om og se på hans skøjerfjæs; og da lo hun i samfund med ham. Morsom var han.

Like ved et av de mange stoppested var et rødt hus, og der en del ungdom samlet omkring nogen gymnastikapparater. En ung mann og en ung kvinne holdt hvær sit taug i et rundløp; han satte avsted efter henne av alle livsens kræfter, nogen skridt på jorden, et langt i luften, så atter nogen skridt, så atter et svingende luftsprang. Skulde han nå henne? Aldrig! Hun var den

letteste, smidigste: hun hadde utvilsomt de stærkeste ben; hun sprang trip, trip, trip, trip, så benene næppe kunde skilles, og som hun fløj svingende i luften! Håret, kjolen strømte efter henne som på en iris.

Både Fürst og Tora fulgte spænt, men taust dette jag. — Tora kjænte ham med én gang i ryggen som ild; han var glidd nærmere. Og med et brått omkast rejste hun sig og gik in i hytten og satte sig blant de andre.

Han stod på landgangen, da hun på tangen skulde stige ut; han vilde gi henne hånden; men hun undrog sig. Han vilde bære hennes æske; men hun løp. Selv gik han ombord igjæn, for at stige av inne i havnen.

IV. Jaget.

Hun kom hjæm omtrent samtidig med sin far, som hadde været ute på en sejltur med kammerater. Han blev stødd i land; og hans mottagelse var varm. Barnene flygtet, Tora stængte sig inne på kvisten, turde ikke engang gå ned og spise til kvælls, skjønt hun var sulten. Hun måtte siden åpne for sine søsken; med dem kom hun i trætte; de hadde gåt i hennes fineste sko og næsten ødelagt dem. Det ændte med at en av dem kylte skoene i henne; så kom de op i slagsmål. Så klage, så den rasende mor ditop også. Tora gråt, til hun sovnet, ganske som et barn. Dagen efter prøvde hun at hjælpe moren i huset; men heller ikke det gik uten hårde ord og spydigheter, som at slike fine, fornemme frøkener bare var i vejen. Hun satte dog sin vilje igjænnem, nemlig at bli til hjælp for moren, især med at gjøre tøj i stand. Av sin lille livrente la hun til hvad hun kunde, så forholdet blev nokså godt. Men så syntes også Tora at hun hadde ret til at være litt for sig selv. En stund før kvællsmaten lot hun sig fragte over til det andre land, og gik enten op i skogen over Godset eller ut i «lundene»; hjæmme var ikke fred. Hvorhen hun skulde, til skogen eller til lundene, så lot hun sig sætte i land ved Bommen, og gik op gjænnem den, hvilket ikke nætop var den beneste vej. Men hun visste ikke et vakkrere sted i byen æn det hus der i den store have ved

Bommen, så hun hvær dag hadde sin glæde av at se på det. Begge deler hadde tilhørt den Wingårdske familie; men nu var de makeskiftet mot Fürst's hus på torvet, hvor Wingårdene fortsatte Fürsternes handel. Svoger Niels Fürst ejde altså nu huset i den store have ved Bommen.

Tora gik der forbi med litt angst — skjønt den frygtelige jo ikke var her, men ute på orlogsskibene. Denne angst, den var en avbrytelse, en sysselsættelse, den også, så den likesom hørte til hennes tur.

Hvær gang den var forbi, plejde hun desto sorgløsere at dra opover eller utover. I en slik liten norsk by går enhvær ung pike alene, hvor hun vil. Hun møter andre, og slutter sig til, eller fortsætter sin vej. Tora ønsket for det meste at være alene et par timer, i regelen hadde hun sine faste plasser, og når hun fant dem, tok hun frem sin bok, hvis hun hadde nogen, eller hun drømte uten hjælp av bøker. Eller — det var nætop tilfældet nu — skrev hun lange brev — ett hvær dag — om det mærkelige som var hændt henne. Hun hadde sin mappe med og et blækhus i lommen; hun lå på græsset med mappen på en sten, eller hun sat på stenen med mappen over sit fang og blækhuset ved siden av sig. Det gik fortræffelig; ægte friluftsbrev, hvori ordene strøk avsted for den vind som blåste, og alt forskjelligt som hadde lyst, kom med. Og så vakkert det var, der inne i tykningen, litt gjænnemsprængt av sol, litt forklaret av fuglesnadder, litt opskræmt av grenrassel ved et ekorn. Den fjærne larm fra havnen, fra værkerne i elvebakken, eller av talende i lundene og på vejen, stundom av musik, gjorde det ænnu dypere hvor hun sat. Dette var hennes eneste sommerpoesi. Straks om morgenen hun slog øjnene op, begynte hun at længes hitover. Støj og trætte i huset gled forbi, som vedkom det ikke henne; det var her hun levde. Hennes store utflugt til fru Grøndal og hennes mærkelige dampskibstur hjæmover igjæn blev naturligvis herute beskrevet i et brev til Milla, i et brev til Nora og i et til Tinka. Den fjærde dag skulde hun læse disse værker fra de tre foregående dager igjænnem; — hun rigtig glædet sig; hun visste hun hadde varieret æmnet med held. Men allerede ved læsningen

av det første brev blev hun noget betænkelig; hun husket nemlig de andre, og forskjelligheden var visst efterhånden blet for stor. Skulde damerne engang tilfældig sammenligne — ja, så kom let en av disse kjedelige scener, når Tora skulde stå til regnskap. Nej; det vilde hun ikke ha mere av. I det første brev hadde hun behandlet saken med alvor, skildret sin forvirring, sin fejltagelse, sin frygt; ingen som læste det, kunde ta fejl av, at hun hadde en person foran sig som hun var rædd. I annet brev gjorde hun så nar av sig selv og av ham og av det hele. I tredje beskrev hun en ung pike med mørkt hår som vandret ved en fremmed strand, da der steg en havmann op i blonde whiskers og krøllet hår. I sin angst flygtet den mørke pike ombord i et skib for at ta hjæm til sit land; men havmannen svømte den hele tid efter skibet med hånden på sit hjærte. Da hun gik i land, gav han et klageskrik; hun hørte det siden om natten i drømme.

Hun rev alle tre brev itu, og hun skrev ingen nye.

Men med turene holdt hun ved. Hun hadde ingen anelse om at Niels Fürst var kommet til byen igjæn, at en kammerat hadde overtat hans tjeneste, at han i al stillhed læste sprog for at forberede sig for en ny karrière, mere glimrende æn den første, og at han ganske rigtig bodde i sit hus. Ænnu mindre kjænte hun til at han i sit vindusspejl så henne, første dag han var i byen igjæn, gå forbi og se litt sky hitover; og at han så det samme næste dag også. Han visste at denne vej ikke var den korteste op til skogen; dit gik hun den første dag; — eller ut til lundene; dit gik hun den andre. Han hadde begge dager tat på sig og gåt ut. Nu, den tredje dag, sat han færdig til at følge helt frem; nu tænkte han at han forstod.

Han kjænte litt til de piker som både vilde og ikke vilde; det var nøjagtig slik de bar sig ad.

Også idag kom hun ganske rigtig; også idag gløttet hun ængstelig in, og vandret så videre med sin mappe under armen. Hun blev stanset av nogen, og derved kom hun til at se sig tilbake. Så opdaget hun ham! Han kom hurtig; han var på jagt, han hadde spor.

Hun tok farvel, og straks hun kunde uten opsigt gjøre det, gik hun over fra sin vanlige gang til den snareste hun var istand til; hun var blet rædd, uforklarlig rædd. Hun burde kanske heller ha vændt; men idag tålte hun ikke hans øjne, og her var ingen folk i nærheden. Så gik hun fort, fort, fort; men hun ante at han halte in på henne; hun næsten kjænte det.

Springe turde hun ikke på landevejen; men hun stolte på at hun var bedre hjæmme i lundene æn han og kunde smyge væk. Hun forlot så vejen, og tok gjænvej i skogen; hun så til sin skræk at også han straks hoppet op i skogen for at gjøre det samme. Så våget hun at springe opover, men *mot* den kant hvorfra han kom; der dukket hun bak en stor sten. Hun hadde gjort ret; for næsten straks så hun ham fare forbi og fremover, bare et lite stykke nedenfor, hvor hun sat på huk, mens hjærtet slog, som vilde det sprænge kjolen. Her hvor ingen kunde se ham, sprang, entret han, hoppet han; der fantes ingen hindring for den bene linje frem.

Hun væntet til han var av synsvidde, satte så avsted op gjænnem skogen den motsatte kant av hans; hun stanste ikke før hun var højt over Godset på en sten under en enslig furu med løvtrær om. Og mens hun med flammende ånde og blik så sig omkring, og fant vidunderligt hvad hun i et lynblink så under sig, stod han for hennes indre øje som han var da han hastet forbi stenen. Han var fæl! Den mann kunde gjøre hvad det skulde være.

Og aldrig blev hun mere kvit ham. Overalt og altid ham, som var der intet annet til. Eller rettere, hvær stund på dagen flygtet hun ifra ham; men han stod der pånу.

Hennes søsken berettet henne at han rodde der og så in; at han gik forbi og så in; at han talte med dem og bad dem hilse. Det satte dem i fyr og flamme, de var kry av det; ordet om at Tora var den «smællvakkreste», hadde nådd også dem.

Men Toras forskrækkelse vokste; hun var eftersat; han avlot ikke mere, hun kjænte det.

Hvor skulde hun hen? Ingen av Rendalens var længer hjæmme. Hun fik komme dit efter ferierne; men

derhen var næsten tre uker. Til nogen annen kunde hun ikke tale; det var også slik skam. Hun tænkte litt på skomaker Hansens; men fru Hansen var streng; hun vilde næppe forstå det. Sin mor tænkte hun ikke engang på.

Men det hele var jo noget som foregik inneni henne selv; hun behøvde ikke at være i noget menneskes vold, når hun ikke selv vilde.

Nej, men når hun nu ikke engang kunde få ham ut av sine tanker?

Lørdagskvæll hadde hun kastet sig på sin seng så træt som hadde hun dagen igjænnem forrettet det strængeste legemlige arbejde. Hun lå der og så op i rærne på et skib de halte forbi. Hun fulgte folderne i de løst underslagne sejl, som svajet i vinden. Det var så nær som kunde hun røre ved det. Utenfor var stærk sjøgang. Fra havet, stormen, båregangen derute til havnen her. — Hun vilde også søke havn!

Det var lørdagskvæll; imorgen måtte hun i kirke. Karl Vangens ansigt smilte over henne, i det samme hun tænkte det; og hun hadde det straks godt, før hun sovnet. Hadde han været en pike — hun vilde ha gåt til ham, nætop til h a m med det som nu forfulgte henne.

Så sat hun dagen efter på den bakerste bænk i kirken. Karl Vangen hadde møtt henne og hilst og sagt det var bra at hun skulde komme op til dem igjæn og hjælpe fru Rendalen.

På grunn av disse ord hadde hun valgt den aller bakerste bænk; hun var ikke viss på hun ikke kom til at gråte.

Men det gjorde hun ikke. Der var noget kjøligt ved kirken og stillheden og menneskene; det var ikke som ute sommerdag. Dessuten, da Karl Vangen gik op på stolen og begynte sin bøn, var det den fra hennes første dag på skolen, den om at møtes — næsten ord til annet den! Og det generte henne. At også en bøn av Karl Vangen var en lekse fra før.

Dette lille træf optok henne, så hun fulgte ikke med. Hun hørte at prækenen handlet om omvændelse; og at Karl Vangen, som han altid brukte, belyste hvad han

sa, med eksempler fra livet. Men hun kjænte disse eksempler fra skolen, hvært et.

Da vaktes hun ved navnet John Wesley. Dennes omvændelse, mente Vangen, var den grundigste, den i hvært stadium fyldigste han kjænte. Han fortalte den og gik så over til at nævne eksempler på de brå omvændelser, således et par ved Wesley selv. Andre naturer, annen fortid, annen kunskap, annen sort frygt.

Men om disse hurtige omvændelser vilde han særskilt tale idag. Han hadde kjænt en ung pike med brænnende længsel efter nåde over sin synd, den hun ikke kunde få; — intil hun en dag så Rubens' billede av korsfæstelsen og Maria Magdalena i langt, løst hår ved korsets fot. Maria Magdalena vilde hun være! Og straks det lyktes henne at tænke sig selv ved korsets fot i Maria Magdalenas sted, i den grad tænkte det, at det var hun og ingen annen som lå der — straks fik hun visshed for at for henne var Jesus korsfæstet; hennes synder var tilgit. Hun grepes av en stor, stor jubel. — Flere slike eksempler kjænte taleren, især fra kvinner. De hadde så ihærdig klamret sig ved en enkelt begivenhed i Jesu liv, et enkelt ord av ham, noget enkelt i nådens mysterium — stirret på det, til det gav virkning av et stort lys, salig beskuelse. Alt blev dem fra den stund klart, deres synd tat bort; deres vilje fik fra den dag og time frejdigt mot.

Mere hørte Tora ikke; aller minst, at det nætop var imot det Vangen vilde tale.

På stedet var hun ifærd med at gjøre et forsøk! Hans altfor kjænte røst surret videre, alle omkring henne og selve stedet domnet av fra henne; . . . hun så Jesus på korset i et fremmed landskap med jagende sorte skyer over; hvær høj, hvær dal, hvært træ i slør og sorg. Hun så hans øjne segne i, hans bryst løfte sig og synke, og det blev nat. Hun følte sin egen lille lidelse gjæmt i denne store, forfærdelige.

. . . . . Hvor længe hun sat med dette, visste hun ikke.

Prækenen var ikke slut; hun kunde altså ikke gå, men heller ikke høre; hun vilde ikke.

Og da hun gik fra kirken, hadde hun bare ett ønske: så snart som ske kunde, at få ta dette op igjæn.

I alle disse dager hadde hun ikke været utenfor døren. Nu i eftermiddag måtte hun avsted. Av frygt for Fürst satte hun over til bærget og tok derfra turen op i skogen langs kirkegården, fant frem igjæn til den store furu til højre, og satte sig på stenen under den; den var lav og flat.

Det var alvor med hvad hun hadde for. Ikke drøm og nydelse søkte hun; nej, virkelig hjælp, invielse til et liv. Disse svære dager hadde oplyst henne. Hun visste nu at hun var litt av alting, vilde litt av alting, også av det som var synd; derfor var hun let et bytte for en skurk også. Hun hadde ikke værget sig fra først av; hun var fullstændig uforberedt — ja, faren hadde noget lokkende.

Nu måtte dette være forbi. Hun skulde ta på sig hvad gjærning som helst; bare den bant henne. Der var ikke ærgjærrighed i henne mere, bare angst.

Hun kastet sig på sine knæ, og i al blodets varme fra den raske stigning rigtig sendte hun støvets bøn. Det var den aller ydmygeste, ynkeligst tiggende. Nøden var over henne.

En vilje mot den der forfulgte hennes! Hun tvilte ikke et øjeblik om at h e n n e s form for denne gave, det måtte bli den umiddelbare beskuelse.

Hun så sig sølv i ånden utrustet med kraft. Hun så sig uten frygt, likesom med et ærend — samme hvad det var, bare det holdt. Om det skulde række livet, gjærne det, helst det! Ja, hun kunde ikke nu tænke sig større lykke, ære, rigdom æn at få noget tungt at gjøre; det lå således for hennes natur, at hun måtte ønske det yderligste.

Og så begynte hun at ville beskue — nej, hun gjorde en stans; hun blev forstyrret ved at tænke på sine veninner. Millas højeste angst i siste brev hadde været at vejret ikke skulde vedbli at være smukt, og Nora hadde frygtet at man skulde glæmme at sende henne ny musik. Hvorfor skulde alene h u n, som sat her og gjæmte sig,

ha det så græsselig ondt? Hennes forlatte stilling burde ha gjort folk barmhjærtige; men nætop den hisset.

Hun sat vændt bort fra landskapet, lænet til den store furu. Foran sig så hun oreskog, bare ung, frodig oreskog og bregneblad, en svær mængde.

Gud, hvor var det avmægtigt alt det de hadde gåt og pratet om arm i arm i foreningen og ellers! Bare nogen uker siden, og nu måtte hun gjæmme sig her. Blev det kjænt, så mistet hun vel den lille stilling hun hadde nådd? Hun kom så næppe mere til Engels; hun kunde ikke gå for en veninne av Milla; hun kunde vel så heller ikke få komme op til fru Rendalen igjæn!

Og hun gråt. Men så vilde hun samle sig. Det svede, ophissede, forbannede ansigt fra stenen dernede, det stak in! Det gøs i henne! Ti hun forstod det selv, at den frygt hvormed hun skræmte sig, den var farligere for henne æn mannen.

Hun burde helst ha gåt hjæm igjæn; men det var dog en skam ikke at friste. Og så blev hun.

* * *

Nætop som Tora for en stund siden steg op ad bakkerne, slentret Niels Fürst ut på et skib hvis kaptejn han kjænte; og nætop som hun nådde den flate sten under furuen, stod han med den nye skibskikkert for at prøve den. Han stilte den og satte den på elvebakken derborte og lot den gli derfra opover og bortefter lierne. Hun hadde næppe sat sig på stenen, så hadde også kikkerten nådd henne og han kjænt henne . . . . .

Han tok benvejen over torvet og videre til højre av Godsets haver.

Siden sist hadde han ikke tænkt på annet. Han kunde ikke mere foreta sig noget, og hadde ondt for at sove. En så stor skjønhed hadde han aldrig før jaget. Når hun dag efter dag gik forbi hvor han bodde, og allikevel gjæmte sig, straks han kom, så var hun ænnu uskyldig. Så gallt det bare at finne henne hvor hun sat; en kunde ingen større tjeneste gjøre henne. Jo oftere hun gjæmte sig, des mere raffineret lyst på at finnes hadde hun. Nu

forstod han hvorfor hun den dag forlot fru Grøndal. Nu forstod han hvorfor hun gråt på dampskibet; å, de småpiker! Men denne jagt blev fortærende, hvis den drog for langt ut. Ens æresfølelse kom også med i spillet; ingen måtte tænke på at narre h a m. Ens rygte var tillike tryggest, når det var lykkes; så tidde hun. Bare hun nu ikke fik se ham for tidlig. Nådde han først så vidt at han kunde holde henne med øjnene —!

Tross sin rasende ophisselse smøg han behændig frem — ikke på stierne, men bent op gjænnem skogen, dækket av løvet. Han kløv hvor han ikke kunde gå; han entret hvor han ikke kunde klyve. Hun sat og famlet efter en fast forestilling som kunde utvides, til den helt optok henne og lukket til over henne. Men det lyktes ikke; noget var det som sprængte den hvær gang; — så knak det i en gren dernede. Den hele tid hadde hun kjænt sig fristet til at vænde sig om. Var der allikevel noget der bak henne? Hun så nedover. Først mærket hun intet, jo, en bevægelse i grenene; hun hørte også løvrassel. Det kunde være en hæst eller en ko fra Godset; de hadde sommerhavn der. Hun blev dog svært het; hun hadde lyst at rejse sig og gå; men øjnene blev hængende fast ved grenene der; der var noget mørkt opunder dem. Så skjøt et hode frem, en mann, h a n. Hvorledes i al værden —? Visste han at hun —? Hvorledes kom han til —? I ørkesløse, forfærdede spørsmål floket hun sin vilje in. — Da så han op. Med al sin magt rejste hun sig, skjønt det var som hundre lodder fæstet til henne. Men hun vændte sig ikke bort fra ham, og kom ikke avsted; hun tapte også efterhånden viljen til det. Så var bare stenen imellem dem. En rædsel skyllet over henne og frisknet henne; nu vændte hun hodet, tok også tumlende nogen skridt — og møtte ham. Hun bøjde sig bort. Han rørte hennes hånd, hans arm smøg sig in under hennes, hun likesom fik et ildbælte lagt om sig. Hun fallt så uvæntet og så tungt, at han nær hadde væltet utover med henne.

VI

HVAD TROSKAP VIL SIGE

I. Lyksalighed.

Kjære Nora, jeg vet på forhånd at dette ikke blir et ordentligt brev; jeg har ikke tid. Jeg tror næsten du ikke bør vise det til de andre; de vil næppe engang fatte mine følelser. Til syvende og sist er der noget som skiller de andre fra os to; jeg har det likesom på følelsen. Bare jeg nu kunde få n o g e t med av alt jeg nu — føler, hadde jeg nær skrevet én gang til. Du må vite at jeg har levd den største, den skjønneste, den kjæreste dag i mit liv.

Ja, nu blir du nyssgjærrig. Jeg skal ikke plage dig, men jeg må allikevel begynne med hvorledes og hvorfor jeg kom til at opleve den.

Da vi kom her til Kjøbenhavn, hvem møtte så på jærnbanen uten Niels Fürst? Selvfølgelig var det en avtale mellem ham og papa; det skjønte jeg straks; men papa kan jo så dejlig tie med alting. Vet du hvor Niels Fürst kom fra.

Fra Sofiero.

Ja, nu er det skrevet, og nu forstår du altsammen. Jeg har fortalt dig at papa allerede for længere tid siden hadde den ære at være inbudt av hs. maj. til at se Sofiero, når han næste gang rejste utenlands. Der er nok ikke mange Nordmænn som det er hændt; så dette er meget smigrende for papa.

Nu hadde han intet sagt til mig; han vilde ikke for tidlig gjøre mig «nervøs», fortæller han. Fürst kom direkte fra Sofiero; tænk han blir måske ordonnansofficer hos den av prinserne som er sjømann, nemlig h. k. h. prins Oskar. Fürst nævnte hvad tid trænene gik næste dag. Du gode Gud, allerede næste dag! Da var vi væntet!

Jeg fik ikke lov til at gjøre nogetsomhelst toilette; jeg skulde nætop bare møte i min rejsedragt likesom papa. Den slemme løjtnant Fürst — du vet han er i

slægt med os; han kaller mig «kusine»; men det er jeg da ikke — han sa mig jeg var «pen» nok som jeg var. Kjænner du ham?

Så gallt det at få sove da efter rejsen, skjønner du; for man ser ikke godt ut, når man ikke har sovet. Aldrig har jeg strævd så med det heller; jeg var gruelig opskræmt, kan du vite. Jeg tenkte på det kjedeligste i værden; kan du huske overtoldbetjent Jacobsens næse? Jeg lå og stirret på hans næse, til jeg virkelig fallt i søvn over den — og hele byfogden. Og så træt var jeg, du, at da jeg først sov, ja, så sov jeg som en sten. Jeg var, Gud ske lov, ikke værst, da jeg stod op. Men senere blev det galt, rent fortvilet galt. Du har aldrig været i noget lignende, så du kanske vil finne det underligt, at jo mere jeg tænkte på den store stund, og at jeg ikke hadde en eneste dame at spørge — mannfolk kan ikke svare på sådant, og så ler de — jo mere forskrækket blev jeg. Litt morgenkoldt var det også, og det ene med det andre, kulden og skrækken — Fürst kallte det «kanonfeber» — hadde tilsist følger. Det var forfærdelig flaut; for i længden kunde jeg ikke skjule det; ja, du forstår. Men jeg får trøste mig med, at jeg er ikke den første unge pike som dette er hændt, når de skal forestilles ved hove.

Jeg blev tilsist rent syk, og har av den grunn næppe forestilling om rejsen, eller hvad vi talte om. Allikevel kom jeg op i en strid. Fürst sa at kongedømmet i alle land søker at samle rigdommen om sig mot de lavere klasser. Det synes jeg dog er for galt. Er kongedømmet til for at forsvare sig? Jeg tænkte det var til for at forsvare de lavere klasser. Det sa jeg også. Da begynte papa at ærte mig med «foreningen» og skolen og Karen Lotes historietimer; — ja, du hører ham vel? Fürst spurte hvem som så skulde forsvare rigdommen. Den, mente jeg, forsvarte sig selv. I alle fall var det styggt av den at forråde de lavere klasser. Ikke sant?

Gud, hvor Øresund er henrivende! Da vi satte over (jeg har jo glæmt at sige at vi kom dit, d. v. s. til Helsingør, med jærnbane) — ja, der kan du se som jeg er idag! . . . . . Nej, jeg stryker det altsammen. Ellers

blir jeg aldrig færdig. Far vil jo ha mig med ut i formiddag; du vil snart erfare hvorfor.

Jeg begynner med slottet, som sees fra sundet. Det ligger vidunderlig; men det er ikke så stort som vi hadde væntet. Og så kom vi til Helsingborg. Der, du — ja, nu blir du forundret, der væntet os en kgl. vogn. Både papa og Fürst lot som ingenting; men jeg er nu sikker på at de minst var likeså overrasket som jeg. Vognen var ellers som andre vogner; det er livréet som det kommer an på. Men jeg sat i den dødeligste skræk; hvorledes vilde dette gå? Skjønt vejret nu var blet dejligt, så måtte jeg dog allikevel, før vi steg i vognen, først være alene. I hvilken grad det fordærvet mig det hele, kan du slutte derav at jeg svedte gjænnem mine hansker; men jeg hadde naturligvis andre at ta på, når jeg kom frem. Papa gjorde mig fortvilet ved at sige: «Hvor dårlig du ser ut, min pike!» Jeg tror jeg fik tårer i øjnene; for Fürst, som sat like overfor, begynte med at more mig. Men jeg hørte det næsten ikke. Midt i det så jeg at jordbunden bestod av sandstens- og stenkulslag, og at bækkene var stærkt jærnholdige — og husket på Rendalen og hans karter og samlinger. Ja, hvad der altsammen fór forbi mig i min angst, det kan du ikke forestille dig. Hadde nogen villet slippe mig hjæm igjen mot at få næsten alt jeg ejde av vakkert, så hadde jeg tat mot det, det vet Gud. Vi kjørte gjænnem en liten skog og kom så in på en stor, åpen plass — slottet.

Da jeg så plassen og græsset på den — ja, hvor slikt kan komme! — husket jeg så tydelig den time på skolen, da jeg lærte at *bowlinggreen* het en sådan plass på Engelsk, og at fru Rendalen kom in i klassen i det samme og spurte hvorfor den het *bowlinggreen*. Og at Tora hvisket det til mig; hvor Tora kunde gjøre slikt behændig! — Ja, jeg vet ikke mere hvor det var vi holdt. Jeg kom ut av vognen derved at en meget fornem herre tok mot os, og gav mig armen. Vi fik os anvist toiletrum; en dame fulgte mig. Gud ske lov! Til det øjeblik var jeg ikke menneske. Jeg blev det først da jeg kunde komme alene her også; du forstår. Hvis jeg ikke fortalte dig det — skjønt det piner mig at gjøre

det —, så fik hele dagen ikke sin farve; du må vite det som det var. Det var forfærdeligt. Hvorledes det høje og lave dog er uadskilleligt! Jeg så mig i spejlet; ja, som jeg så ut! Jeg kunde så tydelig mærke det på papas ansigt, da vi møttes i et værelse — tænk jeg sanste ikke i hvilken retning vi gik eller værelset lå! Vet du hvor vi skulde hen? Vi skulde i haven, der skulde vi ta lunch med d. d. m. m. Større kan nåden vel ikke være mot borgerfolk fra en norsk småby, du. Hvad? Kan du huske da vi klædde vore dukker for at komme med på hofball.

Den samme fornemme herre — Fürst husker ikke hans navn; men jeg tror han var kammerherre — førte mig og sa noget til mig på Svensk — ja, jeg forstod det ikke; jeg visste ikke av mig. Aldrig kan nogen være i større pine. Da jeg så haven og kom in i den . . . ja, det fløt sammen for mig, trær, folk, bord, tjenere, stoler; den dødelige angst jeg gik i, kunde ha fåt mig til at segne. Jeg brukte al min magt, forsikkrer jeg dig. Den herre som førte mig, må ha følt min arm skjælve, eller han læste i mit stakkars ansigt, han bad mig ikke være rædd; d. d. m. m. var så ælskværdige; — det forstod jeg da.

Du himmelske Gud, hvor var de også strålende gode! Især kongen! Nej, det smil, det håndtryk, de øjne! Det er et helt hav av godhed. Men mer æn godhed, du; der er noget, især i øjnene, som henrykker, ja «forrykker», som Tora plejde at sige. Jeg vil om disse øjne hellere bruke billedet himmel æn hav; for så kan du bedre forstå hvad Svensken kaller «t j u s a n d e». Der er ikke ord på Norsk for det. Ja, det er t j u s a n d e! Bare sydlandske folk ejer slike øjne. Hvor er vi kolde og egoistiske — jeg må sige det — når vi ser in i dem. I alle fall føler jeg det så.

Nu skal du høre mit under, for et under er det næsten. Fra samme stund — jeg kan sige fra samme sekund som hs. maj.s øjne hvilte på mig, var jeg frisk. Hvad siger jeg? Frisk? Jeg kjænte dette blik fylle og varme hele mit væsen; jeg kjænte det — er det ikke besynderligt; men ved Gud, det er sant! — i knærne.

Ja, i knærne. Der er blant alle ord i vort sprog bare ett som kan betegne fullt ut min tilstand. Jeg er næsten i den samme tilstand nu igjæn over at kunne fortælle dig det; de andre vilde ikke forstå mig: jeg var *lyksalig*. Kanske er det profant, ændog syndigt at bruke dette ord i denne forbindelse; men *sant* er det. —

Vet du så hvad kongen sa? «Velkommen til mit hjæm, frøken!» på det skjønneste, mest velklingende Norsk jeg har hørt.

Dronningen smilte. Hun spurte hvad by jeg var fra. Kongen svarte for mig. — «Hvad heter præsten?» spurte dronningen. — «Karl Vangen,» sa jeg; men det var galt; jeg skulde jo ha nævnt provstens navn eller overhode de ældre præsters. — I det samme hilste kongen på min far, som stod der sammen med Fürst, og så sa han: «Jeg finner at løjtnanten har en udmærket smag.» Nøjagtig så fallt ordene, det ene efter det andre. Jeg har tænkt på dem ofte siden; for de viser jo at Niels Fürst har talt om mig på disse høje steder. Jeg visste ikke at de kunde underholde sig med noget så smått.

Så gik vi til bords. Den samme elegante herre førte mig: «Nå?» sa han på Svensk, og jeg skyndte mig at svare at jeg var begejstret. «Det blir alle,» forsikkret han. Vi satte os ikke; men gik som vi vilde, og nu kom den ene og lot sig forestille for mig — tænk du! — den ene efter den andre. Den ene var greve, den andre baron; en var grevinne og en friherreinne, en overstallmester; især han, han kom og gik og talte bestandig. Det var ikke nætop i det de sa, men i deres hele væsen og måte at der var noget så utrolig åndfullt og vinnende. Men det var nu vel noget også i omgivelserne og stedet som gjorde det; for jeg var ikke som på jorden.

Bare tjenerne, du, de gjorde mig usikker og liten; så nøjagtige, så påpasselige, så overlegent vidende hvordan alt skulde være, gav de mig intryk av at være. Jeg bar mig visst heller ikke altid rigtig ad; vi Norske lærer jo ingenting.

Nej, der var en adel og skjønhed og godhed, og likesom så lyst og likesom så højt. Men ingen av prinserne var der.

Hvad vi spiste — jeg smakte næsten intet — det kan jeg allikevel utenad; jeg har foresat mig at skrive det op i min dagbok alt, og skrive det av for Tora; både det og slottets inretning og tusene andre ting som du ikke bryr dig om. Du forstår dig jo ikke engang på god mat. Men så gjør jeg det så at det mere åndelige, det sender jeg dig; og du viser det ikke til noget menneske. Gud, om du gjorde det! Nora, du vet ikke, men jeg må ha en at sige det til; ellers er lykken en byrde. Jeg har aldrig været som igår og idag; jeg er likesom opløst.

Tora skal jeg beskrive min dragt; jeg har jo naturligvis nu en ny, som jeg tænkte at overraske eder alle med, skjønt det er jo ikke så meget at gjøre av sort. Dog tror jeg den klær mig godt. Og jeg så ikke mere syk ut; jeg fik et glimt av mig selv i flere spejl på slottet; for du må vite vi blev vist om.

På den siden vi først kom fra, derfra til venstre den store salon, hvori de kongelige gjæstebud fejres med al sin pragt. Æn den som engang kunde få være med! Salonen er klædd i hvitt med en arabesk på blå bund, og store, store malerier; et av Markus Larsson, et solstykke, jeg vet ikke hvad det er, det er så besynderligt. Og divaner og stoler i blå silke, en uhyre lysekrone i mangefarvet glas, pragtfull! Ved væggen bærer to negerinner, klædd i rødt og rikt forgyllt, lamper; rene kunstværker! En uhyre marmorkamin — efter sin form det vi kaller pejs; men ordet er så styggt — og rikt forgyllte ur og vaser av porcellæn. Et højst besynderligt blomsterbord av japanesisk porcellæn; hvor det var rart. Likeså et kinesisk eller japanesisk skrivebord av sort træ med gullbeslag; men det stod i kabinettet.

Her sitter jeg jo midt i beskrivelsen! Det er ikke meningen; så jeg får stryke kabinettet. Det skal du altsammen få læse i Toras brev. Du må bare vite, at som utsigten er fra den store balkon over sundet og alle sejlerne og damperne og Helsingborg og Kronborg, således er der næppe én utsigt til i Norden. Hvor skulde det være?

Tror du ikke vi også var i soverummene? Jeg vet

ikke om det var rigtigt; men vi var der. Det er med vold at jeg ikke beskriver dig dem nu straks, de og d. d. m. m.'s dagligstuer. Gud, du skulde set et hvitt silkeoverdrag over både vægger og tak med lyserøde border i dronningens gemak, og et skrivebord! Kongens rum, hvor var de ædle og tarvelige! I kongens soveværelse, på hodeputen, så jeg to hår, ja du vet hvor godt jeg ser; da gav jeg mig litt efter, og uten at nogen mærket det, tok jeg dem; jeg fik dem in i min urkasse.

Men dette minner om min store begivenhed. Da vi gik in i haven igjæn, fallt lyset nætop så skarpt like på porten; da så jeg noget skrevet, nemlig på gjærdet. Jeg hen. Det var på Fransk og utvilsomt av en dame..... Ja, du ser jeg har slettet det ut igjæn her også; for når man har lovt sig selv aldrig at fortælle hvad der stod, så skal man ikke. Det var avskyeligt. Jeg gnidde det ut med fingeren; men jeg måtte skynde mig, og kom derved til at rive mig i en splint, både hansken og fingeren, så jeg blødde, og så gnidde jeg det ut med mit blod. Ingen dødelig har jeg sagt et ord derom før nu her. Og du siger det til ingen, du heller; til papa sa jeg at jeg hadde stukket mig; jeg vilde ta en rose.

At ingen så mig, du? Men de stod og betragtet noget i haven. Og at ingen annen har set det som var skrevet, før jeg så det? Er det ikke underligt?

De kongelige og deres selskap var ikke længer i haven. Men den herre som mottok os, infant sig nu. Da han ingen mine gjorde til at føre os til de andre, bad papa ham frembære for d. d. m. m. vore underdanige hilsener, og så forlot vi haven. Vognen kjørte atter frem, og min elegante kavaler overrakte mig en dejlig buket «från den kgl. trädgården»; — hvad synes du? Den står her foran mig, mens jeg skriver. Den er i svenske og norske farver. Fürst siger rigtignok at det er de fleste blomster; men jeg trodde der lå en dypere mening i det.

Jeg beundrer især en lilje og en rose. Nogen forglæmmigejer lægger jeg in i brevet.

For du må vite, min kjære Nora, at nu kommer jeg ikke hjæm. Jeg håber det næsten er en likeså stor over-

raskelse for dig som det var for mig, da papa sa det til mig idag morges. Jeg skal til Paris og lære Fransk til fullkommenhed.

Er det en bestemmelse han har tat nylig med mig; eller hvorfor har han ikke sagt mig det før? spør du naturligvis. Du må vite at vi rejser allerede imorgen; hvad synes du? Papa har ikke tid til at være længer borte; vi må skynde os. Men hvorfor rejste vi så ikke direkte? spør du igjæn. Ikke sant? Også jeg spurte så; — skjønt Gud skal vite at dagen igår vilde jeg ikke ha unværet for aldrig det.

Papa svarer at han tok bestemmelsen først igår; løjtnant Fürst gjorde ham opmærksom på at hvær svensk dame av opdragelse taler likeså godt Fransk som Svensk; og det gjør også hvær tysk og russisk, overhode enhvær dannet dame må tale Fransk som sit morsmål.

Det er mig ikke ubehageligt at rejse. Rigtignok må minst ett år til. Jeg må så skilles fra eder; men desto mere har vi at fortælle hværandre når vi atter møtes.

Der er noget jeg må spørge dig om. Løjtnant Fürst fortæller, at . . .

Så langt, da far i formiddag kom, og jeg måtte gjæmme brevet. Han tok mig ut og gav mig ikke tid. Nu først det er aften, er vi hjæmme igjæn, og vet du hvorfor? For at pakke og rejse. Straks. Ny bestemmelse. Løjtnant Fürst gjør far den fornøjelse at rejse med. Så kaster jeg brevet som det er, i postkassen på jærnbanen. Jeg har en anelse om, at læste jeg det gjænnem, så fik du det ikke. Din

Milla.

Nora var med sin mor rejst fra badet, da brevet kom dit. Det sendtes efter dem til Kristiania, hvor de opholdt sig. Da hun kom hjæm, fant hun et telegram, dateret Hamburg; det lød: «Læs ikke det brev som kommer; send mig det Paris, Hôtel Continental.»

Men da var brevet læst.

II. *En ulykkelig.*

Litt efter skoleårets begynnelse åpnet miss Hall et forelæsningskursus for byens damer; det var blet på moden at høre litt av alt det uanstændige deres døttre og ældre søsken hadde hørt i det forgangne år.

Forelæsningerne holdtes to ganger om uken i den store laboratoriesal, og den var i regelen full. De fleste av dem som ifjor sat i øverste klasse og iår var gåt ut, fulgte også disse forelæsninger.

Et godt stykke ut i Oktober, som de samlet sig i forelæsningssalen, kom Tora in, fulgt av sine veninner. Almindelig forundring og hilsen. Hvor hadde hun været? Hvorfor var hun så blek? og Gud, hvor hun var mager! Det var altså sant hun hadde været syk? Var det på Vestlandet hun hadde opholdt sig? Når kom hun til byen igjæn? Bodde hun nu heroppe?

Samtalen stanste ved at fru Rendalen og miss Hall kom in; de som ikke sat, skyndte sig at finne plass. Men der viste sig at være mangel; trængselen hadde aldrig været så stor. Miss Hall holdt nemlig på med visse nervefænomener som man før hadde overset eller ændog nægtet, og dette blev interessantere for hvær time. For at skaffe plass, åpnet man idag den store dobbeltdør til den yttre gang, som samtidig avstængtes. I gangen sattes så ut en del stoler; likeså sattes et par rader stoler her foran på siderne av laboratoriedisken. Fru Rendalens ordnende kommandorøst hørtes, til der kom ro. Tora og hennes veninner blev der anvist plasser på disse stoler længst fremme.

Miss Hall begynte med det hvormed hun sist sluttet; «menneskehedens moral og sundhed krævde at kvinnens nerver styrkedes». Dertil var ikke nok at hun materielt trivdes; hennes vilje måtte modnes av viden; hun måtte ha mål i livet som ikke let lot henne bli et annet menneskes vaskeklut.

På professormanér gjænnemgik hun så kort for dem som ikke sist var tilstede, hvad hun da hadde talt om.

Nervesvake og især hysteriske naturer kunde ved visse mekaniske påvirkninger bringes i «hypnotisk», «som-

nambul», «magnetisk» tilstand; tilstanden var avmagt med bevissthed; vi gjorde under avmagten hvad den ønsket som hadde bragt os i den. Vi var hans bytte. Og det ikke alene mens vi sov; også senere, når vi var vågnet, lød vi ubetinget de befalinger vi hadde fåt, mens vi var i hin tilstand. Miss Hall minte tilhørerne om et par eksempler.

I den tilstand kunde enkeltes forestillinger besøke andre steder, ændogså andres tanker, nærværendes og langt fraværendes. Nogen få kunde også ane forut.

Dette faktum lot sig ikke længer nægte; men forklares kunde det ikke. Før antok man at denne ævne var avhængig av tro; nu vet man at dermed har den intet at bestille. Men i hin abnorme tilstand kunde enkelte bringe sig selv; nogen ved svære anstrængelser, andre ved bare at ville. Alle gjorde det — hvad de så forresten foretok — ved at stirre ufravændt på noget enkelt, i sin tanke, eller på en utvortes gjænstand.

De fleste av os kjænner litt til virkningen av at gjøre slikt; men bare nervesvake med visse betingelser kan derved bringe sig i ophisselse og beskuelse. Mange omvændelser foregik på denne måten, især blant kvinner . . . . .

«Så kommer vi idag til det som for kvinnen er det farligste. Visse mennesker har den ævne at bringe andre, og da især kvinner, i denne tilstand uten det sædvanlige mekaniske middel, uten at være helt nær, uten nogen berøring, bare ved et blik. De kan tvinge vedkommende til at se på sig, og med sine øjne i hennes herske over hennes vilje.»

Miss Hall fortalte hvad hun hadde hørt av en av værdens største sangerinner, at en dag denne stod i en jærnbanekupé — toget hadde nætop stanset, og hun så ut av det vindu som vændte bort fra stationen — følte hun sig uvel, følte sig tvungen til at se sig om, og traf da et par stikkende øjne, som straks stirret i hennes. Hun ilte uopholdelig ut, og lot bytte kupé. Men mannen efter; han kjænte antagelig sin magt, og hadde vilje til at bruke den. Hun fant sin impresario, og

bad ham fri henne «fra de grønne øjne». Det skedde. Men hun forsikkret selv at uten det hadde hun været fortapt.

«Nu var sangerinnen tilfældigvis klar over sin svakhed. Hvor mange er det? Især når berøring kommer til, er de straks borte. En mann som ikke vet hvad dette er, tar det naturligvis for vilje til mere, og handler derefter.»

«Men det behøver det ikke at være. Jeg tør forsikkre at mangen en kvinne, bragt til fall, er likeså uskyldig i det som et uvidende barn.»

«Derfor . . .»

Et skrammel av en stol som væltet; av noget bløtt, tungt, som fallt; — straks en skrapen av flere stoler like ved og skrik og utbrudd av forskjellige omkring, som rejste sig. Da rejste alle sig, de bakerste steg op på bænkene. Igjænnem al ståk hørtes disse ord: «Gå tilside!» Det var fru Rendalens røst. De som stod på bænkene, så allikevel intet, og spurte hviskende fremover. Men bare de aller nærmeste så hvad det var, og de svarte ikke, de rørte sig ikke heller, intil fru Rendalen og et par til rejste sig op med et dødt legeme, som fru Rendalen bar bort i sine armer; det var Toras. «Gå tilside,» hørtes pány.

Miss Hall like efter, så Nora, så Tinka og Anna Rogne. Derpå flere veninner.

Miss Hall skyndte sig foran, straks de kom ut i gangen, og åpnet til fru Rendalens dagligstue; hun ilte in og stilte en pute tilrette på sofaen. Mens fru Rendalen la sin byrde ned, og Nora hjalp til, vændte miss Hall sig til de mange omkring, og bad dem gå. Straks fru Rendalen kunde rejse sig, gjæntok hun det barskt. De gik også alle. Ute i den store gang møtte de strømmen inne fra laboratoriet; man var blet nyssgjærrig; likeså den fra skolestuerne, som efterhånden åpnedes.

Bare Nora, blek som et lik, fant det rigtigst at bli. Men da hennes stakkars veninne begynte at gi livstegn, grepes hun av en forfærdelig anelse. Hun sprang hen og stængte dørene til de to ganger. Næppe var det gjort, så hørte hun Tora rope: «Ja, ja, dette er hændt m i g! Ja,

ja!» Og så fortvilelsens gråt. Den gjænlød over gangene.

Om nogen utenfor hørte det? Nora avsted over den indre gang, møtende strømmen; hun visste ikke klart hvad hun vilde for at hindre at de kom nær dørene. Hun forstod ikke rigtig hvorledes hun trængte gjennem mængden av voksne og barn, hvorledes hun fik stemme og mot til at rope at de skulde ikke gå længer, de skulde komme in igjæn.

Hun gik op på katedret, tok en lineal og slog av al sin magt til lyd; de strømte også in fra begge kanter. Så slog hun igjæn, og der blev stilt. Hun sa:

«Tora Holm har ligget i nervefeber. Luften herinne blev for kvalm, og det som blev sagt, gjorde henne rædd. Og — og — og. Ja, nu skal miss Hall komme.»

Hun sa det siste, fordi hun ikke visste noget annet at sige; hun styrtet avsted for ikke at briste i gråt allerede herinne.

Men miss Hall kunde ikke komme, og ænden på det blev at fru Rendalen måtte derin og op på katedret:

«De får unskylle; miss Hall må være hos den syke. Jeg må for en del ta skyllen for det som er hændt, på mig. Frøken Holm, så syk hun var, burde ikke fått sitte her i denne trængsel. Heller ikke var jeg tidlig nok opmærksom på henne; ænset optok mig ganske. Det er også på tide, at alle vi som har med opdragelsen at bestille, engang gripes av dette.»

Hennes røst dirret, hun var hvit som sin kappe; hun gik uten at ænse dem som vilde tale med henne.

Men inne i fru Rendalens soverum stod Nora og trykte sig op til Tinka og skalv og gråt. Tinka var fortapt. En gløttet in fra døren i gangen. Da ingen forbød det, kom hun stille in; hun så på dem med store forskende øjne; det var Anna Rogne.

«Hvad er det?» hvisket hun. Nora løftet sit ansigt, begge stirret på henne. Anna hadde fra i sommer bevaret nogen yttringer av Tora; på disse bygde hun nu og hvisket: «Jeg aner det værste!» Hun foldet sine hænder; tårerne sprang frem. Nora la sit hode ned igjæn på Tinkas skulder og storgråt.

Samtidig hørte de Tora derinne i dagligstuen. De kunde ikke skjelne ordene; de kom støtvis; jagende av fortvilelse, våte, ville. Så blev det ganske stillt.

Stillheden var næsten værre. Også herinne blev dødelig stillt. Tilsist var det ikke til at holde ut. Hvad betydde det? De vækslet øjekast og vilde nætop bryte in, da de hørte tunge, hurtige skridt over gulvet, døren reves op, og fru Rendalen kom drivende in og forbi dem med hænderne over sig. Hvad er det? I Jesu navn, hvad er det? De gik in. Tora lå nu på gulvet; miss Hall stod over henne; på bordet et fat med vand.

Miss Hall så kort op. «Hjælp mig, så vi får henne op igjæn!» De gjorde så. Tora var ikke besvimet, det mærket de; men hun vilde ikke, eller hun kunde ikke ta del. Da hun atter lå i sofaen, ganske som død, blå, mager, oprevet, vændte miss Hall sig med et besynderligt blik mot de andre. De så forskrækket på henne. Miss Hall svarte dem bekræftende med to alvorlige hodenik . . . . .

Alle tre drog de sig et par skridt bort.

Efter en stund smøg først den ene over gulvet in til fru Rendalen, så den andre, så også den tredje. Fru Rendalen sat i en stor lænestol, urørlig. Nora kom og la hodet i hennes fang.

Der blev ikke talt.

Men så hørte de atter Tora derinnefra. De hørte henne forklare sig, gråte, jamre. Og så kom miss Hall in til dem.

«Hvad er det nu igjæn?» spurte fru Rendalen overgit, næsten uvillig. «Vet I,» sa miss Hall, «han kom efter henne én gang til?» De stirret på henne. — «Hun hadde tydd ut på en holme til en lodsfamilie. Det fik han opspurt og passte henne op der også! Den skurk! Da var det hun flygtet til Vestlandet, og der blev hun syk.»

«Det arme barn,» ropte fru Rendalen, hennes medlidenhed blev atter vakt, hun rejste sig raskt og satte i vej inover til Tora igjæn; hun skulde aldrig ha forlatt henne. «Mit kjære, kjære barn —!» kom hun. Men Tora så henne ikke, før hun vændte sig, løftet begge

hænder mot henne og ropte: «Nej, nej, nej! Kom ikke! Si ikke noget! Nej, nej, nej! — Jeg kan ikke for det, jeg kan ikke for det! — Jo, Gud, jeg kan for det, også!» — og in i den villeste gråt.

Fru Rendalen kom nu allikevel. Så snart det nyttet, sa hun: «Ta det ikke så, mit barn! Vi skal ikke forlate dig for det.» Dette syntes at berolige henne; men da fru Rendalen yttret at her måtte uopholdelig gjøres noget — hun måtte tale med sin søn om det — da brøt det løs igjæn.

«Nej, nej, nej! Å, Gud, nej, nej!» hun blev som rasende. —

«Men kjære Tora? Du vet selv hvorledes det står. Det må til; for dette vil gå ut over . . .»

«Jeg vet det, jeg vet det! Men ingenting til ham! Ikke ænnu! Nej! Jeg vil først komme av vejen! Sig ingenting! Det behøves ikke!» Hun raste, og hennes røst var så hjærteslitende at alle de andre kom ilende. De vilde stillne henne ved at holde i henne; men hun så dem visst ikke. Hun fridde hvær gang sine hænder og sit hode og væltet sig og gråt og bad de måtte tie, tie, tie! Under dette kom Rendalen.

Han hadde tilfældig åpnet til baderummet, og hørte straks gråten og jammeren; han trodde det var i soverummet, og var gåt derin over gangen. Nu stod han her.

Tora sprang op, skrek — kastet sig så fremstupes med ansigtet i sine hænder. Fru Rendalen gik mot sin søn, tok ham ved hånden og fulgte ham in i hans rum.

Tora vilde op og ut; hun vilde nu ikke leve længer, ikke for al værden! Hun sloss med dem; uten Tinka hadde hun sat avsted; hun var vanvittig. Hun både bet og slet; Tinka holdt, til hun ingen kræfter længer hadde, og bad om hjælp. Så hæntet Anna fru Rendalen, og straks hun kom, gav Tora sig over. Av henne lot hun sig først leie til sofaen, og siden, da hun var blet stillere, in i soverummet og der klæ av og lægge i en seng som var rullet in ved siden av fru Rendalens.

Så måtte fru Rendalen sitte og holde henne i hånden. Ænnu i søvne hikket hun som et barn og klaget sig.

III. Opgjør inad; fredsforslag utad.

Dengang fru Rendalen tilbød straks at tale med sin søn, såvel som da hun tok ham ved hånden for at gjøre det, var det ikke med lyst; tvertom, med stor angst. Forholdet mellem mor og søn hadde, som vi vet, længst tapt sin karakter av fortrolighed; i den senere tid hadde det ikke engang været godt, og nu på det siste likefrem slet. Fra hans side lignet det mere et brudd. Ingen kunde gå imellem, ikke engang Karl Vangen; Tomas nægtet at tale om det; han led hvor Karl bragte det på bane.

Utvortes var denne siste vænding kommet tilfældig nok. Efter bestemmelsen skulde jo Tora Holm ha hjulpet fru Rendalen; men da hun blev liggende syk på Vestlandet, tilbød Nora sig at gjøre det. Noras ævner lå anderledes til æn Toras; hennes hjælp blev derfor også annen; således sattes hun bl. a. til at føre bøkerne.

En dag Nora i ledighed sat og sammenlignet før og nu og bladet bakover i bøkerne, og Tomas kom gjænnem stuen, elegant, rask for utgående, spurte hun: «Hvad er det dog for en Tomasine som har brukt så mange penger? Det er ikke Deres mor. For på den post sætter hun: «Til mig selv» — likefrem.»

«Tomasine? Jeg har aldrig hørt tale om nogen Tomasine.» Han kom hen, satte hatten fra sig, og, nærsynt som han var, lutet han sig dygtig nedover protokollen, stramte de lyshårede bryn, stirret med de grå, skarpe øjne. Hun bladet, og viste ham posten måned efter måned; det var flere år tilbake. Hun gjorde ikke meget av det; men så begynte h a n. For henne hadde saken ingen større interesse; for ham syntes den højvigtig. Mens han studerte bøkerne, iagttok hun ham og virkningen på sig selv av hans legemlige nærhed; den var behagelig. Hun så på fregnerne i det glatragede ansigt; i denne stilling syntes munnens skarpe linjer, øjets hast og pannens kløgt ænnu klarere; kinnpartiets styrke, det opsætsige røde hår moret henne. Hun fulgte de korte, litt opbrættede, nervøse fingre, der de bladet eller strøk ned ad bokens sider. En kraftig, fregnet hånd,

tæt besat med lyse buster, et bredt håndled; armen kunde likesom føles; hun fulgte den uvilkårlig helt til skulderen; han måtte være stærk. Hun hørte skakingen av skjorten og en knirken i slipset, når han drog pusten; hun fornam den duft av let aroma som nu, da hans hode var så nær, blandedes med duften av hans hud. Litt av en angst eller en rus, en følelse av forhøjet intelligens var over henne. Hun tænkte lettere, hurtigere, var stærkere spænt. Hun ønsket det måtte vare; det var ubetinget velgjørende.

«Hvor er mor?»

«Nej, det vet jeg ikke.»

«Dette var dog besynderligt.» Han grep sin hat, og gik.

Næppe fem minutter efter, så kommer de begge farende in fra den indre gang: «Men Tomas, hvor du tar på vej?»

«Tar på vej —?»

Straks hun så Nora var inne, vændte hun sig hurtig mot ham: «Hyss!» og gik mot sovekammerset; han efter. Nora hørte ham i den hæftigste tone tale uavladelig; hun hørte også fru Rendalen avværgende, tilsist gråtende forsvare sig. Ændelig gik han; længe efter kom hun in, matt og sorgfull.

«Jeg har nok gjort noget rent galt, jeg?» sa Nora forlegen.

Fru Rendalen svarte ikke; hun blev gående langsomt op og ned. Så var det dog mere æn hun kunde bære alene, og Noras synlige deltagelse fristet henne. «Ved Gud, dette trodde jeg var en av mine beste handlinger; — og så hører jeg det er den værste!» Tårerne dugget hennes briller, og hun gav sig som vanlig til med dem, idet hun satte sig.

Nora rejste sig og kom deltagende: «Men kjære fru Rendalen —!» Hun knælte ned hos henne. Den gamle trængte til denne venlighed, trængte til at tro sig til en, og så fik Nora høre at «Tomasine», det var navnet på Tomas's søster. Piken hadde begynt godt; men fra hun rejste til Amerika, kom hun på gale vejer og sendtes hjæm igjæn sinnssyk. Fru Rendalen hadde betalt for henne til hennes død. Dette hadde moren altsammen

fortiet for sin søn; hvorfor skulde han også vite det? Men nu overfallt han henne med de frygteligste anklager. Den avdøde hadde samme ret til formuen efter hennes far som han; lovene herom var nederdrægtige; intet hæderligt menneske kunde følge dem. I de hissigste ord hadde han kastet søsterens ulykke i ansigtet på fru Rendalen; hun måtte stå til ansvar.

Nora blev forfærdet. Hun hadde nok hørt et og annet, siden hun kom hitop; men dette —! Rendalens væsen i den tid som nu fulgte, skræmte henne om muligt ænnu mere; hun led likeså meget som fru Rendalen. Han behandlet nemlig sin mor fremmed, hårdt, når han var nødt til at være sammen med henne; som regel skydde han henne.

Like fra han var gut, hadde Tomas stundom følt henne som grovkornet og plump, ja, som hadde han ikke slægtskap med henne. Hvær gang var det veget for taknemlighed, overensstemmelse i livssyn og forehavende; og hvilken æn hans følelse var, nærte han stadig beundring for hennes kraft, hennes forstand på at styre. Misstemningen kom altid brått, og gik straks over.

I senere tid derimot . . . . .

Moren forstod det ikke; Karl heller ikke. Men de forstod at han var ulykkelig. Det så mest ut som var han inne i et stigende selvplageri; og deri tok de ikke fejl.

Nu igjæn kunde han med en Kierkegårds kunst finne ut, at hadde han ikke været, så hadde hans søster levet lykkelig. Så hadde hun hat formuen og en opdragelse derefter. Så hadde ikke det i hennes arvede anlæg fåt magt som nu førte i vanvid.

Eller han tænkte sig søsteren opdraget sammen med sig selv, med Augusta, med alle de andre piker her i haven og skolen. Du evige, disse fremmede hadde ret og adgang, bare ikke hun, hans søster, hans fars datter. At hans mor med rolig samvittighed kunde betale fra sig denne uavviselige pligt — og det med nogen fattige daler om måneden! Aldrig kjænne sig krævd for mere! Hvilken forbrydelse er ikke begåt mot den ulykkelige! Og ikke engang forstå det.

Midt under dette kom begivenheden med Tora. Moren

vilde tale med ham. Første gang, som vi vet, blev hun avbrutt. Men da Tora sov, gik hun in og betrodde ham alt.

Han overskuet straks bærevidden av det for skolen, veninnerne og sig selv, og fallt i et slikt raseri mot Niels Fürst, som han heller ikke ælsket fra før av, at det best kan tegnes med hans egne uttryk: «Hadde jeg hat ham her, skulde jeg med disse mine to hænder prylt ham sammen til en dejg!» Skjønt Tomas ingen synderlig yttre likhed hadde med sin far, kunde han i den grad ligne ham, at fru Rendalen gyste.

Og nætop denne angst gav henne mot. Nu hadde hun i et års tid set hans utålsomhed, pirrelighed, let vakte raseri vokse. Så ofte hun selv hadde fremkallt det, vant hun ikke mere æn at forsvare sig, kanske gå av vejen; han hadde virkelig efterhånden kuet henne.

Men nu gallt det en annen. Toras fortvilelse drev henne frem; den hadde også et ængsteligt slægtskap med det hun så foran sig.

Da han efter et nyt overvældende utbrudd vilde fare avsted, væk — stilte hun sig i vejen.

«Tomas, du skræmmer livet av mig med denne voldsomhed! Du gir den friere tøjle for hvær gang, så den kan vokse dig over hodet, min søn.»

Der gik et rykk i ham, og han blev likblek.

«Ja, umådelighed er umådelighed, på hvad sætt den får lov. Og jeg tænker du bør vare dig.» Hennes røst dirret, deres øjne møttes og målte hværandre; i hans var steget noget ulykkeligt og forbittret; det stak.

«Men, Tomas, skal jeg ikke ha lov til at advare dig? Jeg, som er din mor? — Nej, se dog ikke således på mig! Jeg har ikke skyll i dette. Jeg har møtt det, så godt jeg forstod — ja, fra før du blev født, Tomas. Og jeg agter at møte det fremdeles. Det er på det siste år du ikke mere kjæmper imot. Og det er især mig du lar det gå utover.»

Han var ved vinduet og stod og så ut. Nu vændte han sig, og der var sorg i hans blik.

«Hvad er det, Tomas, i Guds navn, hvad er det?» — Men han snudde sig bort og la hodet på sin arm.

«Jeg forstår dig ikke, Tomas! Du er jo også mig så overlegen. Du har sagt der er noget blindfødt ved mig. Og det erkjænner jeg. — Ja, du ydmyger mig ofte. Ofte for mig selv, og det får være, men også for andre — hvad du ikke behøvde. Men så skulde du kunne tåle at jeg gjør dig opmærksom, når du fejler, du også.»

Det siste sa hun næsten ydmygt; det hadde svær virkning. Han talte ikke; men han vændte sig og begynte at drive frem og tilbake i synligt oprør.

«Dersom jeg kunde få vite hvad det er du har mot mig for? Det er jo ikke bare det som du tilretteviser mig for . . . Ja, Tomas, du tåler ikke at jeg bruker det ord. Men j e g må tåle mere æn ordet. Det er ikke bare det som er i vejen; der er noget under alt dette. Hvad er det? Hvorfor taler du ikke mere, Tomas? Ikke med mig, ikke med Karl? Du er selv ulykkelig; — tror du ikke vi ser det? Og da vilde jeg gjærne få være noget for dig. Om jeg æn er dig underlegen . . .»

«Jeg tåler ikke høre det ord!» skrek han.

«Nej, nej; — men du værdiges jo ikke at tale med mig? Så jeg må tænke . . . nej, jeg skal ikke sige det! Men der ser du selv hvordan du er? Til dig må en ikke engang nævne ordene! Og du —? Jeg tier. Jeg ser du lider, min søn. Æn om du husket at det gjør jeg også! Herregud, jeg må få lov til at minne dig om at nu er det snart et år som dette står på. Og jeg vet ikke med mig selv det ringeste! Tomas, ikke det ringeste annet æn hvad som kommer av min mangel på ævne. Er det noget jeg k a n rette, å, sig det! Ja, sig mig det, hvad det så er! Kan du ikke vise mig tillid —?»

«Kan du ikke vise mig, d u ?» brast det ut av ham, han kastet sig på sofaen med ansigtet i sine hænder . . . . . .

Og så kom det for en dag at han vansmægtet. At han var en varm, hæftig natur, som måtte ha tillid — tillid og kjærlighed, hvis han ikke skulde sætte livet til. At «det forholdsløse», som han hadde vænnet sig til, og hadde utviklet i jagende studier, idelige rejser og planer, det slog over i savn, det avløstes av den værste hunger her i faste forhold, daglig tilbakevændende med inderlighed, med hengivenhed, med opoffrelse av de

samme mennesker mot de samme — og *han* bestandig utenfor. At hans væsen skrek efter det han så på — «ikke det forbannede klineri», som han uttrykte sig, nej, nætop det hvori grunnformen var tillid, tillid og ænnu én gang tillid. De måtte kunne bære over med ham og ta ham som han var, *fordi de trodde på ham*. Ellers gik han aldeles i stykker.

Og fru Rendalen sat der tilsist med hans hode i sit fang. — Hun hørte og hørte, og hjærtet vokste, og brillerne tok hun helt av; for det nyttet ikke længer med dem. Hun tænkte: han har ret — Gud, hvor han har ret! Det ene billede steg op for henne efter det andre. Men over alle andre: hvad der var hændt ham med lærerinnerne. Dem hadde hun straks trodd. Og for at føje dem straks tat skolen fra ham, ja, hadde siden den tid fremdeles et slags overopsyn. Til dette øjeblik hadde hun levd i den salige inbildning at det var ham likegyldigt! Ja, en lettelse!

Så ante det henne hvad hun også for resten kunde ha fejlet; — hun kjænte ikke denne fine, sårlige natur. Når de tilbaketrængte kræfter i ham atter holdt på at få magt, så hadde *hun* skyll!

«Du mener dette med lærerinnerne, Tomas?» spurte hun, og stemmen var bare selvbebrejdelse.

Så tok han hennes hænder og holdt dem, mens han regnet op. Der kom en række så lang, så lang — av større ting og av mindre; — av så små at hun ikke visste de var til. Av svar, av råd i forbigående, av ord til en annen, ja, av tause blik til noget han hadde sagt. I sin forskrækkelse bad den redelige fru Rendalen om forladelse med hånd og munn og armer og bryst, og svor, at om han herefter sa han vilde gå til månen, så skulde hun tro ham. Men ikke før hadde hun arbejdet sig op til denne solide overdrivelse, hvorover også Tomas måtte smile, så vågnet hennes hukommelse. Hun mintes klart hvorledes det var gåt til den første gang hun fattet mistillid. Det var efter hans store tale; han hadde der fåt henne med på glatis, langt længer æn hun hadde hjærte til at følge, og det mærket hun først bakefter. Der lå grunnen! Hans overbevisningers styrke, hans over-

talelsesævne og noget til, som ikke var til at beskrive, lot ikke folk ha frihed; dette hadde utvilsomt også lærerinnerne været ute for. Men nu er menneskene slik desværre, at straks vi opdager en har fåt os med længer æn det passer os, så sætter vi os ikke alene til motværge der; det vilde jo bare være rigtigt; men vi ser siden med mistillid på alt han siger. Fru Rendalen visste at hun stundom hadde gjort det, og hadde forsøkt at rette det; men hun hadde ingen anelse om at det var så ofte, ænnu mindre om at han la mærke til det. Hun hadde følt at hun skadet sig selv, når hun gjorde det, men det hadde ikke før nu fallt henne in at hun også skadet ham. Han lot så overlegen og så fraværende.

Ja, så blev her opgjør. Der avbrødes, og det toges op igjæn i de følgende par dager, hvær gang det var muligt. Den stakkars Toras skjæbne for nærmeste fremtid blev avgjort derunder; det var bare en liten avbetaling på det store den hadde utrettet her. Nu åpnedes en fortrolighed, som fra hans side strømte med den rigdom der overvælder. Det store savn for et helt år mættet sig på to dager. Han gav så umiddelbart, så ømt og så tro in det minste, at hun mer æn beundret; — hun blev forælsket. Hvis hun sat eller gik i sine egne tanker, og han uvæntet kom, blev hun rød. Bare hun hørte hans skridt, kunde man se det på henne; hun gjættet hvad han vilde, og a l t han vilde var udmærket. Så hun ham i godt humør, å, så sang hun — det værste hun kunde ta sig til; for ænnu har ingen begrepet hvad det var hun trodde hun sang. Nora vilde ha følt sig ulykkelig, hvis ikke også hun var revet med av denne store forsoningsfæst, som varte fra morgen til aften og fra morgen til aften igjæn.

Midt i denne sinnenes fornyelse blev, som sagt, Toras anliggende ordnet. Han hadde snart på det rene hvad som skulde gjøres. Fürst, det hadde stått i aviserne, var inkommanderet til Stockholm, og Rendalen tilbød sig at rejse med Tora dithen uopholdelig. Fürst skulde tvinges til at ægte henne. Naturligvis ikke, forat hun skulde leve sammen med en slik skurk, men for at få hans navn til barnet og underhold til henne selv, så hun kunde lære noget og sørge for sit barn. Om Rendalen skulde

gå rundt til Fürsts foresatte, ja like til kongen — han vilde innestå for at uslingen skulde gjøre sin pligt. Ingen av de inviede, aller minst moren, tvilte et øjeblik. En varm, frodig luft, en optimistisk stemning bredte sig.

Den stakkars Tora hadde fra begynnelsen funnet Rendalens forslag motbydeligt. Den avgjørende grunn til at gi efter var hensynet til skolen og hennes venne-ring, at en så liten skygge som muligt skulde falle over begge. Man var skånsom nok til ikke at nævne det; men det nævnte sig selv.

Bare i ett blev Rendalens plan ændret; fru Rendalen måtte rejse og ikke han; — det kunde ha hat følger man ikke var tjent med.

To dager efter at planen var unfanget, tre dager efter den voldsomt avbrutte forelæsning rejste de.

Den siste dags eftermiddag blev fru Rendalen med én gang mismodig. Man visste at der hadde været noget i vejen med pengene — men det hændte jo ofte deroppe — og just nu var det klaret; desuagtet løftet tåkerne sig ikke. Rendalen gik efter henne, og vilde vite hvad det var. Et par ganger ungik hun ham ved påskudd; men da han holdt henne fast, måtte hun rykke ut med at hun umulig kunde sige det; det var en annens hemmelighed — ikke Toras, skyndte hun sig at føje til. «Bruk dine egne øjne, så slipper du at friste mig!»

Og han brukte sine egne øjne både på mennesker og dyr; men det var ham aldeles umuligt at begripe hvorfra moren hæntet sin forstemning. Hun rejste med sin hemmelighed. Han gik bakefter rundt og spurte de andre; alle var de like dumme.

I byen vakte det opsigt at fru Rendalen på denne årstid og midt i den travleste skole tok til — Stockholm. Og, når hun trængte følge, at hun valgte Tora Holm, som var syk. Tora Holms mor fortalte stolt at datteren muligens ikke kom tilbake; viste nemlig Stockholm sig at være det rette sted, skulde hun der «fortsætte sine studier». — Alle hadde hørt at Toras ævner var ualmindelige, så dette fant man ret rimeligt.

Fru Rendalen hadde været oppe hos amtmann Tue og talt med ham og hustru om Nora. Efter hennes skjøn

var Nora selvskrevet for undervisning og for at styre. Hun var mindre vigtig også, jo mere ansvar hun fik, og da heller ikke lunefull. Fru Rendalen spurte om Nora ikke kunde flytte over på skolen, og nu for det første i hennes fravær ta overopsyn med hus og pensjon, stå for kasse og bøker. Senere gå tilhånde — kanske også utdanne sig videre for skolefaget.

Dertil gav begge forældrene ubetinget og straks sit samtykke; de hadde nøjagtig samme opfatning av henne som fru Rendalen. Faren føjde smilende til at hun syntes ikke at ha nogen sans for at forælske sig. «Nej,» mente moren glad; hun har intet kall for ægteskap.»

Der oppe i hus og pensjon fant man det jo underligt at den yngste lærerinnen, elev i forrige skoleår, blev sat over dem. Men det var virkelig sant at nu viste Nora sine beste egenskaper; hun var grej, snarrådig og utrolig hjælpsom.

Med Rendalen kom hun godt ut av det; han syntes at finne behag i at tale med henne. «Tale med» er ikke det rette ord; h a n talte, og hun hørte. Men han gjorde jo aldrig anderledes; han plejde at gå, når de andre skulde til.

Skjønt ikke fullt tredve år gammel, la han sig efterhånden snurrige vaner til; men hvær stod som tegn over noget i hans utvikling. Mon ikke den at han løp sin vej fra forhandling, også oprindelig hadde sin grunn i en række sørgelige erfaringer? Nu kjæmpet han ærlig med det raseri som visse ting, visse navn satte ham i. Følgen var, at hvær gang han tok sig i det og holdt inne, harket han, som hadde han fåt det i vrangstrupen. Blev det altfor galt, spyttet han også hastig to, tre ganger med sammenknepne læber — intet synligt spyt, i det højeste en fin regn, et usynligt strålestøv.

Tinka gjorde det uforlignelig efter. Hun satte et ansigt op — for mindre ting, som hadde hun tat for meget sennep, for større, som hadde hun slukt grønsåpe, vændte hodet og harket kattens tør-hark. Lot hun også som hun spyttet, da var det med fornem fjærnhed av mange mil. Snart kunde alle elever det; der var intet de kunde bedre.

På skolen var Tomas Rendalen, nu som i den første tid efter han kom hjæm, bare lyst og liv; utrolig opfinsom for at få en ting klar, ofte henrivende. Rigtignok blev han atter lærerinnerne til et plageris; det er sant; men der var ingen grunn længer tilstede for at misforstå ham, skjønt de mangen gang svedte angstens sved, når han begynte at blande sig in. Det gik an at gå til ham og tale med ham om det, og da var han uimotståelig ælskværdig; — men derfor hørte det ikke op. Den ujævne behandling av barnene og av samme sak i forskjellig stemning blev desværre også ved; men det skedde umiddelbart, og dette og det absolut retfærdige i hans sinn, og fremfor alt den åpenhed hvormed han bad om forladelse, når han var blet overbevist, rettet på det meste. Miss Hall måtte inrømme at hun hadde set for strængt på denne hans uforbederlige svakhed — som på flere andre. Ti selv ildtilbedere måtte inrømme at han var ikke fullkommen. Således når han med flere klasser foran sig i fysik gav sig til at skjære et ansigt ut i disken som et tilfælde hadde begynt på . . . og en stund efter raste som en Tyrk, fordi en liten pike hadde skåret et bitte lite navn i sin pult! «Trodde hun det var slikt en skulde foreta sig på skolen? Tænkte hun pultene var til at skjæres op?»

*

Fru Rendalen mældte fra Stockholm at Fürst var fraværende, men kom igjæn om nogen dager; altså måtte de vænte. Tiden skulde brukes til at få Tora insat hos en bra familie og undersøke betingelserne for undervisning.

Rejsen hadde de tat overlangs; tross årstiden hadde den frisket dem, likesom nu opholdet i Stockholm! Brevet var fullt av håb; Tora tok sig op for hvær dag.

Rendalen var henrykt; den som ikke kjænte ham, skulde tro at han betragtet Toras ulykke som den største lykke. «Der kan man se!» ropte han glad, når han traf en av de inviede. Hvad han mente dermed, var ikke altid godt at vite.

Men det gav et farligt støt til hans og de andres

sejerssikkerhed, da det rygte spredtes i byen at Niels Fürst var forlovet! Og med hvem? Med «eders tro veninne, eders evig taknemmelige:

Milla Engel».

Rygtet skrev sig fra Anton Døsen, Niels Fürst's ven. Han gav det ikke ut for mere æn en formodning; men han trodde han var sikker. Slægten på begge sider forholdt sig diplomatisk; «den kjænte ikke til det».

Man skulde ha set «foreningens» medlemmer, når de møttes i de dager! Fremfor alle Tinka Hansen, når hun høitidelig åpnet protokollen og synte dem Millas navn! Derpå kunde hun avlægge ed, at med «absolut usædelig» hadde alle tænkt på Niels Fürst. Milla hadde været blant de strængeste. Hennes mors legat gjorde det også selvfølgeligt. — Nej, forlovelsen var umulig! Man kunde ikke tænke så slet om henne; det vilde være troløshed både mot levende og døde.

Millas forskjellige brev til Nora fra Paris blev nu læst op igjæn. Hun bodde sammen med en amerikansk dame hos en fransk familie, som hadde lidt mange tap, men som hadde fornem slægt og omgang. Hun levde i legitimistisk luft, dog ikke av den strængeste; hun beholdt lejlighed og lyst til at beundre alt «fint», uavhængig av religion og politik; alt på moden, alt av talent eller skjønhed. Og hun nyttet lejligheden. «Du vet, med mit sværmeriske temperament,» skrev Milla.

Hun hadde begynt som «foreningens» tro medlem, skolens lydige elev, og derfor stiklet på fransk ånd. Men næsten uten varsku kom omslaget. Malerier, romaner og teaterforestillinger henrykte henne; det ydre liv, om og litt på avstand, pirret. — Ganske selvstændig var ikke den nye opfatning; man fornam Amerikanerinnens røst, skjønt hånden var Millas. Men nætop dette forhold gjorde at man ikke hadde fæstet fortjent opmærksomhed ved det.

Milla skrev, at hvad de hadde tænkt, da de var sammen i skolen derhjæmme, det passte ikke; hennes far hadde hat ret. Hun fortalte i hvært brev et eller annet som skulde bevise dette — ikke i fjærneste måte slibrigt,

tværtom med en finhed som ikke var uten kunst. «Man fik selvfølgelig ingen illusjoner gjøre sig,» skrev hun, «så blev man minst ulykkelig.»

Nora hadde svaret som hun tænkte om det.

Nu fik dette ny betydning! Skulde denne Millas måte at skrive på være mere æn tilfældige slagskygger av det forbidragende liv? Skulde det virkelig være en velberegnet inledning til forlovelse med Niels Fürst? Umuligt! Nora var ophøjet over at tro så slet om en veninne.

Hun hadde git Tora det højtidelige løfte «ikke at fortælle noget til Milla»; nu holdt hun sig for fritat, og skrev av sit hjærtes fylle. Også Tinka skrev, grepet av den synd her var begåt mot Tora, og av det rygte at med en slik person hadde Toras beste veninne forlovet sig. Hun hvis navn stod i protokollen! . . . . .

Hele fem dager gik, før de atter fik brev fra fru Rendalen, og det var tørt og kort; Fürst var nemlig ænnu ikke kommet til byen. Like efter fik de et langt og rørende brev fra Tora; men så løp flere dager forbi, og intet nyt fra nogen av dem.

Siden Nora og Tinka skrev til Milla, var snart ti dager gåt; de kunde hat svar, hvis hun straks hadde skrevet. Det burde hun også ha gjort efter en slik oplysning og en slik beskyllning.

De begynte at bli hete om ørene. Især da en som ingen del hadde tat, nu yttret, at straks hun hørte Milla og Fürst rejste sammen, hadde hun tænkt: «Det var et passende parti.»

Naturligvis var det Anna Rogne. Hvorfor hadde hun så intet sagt? Fordi de andre vilde ha set mistillid i det; «og,» føjde hun smilende til, «det vilde ha været urigtigt.»

Ændelig en eftermiddag Nora kom in fra sangundervisningen, lå en forseglet konvolut på bordet i dagligstuen: «Her er det!» stod utenpå med Rendalens store håndskrift. Nora ante uråd, da han ikke selv var kommet med det straks. Hun hadde lovt de andre ikke at læse det, før de kom til; men den sort løfter kan en ikke holde.

Fru Rendalen hadde altså hat sin store samtale med

Fürst. Han hadde hørt på alt fru Rendalen la frem, med høflig ro, som om han hadde været forberedt på det. Og da ændelig han skulde svare, begynte han med at dette var vanskeligt; opfatningen av den person det gallt, var så forskjellig. I hans øjne var Tora Holm et i ualmindelig grad sanseligt fruentimmer, som i en manns nærværelse næppe kunde styre sig. Til spørsmålet om han kjænte den magt han her hadde, svarte han ja. Dog virket den bare på en viss sort kvinner, og det var nætop av Toras.

Han hadde ikke det minste mere forpligtelse til at ægte henne æn andre han før hadde stât i forbindelse med. Barnet skulde han sørge for, og gjærne for henne også, d. v. s. et visst rimeligt antal av år.

Fru Rendalen truet ham med at fortælle alt til hans foresatte, ja, hvis det fornødigedes, til kongen.

«Vær så artig! Jeg når visst likeså langt frem som De, frue.»

Hun sa ham at dette blev en hård krig; og dertil svarte han, at han visste hvorledes den skulde føres. Han lot sig ikke drive fra sin karrière av en hop intriganter. Den dame det gallt, var bestemt til *femme entretenue* i finere selskap; at ville påtvinge ham henne til hustru var oprørende.

Men han forstod hvad det gallt. Han skulde offre sig for skolen. Han var dog ikke tilsinns at være så snill. Han visste hvad slags foredrag var holdt på skolen, både i damernes «forening» og ellers; hvad slags samtaler og læsning de hadde hat; det var rimeligt nok at sanselige naturer blev opspilt ved slikt. Derfor fant han at skolen måtte bære følgerne; den fik visst flere.

Fru Rendalen hadde det bestemte intryk, at noget var hændt som hadde opbragt ham, og allerede før han kom til henne, lært ham hvad han fik at svare på.

Samtalen hadde i den grad angrepet henne, at hun blev syk, hvilket var grunnen til at hun ikke før hadde skrevet. Hun vilde ikke sige noget, før hun med det samme kunde mælde at næste dag rejste hun; dette kunde hun nu. Hun hadde ikke mot til foreta noget videre her på det fremmede sted; heller ikke trodde hun

det var rigtigt. Såvidt hun forstod, var det nætop offentlighed og krig han ønsket.

Han var et frygteligt menneske; man måtte ta sig i agt.

Hun dulgte ikke at dette vilde bringe deres skole i fare og bli til stor sorg for Tora selv og hennes uskyldige veninner; Tora var ganske overgit. De gruet sig begge for morgendagens avsked.

Brevet sluttet med en klage over at disse kampe som var skolens gjærning uvedkommende, aldrig skulde slutte. «Vore fiender har her fåt en farlig unsætning; det vil snart vise sig om v i har fåt nogen.»

Sent samme kvæll — miss Hall, Tinka, Anna Rogne hadde alle læst brevet og sat sammen i dagligstuen med Nora — kom telegram. Man væntet det var fra fru Rendalen til Tomas, og Nora rejste sig for at be en av pikerne gå in med det, da Tinka ropte at det var ikke til Rendalen; men til henne selv. «Til mig?» spurte Nora og kom. Ganske rigtigt; det var til henne fra Milla. Det lød: «A v s k y e l i g t. R y g t e t u s a n t.»

Fjorten dager var gåt siden Nora og Tinka skrev; Milla hadde altså hat brevet i henved ti dager, og sendte så — et telegram? Hvad betydde dette?

Mens de andre snart glæmte det over efterretningerne fra fru Rendalen, mot hvilke denne nyhed nu var temmelig likegyldig — blev Anna Rogne sittende med telegrammet i hånden. Hun grunnet og grunnet.

De andre spurte sig selv om nu også d e skulde op i Toraskandalen? «Krigen» var kanske allerede erklæret? Niels Fürst hadde skrevet til nogen her i byen og git s i n opfatning; hvad vilde så ske? Så kom vel en tid hvori næppe nogen av dem turde vise sig på gaten.

Anna Rogne avbryter dem. «Dette telegram — burde det ikke bringes in til Rendalen?» Jo, naturligvis; det blev også straks gjort. Alle væntet at Rendalen straks vilde komme ut til dem. Men forgjæves, de hørte ham tvertom efter en stund ved pianoet.

«Ja, når heller ikke Rendalen synes at lægge mærke til telegrammet, så tør kanske jeg få lov til at sige hvor-

ledes dette må være gåt til?» spurte Anna litt ceremonielt.

Sammenhængen, mente hun, måtte være den at Fürst og Milla virkelig var forlovet; men på Noras brev hadde hun straks og bestemt slåt op med såvidt antydning at han forstod grunnen. Derfor møtte han forberedt hos fru Rendalen; derfor ønsker han offentlighed og krig; ellers kan han ikke vinne. Og vinne må han; giftermålet med kystbyernes rikeste pike er vilkåret for hans karrière.

Just fordi Milla hadde været forlovet med ham, hadde hun hat ondt for at skrive. Så længe betænkte hun sig — prøvde kanske også — til hun fant den utvej at telegrafere.

Anna sluttet med at sige: «Jeg antar at i dette øjeblik er løjtnant Fürst i Paris.»

Det kan likeså godt siges straks at Annas forhold til Milla blev skjæbnesvangert for den siste. Det hadde sin inflydelse — først på dem hun her daglig sat iblant, senere også på fru Rendalen. Niels Fürst var ganske rigtig på vejen til Paris; men hadde Millas veninner straks lagt fru Rendalens brev i en konvolut til henne — hun hadde næppe mottat ham. Og hadde de så bedt Tora skrive til Milla — ja, som hun siden skrev til dem selv, da det blev nødvendigt . . . han hadde ubetinget aldrig fåt tiltræde, det være med person eller brev. Selv som det nu stod, fik han det ikke. Der måtte først komme gjæntagende hjælp hjæmmefra. Men den hadde han også sørget for.

Han hadde ikke forsømt sin tid.

IV. Krig.

Allerede dagen før fru Rendalens brev og Noras telegram nådde Godset, hadde Anton Døsen fåt brev fra Fürst. Det var vel vejd, før det blev skrevet, og øjensynlig beregnet på at læses højt eller vandre rundt.

I hans fortælling om Tora gav han deres møte hos

fru Grøndal en stor betydning. Han hadde set henne bare én gang før, og flygtig, ingen anelse hat om at møte henne derute. Hun hadde været underholdende og hyggelig, fortalte fru Grøndal, like til han kom; men da blev hun straks unaturlig. Hun kunde ikke tåle at han talte med fru Grøndal. Hun gjæmte sig væk, lot sig søke op — og fant på at rejse. Naturligvis fulgte han så med for at få se litt mere av hvad dette var for noget. Straks han kom i nærheden av henne på dampskibet, gråt hun. Hun avslog at la sig hjælpe i land; men gav sig hvær dag til at rænne forbi hvor han bodde, og kikket in, om han var hjæmme! Gik så videre ut i lundene, eller op i skogen — alene.

Han minte om visse forelæsninger og forhandlinger der oppe på skolen; han syntes, at en ung pike som slap ut av en så sansehissende luft, måtte omtrent bære sig slik ad. Han syntes at dette var «magnetisk påvirkning» god nok; der behøvdes ingen annen.

Han vilde ikke unskylle at han tilsist hadde latt sig lokke til at følge efter ut i skogen, hvor hun moret sig med at leke gjæmmelek med ham; småpikerne begynner jo alle så. Men han vilde spørge, om nogen mann med agtelse for sig selv vilde ægte en liten pike som daglig løp forbi ens vinduer for at få ham ut i skogen.

Fru Rendalen tænkte anderledes; hun kom efter til Stockholm for at få et ægteskap i stand. Dette måtte bli et i stil med hennes eget.

Han for sin del hadde en altfor høj forestilling om ægteskapet til at ville prøve på at vanhellige det således.

Han hadde tilbudt at forsørge henne, i alle fall så længe barnet trængte til sin mor, og at erkjænne dette som sit. Så vidt bød ære og pligt ham at gå; men længer —? Det vilde være at bøte på en dårlig handling med en ænnu dårligere . . . . . .

Og deri var alle enige som Døsen læste brevet for. Det skedde i butikken, på gaten, i klubben; nogen fik låne det med sig; uagtet papiret var omhyggelig valgt, vandret det så længe rundt til det blev en ulæselig trase.

Av dette brev blev tat to avskrifter, en til Rendalen på hans forlangende og en til — ja, Døsen betænkte sig

et øjeblik på det; men efter gjæntagende bønner kunde han ikke nægte den — til Tora Holms mor.

Av denne siste avskrift fik han glæde. Toras mor var et voldsomt, stærkt, av livskampen forbittret menneske. Hun så med tvil, med hån på de fleste forhold. Blev hun vred, var hun uten hensyn. En morgen, midt i full skole, stod hun i en svær, slitt düffelskåpe, en hat med hissige fjær, med bare hænder i en gammel muffe, som hun fægtet med, i gangene der oppe og gråt så hun skrek. På det bredeste Bergensk forlangte hun de skulde gi henne hennes datter igjæn! De hadde forgjort henne og stjålet henne! Hun kom hit som et bra barn; men her, «oppi denne fordømte gamle Kurte-gården», var hun blet fordærvet. Og nu, Gud forlate dem det, var hun til folkesnak og skam. Henne, som var mor, «hadde de løgen full». Men de skulde få betale det! «De skulde bli stævnet; — hun skulde sende politien på dem.»

Hennes harm var ustyrlig; men hennes sorg var ægte. Alle løp sin vej; så brøt hun in i en av klasserne, som straks opløstes derved at lærerinnen rømte. Det lykkedes henne på den måten at opløse tre klasser. Hun skapte en umådelig forvirring. Der var dem som blev så rædd at de stormet helt op på mørkloftene og stod der og frøs og lyttet om de turde komme ned igjæn.

Nogen av de ældre elever, som husket av historien at ved visse lejligheder bør der vises mot, holdt stand for at tale henne tilrette. Men da blev hun ute av sig; hun hadde åbenbart en slags forestilling om, at heroppe lærte de at bli uanstændige. Det oprørte henne at «bra manns barn» vilde forsvare slikt. De løp også derfra, somme med hænderne for sine øren.

Alene de små hadde sin største fryd av henne. De omringet henne og fulgte henne i triumf. Hele toget kom drivende in i kjøkkenet, hvor hun gav samme forestilling; de derinne hadde ondt av henne; men de vogtet sig for at sige et muk. Så bar det snart ut i gangen igjæn foran Rendalens dør, som var stængt; foran Karl Vangens, som også var stængt; tilbake til fru Rendalens, som var åpen. Derin drog de; hun vilde se om ikke Rendalen var til at finne.

Rendalen var i byen og skulde først være hjæmme til næste time.

Men Karl Vangen kom hjæm. Meget alvorlig påbød han taushed, fik barnene væk, og tok den stakkars mor med sig in i sit rum. Der sat hun minst en time og utøste sit hjærte. Det gik i ett surr for henne — hennes fortvilelse over Tora, over mannen, som drak, og over deres nød. Med hundre kroner i lommen og i stille gråt gik hun ned igjænnem alléen.

På skolen så det ut som i en hønsegård, når nogen har brutt in til beboerne. Eller har ikke alle set det syn? Først flyr hønsene under forfærdede skrik mot vinduer og vægger og trapper og pinner, til de blir fortumlet og trætte og kan ikke fly. Så rænner de videre storskrikende rundt gulvet mot kopper og kar og hværandre. Og når faren er over, er den dog ikke over, de snakker, jamrer, skriker, alle på én gang med uminsket larm; det varer og rækker; for hvær gang nogen vil slutte, er der andre, mere ihærdige, som ikke vil; de vækker så alle rædselens minner på ny, og hele flokken kagler værre æn nogensinne.

Endelig pusser man sine fjær, skaker sine vinger, ryster sig, til man er i det gamle lag.

— Men det kom skolen ikke tilbake i den ganske dag; virkningen sat tildels igjæn længe; ja, truet med at bli farlig.

Ute i byen for en skadefryd! For en sejerslatter! Inover kontorerne, utover bryggerne, på gaten! Der taltes ikke om annet.

Da fru Rendalen et par dager efter kom hjæm, var det fullstoppet med folk — mest mandlig ungdom — for at motta henne. Det var blet kjænt på skolen lørdag at søndag eftermiddag kom hun med dampskibet. Ingen kunde nytte sin fritid bedre æn til at se hvorledes en storhed vænder tilbake fra et tapt slag. Skandalen hun hadde villet dække med sin rejse, var jo nu blet så lang som rejsen.

Da Rendalen kom ned med vognen, kunde han ikke trænge igjænnem; men måtte finne nogen til at passe på, mens han selv prøvde at komme frem, Nora, Tinka,

Anna og nogen andre veninner, som hadde avtalt at gå sammen, stanste, da de så mængden — og vændte, idet de fulgte Sankt Peters eksempel fra nogen tid tilbake, naturligvis med den ændring som vor moderne tid tillater. Alene den lille miss Hall trosset de farlige krigstilberedelser. Hun smøg frem sålænge til hun stod ved den nervøse Rendalens side, i det samme han skulde gå ombord.

Fru Rendalen så medtat ut; av de blik hun i hast vækslet med Tomas og miss Hall, fremgik tydelig, at hun forstod hvorfor mængden var her, og at hun ikke kjænte sig trygg. Hun tok sin søn under armen meget fast.

Men respekten for henne, kanske også nu da det kom øje til øje, medlidenheden, gjorde at ingen foretok noget. Man åpnet vej for dem. Naturligvis såes det av øjne og miner at man stod ikke her som æresgarde. Selv nogen ældre bekjænte var der. Således byfogden og frue. De hilste næppe. Med en ædel morals hele strænghed så de synderne gå forbi.

De nærmest bryggen stående søkte ut til fløjene frem mot vognen; efterhånden alle som de tre hadde passeret. Vognen var ganske omringet, da de satte sig i den. Selvfølgelig måtte de langsomt, skridt for skridt, passere mængden én gang til. Nu var den blet mere brysom. Næppe var de utav den, så slog Rendalen dygtig på; — han var forarget.

Da så han oppi gaten Anton Døsen og en del med ham ile nedover mot dem, det beste de kunde; de flammet; de kom åbenbart like fra en middag. Alle hilste uhyre ærbødig. Enten nu Døsens hilsen var uartig, eller det var Rendalen som i sin ophisselse syntes så — i et nu holdt han hæstene an, kastet tømmerne bakover til miss Hall, var av vognen og hos Døsen, og gav ham en ørefik, så han trillet. Til vognen, op og avsted så fort at ingen rigtig fattet sig, før vognen rumlet på brostenene.

I gangen oppe på Godset stod de tre rømlinger, Tinka, Anna og Nora. Miss Hall var først op ad trap-

perne, og fortalte strålende hvad som var hændt. Men fru Rendalen moret det ikke. Også Rendalen forsvandt, straks han hadde ført moren op; han kom på længe ikke tilbake, og da var han forstemt.

Samtalen drejde sig udelukkende om det mørke punkt i Toras historie, som hun selv ingen vægt hadde lagt på, næsten ikke fortalt om — deres møte hos fru Grøndal. I byen hadde det ødelagt alle forsøk på at få skyllen over på Niels Fürst. Fru Grøndal hadde stadfæstet Fürsts opfatning til punkt og prikke. «Tora Holm var gal av forælskelse; hun strøk til byen bare for at få Fürst med.»

Fru Rendalen kunde forsikkre dem, at det eneste som hadde gjort Tora «gal», var den fortrolige måte hvorpå fru Grøndal og Fürst omgikkes; den krænket henne. Kanske bidrog hertil at Tora var på veje at interessere sig for ham; nu bakefter forstod hun det.

Man kom overens om at la Tora selv fremstille forholdet. Tinka skrev til henne samme kvæll.

Rendalen var kommet til under dette, og nu fortaltes om rejsen, om hvorledes Tora hadde været. Fru Rendalen skulde just til at lægge frem sin opfatning, som hun nu kjænte henne, og de andre var meget spænt på den, da Karl Vangen avbrøt dem; han kom fra kirke. Møtet mellem ham og hans plejemor var mer æn almindelig hjærteligt; hun gik også in med ham.

Og hun kom ikke tilbake.

Den som Toras ulykke hadde truffet dypest, var Karl Vangen; men det visste ingen uten fru Rendalen.

Han hadde gåt sådan i al stillhed og været det lykkeligste menneske på jorden. Han møtte aldrig Tora, uten at hun øjensynlig blev glad, hvilket han ikke våget at lægge ut som at hun ælsket ham; langtfra; — men h a n ælsket og tænkte, at når fru Rendalen engang vilde hjælpe ham, så kunde den smidige Tora kanske komme til at dele nogen av hans interesser. Og gjorde hun først det, så fik hun kanske øje for hans store kjærlighed til henne. Så følte hun kanske at han kunde gjøre noget, forat også hun skulde bli lykkelig.

Fru Rendalen hadde nok set ham tale med Tora og

om Tora; men intet anet, før hin morgen hun fortalte ham hvad som var hændt. Da så hun ham skifte farve og istedenfor at yttre medlidenhed, tilby hjælp, bli stum. Heller ikke dette tok hun for avgjørende; hun gik også så optat av sit nye forhold til Tomas: men der dæmret dog en slags forståelse. Da så de penger hun hadde gjort regning på til rejsen, ikke kunde fåes, og Karl Vangen tok henne in til sig og tilbød sine spareskillinger og en liten arv . . . da så han i hennes øjne at hun forstod alt. Så kunde han ikke længer, så strakte han armene ut: —

«Ja det er så, mor!»

* * *

«Min kjære Nora!

Jeg vet ikke hvad du mere må tænke om mig, som ikke skriver.

Men dit siste brev satte mig i så stor bevægelse for vor kjære Toras skyll, at jeg virkelig ikke visste hvad jeg skulde skrive. Hvor står man ikke forlegen og hjælpeløs over for sådant, kjære Nora! Og lad mig straks tilføje det — også skamfull. Tænk at sådant kunde hænde nogen som vi har omgåts!

Jeg glæmmer aldrig hvad min far sa den første gang hun var sammen med ham. Den gang blev jeg meget vred over det; vi tænkte jo så godt om hværandre.

Er du også sikker på, min kjære Nora, at det er gåt ganske så til som Tora har fortalt? Du vet jo at hun ikke altid var nøjagtig. Og især i et forhold som dette, tænker jeg mig at man bakefter er tilbøjelig til at lægge andre farver på. Tror ikke du også det?

Jeg vil ikke sige hvad jeg har hørt; det kan være fejlagtigt, det også; men du vet selv, kjære Nora, at forsigtig var hun aldrig. Husker du at du et par ganger måtte stanse henne, når hun fortalte? Hun hadde jo været i Frankrike; hun visste mere æn vi andre. Når jeg nu bakefter minnes hvad hun undertiden har fortalt mig, så var det mange ting. Mon ikke noget av det stak i hennes natur?

Jeg siger jo naturligvis ikke dette som nogen bebrej-

delse; aller minst kunde det falle mig in nu da hun er ulykkelig. Men det forklarer måske et og annet.

Det gjør mig gruelig ondt for henne, og du vilde bevise mig en tjeneste, om du kunde sige mig en måte hvorpå jeg uten at støte henne eller gjøre henne forlegen kunde være henne til nytte.

Jeg kommer ikke denne gang til at svare den kjære Tinka. Hils henne venlig fra mig, og sig at det uttryk i hennes siste brev: «Toras beste veninne», passer i alle fall ikke fra min side.

Det kunde i sin tid se således ut; det nægter jeg ikke; men det var Toras skyll helt og holdent. Hun truet sig ikke in på mig; det vilde være synd at sige; men det var umuligt annet æn i hennes omgang at komme til at gå for langt. Jeg måtte gjøre mere av det æn jeg hadde lyst til, og det varte til siste dags siste time. Vet du, jeg hadde ikke været tre dager alene, før jeg følte uvilje mot henne. Kanske var det styggt av mig.

Hennes inflydelse på mig rak imidlertid længer æn til vi skiltes. Dette forstod jeg ikke straks; men jeg har her liggende et bevis — det brev du var så god at sende mig tilbake, det hvori jeg i al hast rablet noget ned om mine intryk fra Sofiero. Jeg skal beholde det; det skal være min straf. Jeg har nætop nu læst det igjænnem. Da du desværre også har læst det (noget jeg aldrig tilgir mig selv), kan du dømme om et brev kan være mig mere ulikt æn dette? Jeg vet ikke, men jeg ser Tora gjænnem det hele vejen; jeg kan ikke forklare det. Siden har jeg ikke kunnet skrive Tora til.

Her hvor alt har sin form, og der ingen plass er for sentimental fortrolighed, støter det så uhyre bare at minnes den sort. Det ligner noget at gå ut på gaten uten at være ordentlig *coifferet* — og i sine underklær alene.

Men måske er jeg for stræng; ti skyllen for at være således faller meget på omgangstonen hjæmme. Jeg mintes så om det forleden ved at være sammen med nogen Tyskere; også de er slike. Tora var dog den værste jeg har møtt.

Men hvor begavet hun var! Jeg tar ikke en ny kjole

på eller studerer et mønster, ja jeg ser ingen ny mode som interesserer mig, uten at jeg husker henne. Burde hun ikke bli modehandlerinne? Hvis jeg kunde gjøre noget til det, skulde det være mig en fornøjelse. Hvad skal hun ellers ta sig til? Jeg har virkelig så ondt av henne?

Jeg har meget at fortælle; jeg oplever jo noget næsten hvær dag. Men dette med Tora har sat mig i en trist stemning; jeg fattes lyst til at begynne på noget muntrere.

Stakkars Tora! Du må ændelig hilse henne fra mig, men ikke sige noget av det jeg i fortrolighed har skrevet; det vilde såre henne uten at være til nytte for nogen av os. Skjæbnen har jo nu rejst en skillemur, så vi behøver ikke.

Hils Tinka, fru Rendalen og alle som spør efter din hengivne — og i andre henseender meget lykkelige —

Milla Engel.»

VII

KJÆMP SELV

I. I begge lejre.

Efter Millas brev forsvandt Nora fra stuerne; ja, hun var i flere dager ikke istand til at opta sin gjærning; hun var helt magtstjålen. Først Tora på sin måte, nu Milla på sin . . . det blev for meget for henne, som hadde hat den ledende stilling i deres samliv, trodd på hvad de utrettet, og gjort sig til av det. I siste tid hadde hun døjet spot — ikke minst av sin far, siden det viste sig at hennes præsidentskap inbragte henne latter; hun hadde prøvd at holde det ut; men efter Millas brev knak hun over.

Også før hadde hun, som vi vet, av og til følt sit liv overfladisk og utvortes. Men efter dette! Hun gik igjænnem atter og atter stemninger og begivenheder blant kammeraterne, siden hun kom hit; hun møtte overalt disse store længsler og denne jammerlige fejghed, når det kom til stykket — ikke minst hos sig selv. Let be-

gejstrede, usigelig flygtige; hjærnerne fulle av fjas, forfængelighed, skinsyke. Hos mange en ækel lystenhed, som under hundre forklædninger narret dem selv. Utskjæmt av den tusenårige arv, at behage den stærkere ..... Hun vilde ikke mere være foreningens formann, næppe medlem; det nyttet ikke til noget, og hun hadde mere æn nok med sig selv. Hun så på sig som en del anlæg uten hold; «ånd med forstyrrelser», som hennes far kallte moren. Nætop nu var forholdet mellem forældrene ikke godt. Nora klamret sig til skolen, rigtig gjæmte sig der.

Julen kom; hun hadde fri og skulde hjæm, men bad om at måtte bli. Hun sat meget alene; Tinka var optat av Frederik Tygesen, som var hjæmme i julen; forlovelsen var nu omtrent offentlig. Anna Rogne læste filosofi med Rendalen, og var så lærd og lykkelig, at hun ikke passte.

Ofte når nogen kom in, sat Nora og gråt. Hun hadde da en snar måte at tørre tårerne bort på; hånden fór over begge øjne så hurtig som jaget hun en flue. Da smilte hun frimodig til den som kom — samme hvem det var; grunnen til hennes misstemning bodde altså ikke der i huset.

Nora mismodig? Nora overgit? Alle visste at det kunde hænde. Men denne gang stod det længe på. Naturligvis spurtes der; men Nora blev straks så fornem at ingen gjorde det to ganger .....

Ændelig ut i julen kom det længe væntede brev fra Tora. Rendalen gjorde selskap på det for hennes veninner fra skolen. Brevets inledning forklarte straks hvad man vilde vite; det minte om noget de straks husket, men til nu ikke hadde forstått — hvorledes det gik Tora, første gang Fürst og hun møttes, hin formiddag på gymnastikken, da hun var ophisset og overanstrængt av øvelser, og han kom langsomt gående, boret sine øjne i hennes og holdt henne fastnaglet, til han stod ved hennes side.

Brevets bevægede fortælling, idelig avbrutt av inskudd, omskrivninger, forsikkringer, gav et slående billede av Tora. Hadde hun ikke altid været «nøjagtig», så var

hun det nu til det rørende — kanske nætop fordi hun visste at hun ikke uten grunn hadde hin mistanke på sig. Anna Rogne læste brevet højt i selskapet; hun kunde det utenad og foredrog det litt avmålt, med jævn tonevægt. Derved fik brevet virke selv; dets mange kroker og inkast sprang morsomt frem; forsikkringerne stod op som stråler. Man lo og rørtes.

Rendalen hadde under læsningen sittet og set på Nora. Han hadde nætop hørt at hun ikke længer vilde være formann i foreningen, og da måtte han bryte den tilbakeholdenhed han hadde pålagt sig.

Da de andre var optat av brevet, hvær med sine naboer, satte Rendalen sig hen hos Nora og talte meget længe og livlig med henne — intil en og annen opdaget at hun ofte fór med hånden over sine store øjne. Da stillnet samtalen; man begynte at se på dem.

Fru Rendalen foreslog at der skulde gjøres musik; hun bad sin søn. «Gjærne det,» sa han; men blev sittende tankefull. «Hvad siger I til, at jeg først forsøker at møte den forknyttelse som kvinnen ofte overfalles av, når hun får øjnene op for al sin skrøpelige arv?»

Ja, det vilde alle høre! Han sa, at han ikvæll var blet minnet om hvorledes han for mer æn et år siden i et foreningsmøte hadde talt mistrøstig om arv. Dette var virkelig bare skedd ut av en ulykkelig stemning. Hans mening om arvelighed var nætop den at arv møter arv; en behøver ikke at være så mistrøstig. I tidernes løp er ætterne i den grad opblandet, at en lej arvelinje som må tilbaketrænges ved ikke-bruk, næsten altid har en god ved siden av sig som kan forstærkes ved bruk. Det gjælder a l d r i g at la tilfældet få rå, men at først opdrageren og siden selv-opdrageren er opmærksom i tide.

Han var så inne i æmnet, at han på stedet kunde gi en række historiske bevis. Han føide andre til, samlet fra egen og andres erfaring. Fra gut av hadde spørsmålet sysselsat ham. I hans familie var anlæg til vanvid. Hvært eksempel som han kunde eftergå, viste bestemt, at bare der hvor den svækkelse fik bre sig som førte i vanvid, brøt sygdommen ut. Hvor svækkelsen var kraftig møtt av blodblanding, opdragelse og selv-

opdragelse, gik individet frælst til sin gjærning. Arv var ingen bestemmelse, bare betingelse.

Somme tider taltes som om kunskap og omgang ikke hjalp noget. Men hvad viste det brev os som nu var læst? Jo, først meget tydelig Toras arvede svakheder; dernæst, at dersom miss Hall hadde holdt sit foredrag fire måneder i forvejen, så hadde Tora allikevel været frælst.

Så kan vi nok sige: hjælp hværandre med kunskap og frygtløse råd! Kvinnen er blet dømt til avsondring; mannen har søkt samfund og kunskap.

Først i samfund lærer også kvinnerne hværandre at kjæmpe for sin egen sak.

«Den indre utvikling» har ofte kriser, og da er omgang besværlig. Dermed forholde enhvær sig som hun kan; «men ingen tvile om, at vor indre utvikling bare gagnes av at vi gjør vor pligt».

Mere var det ikke; men fra denne kvæll, fra de samtaler som nu fulgte, skrev sig den stærke sammenslutning av alle de kvinner som i den følgende tid førte skolens sak i byen. Fra denne kvæll skrev sig også foreningens magt over skolen. Enhvær mislyd dæmpedes, før den nådde nogen av lærerne. Allerede før hadde foreningens medlemmer fordelt sig over alle klasser for i tiden for lekselæsningen at hjælpe de tungnemste: dette hadde git dem inflydelse, og den brukte de. Fra denne kvæll skrev sig også — og det er vel i længden det beste — Rendalens foredrag i bedehuset over på bærget. Hvær lørdagskvæll fremstilte han naturhistoriske love, belyst av tegninger og eksperimenter, og hvær søndagskvæll kulturhistoriske billeder, også ledsaget av tegninger. Nils Hansen betalte hvad de første kostet Rendalen; selv fulgte han hvær eneste gang med. Rendalen hadde begynt dette for også i de lag at skaffe sig tilhængere; «han vilde ikke svære i luften». Men straks han stod der, grepes han av den opgave her forelå, og fik også miss Hall til hvær søndag mellem 3 og 4 at tale for kvinnerne der borte. Miss Hall valgte at tale vækselvis over barnesygdommer og kvinnens underlivssygdommer. Hun fik en overordentlig tilstrømning. Det

skylltes visst ikke minst, at den slagfærdige miss straks forklarte hvorledes begge slags sygdommer for en ikke liten del hadde samme årsak: mænnenes usædelige liv.....

Men tilbake til hin kvæll.

Der er stunder hvori viljerne, og hvad de har forberedt, samler sig villig, som hadde de aldrig været tvilsomme, aldrig spredte; store inhøstnings-øjeblik for ny utsæd. Over Godset var en sådan kvællen den 29de december; dagen blev noteret og siden ofte nævnt. Man skiltes først over midnat; de bortdragende sang nedigjænnem alléen.

Da fru Rendalen hadde begynt at klæ sig av, hørte hun til sin forbauselse at Tomas gik ut igjæn. Hun åpnet halvt døren: «Kjære, hvorhen?»

«Å, det er så stjærneklart.» —

Sådan hvad man kaller «poetisk», var fru Rendalen ikke; hun gik avsted til vinduet og kikket bak gardinet; jo, det var stjærneklart. Punktum. Det er også så meget en skolemor har at tænke på; det blir ingen tid tilovers for stjærner. Men tonen hvori han nævnte dem...? Egentlig hadde Tomas aldrig i senere tid været gladere æn ikvæll. Han hadde heller aldrig før holdt ut blant dem den hele kvæll, til over midnat! Han begynte bestemt at gro fast nu. Eller var det især kamplyst? Han lignet gruelig på Kurt'erne. —

«Fru Rendalen?»

«Gud!»

«Det er bare mig —»

«Men, kjære Nora, har du ikke lagt dig? Nu skal jeg lukke op..... Hvad ser jeg? Du er ænnu i full puss?»

«Ja, det var så stjærneklart.»

«Tomas gik ut.»

«Det hørte jeg. Gud, fru Rendalen!»

«Hvad er det, min pike. Ja, unskyll, nu putter jeg mig i seng! — Se så!»

«Jeg er så lykkelig.»

«Er du? Det er bra, det; for du var længe så ulykkelig.»

«Alt som Rendalen sa —»

«Ja, i kvæll var han god!»

«Fru Rendalen, går det an at takke ham for det? Tror De det?»

«Om jeg tror det går an —? Hvad mener du, min pike?»

«Jeg hadde ingen ro før jeg fik skrevet det ned.»

«Skrevet? Når I bor i samme hus?»

«Jeg tænkte at få sendt ham det i kvæll.»

«Inat, mener du? Du kan så godt vænte til imorgen, min pike; og da kan du sige ham det. — Du vet, Tomas er sær.»

«Men i kvæll er han i godt humør? — Hvad?»

«Du vil altså lægge et brev in til ham?»

«Gud, ikke jeg! Sæt om pastor Vangen kom, eller Rendalen selv!»

«Vil du da at jeg skal —?»

«Kjære fru Rendalen!»

«Ta mine briller der, og la mig se!»

«Værs'go!»

Fru Rendalen læste:

«Hr. Rendalen,

jeg kan ikke gå til sengs før jeg har sagt Dem takk for i kvæll; jeg vil så nødig De skal tro jeg ikke hadde trang til det. Men jeg fant ikke lejlighed derinne. Takk!

Ærbødigst

Nora Tue.»

Det knaket i fru Rendalens seng, hun rejste sig. «Det skal jeg lægge in på hans bord ved lyset; ja, du har konvolut? Nå, der er den. — Du har skrevet utenpå?»

«Ja.»

«Bare skjørt og tøfler, så —. Det var pent av dig, Nora. Ja, han var god i kvæll. Se så!» — Hun stabbet av.

Da hun atter lå i seng: «Men Nora, hvorfor sa du ham ikke takk med det samme?»

Istedenfor svar la Nora sit hode ned til fru Rendalens,

kysste henne god nat, og gik let afsted. Hun vændte sig: «Skal jeg slukke lyset?»

«Nej. God nat, min pike!»

* * *

Vinteren drev over; man begynte at håbe at også «krigen» skulde drive over — denne gang som sist.

Men når sinnene er spænt, skal der så lite til. Den politiske strid raste nætop på det skarpeste; det såkallte «folkeparti» hadde fåt sig et blad; «Tilskueren» syntes dem at ha nådd uretfærdighedens mål. Mellem denne avis og den nye, «Den frimodige», stod snart den skarpeste strid; den skaket nerverne dygtig.

Ut på våren, til Rendalens fødselsdag, faller så «foreningen» på den ulykkelige ide at få en stor flagstang slåt op på tårnet; fra den vajet på den store dag et uhyre norsk flag uten unionsmærke.

Pikerne tænkte vist ikke på den gamle flagstrid; men Rendalen hadde synt hele skolen tegninger av jordens samtlige statsflag og da forklaret, at unionsmærke førte fra gammelt bare de stater som var gåt op i hværandre, som Skotland, Irland, England eller de amerikanske fristater. Dette var altså værdensopfatningen av et unionsmærke tross flagenes forskjellige farver. Et unionsmærke gav altså os, den mindre stat, utseende av at være gåt op i Sverige.

Men flaget blev utlagt som «en demonstration»; det var «at drive politik på skolen». Rendalen lot det så ikke hejse mere; han vilde ungå ny strid.

Men det hjalp ikke; de vrede ånder var vakt; alle de gamle beskyllninger mønstret atter i «Tilskueren»s spalter, og på klubben optrådte pludselig byfogden med en gave på 5 000 kroner «til en ny skole uten politik, uten en tendensiøs undervisning, uten en metode som stred mot moralen». Giveren vilde være anonym. Dermed var det avgjørende skedd.

Byfogden og hustru føjde hvær 1 000 kroner til; det var han som også forrige gang hadde foreslåt en ny skole oprettet; nu trådte han offentlig frem; han var blet «forarget». — Den anonyme gave var akkurat så

stor som fru Engels i sin tid hadde været; var konsul Engel giveren? — På stedet tegnedes flere beløp; men de var ikke store.

Uopholdelig søkte Tomas Rendalen adgang til klubben; samtidig med ham flere av hans venner, deriblant Karl Vangen og Nils Hansen. Alle disse blev i et talrikt møte inlemmet; Nils Hansen dog med knepent flertal; klubben lå tildels på hans grunn, hvilket han kunde takke at det gik. Rendalens ansøkning derimot blev «utsat». I lovene stod rigtignok at enhver ansøkning om optagelse skulde avgjøres i første møte; men heldigvis var der så mange jurister tilstede, at bestemmelsen kunde fortolkes, og da viste det sig at «første» egentlig betydde «næste».

Dette næste møte blev da stærkt besøkt; byfogden åpnet med den overraskende erklæring at Rendalen måtte holdes borte for «fredens» skyll.

Nu var der en del mænn sendt avsted av sine respektive koner for at stemme for Rendalen, og en av disse snille konemænn gjorde den sagtmodige bemærkning at «freden» allerede var forstyrret ved byfogdens forslag. Herover blev denne så forbittret at han længe ikke kunde snakke, så konsul Engels sakfører, byens første taler, fant det nødvendigt at komme til unsætning. Hans navn var Bugge, og han var en fet veltalenhed. Flere sakførere fulgte i hans fotspor, og alle talte de mere eller mindre om freden, moralen og kristendommen — ænmer de i alle fall kjænte von hörensagen.

Karl Vangen spurte hvad i al værden disse store spørsmål kom den sak ved, at Rendalen vilde bli medlem av en selskabelig klub? Men ikke før hadde Karl Vangen rejst sig, så drog byfogden en lang liste op av lommen. Han spurte om han måtte få forelægge pastor Vangen nogen spørsmål.

«Gjærne det.»

«Første spørsmål: Er det sant at hr. Rendalen har sagt, at historie-undervisningen kan ikke godt overdrages til folk som tror at jorden har begynt som paradisisk, og dens beboere som fullkomne?»

Åndeløs stillhed; så Karl Vangen litt nølende: «Jo; det er sant. Men —.»

«Om forladelse, jeg har ordet,» avbrøt byfogden.

«Nej,» mente en av de snille konemænn; «pastor Vangen har virkelig ordet; han blev jo spurt.»

Herover stor opstandelse; de virkelige mænn var gudskelov i flertal; de snille konemænn hadde ikke engang så stærke struper. — «Ænnet spørsmål: Er det sant at Rendalen har sagt —»

«Men, kjære dere,» ropte Nils Hansen, «ska Rendalen in på klubben for å konfermeres?»

Et brøl av latter svarte. Fra hele salen uten partiforskjel uhyre munterhed. Byfogden væntet; straks der var fred, begynte han: «Ænnet spørsmål: Er det sant —»; latteren smalt i på ny, værre æn før. Byfogden pakket sammen og gik.

Nu kom Karl Vangen op. Hans ven Rendalen var av den mening, at historie-undervisningen burde samvittighedsfullt gi alle bevægelser som de forelå, altså også kristendommens utvikling; men at skildre menneskelivet som et værk av Guds førelse tilkom kirkehistorien.

«Er han da ingen kristen?» spurte Bugge.

«Det har vi ikke med her,» ropte Nils Hansen.

«Er han da ingen kristen?» gjæntok Bugge.

«Nej, kristen er han ikke,» svarte Vangen, rød som en smågut.

«Det fæhode,» hørtes Nils Hansen halvhøjt sige; nu gik også han.

«Da har han bedraget os!» ropte Bugge.

«Det skulde han ha sagt fra først av,» mente en annen. Flere ropte; uro, larm, glæde. Alle de snille konemænn tidde forskrækket.

En rolig, anset mann steg op: «Ja, jeg kunde næsten skjønne at Rendalen ikke var kristen. Kvinnen likestillet med mannen, det er mot kristendommen.»

Så kom pastor Vangen atter på talerstolen, og nu talte han varmt. Rendalen hadde handlet fullkommen ærlig. Så længe kristendommen bærer menneskenes moralske bevissthed, måtte enhver skolestyrer passe at den gaves barnene så sant og inderlig som muligt. Og således hadde Rendalen handlet. Det var bare at beklage at værktøjet var så skrøpeligt; ti det var ham selv. Men

han kunde forsikkre forsamlingen, at han fik full lejlighed til at gi hvad han formådde.

Dette gjorde et godt intryk, og det lot et øjeblik til at dermed skulde det slutte. Men mannen fra før steg op; det var åbenbart at for ham var det alvor. «Hadde Tomas Rendalen sagt dette, da han for to år siden talte i gymnastikken deroppe, hadde han sagt: «jeg er ingen kristen», så var der ingen skole blet av.» — Dertil visste Karl Vangen i hasten intet at svare; det syntes ham nærmest at være sansynligt. Umiddelbart efter foregik avstemning, og med overordentligt flertal blev Rendalen utestængt. «Ikke fordi,» som Bugge yttret, «at Rendalen ikke tror; ti her er man tolerant; men fordi han ikke har været ærlig.»

Så snart Rendalen kunde, samlet han sine venner, og hvem som ellers vilde, til møte i gymnastikken. Og her var fullt. Dette var en kamp som alle forstod, og de fleste hadde interesse av den. Også det egentlige kvinnespørsmål var nu anderledes oplyst æn for to år siden: Rendalen kunde tale frit. Han begynte med at erklære at her var religionen brukt «som den siste klæmmen». Han hadde længe væntet på den. Forsamlingen fik et morsomt billede av klubbens moralske og kristelige ansvar inne i tobaksskyerne omkring kortbordene og punschen. Også av den mannfolkedyd som bestod i strænge krav til — kvinnens; den var nemlig en godbit for dem selv.

Et arbejde for likhed mellem kvinne og mann kunde ikke kalles «kristendomsfiendtligt», dersom ikke jødedommens vitterlige inskudd i det kristelige skulde godkjænnes. Gjorde man det, og altså godkjænte tænkemåten om kvinneforholdet for to tusen år siden i Jødernes land, ja da kunde han fortælle de kristne at dermed sprængte de ikke nutidens krav, men sig selv.

Der var ingen hjælp han attrådde så stærkt som de alvorlige kristnes. Han mente også, at den kristne som ikke hadde reaktionære øjemed, her måtte stille sig som den store franske præst Pressensé.

Selv hadde han som lærer i historie søkt pålidelig at eftervise kristendommens gjærning. Som lærer i natur-

fag kunde han derimot ikke hjælpe at adskillige oplysninger vændte sig mot jødiske traditioner; på den mest kristelige skole måtte en bra lærer i naturfag komme i samme tilfælde. Men hoveddogmerne, troen på Gud og frælsen ved Jesus, stod urørt.

Skolens kristendomsforkynnelse var fri, ledet av en præst som alle højagtet. Selvfølgelig var han i sin gode ret, når han forlangte at hans egen tro skulde holdes utenfor. Ja, det var hans p l i g t at forlange det, når spørsmålet vitterlig droges in alene for at forvirre.

Denne gang kløvdes strømningen mot skolen av ganske livlig motstrøm. Og det var et godt mærke at miss Halls offentlige forelæsninger på skolen fremdeles var bra besøkt.

Men hvad vilde Rendalen eller hans ivrige forkjæmpere ha sagt, om de visste at den hele bevægelse, like fra flaget hejstes, var ledet utenifra. At «Tilskueren»s beste opsætt ikke engang var skrevet her i byen? At byfogden var en brikke i en let, men stærk hånd? At de 5000 kroner som begejstret hans ævner og moral — og hans hustrus med — aldeles ikke kom fra konsul Engel? Hvad vilde byfogden, hvad vilde sakfører Bugge og hans kolleger ha sagt, om de visste, at den store anonyme som hadde kallt på deres veltalenhed, var en skjælm, som nøje hadde beregnet at så vilde de karle bære sig ad, når de trodde konsul Engel var giveren? Hvad vilde alle de agtværdige mænn og kvinner som kjæmpet for moral og kristendom — hvad vilde de ha sagt, dersom de visste, at i Stockholm sat en mann som beregnet deres iver og fordomsfullhed såvel som andres kryperi og snuhed med samme overlegenhed hvormed styrken i de plumpe naturkræfter tas i bruk for vore formål?

Motstandskraften kunde en fraværende dog ikke træffe på en prik; hvor kvinner er med, er det heller ikke altid godt at regne. Tross de store anstrængelser var pengene få — meget, meget få.

Så bør man lægge en mine og sprænge bort noget av denne motstand! Og så gjorde han. — Rygtet om Niels Fürst's forlovelse med Milla Engel var forbi; nu levde

det op igjæn, og med dette hele kvinnepartiets forbittrelse! Fra Rendalens omgivelser slyngedes harmfulle, hånende ord ut over byen; de traf og krænket begge familier, både Fürst's og Engel's. Navnlig blev konsul Engel såret ved at Rendalen skulde ha sagt: «Alle konsulens friller burde den dag gå med som brudepiker.»

Engel lot hilse Rendalen, at til nu hadde han holdt sig utenfor.

Men hvis der blev bryllup av, så skulde den nye skole betænkes både med hus og penger.

Den som hjalp denne besked frem til Rendalen, fik på stående fot svar: «Ja, det er best konsulen sætter «hvis» til. For i nogen kirke her i byen tør Milla Engel ikke ægte Niels Fürst.»

Dette var dog over alle grænser; det fant flere æn konsulen. Nu følte han sig drevet til at handle.

Milla var nemlig ikke atter forlovet med Niels Fürst; rygtet var usant; det var et knep. Hitintil hadde konsulen unlatt at blande sig in; i slike saker bør man bruke læmpe. Han hadde nøjet sig med at sende utklip av «Tilskueren», små beretninger, anekdoter o. s. v.; — han hadde også fåt andre til at skrive; hun korresponderte jo ikke mere med nogen fra Godset. Men nu skrev han likefrem til henne. Han var så heldig at kunne sende et utklip av et luthersk ukeskrift, hvori en højt anset præst nætop analyserte den påstand at kvinnen hadde samme ret til at kræve kyskhed av mannen som mannen av kvinnen; analysens strængt logiske følge var at påstanden var ukristelig.

«Der ser du!» skrev faren; «hvad er der så videre i vejen? Du ælsker jo Niels Fürst? Er der nogen betingelse du sætter for at ægte ham, så nævn den, mit barn! Din og min anseelse kræver at du vies overensstemmende med vore forhold, i din fødeby.» — Og Milla nævnte den. Hvis hennes kjære Mors præst, gamle provst Green, som hadde overbragt hennes mors legat til skolen, vilde vie henne, han personlig, så kunde papa straks bestemme bryllupsdagen.

Altså gamle Green, byens mest ansete mann, skulde gå god for partiet? Dette fant konsulen temmelig

umuligt. Han skrev til Niels Fürst at nu hadde han lite håb.

Av den mening var ikke Fürst. De fleste gamle ligger for kompromis. Han instruerte sin svoger, og efterat denne hadde været hos provsten, skrev Fürst til konsulen at kanske stod det bedre æn han tænkte. Konsulen i vej. Det kan hænde han blev forundret, da den gamle sa bestemt at dermed burde angrepene på skolen ha slut.

Et eget smil gled over konsulens ansigt, da han beklaget at så stor inflydelse ejde han ikke. Den gamle møtte smil med smil; han trodde det hadde ingen nød med inflydelsen. Og så blev det.

Det var en fredag morgen at trykte brev utgik til venner i byen som i nabobyerne om at gjøre ham den ære at overvære hans datters ægtevielse med marineløjtnant Niels Fürst.

Allerede mandag otte dager, kl. 4 eftermiddag, skulde den foregå i Korskirken; man skyndte sig. Til nogen få av konsulens ældste venner skrev han egenhændig nedenunder at familiens gamle sjælesørger, hans uforglæmmelige hustrus ven, gamle provst Green, vilde gjøre de unge den ære at vie dem.

Samme dag ved middagstid gik konsulen forbi bryggerne, nætop som forretningsmændene kom derifra eller så derned. Almindelig hilsen med strålende ansigter og store hattesving; og de som hadde lov til det, trykte leende den lykkelige hånd.

Det hadde harmet folk, at Rendalen vilde foreskrive hvem som skulde gifte sig eller ikke — akkurat som i gamle dager Max Kurt. Han, en stakkars gjællbunden fyr med en stor skole, som kunde ramle over ham hvad dag det skulde være!

Tidenden om ægtevielsen, og at provsten Green skulde forrette den, sejlte rundt med dampskibene til begge sider lørdag, hoppet i land på holmerne, badet langs stranden, smøg frem gjænnem skogene langt oppi landet. Overalt bragte den liv; det ene parti feriegjæster jublet; det annets forargelse var stor. Men ingen kvinne på noget av partierne unlot at erklære at den dag vilde hun til byen for at se på! Barnene tagg om at være med;

vielsen foregik allerede inni lundene, ute på skjærene; gamle provst Green stod i korte skjørter og bare armer og messet over brudeparret med skjælvende røst.

Noget senere kom det rygte humpende efter, at den som hadde git de 5000 kroner til en ny skole — hadde tat pengene tilbake! at konsul Engel hadde dadlet hele det «spektakel» med skolen! Dreves det videre, måtte han effektivt støtte sin hustrus legat; hennes minne krævde intet mindre av ham.

Var her ingåt kompromis? Skulde Milla vænde hjæm som fredens engel? Æn kristendommen og moralen da?

Man blev opbragt, og man lo. Nogen vilde ikke gi sig, deriblant byfogden. Men hvor vilde man hen med en ny skole uten Engel? Og hvem vilde tilsist ikke ha fred, da man med koldere blod fik overskue dens fordele? Legatricens datter ægteviet med Niels Fürst . . . det var sejer så det forslog! Et par slike giftermål til — helst blant skolens mest fremragende elever — og den gode gamle konstitution, den gode gamle dyds- og magtfordeling mellem kjønnene stod urokket. Så må Rendalen og foreningen og miss Hall gjærne holde på. Om Tora taltes ikke mere.

Mandag skulde Milla vies, og samme nat skulde hun rejse. Fredag kvæll skulde hun komme; ikke tre dager i byen! — det tydet ikke på meget mot, mente hennes fordums veninner.

Det var da heller ingen av dem som var gåt ned til landgangen for at ta mot henne. Men det behøvdes heller ikke; tross et øsende regnvejr var det stappende fullt. Det bryllup hun kom hjæm til, var, om også intet var gåt forut, i sig selv det mærkeligste i manns minne. Brudgommen kunde, støttet av den overordentlige formue han blev rådig over, fra hoffet av begynne en karrière som vilde føre til landets største stillinger. Alle som kjænte ham, kallte ham «en født politiker» — ikke meget smigrende for denne stand; men det kan jeg ikke hjælpe.

Bruden var en skjønhed med anlæg for en fullændt værdensdame; hun blev også så kort hjæmme, at man måtte sikkre sig et glimt av henne.

Flag var oppe overalt, men hang skamfulle nedover stængerne som avskrapte farveklatter. De vakkre, grønklædde bærg i runding om byen var dækket av tåke; husene, haverne, havnen lå i en æske med grå stop over. Hustakene var ikke rødbrune, men sorte, husene ikke hvite, men askeskidne, ikke gule, men sotede; alle farver dæmpet flere toner, så husene krøp tættere ihop og syntes underlig små og skutryggede for den som kom fra Paris og stod i regnvejret ute på dampskibet, mens de gled in mellem holmerne. Alene godsets lange hovedbygning og de stive stengjærder langs alléerne ruvet derinne i sin ring av trær og grønt. Rødstensfarven var truende mørk, vindusrækkerne beksorte; det butte, tværre tårn sat på lur; da hun kom nærmere, såes en uhyre hvit flagstang på det uten flag . . . Godset lå innesluttet, bredt og truende. Hun søkte bort fra det og nedover mot Korskirken og dens slanke spir, hvori Max Kurts glade sjæl gik til himmels. Den tænkte for resten ikke Milla på; men under det spir skulde hun tross . . . Du himmel og Gud, hvad er det? Alt det bevægelige sorte der oppe på landgangen? Helt bort til husvæggene? Paraplyer? Sandelig bare, bare paraplyer! Hvad betydde dette? Av alle de oplysninger som var skikket henne, og måske ænnu mere av dem som ikke var skikket henne, hadde hun fåt den forestilling, at om ikke alt var som hun ønsket det, så var her i alle fall nu fred og ingen fare. Provst Greens autoritet dækket henne, og selv vilde hun visst ikke gjøre noget menneske fortræd. Men ved synet av alle disse mennesker løp det gjænnem hennes hode en erindring om hvorledes den stakkars fru Rendalen blev hilset, da hun kom tilbake fra at følge Tora. Og Milla blev likblek — en forfærdelig rædsel grep henne. Skjønt hun strævde imot av al, al magt, måtte hun skjælve — snart skjælve helt ned i knærne, så kroppen rystet; hun måtte holde sig fast, sætte sig. I en liten tid av fire minutter gjænnemgik hun . . . å, mere æn da hennes mor var død; for der var da en oversvævende trøster tilstede dengang, en lysning av løfter om gjænsyn, en forklarelse over mørket. Dette her var kort, avhugget, i avgrunnen utkastet.

Ubarmhjærtig latterluende op omkring henne, gripende efter hennes hænder . . . hvor kunde hun krype hen . . .?

Hennes far var med, men i øjeblikket nede for at samle tøjet og klarere. Han hørte skibet svinge baskende in mot bryggen, derpå et hurra av hundreder, og atter et og atter et. Han op — da styrtet hans datter mot ham, famlet ved ham, trykte sig in til ham, rystet intil i munnvikerne. Hun, som til daglig var av helt træ, var i dette øjeblik bygd op av bare flis. «Men Milla —! De roper jo hurra for bruden! Milla . . . . .!»

«Hold mig,» hvisket hun. «Lad mig få fatte mig. Jeg visste ikke; jeg trodde —» og hun gråt — å, hvor hun gråt!

Til al lykke var der noget i vejen ved bryggen; det tok tid før skibet la godt til. Kaptejnen skjændte, spænningen fordelte sig, mens hun hørte på, så at hun, da hun gik i land ved sin fars arm, ænnu blek, ænnu litt rystende, allikevel kunde smile i sin yndige rejsedragt under den kokette hat. Det klædde henne at hun hadde grått. Rungende hurra for bruden, for konsul Engel! Næsten bare mannfolk, og ingen hun nærmere kjænte; jo, der, Fürst's søster og fru Grøndal. Så Wingård, og nu flere, og blomster og velkommen og trængsel, og atter og atter hurra og ny velkommen, bare, bare hyldning, bare, bare frydefulle hilsener. Ænnu mer blomster! Vognen næsten full! Da hun sat i den — den samme hun for 13—14 måneder siden hadde kjørt hitned i med Tora — hun fik ikke tid til at huske det. Dette var storartet, fullkomment . . . . !

*

Samme nat, noget over to, kom en skysskjærre langsomt op gjænnem alléen til Godset. En tæt tilslørt dame med et barn på armen sat i den. Hun var væntet; ti Rendalen kom straks ned for at ta mot henne og føre henne op; på trappen stod fru Rendalen. Det var et bevæget møte.

II. Det flager i byen og på havnen.

Kl. mellem 3 og 4 travet to ulykkelige trykkeridjævler hvær til sin kant avsted med «Tilskueren». De hev den in i gangene, slap den på trapperne, puttet den in under portene. Avsted, avsted. Kirken var længst full; nu stod også torvet «stappa» fra øverst til nederst.

Når de gode borgere kom hjæm igjæn og fant «Tilskueren», kom de til at læse følgende: «I dette Øjeblik, da Bladet lægges under Pressen, frembyder vor Stad et højtideligt Skue. Hr. Marineløjtnant Niels Fürst og Frøken Emilie Engel, begge af Byens ældste og mest højagtede Familier, skal idag Kl. 4 ægtevies i Korskirken af vor ærværdige Provst. Fra Landet, hvor alle Familier, som har Raad til det, nyder sine Sommerferier, er man strømmet ind til Højtideligheden. En anselig Mængde Fremmede fylder ogsaa vore Gader. Det fortælles, at Hr. Konsul Engel gjennem Hr. Øverste Kammerherren ved det norske Hof har modtaget Hs. Majestæt Kongens Lykønskning. Hr. Konsul Engel har i Anledning af den lykkelige Familiebegivenhed tilstillet Foreningen til Hjælp for trængende Barselkvinder et Legat stort 10.000 Kroner, hvoraf den skal nyde Renterne. Alle Byens Fattige lader Konsulen idag bespise paa Byens Fattighus. Endvidere hører vi i dette Øjeblik, at han paa derom særskilt stillet Ansøgning har givet 2000 Kroner til en tidsmæssig Forbedring af Korskirkens udmærkede Orgel.

Det flager i Byen og paa Havnen.»

Ved middagslejte hadde en frisk bris viftet de glohete gater; nu bevæget bare et lunefullt blaff flagene, og hvær gang de løftet sig, lå der en rik farveflor over den ganske by, den lange havn; flere skib stod i flag fra top til dæk. En bark er halet ut, den rikest smykkede av alle, for at gi minutskudd fra det øjeblik parret er viet, og til brudevognen holder for Engels hus; siden skal saluteres under middagen.

Et himmelens perlehumør over bærg og li og sjø og by! Hvor var byen hjæmmekoselig i solskinnet! Dens kvartaler stod småskårne og provinspyntelige mellem de

runde brosten, varme av solen og så tilfredse efter sopelimbørstningen. Slagskyggerne var meget stærke; når et fredsommeligt menneske kom ut av en av dem og atter frem i gatens gråhvite glans, hadde han samme fornemmelse som i gamle dage talglys-tannen, når den slap ut av lysesaksen igjæn. Katten nøs i solskinnet; våget sig dog over, for idag var hundene dovne. Rænnestenen — ellers meget smått skotøjs fryd og bane — gispet håbløst; avisgutterne hoppet over den på skrås fra tomme hus på denne side gaten til tomme på den andre.

Overalt så rent og nydeligt og stillt. Bare i gaten langs bryggerne lugt av råttent træ, saltet sild, tran «og diverse»; der arbejdedes også; fæst på toppen, sved under og over dæk. Ellers i byen stanste det meste arbejde kl. 3.

Fra «bærget» såes tog av unger traske avsted mot torvet; noget senere flokker av kvinnfolk, gamle og unge. De kjænte litt til de to familier som skulde forenes, de på bærget også.

For en vakker dag! De korte landvindbyger åndet bortover sjøen; i en urolig mørk spiss løp de frem, men tapte sig i det blågrå vand ved holmerne. Det store hav utenfor lå i mægtig ro og skuet in. Hvor var også de skogklædde bærg og lier fagre i mætte farver av furu og løvskog, og græsset i annen slått nedenunder, dypere grønt æn vårens og mere ens.

På vejen under kirkegården en lang stripe av fotgjængere: det nærmest boende landfolk strævde in i siste liten for at få et glimt av stasen; mannen foran, kvinnfolket bakefter. Mellem holmerne piler frem en liten forsinnet dampbåt, baskende og pustende. Den er forsinket. Den kommer med folk fra nærmeste by og har en hornkvartet ombord.

Bærget stod op av sjøen i solskinnet som en myrestakk for dem som kom fra havet. Men billedet brast, når man kom nærmere; da lignet længe dets små hus strømper og linnet på tørk. Nærved blev det så til det morsomste hækkebur av reder for menneskebarn av sjøfuglarten. Alle de fornemme små nede i byen stirret på

det med frygtelig misundelse — især en dag som idag; ti flagene viftet fantasien op.

Tid om annen vændte folk hoderne mot Godset. Den mægtige røde murstensbygning glimret med sol i alle ruter; men flag var ikke oppe.

Ænnu så sent som kl. over halv fire gik konsul Engel med sin cigar op på mørkloftet for at se om flaget var kommet. Emilie vilde nætop ned mørkloftstrappen; hun var gåt derop fullt færdig, kun at hun ænnu hadde sin peignoir på. Da hun møtte faren, blev hun rød.

«Hvad gjør du her oppe, min pike?»

«Jeg søker —» hun gled forbi uten at sige hvad. Intet flag på tårnet.

Konsulen røkte. Om det hadde været et flag uten unionsmærke, idag hadde det allikevel gjort utrolig godt.

Fra det rygtedes at Tora Holm var på Godset med sit barn — og det rygtedes straks lørdag morgen — hang en skred i bærget deroppe færdig til at styrte over dem. Den hadde klæmt av ham alle hans gaver; bare nogen hadde bedt om mere, han hadde git mere. Han hadde hat to søvnløse nætter! Var det sant at Rendalen hadde sendt et brev til gamle provsten, fullt av ærbødighed, men hvori han sa, at skulde dette være «fred», så viste det sig her igjæn at freden hører fanden til, men kampen er Guds!

Hvad tænkte de på? Skandale . . .? Hele byen spurte.

Toras fremmøte med sit barn nætop nu, det var en domsavsigelse. Så hadde hun urædd samvittighed; så vilde noget ske.

Intet forsvar holdt ut mot dette ene: Tora Holm tør møte op; Rendalen, fru Rendalen tror henne; a l l e hennes veninner tror henne.

Så gik der liv i alle Fürst's ungkarshistorier, d. v. s. dem på d e n kant av landet. Til hværdags kunde de vise hvad Niels Fürst var for en fa'ens fyr, og rulle væk i en galant latter. Nu stanste latteren. Historierne tålte ikke Toras nærværelse; de skiftet farve; somme blev rent råtne.

Og svigerfarens! De droges også frem igjæn. Ingen av dem handlet om dristig forførelse, uventet, storartet erobring; ingen skandale — Gud bevare os! Men man kjænte til visse stille forhold, ofte et par samtidige. Kostbare foræringer og små livrenter visste man også om. Man kjænte barn som gik for hans; somme lignet ham uforskammet. Nu vågnet alt; selv «uforsigtigheder», tyve år gamle og ældre, steg op igjæn; en slik liten provinsby har en ubarmhjærtig hukommelse.

Nylig hadde folk jublet over at fru Engels legat fik et motlegat, så den «uanstændighed» deroppe kunde få ænde. Nu, da kvinnerne strømte in allerede søndag, og de yngre straks skyndte sig op på Godset, eller samlet sig i flokker på gaterne . . . gled en erindring om fru Engels vakkre begravelsesdag over byen. Hvad hennes datter her fullbragte, var i grunnen ikke rigtigt mot morens minne.

Selv var hun den eneste som ikke visste at Tora var der. Fürst var kommet lørdag formiddag, og han hørte det straks. Både han og faren tænkte at Tora var kommet for at trænge frem til Milla; med fullændt omhyggelighed passtes på at ikke Tora selv, ikke bud fra Tora, ikke brev, ikke tegn kunde nå huset uten at fakkes. Alle omgivelser var instrueret; de bestod også udelukkende av medlemmer av familien på begge sider. Brudepikerne kom til byen søndag; også de var slægtninger, og — på en enkelt untagelse nær — alle utenfra. Milla visste intet, uten at det annet parti var slaget og fallit; det begjærte intet hellere æn fred. Hennes far hadde den faste plan at hjælpe skolen; den kunde jo virke meget godt, når den opgav en del av sine fantasterier. Især for dette farens løfte var Milla så taknemlig. Herregud, hvorfor ikke være gode med hværandre? Det vil vi være, forsikkret Fürst. Skolepartiet har sluttet fred; gamle provsten Green er jo beviset. Det er sant, gamle provsten Green er beviset, gjæntok Milla for sig selv, når hun fik tvil.

Søndag var hun i kirke og hørte ham. Det gjorde så godt. Og om eftermiddagen avla hun ham et besøk med sin far. Hvor var han ælskværdig! Han formante henne

til tålmod; vi forandrer ikke værden; men vi kan gi den et godt eksempel; det hadde hennes mor gjort. Milla kom i så rørt stemning. Åk, hvis bare alle mennesker var gode!

Hennes far hadde aldrig været så søt mot henne som nu. Hans uavladelige venlighed minte om den tid hennes mor lå syk. Og den store godgjørenhed; . . . på en finere, skjønnere måte kunde han ikke vise henne ære.

Fürst var bestandig morsom, og hans måte at være det på så overlegen. Han fortalte fra hoffet, grueligt ondskapsfullt for resten; det var så behageligt og åndfullt hvor Fürst var. Milla følte sig virkelig lykkelig — d. v. s. med en liten bismag av savn, en liten rørelse av uro. S å meget at hun i siste øjeblik måtte op på mørkloftet for at se efter flag på tårnet. Men der var intet. Kanske ingen var hjæmme? Det vilde også være det beste for begge parter. En annen gang kunde de så finne hværandre . . . . .

Nu på med brudekjolen . . . . .!

Hadde Tora set den . . .! Stakkars Tora! Men sådan går det, når man ikke er forsigtig. Milla bad jomfruen være så god at passe at folderne fallt bløte over tournuren. I det samme kom fru Wingård in med brudekransen.

* * *

Alle som fra de tilstøtende gater kom in på torvet, så noget rødt mot kirkens opslagne yttre ekedør til venstre. Det var en rød skjorte, og den sat på en lang matros. Kirketjeneren hadde villet ha ham ned, umuligt. Rundt om stod damer som gjærne vilde ha den beste plass; han hadde svaret at han hadde likeså god ret til at stå der som nogen annen. Og det hadde han unægtelig. Han var ikke fra byen; ingen kjænte ham. Et inprikket mærke på hånden viste han hadde været til orlogs; det fortalte han også; nu rejste han med en trælast-drager. Det var en svær kar.

Ellers stod på trappen og nede ved den og langt utover damer, bare damer, ældre og yngre, alle som ikke var kommet in i kirken. Hvær gang den indre dør gik op, og man så in i kirken, var også der til begge sider

helt op mot koret bare damer, bare hatter med blomster, med fjær, med slør. Et enkelt bart mannfolkehode i en stolrække så ut som et enkelt eftermodent stikkelsbær eller solbær på grenen om høsten. Hadde salig hr. Max kunnet se op fra koret hvor han lå, måtte det ha været et lifligt «s i u n» for hans kvinnekjære øjne, især da de yngste overalt sat foran. De hadde været de hissigste til at skaffe sig plass.

Næsten alle de parasoller som såes på torvet, var oppe på trappen eller omkring den, eller utover på den kant; en mangefarvet, bevægeligt skjoldtak, under hvilket der blev fortalt historier og ledd i det uændelige. Dette med «de trængende barselkvinner» fant alle så vellykket. At Engel, som hadde takt, kunde . . . Nu, det kom naturligvis av at fru Wingård var direktrice; hun hadde lokket ham til det, den skalk. På hvær sin side av trappen og i hvær sin klynge stod de to slemme søstre, som hadde hat klubben og hotellet, like til de måtte overgi begge til — Engels husholderske. De hadde ingensomhelst grunn til at skåne Engel eller hans gjæster for dagen, kystens matadorer.

Nærmest denne skare kom en ny sværm av kvinner, de som ikke hadde hat fullt så god tid til at skaffe sig plass. Her var få parasoller, men hatter, tørklær og barhodet ungdom. En knis og hvisk og tisk! . . . Ingen andagt, ingen højtid, ingen autoritet — slet ikke som i en provinsby. Selv hvor mænnenes mørkere flokk møtte, der møtte heller ikke alvoret, eller «sømmeligheden», som byfogden vilde ha sagt, og som han virkelig sa, den gang han i stor uniform med sin hustru under armen et kvart før fire gik in blant de budne. En vittighed og latter, en mønstring av de højtidelige inbudne, hvis slut-resultat ikke var at man blev imponeret; man så på dem med muntre øjne, som på kammerater! Byen var ikke til at kjænne igjæn. Da to gutter hadde skaffet sig adgang op på en skorstenspipe på et av husene mot kirken, blev der klappet i hænderne til dem og ropt! Dette passerte nætop som byfogden kom. Midt imellem de inbudne, like efter byfogdens, kom byens organist, døddrukken. Han var en ung mann

med langt blondt hår, en musiker fra Schwaben, som for tre-fire år siden kom hit på en koncertrejse og blev ved at være her. Organisten var nætop død, orgelet var så udmærket, og så var her så stærke sjøbad. Et bløtt, fantastisk, ægte musikalsk menneske, som til hværdags var alles kjæledægge, og hadde mere at gjøre æn han kunde overta; men som til helg, d. v. s. «wenn Konstantinopel erobert worden ischt», som han uttrykte sig, drak sig drukken. Det var meget sjældent; men da gjorde han alt hvad som fallt ham in. Toppunktet hadde han nådd en dag som en indremisjonær i kordøren talte om vore synder, og organisten så at alle mennesker jæspet — og gav sig til at spille orgel, så det duret! Det blev lagt ut så at misjonæren gjorde altfor lange pauser; organisten hadde tat fejl av den længste.

Idag hadde han hat den lykkelige idé at gå muntert in til konsul Engel og be om penger til orgelet. Og dem fik han på hånden i en anvisning! Altså var atter «Konstantinopel erobert worden» — og champagnepropperne sprang! Den første den beste kunde drikke med. Han kom salig skinnende, flagrende med store armsving. Alle lo, og han lo. Like efter byfogden og frue kom han! De blev så stive, så stive, som om organisten hadde fåt tømmer på dem og nu kjørte dem in i kirken.

Stor sjau opstod, da en vogn vilde bryte vej; hittil var alle kommet gående. Her var ingen plass for vogner, påstod man og slog sig tvær; politiet måtte til. I vognen sat en smuk, pikant dame av ubestemmelig alder ved siden av en noget lasket herre med et udmærket formet hode og et fornemt væsen; like overfor damen sat en ældre mann med rødligt ansigt, store oberstmustascher og fip og en mængde ordener; han talte den hele tid, latende som de tre sat i en stængt stue, hvor ingen kunde se dem. De var ikke fra byen; ingen kjænte dem, før de var steget ut, og mannen med ordenerne førte damen frem. Da fortalte hotelværtinnerne at han var en generalkonsul fra Kristiania; fruen ikke hans, men den herres som gik ved siden av. Dette var konsul Garman, av firmaet Garman & Worse.

Umiddelbart efter dem kom to andre fremmede, konsulerne Bernick og Riis. Den første gik til begravelse med en stok i hånden, den andre til ball med sin Olafsorden på. Flere matadorer fulgte — med og uten hustru, millioner i sild, i tømmer, i is. Deres sorte ensformighed avbrøtes av amtmannen i stor uniform og uten frue, ved siden av en gammel gigtsvak general, i slægt med Fürst. Så embedsmænn og kjøbmænn om hværandre, de fleste med hustruer. De hang ved sine mænns arm som en fullpakket, meget dyr kurv, mannen her ikke kunde vise sig foruten.

Den fullstændigste taushed bredte sig ut fra den nederste ænde av torvet og skred opover som en langsom oljestrøm over oprørt sjø. Det var brudgommen, som steg ut dernede, fulgt av sin svoger konsul Wingård. Av en annen vogn steg et par marineofficerer ut og to civile; den ene var Anton Døsen; disse fire sluttet sig til.

Alle de udmærkede manøvrer, som hadde gjort at Fürst idag kunde sejle in mellem mængden her mot Korskirken, beundret eller misunt, ledsaget eller avskyet, dem hadde han selv utført; forsåvidt fortjente han en sejerherres ærefulle intog. Men han skred ikke frem som sejerherre; det så selv et barn med første øjekast.

Han gik nemlig i den dødeligste angst. Tora hadde ikke vist sig, ikke sendt bud, ikke brev. Hverken hun eller nogen av hennes veninner hadde engang været i nærheden av Engels hus. Altså ikke for at overtale eller skræmme Emilie var hun kommet. Hvorfor var hun da kommet? Hvad gik Rendalens trusel ut på?

Så langt som til kirken var der fare. Derinne skjærmet kirkens egen hellighed dem og den ærværdige præst. Men her —! Hans øjne så op i lien over Godset... Det var av vanvare. Ikke der, men her kunde hun træ frem. Eller andre træ frem —! Hun var ikke den eneste.

Hans halvlukkede øjne spejdet, hans vejrbrune ansigt var uten bevægelse, trækbåndene ved hans munn var gåt itu; intet smil. Hans blonde whiskers hang og tøjet ansigtet. Den elegante manns gang var blet så knepen

forsigtig; . . . hvært skridt kunde bringe ulykke. Traf den ikke ham, så væntet den på henne som kom efter. Overalt tindrende øjne, tildels skarpe, men ingen han frygtet. Han var højere æn kvinnerne; han kunde se langt, og han så — til begge sider. Intet.

Han hadde just sat foten på første trappetrin, da den lange matros stiger et skridt frem: «E ska hels fra ho Ane Marja!»

De nærstående hørte det; de fjærnere så bevægelsen: «Sa'n noget? Hvad sa'n?» S'erne hvislet bortover. For dem som stod langt borte, hørtes det som «hysssssss» omkring kirken.

Fürst stanste, øjnene sank i, ganske som var der blåst fint støv imot hans ansigt. Den behanskede hånd tok efter lommetørklæet; aroma spredtes med det. Han snøt sig — og gik videre. Hans følge efter.

Derinne dunkelt, straks en kom fra den sollyse dag; men i dunkelheden øjne, kvinneøjne, øjne!

Her sat Toras veninner! Han kjænte den hele by; han tok dem ut en for en. Fremst sat de, spænte, urolige, truende. Der måtte være noget allikevel! I det samme hørtes de store kirkeklokker begynne; nu såes altså brudens vogn ved ænden av torvet. Hvad vilde nu ske?

Nora, Tinka, Anna Rogne sat like ved hans venstre hånd, idet han skred op i koret; han kastet uvilkårlig øjnene over til den motsatte side; der stod første stol tom. I koret rejste man sig for brudgommen.

Utenfor blev der røre. Ikke alene kom nu ændelig brudevognen, fulgt av brudepikernes og fru Wingårds; men kusken i det grå livré vilde frem til kirken, og det gik ikke. De nærmeste trykte bakover for at skaffe plass; men de bakenfor vilde ikke trykkes, og satte kraft på, så mange fallt in mot vognruterne. Skrik, vrede ord, kommando — og rædsel inne i vognene. Engel stak hodet ut, men han hørtes ikke; så steg han frem. Politiet var ved hånden og gjorde ivrig plass for pengefyrsten, mens bruden steg ut, og straks også brudepikerne. De ordnet sig, og skred så frem. De kom ikke hvor de andre hadde gåt; men overalt veg man.

Med myrten i sit gulrøde hår så bruden ut som det udadleligste arbejde av en engelsk akademiker. Ansigtets tegning regelmæssig og ægte engelsk, farven sart, meget hvit, skulderlinjen noget sænket, en overmåde smuk arm, figuren den vedtagne for en bly, fin jomfru. Hun gik foroverbøjd uten at se på et menneske. Hånden lå let på farens arm; litt nedenfor hans Olafsorden såes glimt av hennes diamantsmykke, men bare synligt for dem der stod foran dem eller højere. En gammeldags agraf, et kosteligt smykke, som man kjænte fra hennes mor, der gjærne bar det, fæstet en buket til hennes bryst. Et vindstøt løftet hennes slør, idet de kom på trappen; det slog efter matrosens ansigt, men nådde ikke. En strøm av aroma fordeltes av vinden langt utover.

Hvor var Engel let, da han stod i døren. Dette hadde været det værste vejstykke han hadde tilbakelagt i sit liv! Og dog hadde han ikke skyndt sig. Nej. Beskeden, sagte, mild, from var han skredet frem; øjnene holdt han fæstet på ett punkt — var det det nåleøje som det gallt at komme igjænnem? Hans regelmæssige, vakkre ansigt så ut som det aldrig nogensinne hadde været rørt av en forestilling, uoverensstemmende med ærbar vedtægt, gode råd av forældre og foresatte. Ja, han hadde ikke engang av livet fåt bevissthed om hvad sådant var. Altid hadde hans hus været et gudfrygtigt hus; i tre led var stiftet legater. Forsåvidt kunde den aroma der nu strømte utover, gjærne være fra Palæstina. Men du gode Gud, så var der jo ingen fare? Nu er vi jo i kirken! Orgelet stemte i med en drukken Schwabers hele brunst; dets fulle akkorder strømte in i Engels sinn og fyllte ham igjæn med sig selv. Ingen lykke kan sammenlignes med en likevægtnaturs som har følt sig i fare — og opdager at der ingen fare var! Den hopper ikke, den lykkefølelse, den sprøjter ikke heller, den er stille fordelt i alle organer som en mætt, ædel selvnydelse. Den ligner fryd av gjænvunnet, ordnet fordøjelse, en smilende utsigt over, en behagelig lugt av hvad som så videre tør attråes. Han løftet sit smukkeste ansigt mot prækestolen, mens han lot sig bære av alle de øjne som så. Han ante misundelse, og den kitlet ham

behagelig. Hvilken fremtid gik han ikke også med under armen!

Da skalv brudens hånd. I en fart kom hans øjne ned fra prækestolen; dødelig blek var hun, stirret og hadde tungt for at følge, eller vilde ikke. Hvad var det? Nora, Tinka, Anna Rogne og flere like foran hvor de skulde forbi; — nu ja, var det så farligt?

En ophisselse, en blanding av skadefryd og skræk var over alles ansigter, alles, alles — hvorhen han så . . . og den smittet ham! Hvad er det! Uvilkårlig søkte hans øjne koret; bare de hadde nådd dit! Der måtte da vel være fred. Men alle i koret hadde rejst sig! De stod forfærdet og så hit ned — ikke til den side, til den motsatte. Ændog hans datter gav et kort skrik og gik bakover, dragende ham med. Der, i den fremste kirkestol til højre for dem, var nætop nu kommet . . . altså fra sakristiet, altså gjænnem koret . . . pastor Vangen, efter ham Tora Holm med noget i sine armer, så miss Hall, så Rendalen. I den orden holdt de på at sætte sig, just som brudeparret kom in døren. Tora hadde et dobbelt sort slør for ansigtet og over hvad hun bar, og det hadde hæftet fast, så først nu ved miss Halls hjælp var hun fri og vændte sig med åpent åsyn og sit barn på armen mot henne som kom. En harm, et forbud, en trusel, full av lyn, spænningen, orgelet, virkningen løftet det til taket.

Så blev Milla slæpt videre. Hun kom i koret som en hvit silkekjole mellem en hel del andre kjoler. Et rassel, et tassel, et ihværandre av hoder og hænder og buketter og øjne, så Milla ikke kunde rede ut sig selv, sin egen stol, sin egen buket, sit eget lommetørklæ. Tilsist var alle der til hjælp med eau de Cologne, med hænder, med forstyrrelse. Den siste var hint røde uhyre med de store mustascher og de mange ordener; han vilde ændelig true in på henne hennes egen buket, og hun tålte ikke lugten. Da hun ændelig blev fri og kunde puste ut, å én gang til — å, og nok én . . . så brast hun i gråt. Hun drog sit slør for. Hun syntes så synd i sig selv, Milla; det var jo frygteligt hvad de hadde gjort. Og så blev hun så rasende. Å, hvor blev hun rasende!

Konsul Engel fik det første blik; — og til alt annet han hadde fåt, virket det, som den siste dram, der gjør én bevisstløs; han sat delirerende over at han kjænte sig så tynn i bukserne. Var der virkelig noget i det? .....

Den elegante Fürst sat ved hans side og byttet hånd til at holde hatten med og byttet lår til at lægge den på. Det var h a m det gallt, alt dette, og den vordende politiker var ænnu ikke kommet så langt at han kunde sitte stille, mens man flådde ham, skar ham op og slap stykkerne i gryten. Døsen, som var like bak ham, strøk med sin hvite hanske de ytterste spisser på sin blonde mustasche, nu højre, nu venstre, nu venstre, nu højre, fort, fortere, fortest. Han var utrolig flittig. Folk i kirken så denne hvite hanske lyne under næsen og trodde han gjorde kunster eller tegn, og kunde ikke begripe til hvem. Matadorerne følte situationens fortrykthed højst ubehagelig. Men de måtte dog samtidig få ænnu et glimt av henne med barnet; hun var fanden så vakker — utenlandsk. Og de strakte hals, og de tøjet sig; selv konsul Bernick fik en hals så lang og fordrejet som hanekyllinger der skal lære at gale.

Til al denne ulykke kom den at provsten uteblev. Kirketjeneren gik ut og in, in og ut, bestandig med et højtideligt uttryk av det absoluteste fjanteri.

Organisten kilte på! Han syntes det drøjde noget længe, dette, før provsten Green kom, så han kunde gå over i salmen. Det pompøse hadde han længst forbrukt; han var nu vandret over i den rake motsætning, i det kjælne. Lutter hyrdefløjtetoner oppe i det aller umuligste kyllingepip. Hans fantasi færdedes utvilsomt blant alle de små som kom av dette ægteskap; han stak efter dem med fingrene, og sa i kvinten: «ti — ti!» til dem.

Ændelig hadde Engel hæntet sig så vidt at han atter kjænte forskjellen på fint og grovt, på velopdragent og uopdragent. For folk av siste sort var skandale deres højeste lyst. Men denne her var ny, aldeles uhørt. Der måtte en K u r t til for at tænke den ut, for at sætte i scene noget så rasende.

Hans lommetørklæ var allerede vått, hans hansker

begynte at bli grå. Under alt han duftet sig og tørret sig, skottet han ængstelig til Milla. Hun hadet ham! Han bad til Gud, ja, det gjorde konsul Emil Engel, rigtig inderlig tigget han Gud at ikke deres synder måtte komme over denne stakkars uskyldige pike! De hadde narret henne, ja, men i den beste mening av værden; det visste jo Gud best! Men hvem kunde også være forberedt på at noget så vanvittigt kunde foretages som at krænke helligdommen! Engel bandte ikke til hværdags; han var altfor fin mann til det; men umiddelbart på hint inderlige samfund med Gud bad han av hjærtets hele kraft: fanden han inderlig annamme dem allesammen!

Det våte tørklæ op igjæn. Samtidig sat ganske rigtig Milla og tænkte: skal jeg rejse mig og gå?

Engel så det i hennes øjne, i hennes bevægelser på stolen. Fürst så det også. Begge kjænte det som millioner elektriske stik, men kunde dog ikke slippe det siste håb, at Milla var for velopdragen til at gjøre skandalen større. Den første følte, at selv om hun blev — han var fra denne stund en brutt, tilsølet mann — den andre følte at bare hun gik frem med ham til alteret, skulde han nok gjøre karrière allikevel.

Men Green, som aldrig kom! Nu samlet alles tanker sig om dette; det var forfærdelig pinligt! Alles øjne stirret mot sakristidøren. Var han blet syk? Eller lot han syk for at slippe? Hvor var så kateketen? Frem med kateketen! Hvorfor rejste ikke Karl Vangen sig? Kvinnerne i koret, som ænnu ikke hadde kommet sig av den første skræk — der var dem som hadde måttet ta fast med hånden under stolen for at stanse skjælvingen — dem gjorde den nye spænding ganske syke; flere begynte at gråte. Ja, tænkte Milla, det er synd i mig, forfærdelig synd i mig! Gud, hadde mor levd! Og hun gråt nu så inderlig. Alle mennesker hadde sammensvoret sig mot henne, som intet hadde gjort. Skulde nu også gamle Green la henne sitte så grusomt på forundringsstol for alle de stygge, stygge mennesker!

Og således gik det til at hun slap det første, det egentlige spørsmål og tumlet in i følelsen av sin for-

latthed med en slik styrke, at da Green ændelig kom, følte hun det som en lettelse, en himlens belønning.

Men hadde hun altså ikke et øjeblik kunnet komme så vidt bort fra sig selv, at hun kunde tænke hvorfor dette gjordes . . . nu vel, så tænkte de det som sat nedenfor koret. Ikke alene de som hørte til de inviede, de var jo meget få; — ikke alene partiet, og de var mange; nej, alle kvinner følte det oprørende, at Milla efter det der trådte i vejen for henne, kunde, vilde gå videre! Og om hun var slæpt ditop — hvorfor rejste hun sig ikke nu? Hvorfor gik hun ikke fra dem? De væntet på henne fra øjeblik til annet; men Milla blev sittende! Var det virkelig muligt efter en så stor henvændelse til hennes samvittighed! —

Enhver bra kvinne som står frit, tar uvilkårlig parti med den svake, med den som lider uret. Sinnene bølget som et hav dernede; oprøret blev større og større. Er det tænkeligt at hun vil gå til alteret med den skurk? Skam over disse bisiddere, som tør gå god for det!

Alle stirret mot alteret. Kom ikke gamle Green? Han betænker sig i siste stund på å gi kirkens velsignelse her! Aldrig hadde Karl Vangen gjort det! Han sat hos henne, som var forført og bedraget, han. Han var så enfoldig at han trodde kirkens plass var der, Karl Vangen. Så mange taknemlige blik som hans store ansigt fik i disse få minutter . . . de kunde ha forgyllt flere kirkehvælv, og salmebøker og bibler i tusenvis.

Nu så man på dem i koret at ændelig kom gamle Green! Altså dog virkelig? . . . . . Langsom og syk kom han: ja, meget syk også. Han så ganske ut som et kirkeligt kompromis, hviskedes der.

Næppe stod han for alteret, så begynte salmen. Hele korets forsamling sang med. I sin iver, i sin lettelse, i sin taknemlighed mot forsynet sang de, brudgommen, Engel, generalen og generalkonsulen, Bernick, Døsen, Riis, matadorerne, amtmannen — sang om den første brud som blev ledet til den første brudgom av Gud personligen. Der var ikke én av dem som trodde det, men de sang, sang så det var synd, orgelet overstemte dem; for slike salmerøster burde høres. Deres kvinner

kom kvintilerende med; de var så opskræmt at de fant ikke salmen; men de kunde den så omtrent utenad. Den kvikkeste til at istemme og den som sang lydeligst til ægteskapets pris, var fru Garman.

Men foruten dem og klokkeren ikke en eneste i den hele kirke. Oprøret blev så stort, så almindeligt, at flere ikke kunde sitte. De rejste sig. De bakenfor vilde også se og rejste sig, de med.

Men før alle andre Tora. Hvad hine her omkring henne hadde følt og følte, var i sin voldsomhed bare matt mot hvad hun kjænte, som, når det dypeste rørtes, var sin mors datter, og i en spænning fra rejsen og hit, som bare hennes konstitusjon kunde bære. Om for intet annet, så for Millas egen skyll måtte det hindres at hun ægtet den skurk. Hertil behøvdes at Tora viste sig, hun og barnet. Alt annet kunde glippe; men dette vilde tvinge Milla til at stanse; hun kjænte henne! Det kom bare an på om Tora hadde vilje og mot til det. Jo, hun hadde! Ti hennes venner hadde vilje og mot til at være med. Det gallt jo ikke bare henne selv; det gallt skolen, det gallt Milla, det gallt en stor sak, det gallt tusener.

Ingen, aller sist hun selv, hadde hat bare en sagte tvil om at det: at stå op mot bruden med barnet i armen, ikke skulde være nok. Fra Milla begynte at gråte der oppe i koret, og allikevel blev sittende . . . og til nu Green kom, steg Toras ophisselse i den grad at de nærmeste blev rædde. I den motsatte stol kunde de også se den. Da visste de, at nu måtte komme noget som ikke de, ikke hun hadde tænkt, før det skedde. Tora var Tora. Og ganske rigtig . . .

Fürst var alt ved alteret, ført av konsul Wingård; Engel kom gående forsigtig over tæppet for at føre datteren frem til ham. Hun rejste sig og lot sit slæp og sit slør ordne av brudepikerne — da Tora styrtet ut av stolen og frem.

Alle deroppe så på bruden, som rakte hånden til sin far og vændte sig med ham mot alteret. De så ikke Tora op over trapperne. De hørte bak sig som en sjø bryte in over, og i det samme strøk noget sort forbi.

Damerne skrek, herrerne stivnet. De ved alteret vændte sig, Engel tumlet bakover, Tora mellem ham og datteren.

«Vil du jeg skal lægge barnet foran dig, Milla? Vil du knæle på det?»

«Nej, nej!» ropte Milla forfærdet; hun veg, og med hænderne foran sig tok hun flugten fra koret; sløret lå langt efter.

Alle her hadde rejst sig, Tora var straks faret videre ut i sakristiet. Hun kjænte at nu var kræfterne opbrukt. Miss Hall fulgte efter.

Men da Milla nådde ned fra koret, visste hun ikke hvorhen. Nogen måtte dog komme, nogen måtte dog følge henne videre; hennes kvindelige takt sa det. Hun drejde sig og så sig fortvilet om. Sakristidøren deroppe åpnedes, en skjærende krampegråt hørtes derifra, bare så lang tid som behøvdes for at åpne og lukke en dør; men det var nok. Milla begynte også at gråte. Da la en arm sig om hennes liv og drog henne bestemt ut med; det var Noras.

I samme øjeblik Milla hadde git sig, var alt over. Al vrede blåst væk. Og det hos de fleste. Rendalen var straks ved siden; gik nu foran for at bane vej.

Organisten, som ikke hadde set begynnelsen, men efter første salmevers væntet på talen, rejste sig, da bevægelsen blev så stor; hvad var det? Han så bruden ute på gulvet, de andre i koret og hele forsamlingen på benene . . . «Aber das war kurios! Wird's nichts daraus? Ho-ho! Ich hab' meine 2000!» — Og han gav sig til at spille orgel. Nogen vilde stanse ham; men han spurte «hvad de hafde gjort den brut? Hun kan have god af musik.»

Ikke før hørte ringeren orgelet, så tænkte han: «se-så; nu er de gift!» — og klemte i med begge sine klokker. Og ikke før hørte de ute på salutskibene klokkerne, før kanonerne dundret løs. De skulde skyte derute, like til bruden holdt for døren; og da dette var noget de ikke kunde se fra skibet, men skulde få tegn om, og man i forstyrrelsen glæmte at gi dem tegn, skjøt de fremdeles, skjøt, skjøt, skjøt. De syntes selv tilsist at det blev mange skudd, men det var de andres sak; — så længe de hadde krudt, lot de byen dundre. For også de derute hadde

drukket dygtig. Dette vakte altsammen moro. Det hele slog om fra alvor til latter — først blant den mængde som kom ut fra kirken under orgelsang og klokkeklang og kanondunder; så forplantet latteren sig voksende til dem på torvet, som forplantet den til al by. Det var aldrig i manns minne ledd så meget på én gang fra elvebakkerne til det ytterste hus på bærget eller på tangen. Landfolket gik også leende hjæm under dunderen, og hvor de kom hen, blev latter.

Det flaget i byen og på havnen.

Det dundret og flaget, flaget og dundret. Og latter!

Brudefølget begynte med at se på hværandre med rædsel. Spredt og plukket pakket de sig ut av kirken. Men latteren derutenfor var smittende; da de kom hjæm og læste «Tilskueren», lo de også. Selv byfogden lo.

Opover alléen gik Nora og Rendalen. Det dundret, og de vændte sig og så på flagene over by og havn — og lo. Karl Vangen fór forbi på sine lange ben; Tora var atter over hos Nils Hansens. Hun var uhyre matt, men tilfreds.

Han skulde op efter vogn — og borte var han.

Ikke mindre æn femten unge piker kom på én gang forbi til fru Rendalen; et nyt stort følge var på vejen efter dem. De gik ikke, de stormet og var snart også forbi. Fru Rendalen kom senere ut på trappen for at ta mot sin søn og Nora; men de var motsat alle andre, de stanste hvært øjeblik. Nu, når hun længtes så forfærdelig! At de også kunde glæmme henne!

Med én gang rev hun sine briller av og pusset dem. Så satte hun dem på langsomt .....

Og Rendalen gik og sa der nede i alléen at det visst var meget ensidigt og uklart, meget av en fiks idé i hans første tale. Og meget i hans utvikling ellers også som langt fra var halvfærdigt. Men «livet er en skole», og det gjæller først og fremst skolemesteren.

D. v. s. han sa ikke et ord av alt dette her. Han hadde ikke det minste bruk for noget så stivt og koldt. Rent ut sagt, mens de ufrivillig flaget for hans livsmål i byen og på havnen, gik han her og fridde. Det var til henne hvis hår «flammet». Hun syntes hun var ikke

værd det, og jog en mængde fluer bort fra øjenene. Men det var så rent umuligt annet æn at ville, og allikevel . . . . .

Så kom de overens om mange, mange, mange ting. Den første var, at når en står trygg i en gjærning, så kan det bli til noget med utviklingen; og den andre var, at når de er to om den, går det én gang til så fort. Eller kanske var den siste den første, og den første den siste; de var ikke tilregnelige . . . . .

Men femten piker var på én gang oppi tårnet; de hadde idag trang til at hejse et flag som der ikke var løgn i. Og det for en sak som der heller ikke var løgn i. De ropte ned og bad om lov. Da stod Rendalen under trappen; han lo til dem. Nora var sprunget fra ham — trappen op til fru Rendalen. Hun lå nu så tæt, så tæt in til henne, væntelig for at sætte hennes briller bedre på.

«Å nej,» ropte Rendalen op til dem i tårnet, «ikke idag — for Millas skyll. Men vi skal snart til at begynne.»

INNHOLD

Over ævne. Første stykke 5
Det flager i byen og på havnen 51

I. Av et gammelt dokument.
- I. Godset og dets beboere 53
- II. Hvorledes det videre gick til 63

II. John Kurt.
- I. Ensomhed 73
- II. Et geni 76
- III. «Menneskets bryst er som havet» 81
- IV. Sejler i sigte 84
- V. Husliv 94
- VI. Første følge og annen 100

III. En tale.
- I. En detronisering 106
- II. På «bærget» 113
- III. Barn 123
- IV. De siste år i haven 131
- V. Talen 142

IV. Generalstaben.
- I. En stor tale og en liten by 166
- II. Generalstaben 185
- III. Foreningen 216
- IV. På trappen 225

V. Jaget.
- I. Er hun barn? Er hun kvinne? 238
- II. I dueslaget 252
- III. Skilt fra de andre 256
- IV. Jaget 264

VI. Hvad troskap vil sige.
- I. Lyksalighed 273
- II. En ulykkelig 281
- III. Opgjør inad; fredsforslag utad 287
- IV. Krig 301

VII. Kjæmp selv.
- I. I begge lejre 309
- II. Det flager i byen og på havnen 325